

ОСНОВНІ ДОКУМЕНТИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

*Збірник документів
укладений Робочою групою щодо виконання
норм міжнародного гуманітарного права
та участі у наданні правових послуг
Сил територіальної оборони Збройних Сил України та ГО
«Українська правова консультативна група»*

Київ
2023

azones
LAW FIRM / NO LIMITS SUPPORT

ULAG

UKRAINIAN
LEGAL
ADVISORY
GROUP

О-72 **Основні документи міжнародного гуманітарного права** : зб. документів / укл. Робочою групою щодо виконання норм міжнародного гуманітарного права та участі у наданні правових послуг Сил територіальної оборони ЗСУ та ГО «Українська правова консультативна група». – Київ ; Одеса : Фенікс, 2023. – 388 с.
ISBN 978-966-928-865-3

Збірник містить тексти Женевських конвенцій про захист жертв війни і Додаткових протоколів до них, Інструкцію про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України.

Видання здійснено на виконання положення Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України щодо забезпечення військових частин текстами основних документів з міжнародного гуманітарного права згідно з наказом Міністра оборони України № 164 від 23.03.2017.

УДК 341.3-057

Збірник видано ГО «Українська правова консультативна група» у рамках проекту «**Термінова підтримка ЄС для громадянського суспільства**», що впроваджується ІСАР «Єднання» за фінансової підтримки Європейського Союзу

ISBN 978-966-928-865-3

Зміст

ВСТУПНЕ СЛОВО Генерал-майора ТАНЦЮРИ ІГОРЯ ІВАНОВИЧА,
КОМАНДУВАЧА СИЛ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ Збройних Сил України ... 9

Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України 11

I. Основні положення міжнародного гуманітарного права, що застосовуються у збройних конфліктах.	14
1. Загальні положення	14
2. Основні терміни і поняття міжнародного гуманітарного права	15
3. Заборонені методи і засоби ведення воєнних дій.	30
4. Особливості застосування норм МГП у неміжнародних (внутрішніх) збройних конфліктах (збройних конфліктах неміжнародного характеру) та норм права прав людини, що застосовується у ситуаціях порушення внутрішнього порядку та виникнення обстановки внутрішньої напруженості, таких як заворушення, окремі й спорадичні акти насильства	32
5. Загальні обов'язки командувачів (командирів, начальників) щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права.	36
6. Обов'язки помічника командира військової частини з правової роботи (юрисконсульта військової частини) – юридичного радника щодо забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права	38
7. Обов'язки військово-медичного персоналу щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права	39
8. Відповідальність за порушення норм МГП	40
II. Врахування норм МГП у ході підготовки та ведення воєнних дій	43
1. Загальні положення	43
2. Особливості управління командуваннями, з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами з урахуванням вимог МГП.	46
3. Особливості організації та ведення воєнних дій	49
4. Особливості організації та ведення воєнних дій під час наступу	50
5. Особливості організації та ведення воєнних дій під час зміни військ (сил)	51
6. Особливості ведення воєнних дій в особливих умовах	51
7. Особливості організації та здійснення пересування військових частин і підрозділів	52
8. Особливості розташування військових частин і підрозділів на місці	53
9. Особливості дій військових частин і підрозділів під час їх участі у проведенні операцій з підтримання миру і безпеки	53

10. Особливості координації і здійснення вогневого ураження противника	53
11. Поводження із жертвами збройних конфліктів, медичним і духовним персоналом противника	54
12. Поранені, хворі і особи, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата)	55
13. Поводження із останками загиблих (померлих) у збройних конфліктах	56
14. Особи, свобода яких обмежена	59
15. Цивільне населення	67
16. Медичний і духовний персонал противника	68
17. Військові перевезення	69
18. Медичні (санітарні) перевезення	69
19. Перемир'я і закінчення воєнних дій	70
20. Загальні правила дій військ (сил) на окупованій території	72
III. Врахування норм МПП під час організації бойового забезпечення	75
1. Розвідка	75
2. Радіоелектронна боротьба	76
3. Тактичне маскування	76
4. Інженерне забезпечення	76
5. Радіаційний, хімічний, біологічний захист	77
6. Морально-психологічне забезпечення	78
IV. Особливості ведення воєнних дій з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами Повітряних і Військово-Морських Сил Збройних Сил України з урахуванням норм МПП	79
1. Загальні положення	79
2. Особливості ведення воєнних дій з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами Повітряних Сил Збройних Сил України	80
3. Перехоплення, огляд і обшук цивільних літальних апаратів	82
4. Захоплення цивільних літальних апаратів і вантажів противника	82
5. Дії щодо цивільних літальних апаратів нейтральних держав у зоні збройного конфлікту	83
6. Особливості ведення воєнних дій з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами Військово-Морських Сил Збройних Сил України	85
7. Захоплення та знищення суден і вантажів противника	90
8. Дії відносно нейтральних торгових суден у зоні збройного конфлікту	90
V. Вивчення норм міжнародного гуманітарного права	93
1. Вивчення норм МПП у системі оперативної (бойової) підготовки	93
2. Вивчення норм МПП у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів	98
VI. Порядок застосування норм міжнародного гуманітарного права щодо розпізнавання осіб і об'єктів	99

VII. Основні питання, що стосуються заборони або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатись такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію	105
ІНФОРМАЦІЯ щодо орієнтовного переліку основних багатосторонніх міжнародних договорів, законів та інших нормативно-правових актів України щодо міжнародного гуманітарного права	106
ОСОБЛИВОСТІ застосування протипіхотних мін	114
ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ щодо цивільних літальних апаратів	118
РЕКОМЕНДОВАНІ РОЗМІРИ розпізнавальних емблем (знаків)*	120
МІЖНАРОДНИЙ ЗНАК позначення мінних полів і мінних районів.	121
КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ щодо визначення цілей.	122

Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях . . . 125

Преамбула	127
Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	127
Розділ II. ПОРАНЕНІ ТА ХВОРІ	131
Розділ III. МЕДИЧНІ ФОРМУВАННЯ ТА УСТАНОВИ	135
Розділ IV. ОСОБОВИЙ СКЛАД	136
Розділ V. БУДІВЛІ ТА СПОРЯДЖЕННЯ	140
Розділ VI. САНІТАРНИЙ ТРАНСПОРТ	140
Розділ VII. ВІДМІТНА ЕМБЛЕМА	142
Розділ VIII. ВИКОНАННЯ КОНВЕНЦІЇ	145
Розділ IX. ПРИПИНЕННЯ ЗЛОВЖИВАНЬ І ПОРУШЕНЬ	145
ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ.	147

Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі 151

Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	153
Розділ II. ПОРАНЕНІ, ХВОРІ ТА ОСОБИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ КОРАБЕЛЬНОЇ АВАРІЇ	157
Розділ III. ГОСПІТАЛЬНІ СУДНА	161
Розділ IV. ОСОБОВИЙ СКЛАД	164
Розділ V. САНІТАРНИЙ ТРАНСПОРТ	165
Розділ VI. ВІДМІТНА ЕМБЛЕМА	167
Розділ VII. ВИКОНАННЯ КОНВЕНЦІЇ.	169
Розділ VIII. ПРИПИНЕННЯ ЗЛОВЖИВАНЬ І ПОРУШЕНЬ	170
ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ.	171

Конвенція про поводження з військовополоненими	175
Частина I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	177
Частина II. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ	182
Частина III. ПОЛОН	184
Розділ I. ПОЧАТОК ПОЛОНУ	184
Розділ II. ІНТЕРНУВАННЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ	186
Глава I. Загальні положення	186
Глава II. Приміщення, харчування та одяг військовополонених	188
Глава III. Гігієна та медична допомога	190
Глава IV. Медичний та духовний персонал, затриманий для надання допомоги військовополоненим	191
Глава V. Релігійна, інтелектуальна та фізична діяльність	192
Глава VI. Дисципліна	194
Глава VII. Військові звання військовополонених	195
Глава VIII. Переміщування військовополонених після їхнього прибуття до табору	196
Розділ III. ПРАЦЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ	197
Розділ IV. КОШТИ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ	200
Розділ V. ЗВ'ЯЗОК ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ІЗ ЗОВНІШНІМ СВІТОМ	205
Розділ VI. ВІДНОСИНИ МІЖ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ ТА ВЛАСТЯМИ	210
Глава I. Скарги військовополонених на умови полону	210
Глава II. Представники військовополонених	210
Глава III. Кримінальні й дисциплінарні санкції	212
Частина IV. ЗАКІНЧЕННЯ ПЕРЕБУВАННЯ В ПОЛОНІ	222
Розділ I. БЕЗПОСЕРЕДНЯ РЕПАТРІАЦІЯ ТА ГОСПІТАЛІЗАЦІЯ В НЕЙТРАЛЬНІЙ КРАЇНІ	222
Розділ II. ЗВІЛЬНЕННЯ ТА РЕПАТРІАЦІЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ	225
Розділ III. СМЕРТЬ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ	227
Частина V. ДОВІДКОВЕ БЮРО Й ТОВАРИСТВА ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМ	228
Частина VI. ВИКОНАННЯ КОНВЕНЦІЇ	231
Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	231
Розділ II. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ	233
Конвенція про захист цивільного населення під час війни	237
Частина I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	239
Частина II. ЗАГАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ВІД ДЕЯКИХ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ	244

Частина III. СТАТУС ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ ПІД ЗАХИСТОМ, ТА ПОВОДЖЕННЯ З НИМИ	249
Розділ I. ПОЛОЖЕННЯ, СПІЛЬНІ ДЛЯ ТЕРИТОРІЙ СТОРІН КОНФЛІКТУ ТА ДЛЯ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ.	249
Розділ II. ІНОЗЕМЦІ НА ТЕРИТОРІЇ ОДНІЄЇ ЗІ СТОРІН КОНФЛІКТУ.	251
Розділ III. ОКУПОВАНІ ТЕРИТОРІЇ.	255
Розділ IV. ПРАВИЛА, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПОВОДЖЕННЯ З ІНТЕРНОВАНИМИ	267
Глава I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	267
Глава II. МІСЦЯ ІНТЕРНУВАННЯ	268
Глава III. ХАРЧУВАННЯ ТА ОДЯГ	270
Глава IV. ГІПІЕНА ТА МЕДИЧНА ДОПОМОГА	271
Глава V. РЕЛІГІЯ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ТА ФІЗИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ.	272
Глава VI. ПРИВАТНА ВЛАСНІСТЬ ТА ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ.	275
Глава VII. КЕРІВНИЦТВО ТА ДИСЦИПЛІНА	276
Глава VIII. ВІДНОСИНИ ІЗ ЗОВНІШНІМ СВІТОМ	278
Глава IX. КАРНИ ТА ДИСЦИПЛІНАРНІ САНКЦІЇ	283
Глава X. ПЕРЕВЕДЕННЯ ІНТЕРНОВАНИХ.	286
Глава XI. СМЕРТІ.	287
Глава XII. ЗВІЛЬНЕННЯ, РЕПАТРІАЦІЯ ТА ПРИТУЛОК В НЕЙТРАЛЬНИХ КРАЇНАХ	289
Розділ V. ІНФОРМАЦІЙНЕ БЮРО ТА ЦЕНТРАЛЬНЕ АГЕНТСТВО	290
Частина IV. ВИКОНАННЯ КОНВЕНЦІЇ.	292
Розділ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.	292
Розділ II. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ	295

Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року.

Прембула	301
Частина I. Загальні положення.	301
Частина II. Поранені, хворі і особи, які потерпіли корабельну аварію	305
Розділ I. Загальний захист.	305
Розділ II. Санітарні перевезення.	313
Розділ III. Особи, що пропали безвісти, та померлі.	320
Частина III. Методи та засоби ведення війни – статус комбатантів і військовополонених.	322
Розділ I. Методи та засоби ведення війни.	322
Розділ II. Статус комбатантів і військовополонених	324
Частина IV. Цивільне населення.	328
Розділ I. Загальний захист від наслідків воєнних дій	328
Глава I. Основна норма і сфера застосування.	328

Глава II. Цивільні особи й цивільне населення	329
Глава III. Цивільні об'єкти	331
Глава IV. Запобіжні заходи	334
Глава V. Місцевості й зони, що перебувають під особливим захистом	335
Глава VI. Цивільна оборона	337
Розділ II. Допомога цивільному населенню	343
Розділ III. Поводження з особами, які перебувають під владою сторони, що бере участь у конфлікті	345
Глава I. Сфера застосування й захист осіб та об'єктів	345
Глава II. Заходи для захисту жінок і дітей	348
Глава III. Журналісти	351
Частина V. Виконання Конвенцій і цього Протоколу	351
Розділ I. Загальні поняття	351
Розділ II. Припинення порушень Конвенцій і цього Протоколу	353
Частина VI. Заключні положення	358
Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів міжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року	363
Прембула	365
Частина I. Сфера застосування цього Протоколу	365
Частина II. Гуманне поведження	366
Частина III. Поранені, хворі та особи, які зазнали корабельної аварії	369
Частина IV. Цивільне населення	371
Частина V. Заклучні положення	373
Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III)	375
Прембула	377

ВСТУПНЕ СЛОВО
Генерал-майора ТАНЦЮРИ ІГОРЯ ІВАНОВИЧА,
КОМАНДУВАЧА СИЛ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ
Збройних Сил України

В лютому 2022 року сотні тисяч громадян України вступили до лав Сил територіальної оборони Збройних Сил України, щоб дати відсіч широко-масштабній збройній агресії РФ проти України, чим проявили готовність захищати свій дім, свою землю, свою незалежність.

Підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, розвиток наших сил оборони наразі здійснюється відповідно до принципів і стандартів НАТО, що передбачає, зокрема, неухильне дотримання норм міжнародного гуманітарного права, що покликане зменшити негативні наслідки збройного конфлікту, особливо щодо мирного населення, захищаючи його від надмірних страждань.

Статут внутрішньої служби Збройних Сил України, затверджений Законом України від 24 березня 1999 року № 548-XIV та інші нормативні документи вимагають від військовослужбовців знати і неухильно дотримуватися взятих Україною зобов'язань з виконання норм міжнародного гуманітарного права, зокрема – правил ведення бойових дій та правил поведінки з особами, які перебувають у їхньому підпорядкуванні.

Постійне навчання, належний інструктаж щодо міжнародного гуманітарного права дозволяє забезпечити високий рівень підготовки військовослужбовців Сил територіальної оборони Збройних Сил України. І, відповідно, підтвердити образ лицарів, що боронять свою землю, який сформували військовослужбовці Сил територіальної оборони зі всіх регіонів України як під час оборонних, так і під час наступальних операцій в районах бойових дій.

Командуванням Сил територіальної оборони Збройних Сил України було ініційовано укладання цього керівного документа з міжнародного гуманітарного права, і він має стати дороговказом для військовослужбовців Сил територіальної оборони Збройних Сил України в дотриманні законів та звичаїв ведення війни. До нього увійшли Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України та низка міжнародно-правових документів, що ратифіковані Верховною Радою України, зокрема – Женевські конвенції 1949 року, Додаткові протоколи I та II від 1977 року та Додатковий протокол III від 2005 року.

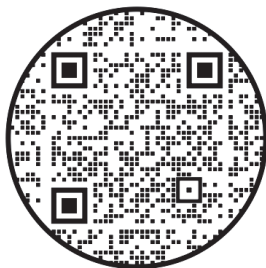
Це, без перебільшення, є унікальним, першим та єдиним в Україні виданням основних документів з міжнародного гуманітарного права саме для військовослужбовців Збройних Сил України.

Як Командувач Сил територіальної оборони Збройних Сил України я вірю, що детальне вивчення матеріалів, які увійшли до керівного документа допоможе військовослужбовцям Сил територіальної оборони посилити свої теоретичні та практичні знання в сфері міжнародного гуманітарного права, гідно виконувати обов'язок захисту Батьківщини, дотримуючись принципів гуманності та вимог суспільної свідомості, що закладені міжнародним гуманітарним правом.

**Інструкція про порядок виконання норм
міжнародного гуманітарного права
у Збройних Силах України**

Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України – це документ, який регулює застосування і дотримання принципів і норм міжнародного гуманітарного права військовослужбовцями і працівниками Збройних Сил України.

*Затверджено наказом Міністра оборони України
№ 164 від 23.03.2017*

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

23.03.2017 № 164

Зареєстровано у Міністерстві юстиції України 09 червня 2017 р. за № 704/30572

Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України

Відповідно до статті 2 Закону України “Про оборону України” та з метою забезпечення додержання принципів і норм міжнародного гуманітарного права військовослужбовцями і працівниками Збройних Сил України **НАКАЗУЮ:**

1. Затвердити Інструкцію про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, що додається.
2. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

**Міністр оборони України
генерал армії України**

С. Т. Полторак

ПОГОДЖЕНО:

Т.в.о. Міністра
закордонних справ України

О. В. Зеркаль

Уповноважений
Верховної Ради України
з прав людини

В. В. Лутковська

В.о. Міністра
охорони здоров’я України

У. Супрун

I. Основні положення міжнародного гуманітарного права, що застосовуються у збройних конфліктах

1. Загальні положення

1. Міжнародне гуманітарне право (право збройних конфліктів) – система міжнародно визнаних правових норм і принципів, що застосовуються під час збройних конфліктів, встановлюють права і обов'язки суб'єктів міжнародного права щодо заборони чи обмеження використання певних засобів і методів ведення збройної боротьби, забезпечення захисту жертв конфлікту та визначають відповідальність за порушення цих норм.

2. Інформацію щодо орієнтовного переліку основних багатосторонніх міжнародних договорів та інших нормативно-правових актів України щодо міжнародного гуманітарного права наведено в додатку 1 до цієї Інструкції.

Норми міжнародного гуманітарного права вступають у дію з початком збройного конфлікту або операції з підтримання миру і безпеки.

Обсяг зобов'язань сторони міжнародного збройного конфлікту (війни) визначається як нормами звичаєвого права, так і договірними нормами міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), ратифікованими кожною стороною.

Під час збройного конфлікту неміжнародного характеру обсяг зобов'язань з дотримання МГП для сторін – учасників конфлікту (держави та антиурядові сили) визначається спільною статтею 3 Женевських конвенцій 1949 року та II Додатковим протоколом 1977 року, іншими конвенціями, що ратифіковані державою, а також нормами звичаєвого міжнародного гуманітарного права.

Під час міжнародних збройних конфліктів застосування норм припиняється із загальним закінченням воєнних дій, а на окупованій території – із закінченням окупації, за винятком застосування щодо осіб, чие звільнення, репатріація або влаштування будуть здійснені після цих строків. Ці особи мають перебувати під захистом відповідних положень Женевської конвенції та I Додаткового протоколу аж до їхнього звільнення, репатріації або влаштування.

3. Основне завдання МГП – захист осіб, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях, а також тих, які перестали брати в них участь у результаті хвороби, поранення або будь-якої іншої причини, незалежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови або інших ознак.

Для виконання цього завдання МГП:

визначає правовий статус осіб і об'єктів, які знаходяться у районі (зоні) ведення воєнних дій;

встановлює ряд обмежень у виборі засобів, методів ведення воєнних дій сторонами, що воюють;

регламентує права та обов'язки осіб, які знаходяться під захистом МГП;

встановлює відповідальність держави і окремих осіб за порушення його норм.

МГП також встановлює захист об'єктів, які не мають військового значення, обмежує сторони, що воюють, у виборі засобів і методів ведення війни.

4. У випадках, не передбачених міжнародними угодами, цивільні особи та комбатанти залишаються під захистом і дією загальних принципів міжнародного права, які базуються на сталих звичаях, принципах гуманності та вимогах суспільної свідомості.

5. Дія цієї Інструкції поширюється на Збройні Сили України, Державну спеціальну службу транспорту та Національну гвардію України під час виконання ними завдань із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії.

2. Основні терміни і поняття міжнародного гуманітарного права

1. Анексія – протиправне насильницьке приєднання однією державою території або частини території іншої держави або будь-якого простору, що перебуває під контролем чи у спільному користуванні міжнародного співтовариства.

2. Апартеїд – один із видів злочинів проти людяності, нелюдські діяння, які здійснюються свідомо шляхом широкомасштабного або систематичного нападу на цивільних осіб, що вчиняються в контексті інституціоналізованого режиму систематичного гноблення і панування однієї расової групи над іншою расовою групою або групами з метою збереження такого режиму.

3. Апатриди – особи, які не мають громадянства жодної держави.

4. Біженці – особи, які через обґрунтовані побоювання стати жертвами переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходяться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажають користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і перебуваючи за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не можуть чи не бажають повернутися до неї внаслідок таких побоювань.

5. Боеприпаси, що не вибухнули, – вибухонебезпечні боеприпаси, в які вставлено запальник, детонатор та які поставлено на звід або в інший спосіб підготовлено до використання й використано у збройному конфлікті. Вони могли бути вистрілені, скинуті, запущені або випущені й повинні були вибухнути, але не вибухнули.

6. Вибухонебезпечні боеприпаси – звичайні боеприпаси, що містять вибухові речовини, за винятком мін, мін-пасток та інших пристроїв, визначених у Протоколі про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв (Протокол II з поправками, унесеними 03 травня 1996 року), що додається до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію.

7. Вибухонебезпечні предмети – наслідки війни – боеприпаси, які не вибухнули, а також залишені вибухонебезпечні боеприпаси.

8. Військовополоненими є особи, які потрапили в полон до супротивника й належать до однієї з таких категорій.

особовий склад збройних сил сторони конфлікту, а також члени ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил;

члени інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема члени організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загони, зокрема організовані рухи опору, відповідають таким умовам:

ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих;

вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані;

вони носять зброю відкрито;

вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни;

члени особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує;

особи, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільні особи з екіпажів військових літаків, військові кореспонденти, постачальники, особовий склад робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил за умови, що вони отримали на це дозвіл тих збройних сил, які вони супроводжують, для чого останні видають їм посвідчення особи за зразком (додаток 2);

члени екіпажів суден торговельного флоту, зокрема капітани, лоцмани та юнги, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права;

жителі неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни.

9. Віроломство – дії, спрямовані на те, щоб викликати довіру противника, примусити його повірити, що він має право на захист і зобов'язаний надати такий захист згідно з нормами міжнародного права, які застосовуються в період збройних конфліктів, з метою його обману. Заборонено вбивати, завдавати поранення або брати в полон противника, вдаючись до віроломства.

Прикладами віроломства є симулювання:

наміру вести переговори під прапором перемир'я;

капітуляції;

виходу із ладу (небоєздатності) внаслідок поранення або хвороби;

володіння статусом цивільної особи або некомбатанта;

володіння статусом, який надає захист, шляхом використання розпізнавальних емблем (знаків) чи форми одягу Організації Об'єднаних Націй або нейтральних держав та держав, які не беруть участі в міжнародному збройному конфлікті.

МПП не забороняє використання військових хитрощів з метою введення противника в оману (маскування, демонстративні дії, дезінформація, імітація тощо).

10. Внутрішньо переміщена особа – громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

11. Військовий об'єкт – будь-який об'єкт, який в силу свого характеру, місцезнаходження, призначення чи використання може бути застосований у воєнних діях та повне або часткове руйнування, захоплення або нейтралізація якого за існуючих в даний момент умов надає певну військову перевагу.

Військовими об'єктами є:

підрозділи збройних сил і організованих збройних формувань (особовий склад, озброєння і військова техніка), за винятком медичних формувань, санітарно-транспортних засобів, духовного персоналу та їхнього майна;

об'єкти (споруди, будинки, позиції, казарми, склади тощо), що використовуються або підготовлені до використання у військових цілях;

інші об'єкти, які за своїм характером, значенням, розташуванням, призначенням або використанням можуть бути використані у воєнних діях і чиє повне або часткове зруйнування, захоплення чи нейтралізація в конкретних умовах обстановки надає явну військову перевагу.

Військові об'єкти вважаються законними цілями для нападу.

Військовий об'єкт залишається таким навіть у випадку, якщо на ньому перебувають цивільні особи.

12. Військові трофеї – захоплене у противника озброєння, військова техніка та інше військове майно, яке може використовуватися стороною, що їх захопила.

Перед тим, як використовувати військові трофеї, з них необхідно зняти емблеми і знаки противника та встановити власні емблеми (знаки).

Військові трофеї належать державі, а не окремим військовослужбовцям.

13. Геноцид – діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи як такої шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень або дій, що спричинили розумовий розлад, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з такої групи в іншу.

14. Госпітальні зони та місцевості створюються шляхом укладання угоди між сторонами міжнародного або неміжнародного збройного конфлікту безпосередньо або через безсторонню гуманітарну організацію поза зоною воєнних дій з метою захисту від ураження далекобійної зброї військових чи цивільних поранених та хворих, а також персоналу, який відповідає за організацію й управління цими зонами й місцевостями та догляд за особами, які там знаходяться.

Госпітальні зони та місцевості переважно створюються на постійній основі.

Здійснювати напад, застосовувати збройну силу проти госпітальних зон (місцевостей) заборонено.

15. Демілітаризована зона – будь-яка зона, із якої за згодою між сторонами, що знаходяться у збройному конфлікті, виведені всі комбатанти та мобільні бойові засоби, а також стаціонарні воєнні установки і споруди, що не мають використовуватися у ворожих цілях. Влада і населення цієї зони повинні утримуватися від ворожих дій.

Демілітаризована зона позначається знаками, які погоджуються між сторонами, що знаходяться у збройному конфлікті.

16. Депортація або насильницьке переміщення населення – насильницьке переміщення осіб, які зазнали виселення або інших примусових дій, з району, в якому вони законно перебувають, за відсутності підстав, що допускаються міжнародним правом.

17. Держава, яка не воює (невоююча держава), – держава, яка на відміну від нейтральної держави не зв'язує себе зобов'язанням рівного ставлення до воюючих.

Держава, яка не воює, не використовує свої збройні сили, може надавати підтримку воюючій стороні у міжнародному збройному конфлікті іншими засобами (надання озброєння, військового майна, баз, аеродромів тощо).

18. Духовний персонал (як військовий, так і цивільний) – особи, які зайняті виключно виконанням своїх духовних функцій у:

збройних силах сторони, що перебуває в конфлікті;

медичних формуваннях або санітарно-транспортних засобах сторони, що перебуває в конфлікті;

організаціях цивільної оборони сторони, що перебуває в конфлікті.

19. Жертви збройного конфлікту:

поранені та хворі;

особи, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата);

особи, зниклі безвісти;

загиблі (померлі);

військовополонені або інші особи, свобода яких обмежена у зв'язку зі збройним конфліктом;

цивільні особи, які знаходяться в районі воєнних дій та на окупованій території.

20. Журналісти, які не входять до складу збройних сил і знаходяться в службових відрядженнях у районах збройних конфліктів, вважаються цивільними особами та знаходяться під захистом МГП, за винятком окремих випадків і на період, коли вони беруть безпосередню участь у воєнних діях.

21. Загиблі (померлі) – особи, які загинули (померли) з причин, пов'язаних із веденням воєнних дій. Останки таких осіб, у тому числі й тих, хто не є громадянами держави, в якій вони загинули (померли), повинні користуватись повагою. Місця поховання таких осіб утримуються й позначаються таким чином, щоб їх завжди можна було розшукати.

22. Залишені вибухонебезпечні боєприпаси – вибухонебезпечні боєприпаси, які не були використані під час збройного конфлікту та були забуті чи залишені стороною у збройному конфлікті і більше не знаходяться під її контролем. Залишені вибухонебезпечні боєприпаси можуть бути чи не бути

зі вставленими запальниками чи детонаторами, поставленими на звід або в інший спосіб підготовленими до використання.

23. Запалювальна зброя – будь-яка зброя або боєприпаси, які в першу чергу призначені для підпалювання об'єктів або спричинення людям опіків від дії полум'я, тепла або того й іншого разом, які виникають в результаті хімічної реакції речовини, доставленої до цілі.

Запалювальна зброя може бути у вигляді вогнеметів, фугасів, снарядів, ракет, гранат, мін, бомб й інших ємностей із запалювальними речовинами.

Запалювальна зброя не включає боєприпаси:

які можуть здійснювати випадкову запалювальну або опікову дію, такі як освітлювальні засоби, трасуючі снаряди, димові або сигнальні системи;

які призначені для комбінованого впливу шляхом проникнення, вибуху або осколками із додатковим запалювальним ефектом, такі як бронейні снаряди, осколкові снаряди, фугасні бомби та подібні боєприпаси комбінованої дії, запалювальний ефект яких спеціально не призначений викликати опіки у людей, але які використовуються проти військових об'єктів, таких як броньовані машини, літаки й установки або споруди.

24. Термін «збройна агресія» вживається у значенні, наведеному в Законі України «Про оборону України».

25. Збройні сили держави (сторони), яка воює, – організовані збройні формування, що знаходяться під командуванням осіб, відповідальних перед цією державою (стороною) за дії своїх підлеглих.

Заборонено насильно примушувати громадян держави-противника до участі у військових діях проти своєї держави.

Військовослужбовці додержуються порядку і правил, встановлених військовими статутами та іншими актами законодавства, які забезпечують можливість дотримання МГП.

До складу збройних сил входять комбатанти (ті, які воюють) та некомбатанти (ті, які не воюють) – медичний і духовний персонал, інтенданти, військові кореспонденти, юристи тощо.

26. Зони безпеки створюються шляхом укладання угоди між сторонами міжнародного або неміжнародного збройного конфлікту безпосередньо або через безсторонню гуманітарну організацію поза зоною військових дій з метою додаткового спеціального захисту поранених і хворих та цивільних осіб, які перебувають в цій зоні, а також об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення, та установок і споруд, що містять небезпечні сили.

Піддавати нападу зони безпеки заборонено.

27. Зосередження цивільного населення – будь-яке зосередження цивільного населення, постійне чи тимчасове, в житлових частинах міст чи сели-

щах, таборах або колонах біженців та тих, кого евакуюють, групи кочового населення.

28. Інтернування – прийняття та примусове поселення нейтральною державою або іншою державою, що не є стороною міжнародного збройного конфлікту, осіб, які належать до збройних сил держав, що воюють (війська сторін, у тому числі військові кораблі та літаки, військовополонені, які втекли, хворі та поранені), що змушені були увійти на її територію. Особи, піддані інтернуванню, роззброюються і розміщуються на розсуд держави, яка їх прийняла.

Інтернування також означає примусове поселення у спеціальних місцях цивільних осіб однієї із сторін, що воює, які опинилися на території противника у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом.

29. Комбатанти – особи, які можуть брати безпосередню участь у воєнних діях та входять до складу збройних сил сторін. Термін «комбатант» застосовується під час міжнародного збройного конфлікту й поширюється на:

1) особовий склад ополчень і добровільних загонів, якщо вони відповідають таким умовам:

знаходяться під командуванням особи, відповідальної за своїх підлеглих; мають закріплену відмітну емблему, яка може бути розпізнана на відстані;

відкрито носять зброю;

ведуть бойові дії відповідно до законів і звичаїв війни;

2) жителів території, що не була окупована, які при наближенні ворога добровільно взялися за зброю для того, щоб чинити опір військам, що вторглися, але не мали часу самоорганізуватися (якщо вони відкрито носять зброю і дотримуються законів і звичаїв війни).

30. Культурні цінності – об'єкти, що мають велике значення для культурної спадщини народів і відіграють важливу роль у духовному житті людей (пам'ятники архітектури та історії, твори мистецтва, релігійні або світські пам'ятники, археологічні об'єкти, музеї, бібліотеки, архіви, театри тощо).

В Україні облік об'єктів культурної спадщини ведеться у Державному реєстрі національного культурного надбання, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 1992 року № 466 “Про затвердження Положення про Державний реєстр національного культурного надбання”.

Культурні цінності не повинні використовуватись у воєнних цілях.

Культурним цінностям, що мають виняткове значення, надається спеціальний захист. Число таких об'єктів обмежене і вони заносяться в Міжнародний реєстр культурних цінностей, які знаходяться під спеціальним захистом.

31. Медичний персонал (як військовий, так і цивільний) – особи, які входять до складу медичних формувань і призначені (постійно або тимчасово) для виконання винятково медичних функцій – розшуку, евакуації, транспортування, встановлення діагнозу чи лікування, включаючи надання першої допомоги та допомоги пораненим, хворим і особам, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата), а також для здійснення профілактики захворювань або для здійснення адміністративно-господарського забезпечення медичних формувань та роботи на санітарному транспорті.

Військовий медичний персонал може мати легку особисту зброю для самооборони та захисту поранених і хворих.

32. Медичні формування – установи та інші формування, як військові, так і цивільні, створені для медичних цілей: для розшуку, підбирання, транспортування, встановлення діагнозу або лікування, включаючи надання першої допомоги пораненим, хворим і особам, що зазнали корабельної аварії, а також для профілактики захворювань. Наприклад шпиталі або інші подібні медичні центри і інститути, склади медичного майна та медико-фармацевтичні склади таких формувань. Медичні формування можуть бути стаціонарними або рухомими, постійними або тимчасовими.

33. Міжнародний збройний конфлікт – будь-яке зіткнення між двома або більше державами із застосуванням збройних сил.

34. Місцевість, що не обороняється, – будь-яка місцевість (населений пункт), що знаходиться в районі воєнних дій або поблизу нього і є відкритою (відкритим) для окупації противником.

Із місцевості, що не обороняється, мають бути евакуйовані військові об'єкти, стаціонарні воєнні установки або споруди, що не мають використовуватися з ворожою метою. Влада і населення цієї зони повинні утримуватися від ворожих дій.

На відміну від демілітаризованих зон (для створення яких необхідна взаємна згода сторін, що знаходяться у збройному конфлікті) місцевості, що не обороняються, можуть бути створені шляхом односторонньої заяви із повідомленням про це протилежної сторони (остання повинна підтвердити одержання такого повідомлення).

Піддавати нападу місцевості, що не обороняються, та демілітаризовані зони, поширювати на них воєнні дії заборонено.

35. Можливі запобіжні заходи – запобіжні заходи, практично здійсненні або можливі з урахуванням усіх існуючих у певний час обставин, у тому числі гуманітарних та військових міркувань. Такі запобіжні заходи можуть включати оповіщення, просвітницьку роботу з попередження про небезпеку, зумовлювану вибухонебезпечними предметами – наслідками війни, по-

значення, огороження та моніторинг території, ураженої вибухонебезпечними предметами – наслідками війни.

36. Напад – акти насильства щодо противника незалежно від того, здійснюються вони під час наступу чи під час оборони.

37. Нейтралітет у воєнний час – формальна позиція держави, яка визнає правовий стан, за якого вона не бере участі у збройному конфлікті і не надає безпосередньої допомоги сторонам у збройному конфлікті. Дотримання державою нейтралітету виключає право сторін, які воюють, вести воєнні дії на її території, проводити через неї свої війська та застосовувати проти неї збройні сили.

Нейтральна держава не несе відповідальності за приватних осіб, які окремо переходять кордон і вступають на військову службу до тієї чи іншої сторони, що воює.

38. Нейтралізована зона – зона, призначена для захисту від наслідків війни, поранених та хворих комбатантів або некомбатантів, цивільних осіб, які не беруть участі в бойових діях, та, перебуваючи в зонах, не виконують жодної роботи воєнного характеру.

Будь-яка сторона конфлікту може звернутися безпосередньо або за посередництвом нейтральної держави чи якоїсь гуманітарної організації до протилежної сторони з пропозицією про створення в районах, де відбуваються бойові дії, нейтралізованих зон.

39. Некомбатанти – особи, які входять до складу збройних сил та надають їм допомогу, але безпосередньої участі у воєнних діях не беруть. До них належать медичний і духовний персонал, інтенданти, військові кореспонденти, юристи тощо. До вказаних осіб не має застосовуватися зброя, якщо вони зайняті виконанням своїх безпосередніх обов'язків.

Вказані особи користуються передбаченим МГП захистом, який вони втрачають у разі їхньої безпосередньої участі у воєнних діях на період такої участі.

40. Неміжнародний (внутрішній) збройний конфлікт (збройний конфлікт неміжнародного характеру) – тривалі та інтенсивні збройні зіткнення на території держави між урядовими збройними силами і організованими збройними формуваннями або між організованими збройними формуваннями.

До неміжнародного (внутрішнього) збройного конфлікту належать такі ситуації, коли:

у межах території однієї держави починаються чітко визначені воєнні зіткнення між збройними силами та іншими організованими збройними формуваннями або між організованими збройними формуваннями;

організовані збройні формування здійснюють контроль над частиною території держави, який дає їм можливість вести безперервні та узгоджені воєнні дії.

До неміжнародних (внутрішніх) збройних конфліктів не належать випадки порушення громадського порядку та ситуації внутрішньої напруженості (наприклад, масові заворушення, терористичні акти, окремі акти насильства тощо).

41. Об'єкти, які знаходяться під захистом МГП:

медичні формування;

санітарно-транспортні засоби;

цивільні об'єкти;

культурні цінності;

установки і споруди, що містять небезпечні сили;

об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення;

об'єкти цивільної оборони;

місцевості, що не обороняються;

демілітаризовані зони;

санітарні та безпечні зони і місцевості;

нейтралізовані зони;

госпітальні зони та місцевості;

природне середовище.

Напад на такі об'єкти заборонено.

42. Воєнна окупація – тимчасове зайняття збройними силами сторони, що воює, у збройному конфлікті міжнародного характеру частини або всієї території супротивника на період ведення воєнних дій. Воєнна окупація не тягне за собою позбавлення суверенітету окупованої території. Відповідно до положень Гаазьких конвенцій 1907 і 1954 років та Четвертої Женевської конвенції 1949 року держава-окупант повинна вжити всіх заходів для відновлення і забезпечення суспільного порядку й безпеки населення окупованої території, сприяти задоволенню його першочергових потреб, дотриманню прав і основоположних свобод, забезпечувати захист культурних цінностей, у тому числі шляхом організації на окупованій території військових адміністрацій.

43. Особи, які зазнали корабельної аварії чи аварії літального апарата, – військовослужбовці і цивільні особи, яким загрожує небезпека на морі або в інших водах у результаті лиха, що трапилось з ними чи з їхнім судном (літальним апаратом), і які утримуються від будь-яких ворожих дій. Ці особи вважаються такими, що потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата), під час їх рятування і доти, доки вони не одер-

жать іншого статусу згідно з Женевськими конвенціями або Додатковими протоколами до них, за умови, що вони продовжують утримуватись від ворожих дій.

44. Особи, зниклі безвісти, – особи, які зникли під час ведення воєнних дій і місцезнаходження яких невідоме.

Сторони, що знаходяться у збройному конфлікті, стосовно вказаної категорії осіб повинні виходити, перш за все, із права сімей знати про долю своїх рідних. Тому, як тільки дозволять обставини (найпізніше – одразу після закінчення активних воєнних дій), кожна сторона збройного конфлікту повинна організувати розшук людей, про яких протилежна сторона повідомляє як про осіб, що зникли безвісти.

Запити про розшук від однієї сторони до іншої та відповіді на них згідно з розділом V Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року про поводження з військовополоненими та розділом III Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року про захист цивільного населення під час війни передаються через Національне інформаційне бюро (далі – Інформаційне бюро) і Центральне довідкове агентство Міжнародного комітету Червоного Хреста.

45. Особи, які знаходяться під захистом МГП:

жертви збройних конфліктів;

медичний і духовний персонал;

парламентери і особи, які їх супроводжують;

персонал цивільної оборони;

персонал, який відповідає за захист і охорону культурних цінностей;

персонал, який бере участь у гуманітарних акціях.

Напад на таких осіб забороняється.

46. До установок чи споруд, що містять небезпечні сили, належать атомні електростанції, греблі, дамби, руйнація яких може призвести до втрати контролю над небезпечними руйнівними факторами і спричинити великі втрати серед цивільного населення.

Загальний захист від нападу припиняється, якщо:

щодо гребель і дамб – тільки в тому разі, якщо вони використовуються будь-яким чином, що різниться від їх нормального функціонування, та для регулярної істотної і безпосередньої підтримки воєнних операцій і якщо такий напад є єдиним практично можливим засобом припинити таку підтримку;

щодо атомних електростанцій – тільки в тому разі, якщо вони виробляють електроенергію для регулярної істотної і безпосередньої підтримки воєнних операцій і якщо такий напад є єдиним практично можливим засобом припинити таку підтримку;

щодо інших військових об'єктів, розміщених у цих установках або спорудах чи поблизу них, - тільки в тому разі, якщо вони використовуються для регулярної і безпосередньої підтримки військових операцій і якщо такий напад є єдиним практично можливим засобом припинити таку підтримку.

Зняття захисту з установок чи споруд, що містять небезпечні сили, є надзвичайним заходом, командувач (командир, начальник) повинен вжити всіх практичних заходів щодо запобігання вивільненню небезпечних сил.

47. Парламентери – особи, призначені військовим командуванням для ведення переговорів з командуванням противника.

Парламентер, а також особи, які його супроводжують (сигналіст-барabanщик, перекладач та особа, яка несе білий прапор), користуються правом недоторканності.

Розпізнавальним знаком парламентаря є білий парламентарський прапор.

Парламентер не може бути взятий у полон, йому має надаватись можливість повернутись до своїх військ (сил).

48. Партизани – учасники недержавних військових об'єднань, що не належать до регулярної армії, – військових загонів, які воюють проти наявної у країні влади (політичного чи військового режиму) або окупаційного режиму ворожої країни.

Партизани є комбатантами, що надає їм надалі право на статус військовополонених у разі захоплення, якщо вони належать до однієї зі сторін конфлікту, очолюються особою, яка відповідає за їхні дії, мають знаки, що відрізняють їх від цивільного населення, відкрито носять зброю та дотримуються норм МГП.

Бійці національно-визвольних рухів прирівнюються до регулярних збройних сил держави, тобто розглядаються як комбатанти.

49. Перемир'я – тимчасове чи повне припинення військових дій між воюючими сторонами за взаємною угодою або на вимогу Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй.

Перемир'я буває загальним, що поширюється на всі збройні сили, та місцевим (частковим), що встановлюється на окремих ділянках фронту (для направлення парламентарів, проведення переговорів про припинення конфлікту, збереження пам'яток культури тощо).

50. Персонал організацій цивільної оборони – особи, призначені стороною, що перебуває в конфлікті, в тому числі персонал, призначений компетентною владою сторони, що перебуває в конфлікті, виключно для управління цими організаціями для виконання таких завдань:

оповіщення та евакуація населення;

обладнання сховищ для цивільного населення;
проведення заходів щодо світломаскування, медичного обслуговування цивільного населення та надання йому духовної допомоги;
боротьба із пожежами;
виявлення та позначення небезпечних районів;
здійснення рятувальних робіт;
надання допомоги органам влади у відновленні та підтриманні порядку в районах лиха;
термінове надання притулку населенню, постачання;
відновлення роботи комунальних служб;
термінове поховання загиблих.

51. Повага та захист – поняття МГП, що доповнюють одне одного.

Повага – зобов'язання сторін, що знаходяться у збройному конфлікті, не завдавати шкоди особам і об'єктам, які захищені МГП. Захист – відвернення небезпеки від вказаних осіб і об'єктів, а також забезпечення поваги з боку третіх осіб та надання допомоги.

52. Персонал, який бере участь у гуманітарних акціях, – особи, які беруть участь у проведенні операцій з надання допомоги населенню.

Призначається для транспортування і розподілу гуманітарної допомоги та користується захистом МГП.

У випадку нагальної військової необхідності діяльність такого персоналу може бути тимчасово обмежена.

53. Персонал, який відповідає за захист і охорону культурних цінностей, – особи, на яких покладено обов'язки щодо охорони культурних цінностей. З метою забезпечення самозахисту він може бути озброєний особистою стрілецькою зброєю.

54. Поранені та хворі – військовослужбовці і цивільні особи, які внаслідок травми, хвороби чи іншого фізичного або психічного розладу (інвалідності) потребують медичної допомоги або догляду та утримуються від будь-яких ворожих дій. Це стосується також породіль, новонароджених та інших осіб, які потребують в даний час медичної допомоги чи догляду, наприклад вагітні жінки чи немічні, та які утримуються від будь-яких ворожих дій.

55. Репатріація – повернення в державу громадянства, постійного проживання чи походження осіб, які опинилися через різні обставини на території інших держав.

56. Репресалії – загалом заборонені свідомі порушення МГП у відповідь на правопорушення, які вчинені державою-противником, з метою примусити протилежну сторону закінчити протиправні дії.

Репресалії можуть застосовуватися як крайній захід, вони повинні бути сумірними з порушеннями противника.

Заборонено застосовувати репресалії до:

цивільних осіб та цивільних об'єктів;

військовополонених;

поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію чи аварію літального апарата;

медичного та духовного персоналу;

осіб та об'єктів, які користуються спеціальним захистом;

об'єктів, що необхідні для виживання цивільного населення;

природного середовища.

57. Розпізнавання об'єктів і персоналу медичного, духовного, цивільної оборони, особливо небезпечних об'єктів та культурних цінностей здійснюється шляхом використання розпізнавальних емблем (знаків), а медичних формувань та санітарно-транспортних засобів – і розпізнавальних сигналів.

Персонал медичний, духовний, цивільної оборони та персонал, призначений для охорони культурних цінностей, повинен мати посвідчення особи, що підтверджує їхній статус.

58. Санітарні та безпечні зони (місцевості) створюються шляхом укладання угоди між сторонами міжнародного або неміжнародного збройного конфлікту безпосередньо або через безсторонню гуманітарну організацію поза зоною бойових дій з метою укриття від далекобійної зброї певних категорій цивільного населення, які внаслідок своєї вразливості потребують спеціального захисту (поранені, особи з інвалідністю, хворі та особи похилого віку, діти до п'ятнадцяти років, вагітні жінки та матері з дітьми до семи років).

Санітарні та безпечні зони (місцевості) переважно мають постійний характер.

Піддавати нападу санітарні і безпечні зони (місцевості) заборонено.

59. Цивільна особа – будь-яка особа, яка не входить до складу збройних сил та не є членом збройної групи. Цивільні особи користуються захистом, за винятком окремих випадків і періоду, коли вони беруть безпосередню участь у воєнних діях. У разі сумнівів щодо того, чи є особа цивільною, вона вважається цивільною.

Цивільне населення складається із цивільних осіб. Наявність серед цивільного населення окремих людей, які не підпадають під визначення цивільних осіб, не позбавляє решту населення цивільного статусу і захисту, який надається МГП.

60. Цивільними об'єктами вважаються всі об'єкти, що не є військовими.

Об'єкти, які зазвичай є цивільними, залежно від умов обстановки, можуть стати воєнними об'єктами.

У разі сумнівів щодо використання цивільного об'єкта у воєнних цілях він вважається цивільним.

Цивільні об'єкти не мають бути об'єктами нападу.

61. Шпигуни та найманці не мають права на статус військовополоненого.

62. Шпигуни – особи, які, діючи таємно або обманним шляхом, збирають (чи намагаються збирати) відомості, що мають військове значення, на території, яка контролюється однією із конфлікуючих сторін, з метою подальшої передачі цієї інформації протилежній стороні.

Особа зі складу збройних сил сторони, що перебуває у збройному конфлікті, яка від імені цієї сторони збирає або намагається зібрати інформацію на території, що контролюється протилежною стороною (наприклад, військовий розвідник), не вважається особою, яка займається шпигунством, якщо, діючи таким чином, вона носить формений одяг своїх збройних сил.

Особа зі складу збройних сил сторони, що перебуває у збройному конфлікті, яка проживає на території, окупованій протилежною стороною, і від імені сторони, від котрої вона залежить, збирає або намагається збирати на цій території інформацію, що має воєнне значення, не вважається особою, яка займається шпигунством, якщо вона не діє обманним шляхом або навмисно не вдається до таємних методів. Така особа не втрачає свого права на статус військовополоненого, з нею не можуть поводитися, як зі шпигуном, якщо тільки її не захоплено в момент, коли займалась шпигунством.

Особа зі складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті, яка проживає на території, окупованій протилежною стороною, і яка займається шпигунством на цій території, не втрачає свого права на статус військовополоненого, з нею не можуть поводитися як зі шпигуном, крім випадків, коли її захоплено до того, як вона знову приєдналася до збройних сил, до яких вона належить.

63. Найманці – особи, які спеціально завербовані і беруть безпосередню участь у збройному конфлікті з метою отримання особистої вигоди. Вони не є громадянами протилежної сторони, що знаходиться в збройному конфлікті, та особами, які постійно мешкають на території, що контролюється цією стороною. Найманці не входять до складу збройних сил сторін, що воюють.

До найманців не належать військові інструктори і радники, які офіційно направляються однією державою для надання допомоги в будівництві збройних сил іншої держави, за умови, якщо вони не беруть особистої участі у збройному конфлікті.

Шпигуни та найманці не мають права на статус комбатанта та військовополоненого і підлягають кримінальному переслідуванню за свої дії, однак мають право на гуманне поводження. Їх покарання має бути призначено тільки за вироком компетентного судового органу.

3. Заборонені методи і засоби ведення воєнних дій

1. З метою запобігання зайвим стражданням та невинуватим жертвам серед цивільного населення, заподіяння великого і довгострокового збитку природному середовищу, пов'язаним із воєнними діями, для сторін, що воюють, встановлюються заборони та обмеження у виборі методів і засобів ведення воєнних дій:

убивати або завдавати поранення цивільним особам;

убивати або завдавати поранення особам, яких визнано чи яких за даних обставин належить визнати особами, які вибули зі строю (*hors de combat*). Особою, що вибула зі строю, вважається будь-яка особа, яка: перебуває під владою супротивної сторони; зрозуміло виражає намір здатися в полон; непригодна чи яким-небудь іншим чином виведена зі строю внаслідок поранення чи хвороби й тому не здатна оборонятися, за умови, що в будь-якому разі ця особа утримується від ворожих дій і не намагається втекти;

убивати парламентаря і осіб, які його супроводжують;

нападати на осіб, які зазнають корабельної аварії або покидають на парашуті літальний апарат, що терпить лихо, і які не чинять ворожих дій (за винятком осіб, які десантуються у складі повітряних десантів);

застосовувати силу, що допускається стосовно осіб, які не мають права на захист від прямих нападів, але у конкретних обставинах перевищує необхідну для досягнення законної військової мети;

примушувати осіб, які знаходяться під захистом МГП, брати участь у воєнних діях;

віддавати наказ "нікого не залишати в живих" або загрожувати ним;

брати заручників;

вводити противника в оману шляхом віроломства;

використовувати не за призначенням розпізнавальні емблеми Червоного Хреста, Червоного Півмісяця чи Червоного Кристала, міжнародні розпізнавальні знаки цивільної оборони та розпізнавальні знаки культурних цінностей, міжнародний спеціальний знак особливо небезпечних об'єктів, білий прапор парламентаря, інші міжнародно визнані знаки і сигнали;

незаконно використовувати розпізнавальну емблему Організації Об'єднаних Націй;

здаватися до нападів невибіркового характеру, до яких належать напади:

не спрямовані на конкретні військові об'єкти;

при яких застосовуються методи або засоби ведення воєнних дій, які не можуть бути спрямовані на конкретні військові об'єкти; або

при яких застосовуються методи або засоби ведення воєнних дій, наслідки яких не можуть бути обмежені, як це вимагається згідно з Додатковими протоколами до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, і які у кожному такому випадку вражають військові об'єкти й цивільних осіб або цивільні об'єкти, не розрізняючи їх;

здійснювати напад невивірковий характеру, який може спричинити такі втрати серед цивільного населення та такий збиток цивільним об'єктам, що будуть непорівнянними з досягненням необхідної військової переваги над противником;

здійснювати терор щодо цивільного населення;

використовувати голод серед цивільного населення з метою досягнення воєнних цілей;

знищувати, вивозити або приводити в несправність об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення;

нападати на медичні формування та санітарно-транспортні засоби, які мають належні відмітні емблеми (знаки) і сигнали, хоча відсутність емблем не означає відсутність захисту, що надається таким об'єктам, але ускладнює ідентифікацію таких об'єктів;

здійснювати вогневе ураження населених пунктів, портів, осель, храмів та госпіталів (за умови, коли вони не використовуються у воєнних цілях);

знищувати культурні цінності, історичні пам'ятники, місця відправлень культових обрядів та об'єкти, які складають культурну чи духовну спадщину народів, а також використовувати їх з метою досягнення успіху в бойових діях;

знищувати або захоплювати власність противника та власність цивільного населення, крім випадків, коли такі дії викликані абсолютною військовою необхідністю;

віддавати на розграбування населені пункти або місцевості.

2. У ході воєнних дій забороняється застосовувати такі засоби:

розривні кулі та кулі, що легко розвертаються або сплющуються в тілі людини (кулі з твердою оболонкою, яка не повністю покриває осердя або має надрізи);

отрути, отруйні речовини та сильнодіючі отруйні речовини;

бактеріологічну (біологічну) і токсичну зброю;

будь-яку зброю, дія якої полягає у завданні ураження осколками, що не виявляються в людському тілі рентгенівськими променями;

міни, призначені для вибуху від присутності, близькості або безпосереднього впливу людини, які виводять з ладу, калічать або вбивають одного або кількох людей;

будь-які міни, що самодеактивуються, оснащені елементом невилучення, який може функціонувати після того, як міна втратила спроможність до спрацювання;

міни-пастки (будь-які пристрої чи матеріали, інші ніж протипіхотні міни, які спроектовані, сконструйовані чи пристосовані для того, щоб убивати чи завдавати ушкоджень, і які спрацьовують раптово, коли людина торкається чи наближається до начебто нешкідливого предмета або здійснює, здавалося б, безпечну дію), що якимось чином сполучені або асоціюються з міжнародно визнаними захисними емблемами, знаками чи сигналами, а також з іншими предметами (об'єктами), які не становлять небезпеки для людини (пораненими або померлими, медичним обладнанням, дитячими іграшками тощо);

дистанційні міни, встановлення яких не відповідає визначеним технічним вимогам (додаток 3);

торпеди без пристрою самоліквідації;

автоматичні підводні контактні міни, які закріплені на мінрепах, коли вони перестають бути безпечними, якщо зриваються з якоря;

лазерну зброю, що призначена для заподіяння постійної сліпоти органам зору людини, яка не використовує оптичні прилади;

засоби впливу на природне середовище, що має довгострокові серйозні наслідки руйнації;

запалювальні засоби проти цивільного населення і цивільних об'єктів, а також для знищення лісів та іншого виду рослинного покриву, за винятком випадків, зазначених в Основних вимогах Протоколу III "Про заборону або обмеження застосування запалювальної зброї" до Конвенції ООН 1980 року про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію" (розділ VII).

4. Особливості застосування норм МГП у неміжнародних (внутрішніх) збройних конфліктах (збройних конфліктах неміжнародного характеру) та норм права прав людини, що застосовується у ситуаціях порушення внутрішнього порядку та виникнення обстановки внутрішньої напруженості, таких як заворушення, окремі й спорадичні акти насильства

1. Право збройних конфліктів впроваджує правові засоби врегулювання конфліктів неміжнародного характеру, щоб захистити жертв таких конфліктів і не допустити руйнувань, які ставлять під загрозу існування людей у районах, де вони відбуваються.

Особливістю такого правового врегулювання є застосування у внутрішніх збройних конфліктах як правових норм міжнародного права прав людини, так і норм МГП.

2. Право прав людини – міжнародні норми, спрямовані на сприяння та захист прав людини на міжнародному, регіональному, національному рівнях.

3. Вимоги щодо вивчення у Збройних Силах України норм МГП, які стосуються неміжнародних збройних конфліктів, базуються на світовому досвіді залучення формувань збройних сил для надання допомоги правоохоронним органам у боротьбі з тероризмом та участі в проведенні міжнародних миротворчих операцій на території інших держав.

4. Під час ситуацій порушення внутрішнього порядку та обстановки внутрішньої напруженості (заворушення, окремі й спорадичні акти насильства) збройні сили можуть залучатись з метою надання допомоги правоохоронним органам для виконання завдань щодо охорони визначених об'єктів, боротьби з тероризмом та спільного патрулювання.

Виконуючи зазначені завдання, військовослужбовці зобов'язані дотримуватись вимог міжнародного права прав людини.

У частині дотримання міжнародного права прав людини військовослужбовці повинні керуватись вимогами Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, а також Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень.

5. Основними принципами міжнародного права прав людини є:
право на життя, свободу і безпеку всіх людей;
заборона катувань і жорстокого поводження;
заборона несанкціонованого арешту і утримання під вартою;
право на справедливий суд;
право гуманного поводження з особами, позбавленими волі;
право на захист від незаконного втручання в особисте і сімейне життя, посягання на недоторканність житла, таємницю кореспонденції;
право на свободу думки та її вираження, свободу зібрань та асоціацій.

У ситуаціях внутрішніх заворушень та напруженості слід дотримуватися наведених вище принципів міжнародного права прав людини.

6. Застосування сили під час правоохоронних операцій має бути винятковою мірою – останнім засобом досягнення законної мети. Сила може бути застосована лише в найменшій необхідній мірі. За можливості застосування

сили має бути диференційованим (наприклад, усне попередження, демонстрація сили, застосування зброї несмертельної дії, застосування летальної зброї без наміру позбавити життя, застосування летальної зброї в повному обсязі).

Ступінь застосування сили та потенційна шкода, яку воно може завдати, мають відповідати тяжкості правопорушення і законній меті, яку передбачається досягти.

Правоохоронні операції мають ретельно плануватися, щоб уникнути за можливості застосування сили і звести до мінімуму ризик заподіяння шкоди стороннім особам. Особи, що беруть участь у правоохоронних операціях, повинні мати відповідну підготовку, зброю і спорядження.

Про застосування сили, яке призвело до смерті або поранення, слід повідомляти негайно.

Будь-яке надмірне або інше свавільне застосування сили має належним чином розслідуватися і за потреби має бути покаране як кримінальний злочин або накладено дисциплінарне стягнення залежно від тяжкості ситуації.

7. У виняткових випадках Міжнародний пакт про громадянські і політичні права надає можливість державі відступати від певних прийнятих на себе зобов'язань під час введення на її території правового режиму надзвичайного стану.

В Україні правовий режим надзвичайного стану регулюється Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану».

У разі введення надзвичайного стану обов'язковою є вимога дотримання таких прав людини:

право на життя;

щодо заборони катувань та такого поводження з людьми, яке принижує людську гідність;

щодо заборони рабства і утримання людей у неволі;

щодо заборони на зворотну силу кримінального закону;

право на цивільну правоздатність;

право на свободу думки, совісті та релігії.

У разі якщо зазначена ситуація має всі ознаки внутрішнього збройного конфлікту (збройного конфлікту неміжнародного характеру), МГП застосовується в обсязі як до ситуацій неміжнародного збройного конфлікту.

8. Сторони неміжнародного збройного конфлікту зобов'язані надавати захист таким категоріям осіб:

тим, хто не бере безпосередньої участі у військових діях;

особам зі складу збройних сил, які склали зброю;

тим, хто перестав брати участь у військових діях внаслідок хвороби, поранення, затримання або з іншої причини.

Щодо вказаних осіб забороняється вчинення таких дій:

посягання на життя та фізичну недоторканість (будь-які види вбивств, каліцтв, жорстокого поводження, тілесних покарань чи катувань);

посягання на людську гідність (образливе і принизливе поводження, згвалтування, примушування до проституції тощо);

колективні покарання;

взяття заручників;

акти тероризму;

грабіж;

рабство та работоргівля;

засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного належним чином;

загроза вчинення будь-якої із вказаних дій.

9. Щодо дітей МПП передбачає:

забезпечення їм права на отримання освіти;

проведення необхідних заходів щодо возз'єднання сімей, які були розлучені під час збройного конфлікту;

заборону вербування та участі у воєнних діях дітей віком до п'ятнадцяти років;

надання особливого захисту дітям віком до вісімнадцяти років навіть у разі, коли вони брали участь в бойових діях і потрапили в полон;

евакуацію дітей з району воєнних дій (за необхідності і за узгодженням з батьками чи з особами, які їх замінюють).

10. Усі поранені, хворі та особи, які зазнали корабельної аварії чи аварії літального апарата, незалежно від того, брали вони участь у збройному конфлікті чи ні, повинні користуватися повагою і захистом.

Як тільки дозволять обставини, усі учасники збройного конфлікту повинні:

вжити всіх можливих заходів щодо розшуку і збору поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата), та захисту їх від пограбування;

організувати розшук загиблих (померлих) з метою недопущення їх пограбування і забезпечення гідного поховання.

11. Щодо осіб, свобода яких була обмежена, необхідно дотримуватися таких вимог:

забезпечувати їх продовольством та питною водою нарівні з місцевим цивільним населенням;

захищати їх від суворих кліматичних умов;

надавати їм дозвіл на отримання індивідуальної чи колективної допомоги;

дозволяти здійснення культових дій та надання допомоги духовним персоналом;

у разі залучення до роботи забезпечувати їм умови праці та захист на рівні з місцевим цивільним населенням;

місця утримання інтернованих і затриманих осіб не мають розміщуватись поблизу зони бойових дій.

12. Вимоги щодо осіб та об'єктів, які користуються захистом МГП, що викладені у цьому розділі, стосуються повною мірою і неміжнародних збройних конфліктів.

13. Медичний і духовний персонал повинен користуватися повагою та захистом, йому надається вся можлива допомога щодо забезпечення умов для виконання ним своїх функцій.

14. Цивільне населення та окремі цивільні особи не можуть бути об'єктом нападу доти, доки вони не беруть безпосередньої участі у збройному конфлікті.

Забороняється віддавати накази і розпорядження щодо примусового переміщення цивільних осіб у зв'язку зі збройним конфліктом, якщо це не викликано вимогами їхньої безпеки.

Для нейтральних та безсторонніх гуманітарних організацій передбачається можливість здійснення їхніх функцій щодо жертв збройних конфліктів. За узгодженням із державою-учасницею ними можуть здійснюватися гуманітарні операції щодо надання допомоги цивільному населенню.

Сторони збройного конфлікту повинні надавати дозвіл і сприяти швидкому і безперешкодному надходженню гуманітарної допомоги до цивільних осіб, що її потребують, за умови, що така допомога має неупереджений характер, здійснюється без дискримінації і підлягає контролю з боку сторін конфлікту.

15. Кримінальне переслідування осіб, які вчинили військові, воєнні та інші злочини в період неміжнародного збройного конфлікту, здійснюється відповідно до вимог законодавства України шляхом проведення досудового слідства і винесення судового вироку.

5. Загальні обов'язки командувачів (командирів, начальників) щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права

1. У службовій діяльності командувачі (командири, начальники) повинні керуватись нормами МГП, які зобов'язують:

у мирний час:

організовувати і брати участь у поширенні знань про МГП серед підпорядкованого особового складу;

забезпечувати вивчення права збройних конфліктів у процесі військового навчання і виховання військовослужбовців;

звертати увагу підлеглих на те, що за серйозні порушення норм МГП чинним законодавством України передбачається притягнення до кримінальної відповідальності;

постійно підтримувати правопорядок і високу військову дисципліну, які гарантують неухильне дотримання усім особовим складом норм МГП у випадку збройного конфлікту;

контролювати наявність у військовослужбовців посвідчень особи (військових квитків), особистих знаків (розпізнавальних медальйонів), посвідчень про належність до медичного або духовного персоналу;

контролювати підготовку медичного персоналу і військових службових (службових) осіб юридичної служби щодо вивчення норм МГП;

під час збройного конфлікту:

подавати особистий приклад у дотриманні норм права збройних конфліктів і вимагати цього від підлеглих;

вимагати від підлеглих знання і неухильного виконання норм права збройних конфліктів;

припиняти порушення норм МГП особовим складом і за потреби притягати до відповідальності осіб, які вчинили ці порушення;

проявляти повагу та заступництво національним товариствам Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, іншим гуманітарним товариствам, визаним і уповноваженим урядом, за умови підпорядкування особового складу цих товариств законам воєнного часу та наказам і розпорядженням військового командування;

сприяти за можливості Міжнародному комітету Червоного Хреста у виконанні ним гуманітарних функцій щодо забезпечення захисту і надання допомоги жертвам збройних конфліктів.

2. Забезпечення військових частин текстами Женевських конвенцій 1949 року про захист жертв війни, Додаткових протоколів до них від 08 червня 1977 року та Додаткового протоколу до них від 08 грудня 2005 року, Міжнародного реєстру культурних цінностей, які перебувають під спеціальним захистом, та Державного реєстру національного культурного надбання покладається на структурні підрозділи Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, підпорядковані їм органи військового управління, в безпосередньому підпорядкуванні яких перебувають військові частини, на відповідні штаби видів Збройних Сил України, командувань високомобільних десантних військ та Сил спеціальних операцій, оперативних (повітряних) командувань, військово-морських баз.

3. Для вирішення питань, що стосуються застосування норм МГП, командувачі (командири, начальники) залучають юридичних радників, функції яких покладені на помічників командирів військових частин з правової роботи (юрисконсультів військових частин).

6. Обов'язки помічника командира військової частини з правової роботи (юрисконсульта військової частини) – юридичного радника щодо забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права

1. Під час збройного конфлікту офіцери та працівники юридичної служби Збройних Сил України, помічники командирів військових частин з правової роботи (юрисконсультів військових частин) виконують обов'язки юридичних радників.

Юридичні радники повинні надавати консультації командуванню щодо дотримання норм МГП, правил застосування сили та щодо проведення інструктажу особового складу з їх виконання.

2. Помічник командира військової частини з правової роботи (юрисконсульт військової частини) у мирний час зобов'язаний:

координувати роботу з вивчення норм і приписів МГП в органі військового управління, з'єднанні, військовій частині, військовому навчальному закладі, установі, організації Збройних Сил України;

надавати необхідну методичну допомогу з питань застосування норм МГП різним категоріям військовослужбовців;

проводити заняття з МГП з різними категоріями військовослужбовців;

за допомогою навчальних вправ та тестів оцінювати рівень засвоєння положень МГП військовослужбовцями різних категорій;

надавати інформацію та консультації окремим військовослужбовцям у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків, пов'язаних із застосуванням норм і приписів МГП.

3. Під час збройного конфлікту юридичний радник зобов'язаний:

візувати проекти документів перед прийняттям відповідним військовим командуванням рішення на ведення воєнних дій з точки зору відповідності їх нормам і приписам МГП;

надавати необхідну допомогу військовому командуванню у вирішенні складних питань і вибору способу дій, який був би одночасно і законним, і ефективним;

надавати допомогу військовому командуванню у вирішенні правових питань, які виникають, та усуненні перешкод, що можуть виникнути під час ведення воєнних дій;

за необхідності брати безпосередню участь у веденні воєнних дій;
знайомитися з планами майбутніх воєнних дій з метою оцінки відповідності їх нормам і вимогам МГП;

у разі невідповідності дій військового командування положенням МГП нагадати йому про вимоги права збройних конфліктів, зокрема статті 87 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій 1949 року про захист жертв війни від 08 червня 1977 року; у разі, коли порушення норм МГП не усуваються, юридичний радник зобов'язаний доповісти про це вищому командуванню як в усній, так і в письмовій формі.

На юридичного радника забороняється покладати обов'язки та завдання, не передбачені цією Інструкцією.

Юридичні радники із числа офіцерів та працівників юридичної служби Збройних Сил України відповідних органів управління беруть участь в оперативному (бойовому) плануванні та розглядають проекти службових документів на відповідність їх нормам і приписам МГП.

4. Правове забезпечення діяльності українського миротворчого контингенту здійснюється помічником командира військової частини з правової роботи (юрисконсультom військової частини), який є його юридичним радником.

7. Обов'язки військово-медичного персоналу щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права

Військово-медичний персонал, виконуючи свій військовий обов'язок, повинен керуватися загальноновизнаними нормами МГП, які зобов'язують його:

надавати за необхідності медичну допомогу в умовах збройних конфліктів незалежно від будь-яких причин, крім медичних;

враховувати норми МГП під час організації медичного забезпечення з'єднання, військової частини (підрозділу);

надавати медичну допомогу всім пораненим та хворим як у районі воєнних дій, так і на окупованих територіях;

брати участь у підготовці військовим командуванням спеціальних угод та проведенні нарад представників сторін – учасниць збройного конфлікту з питань, що стосуються забезпечення захисту і допомоги жертвам збройних конфліктів (врегулювання діяльності військових і цивільних медичних формувань, визначення санітарних і безпечних зон (місцевостей); організація медичних перевезень; використання технічних засобів, міжнародних правил, стандартів і процедур розпізнавання, оповіщення і захисту медичного персоналу, формувань та санітарно-транспортних

засобів; організація гуманітарної та медичної допомоги цивільному населенню тощо);

за розпорядженням військового командування взаємодіяти з місцевою адміністрацією, органами управління охороною здоров'я та гуманітарними організаціями з питань надання гуманітарної допомоги цивільному населенню.

8. Відповідальність за порушення норм МГП

1. МГП передбачає індивідуальну відповідальність фізичних осіб і зобов'язує держави, які беруть участь у збройному конфлікті, вживати заходів щодо припинення будь-яких порушень його вимог.

2. Військовослужбовці та працівники Збройних Сил України за порушення норм МГП можуть бути притягнуті як до дисциплінарної, так і до кримінальної відповідальності. Відповідальність військовослужбовців (громадян) України за злочини, пов'язані з порушенням норм МГП, передбачена у розділі XIX Кримінального кодексу України.

3. Застосування заборонених методів і засобів ведення війни (збройного конфлікту) може бути вчинено як навмисно, так і з необережності.

4. До кримінальної відповідальності притягуються особи, які вчинили серйозні порушення МГП.

Серйозні порушення норм МГП є воєнними злочинами.

Серйозними порушеннями МГП є:

серйозні порушення, направлені проти людей;

серйозні порушення, направлені проти майна;

серйозні порушення, вчинені шляхом віроломного використання міжнародно-визнаних розпізнавальних емблем (знаків) і сигналів.

5. До серйозних порушень МГП, направлених проти людей, належать:

навмисне вбивство, катування та нелюдське поводження;

навмисне заподіяння тяжких страждань або серйозного каліцтва чи нанесення шкоди здоров'ю людини;

напад на осіб, які знаходяться під захистом МГП (пункт 34 глави 2 цього розділу);

здійснення нападу невибіркового характеру, коли відомо, що це стане причиною людських втрат серед цивільного населення і спричинить збиток цивільним об'єктам;

напад на небезпечні установки і споруди, якщо відомо, що це спричинить надмірні втрати серед цивільного населення або значні збитки цивільним об'єктам;

напад на місцевості, що не обороняються, та демілітаризовані зони;

неправомірний напад на культурні цінності, які чітко розпізнаються; проведення на людях медичних, біологічних або наукових експериментів; нелюдське поводження, яке супроводжується приниженням гідності людини, у тому числі застосування практики апартеїду, геноциду та інших дій, які ґрунтуються на расовій дискримінації;

взяття заручників;

здійснення актів терору;

незаконне позбавлення волі (арешт);

наказ не залишати нікого в живих;

депортація чи незаконне переміщення населення окупованої території (як в межах цієї території, так і поза нею);

переміщення державою-окупантом частини власного цивільного населення на окуповану територію;

позбавлення права на неупереджене та належне судочинство;

невиправдана затримка репатріації військовополонених або цивільних осіб;

примус до служби у збройних силах противника;

обмеження доступу населення до їжі, води;

6. Як серйозні порушення, направлені проти майна, кваліфікуються не виправдані військовою необхідністю дії:

великомасштабне руйнування майна;

присвоєння майна у великих розмірах;

знищення або розграбування власності противника;

віддача на розграбування населеного пункту або місцевості;

захоплення суден, призначених для берегового рибальства або потреб місцевого мореплавання, госпітальних суден та суден, які здійснюють наукові і релігійні функції.

7. Як серйозне порушення розглядається віроломне використання розпізнавальних емблем (знаків, сигналів), якими позначаються особи і об'єкти, що користуються захистом МГП.

8. За порушення норм МГП, які не передбачають притягнення до кримінальної відповідальності, військовослужбовці несуть дисциплінарну відповідальність відповідно до вимог статутів Збройних Сил України та нормативно-правових актів України, що передбачають матеріальну відповідальність.

Той факт, що порушення права збройних конфліктів було вчинено підлеглою особою, не звільняє її начальників від дисциплінарної чи кримінальної відповідальності, якщо вони мали в своєму розпорядженні інформацію щодо намірів підлеглого і не вжили всіх можливих запобіжних заходів щодо

відвернення порушень, а також якщо, маючи інформацію про вже скоєний злочин, не вжили заходів щодо притягнення до відповідальності винних.

9. У випадку серйозних порушень норм МГП сторони, які знаходяться у збройному конфлікті, повинні вживати заходів як спільно, так і в індивідуальному порядку, у співробітництві з Організацією Об'єднаних Націй та відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй.

Кожна держава несе відповідальність за розшук осіб, які вчинили або наказали вчинити воєнні злочини (включаючи ті злочини, що стали результатом невживання необхідних запобіжних заходів).

Той, хто звинувачується, повинен бути виданий на вимогу іншої держави, якщо його не було притягнуто до суду за серйозні порушення МГП в його державі, із суворим дотриманням принципу, згідно з яким забороняється висилати, повертати чи видавати будь-яку особу іншій державі, якщо є серйозні підстави вважати, що їй там можуть загрозувати застосування катувань, переслідування чи інші серйозні порушення прав людини (принцип non-refoulement).

II. Врахування норм МГП у ході підготовки та ведення воєнних дій

1. Загальні положення

1. Генеральний штаб Збройних Сил України під час стратегічного планування застосування Збройних Сил додержується норм МГП.

2. Посадові особи органів військового управління, військових частин та підрозділів Збройних Сил України, виконуючи поставлені завдання, повинні забезпечити дотримання норм МГП, передбачивши всі можливі запобіжні заходи з метою уникнення, а якщо це неможливо – зведення до мінімуму втрат серед цивільного населення та збитків цивільним об'єктам.

3. МГП не змінює встановленого порядку підготовки та ведення воєнних дій.

4. Діяльність командувачів (командирів, начальників) щодо підготовки командувань, з'єднань, військових частин і підрозділів до виконання визначених їм завдань та управління ними в ході воєнних дій повинна здійснюватись із урахуванням принципів МГП: законності, обмеження, розрізнення, сумірності, гуманності та військової необхідності.

5. Принцип законності полягає в суворому і точному дотриманні усіма органами військового командування, військовослужбовцями та працівниками Збройних Сил України норм МГП.

6. Принцип обмеження полягає у тому, що право сторін, які знаходяться у збройному конфлікті, щодо вибору методів і способів ведення війни не є необмеженим.

7. Принцип розрізнення полягає у здійсненні в ході підготовки та ведення воєнних дій чіткого розмежування між цивільними особами і комбатантами, між цивільними та військовими об'єктами з метою забезпечення захисту цивільного населення і цивільних об'єктів від наслідків воєнних дій та зосередження дій військ (сил) тільки проти військових об'єктів противника.

8. Принцип співмірності полягає в тому, що сторони, які воюють, у ході ведення воєнних дій не повинні завдавати шкоди цивільним об'єктам та спричиняти втрати серед цивільного населення, які будуть надмірними для досягнення достатньої чисельної переваги над противником.

Принцип співмірності не може бути виправданням зруйнувань у необмежених масштабах або нападів на цивільних осіб та об'єкти.

Підлеглим віддаються відповідні вказівки щодо правил поведінки в бою (додаток 4).

9. Принцип гуманності полягає у прояві поваги та забезпеченні захисту людей, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях, включаючи осіб зі складу збройних сил противника, що склали зброю чи припинили участь у воєнних діях внаслідок поранення, хвороби або з будь-якої іншої причини.

10. Принцип військової необхідності полягає в тому, що по-перше, вид і ступінь сили, що застосовується, мають бути дійсно необхідними для досягнення законної військової мети, по-друге, таке застосування не забороняється нормами МГП. Загальна визнана мета ведення бойових дій полягає у досягненні поразки супротивника із мінімальними витратами часу, життя і фізичних ресурсів як з боку атакуючої сторони, так і з боку атакованої сторони.

Крім того, відступи від діючих норм, обґрунтовані військовою необхідністю, допустимі тільки у випадку, якщо сама норма це передбачає, причому самою нормою може передбачатися більш високий ступінь військової необхідності (такий як імперативний, нагальний, абсолютний або неминучий).

Використовуючи принцип військової необхідності, командувач (командир, начальник) повинен вжити всіх заходів, щоб звести до мінімуму випадкові втрати та безцільні руйнування.

З метою недопущення розширеного тлумачення принципу військової необхідності визначаються особливі випадки відступу від вимог захисту:

зруйнування або захоплення об'єктів, які знаходяться під захистом МГП, заборонено, за винятком випадків, коли це вимагається імперативною військовою необхідністю;

використання захоплених стаціонарних санітарних закладів заборонено, за винятком випадків, коли це вимагається нагальною військовою необхідністю;

руйнування на окупованій території заборонено, за винятком випадків, коли це є абсолютно необхідним для військових операцій;

організації цивільної оборони мають право виконувати доручені їм завдання з цивільної оборони, за винятком нагальної імперативної військової необхідності;

культурні цінності, які знаходяться під спеціальним захистом, тобто мають велике значення для культурної спадщини, не мають бути об'єктом нападу, якщо це не викликано імперативною військовою необхідністю (винятком є надзвичайний захід).

Для командувача (командира, начальника) використання принципу військової необхідності є винятковим заходом, оскільки надто часті випадки його застосування автоматично знищують цінність захисту, який надає МГП, та негативно впливають на стан військової дисципліни підпорядкованого особового складу.

Об'єкт, що знаходиться під захистом МГП, може втратити право на захист та стати військовою цілью, зокрема культурні цінності, які знаходяться під загальним захистом, можуть бути піддані нападу, тільки якщо вони є військовим об'єктом.

Заборонено піддавати нападу або знищувати, виводити або доводити до непридатності об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення, такі як запаси продуктів харчування, сільськогосподарські райони, що виробляють продовольство, посіви, худобу, споруди для забезпечення питною водою й запаси останньої, а також іригаційні споруди спеціально з метою не допустити використання їх цивільним населенням або супротивною стороною як засобу підтримання існування незалежно від мотивів з метою викликати голод серед цивільних осіб, примусити їх до виїзду або з яких-небудь інших міркувань.

Зазначені заборони не застосовуються щодо таких об'єктів, які використовуються супротивною стороною:

для підтримання виключно особового складу її збройних сил;

для прямої підтримки воєнних дій за умови, що проти цих об'єктів ні в якому разі не вдаються до дій, результатом яких може стати залишення цивільного населення без достатньої кількості продовольства або води, що спричинить голод або примусить до виїзду.

11. Під час підготовки та ведення воєнних дій варто чітко розрізняти віроломство і військові хитрощі.

Під військовими хитрощами слід розуміти дії, що вводять противника в оману щодо стану, положення і характеру дій командування, з'єднання, військової частини (підрозділу) та спонукають його діяти необачливо.

Такими діями є:

маскування (з використанням умов місцевості, камуфляжних фарб, маскувальних сіток, димів);

активне маскування (створення хибних цілей, відволікаючі удари);

демонстративні дії;

дезінформація;

імітація військових об'єктів з використанням технічних засобів (електронних приборів, засобів зв'язку тощо);

застосування кодів, паролів і сигналів противника;

влаштування засад;

інші дії, які не є віроломством.

2. Особливості управління командуваннями, з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами з урахуванням вимог МГП

1. Робота командувача (командира, начальника) щодо підготовки воєнних дій розпочинається з одержання завдання, зміст якого не повинен суперечити положенням МГП.

Поставлене завдання має бути виконано.

2. Під час вивчення отриманого завдання, крім звичайних питань, командувач (командир, начальник) повинен зрозуміти зміст і порядок виконання заходів щодо дотримання підлеглими з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами норм МГП, які передбачені старшим начальником.

3. Оцінка обстановки здійснюється з урахуванням отриманого завдання, наявних розвідувальних відомостей, необхідних запобіжних заходів, передбачених МГП, та принципу військової необхідності.

Щодо обстановки командувач (командир, начальник) оцінює:

місця розташування осіб і об'єктів, які знаходяться під захистом МГП, та їх можливий вплив на виконання поставлених завдань підлеглими з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами;

можливість використання цих осіб і об'єктів противником;

ймовірні екологічні наслідки від дій своїх військ (сил) і військ противника.

4. Командувач (командир, начальник) приймає такий варіант рішення, який забезпечить виконання поставленого завдання і створить найменшу небезпеку для осіб і об'єктів, що знаходяться під захистом МГП.

Приймаючи рішення про воєнні дії, крім звичайних питань, командувач (командир, начальник) зобов'язаний:

у замислі під час визначення напрямку зосередження основних зусиль (головного удару) врахувати наявність у районі воєнних дій осіб і об'єктів, які знаходяться під захистом МГП, та ступінь їхньої захищеності;

визначати командуванням, з'єднанням, військовим частинам та підрозділам лише такі завдання, які вони спроможні виконати і які відповідають нормам МГП (виходячи із бойових можливостей з'єднань, військових частин і підрозділів);

призначати маршрути, смуги, ділянки, райони, позиції і рубежі з таким розрахунком, щоб вони не створювали загрози особам та об'єктам, які знаходяться під захистом МГП.

У виняткових випадках, відповідно до пункту 10 глави 1 цього розділу командувач (командир, начальник) може визначити:

напрямок зосередження основних зусиль (напрямок головного удару), який включає об'єкти, що знаходяться під захистом МГП, якщо така операція враховує принцип пропорційності та якщо вжито всіх запобіжних заходів щодо захисту цивільного населення;

порядок зняття імунітету з культурних цінностей у випадку їх використання противником та нанесення вогневого ураження противнику, який розташовується на об'єктах, що захищені МГП, але які в такому разі втрачають свій захист;

завдання зі зруйнування об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення, а також зі знищення або захоплення майна, що знаходиться у власності противника;

порядок тимчасової заборони (обмеження) виконання завдань за призначенням організаціями цивільної оборони;

порядок тимчасового використання захоплених стаціонарних медичних закладів (з урахуванням продовження догляду за пораненими і хворими, які в них знаходяться).

Рішення про зняття імунітету з культурних цінностей, яким надається спеціальний захист, приймає начальник не нижче командира бригади (або йому рівний).

5. Під час проведення рекогносцировки, крім звичайних питань, командувач (командир, начальник) на місцевості вивчає розташування об'єктів (зон), що знаходяться під захистом МГП, уточнює своє рішення та визначає місця укриття або маршрути евакуації з району воєнних дій осіб, які знаходяться під захистом МГП.

6. Під час постановки завдань командуванням, з'єднанням, військовим частинам та підрозділам, крім звичайних питань, командувач (командир, начальник) зобов'язаний:

довести відомості про місця розташування осіб і об'єктів, що знаходяться під захистом МГП, та ступінь їх захищеності;

визначити порядок обмеження, призупинення або зняття захисту з об'єктів, що знаходяться під захистом МГП (за умов військової необхідності);

встановити порядок дій підлеглих відносно цивільної влади та цивільного населення (наприклад, які військові службові особи командування, з'єднання, військової частини чи підрозділу мають право надавати інформацію цивільній владі; обмеження на контакти в інтересах розвідувальної діяльності або діяльності щодо введення противника в оману).

За необхідності доводяться й інші відомості.

7. Під час організації взаємодії, крім звичайних питань, командувач (командир, начальник) узгоджує:

питання вогневого ураження противника та дій командувань, з'єднань, військових частин (підрозділів) родів військ, спеціальних військ і служб у районах проживання (скупчення) цивільного населення та розташування об'єктів (зон), що знаходяться під захистом МГП;

дії штатних та приданих сил і засобів щодо захисту (евакуації) осіб та об'єктів, які знаходяться під захистом МГП, порядок поводження з жертвами збройного конфлікту;

сигнали оповіщення цивільного населення, порядок позначення об'єктів (зон), що знаходяться під захистом МГП.

Крім того, командувач (командир, начальник) організовує взаємодію з органами місцевої адміністрації і цивільної оборони з питань оповіщення, евакуації цивільного населення, позначення об'єктів (зон, місцевостей), які знаходяться під захистом права збройних конфліктів та евакуації (переміщення) культурних цінностей.

8. У ході деталізації прийнятого рішення, особливо під час планування вогневого ураження противника, командувач (командир, начальник) і штаб керуються принципом співмірності, особливо у разі визначення порядку та засобів вогневого ураження військових об'єктів.

На робочих картах військових службових осіб, зокрема, відображаються: місця розташування об'єктів (зон, місцевостей), які знаходяться під захистом МГП;

райони компактного проживання (скупчення) цивільного населення.

Начальники родів військ, спеціальних військ і служб у своїх документах детально висвітлюють питання дотримання норм МГП підпорядкованими їм з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами.

Порядок урахування норм МГП під час організації бойового забезпечення викладено у розділі III цієї Інструкції.

9. У ході здійснення контролю готовності командувань, з'єднань, військових частин (підрозділів) до виконання завдань, крім звичайних питань, перевіряються:

точність виконання вимог керівних документів старшого начальника у частині, що стосується дотримання норм МГП;

відповідність рішень, які прийняті підлеглими командувачами (командирами, начальниками), положенням МГП;

знання особовим складом норм МГП;

контроль своєчасності та якості виконання заходів щодо запобігання або зведення до мінімуму збитку особам і об'єктам, які знаходяться під захистом МГП.

10. У разі потреби із підпорядкованими командувачами (командирами, начальниками), штабами, з'єднаннями, військовими частинами і підрозді-

лами можуть проводитись командно-штабні (тактичні, тактико-спеціальні, льотно-тактичні) навчання, тренування та заняття з відпрацюванням питань застосування норм права збройних конфліктів.

3. Особливості організації та ведення воєнних дій

1. Під час воєнних дій:

командувач (командир, начальник) постійно уточнює, які об'єкти у районі, смузі (на ділянці) дій підлеглих командувань, з'єднань, військових частин (підрозділів) знаходяться під захистом МГП, а які є військовими об'єктами; особовий склад органів військового управління, з'єднань, військових частин та підрозділів має точно дотримуватися норм МГП.

Здійснюючи управління командуваннями, з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами у ході виконання поставленого завдання, командувач (командир, начальник) вживає всіх можливих запобіжних заходів, щоб уникнути випадкових втрат серед цивільного населення, а також збитків цивільних об'єктів, у крайньому разі звести їх до мінімуму.

У разі воєнної необхідності зняття імунітету з культурних цінностей обмежується в часі та стосується найменш важливих їх частин.

2. Оборону організують головним чином поза межами густонаселених районів.

Цивільних осіб та цивільні об'єкти слід вивести із розташування військових об'єктів. З цією метою командувачі (командири, начальники) вживають всіх заходів щодо організації взаємодії із цивільною владою.

Переміщення цивільних осіб із районів, що розташовані поблизу військових об'єктів, бажано здійснювати у знайомі їм райони, які не становлять для них небезпеки.

Якщо дозволяє обстановка, робиться завчасне ефективне повідомлення про оборонні заходи, які можуть зачіпати цивільне населення (наприклад, для евакуації людей із певних будівель або районів).

3. Перевіряється позначення об'єктів, які користуються особливим захистом, розпізнавальними емблемами (знаками) відповідно до обстановки, що склалась.

4. Коли є вибір між декількома смугами (ділянками, районами, позиціями) для отримання рівноцінної переваги, вибирається та із них, оборона якої створює найменшу небезпеку для цивільних осіб та цивільних об'єктів.

5. Командувач (командир, начальник) і штаб постійно уточнюють місця розташування об'єктів (зон), що знаходяться під захистом МГП, на маршрутах висування і рубежах розгортання противника, перед фронтом оборони,

а також характер (статус) об'єктів (цілей), запланованих до вогневого ураження. За необхідності завдання підлеглим уточнюються.

6. Командир військової частини (підрозділу) другого ешелону (резерву) повинен знати розташування в районі майбутніх воєнних дій об'єктів (зон), які знаходяться під захистом МГП, володіти інформацією щодо зміни характеру (статусу) об'єктів (цілей), запланованих до вогневого ураження, а з початком дій – уточнювати завдання підлеглим відповідно до останніх даних обстановки.

4. Особливості організації та ведення воєнних дій під час наступу

1. Під час проведення воєнних операцій мають вживатися заходи щодо захисту цивільного населення, цивільних осіб і цивільних об'єктів.

Під час планування нападу ті, хто приймають рішення:

пересвідчуються, що об'єкти нападу не є ні цивільними особами, ні цивільними об'єктами й не підлягають особливому захисту, є військовими об'єктами. Командувач (командир, начальник) і штаб постійно уточнюють характер (статус) об'єктів (цілей), запланованих до вогневого ураження, та місця розташування об'єктів (зон), що знаходяться під захистом МГП. У разі, коли стало очевидним, що обрана ціль не є військовим об'єктом, її ураження відміняється, а завдання підлеглим уточнюються;

вживають усіх можливих запобіжних заходів при виборі засобів і методів нападу, щоб уникнути випадкових втрат життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і випадкової шкоди цивільним об'єктам або звести їх до мінімуму;

утримуються від прийняття рішень про здійснення будь-якого нападу, який може спричинити випадкові втрати серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і завдати випадкової шкоди цивільним об'єктам або те й інше разом, що було б надмірним щодо конкретної і прямої військової переваги, яку планується одержати.

Слід вибирати такі напрямки і час нападу, за яких людські втрати та зруйнування цивільних об'єктів будуть найменшими (наприклад, нанесення вогневого ураження військовому заводу противника після закінчення робочого дня).

Якщо дозволяє бойова обстановка, завчасно повідомляється про наступальні воєнні дії, які можуть зашкодити цивільному населенню (наприклад, відкрити попереджувальний вогонь зі стрілецької зброї, щоб спонукати цивільних осіб сховатися в укриттях).

2. Під час вогневого ураження противника береться до уваги таке: нападу підлягають лише конкретні військові об'єкти;

військовий об'єкт має бути розпізнано, для його ураження слід мати чіткі вказівки щодо цілі;

напад відміняється або зупиняється, якщо стає очевидним, що об'єкт не є військовим, що він підлягає особливому захисту або що напад може викликати випадкові втрати серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і завдати випадкової шкоди цивільним об'єктам, що було б надмірним щодо конкретної і прямої військової переваги, яку планується отримати.

3. Торгові судна, що йдуть під конвоем кораблів противника, та цивільні літальні апарати, що супроводжуються військовими літаками, не можуть піддаватися прямому нападу; напад на військовий об'єкт повинен здійснюватися згідно із принципом пропорційності.

4. Переміщення військових частин (підрозділів) других ешелонів (загальновійськових резервів) за бойовими порядками першого ешелону за можливості здійснюється в обхід населених пунктів та об'єктів (зон), що знаходяться під захистом МГП.

5. Особливості організації та ведення воєнних дій під час зміни військ (сил)

Під час зміни військ (сил) райони зосередження, вихідні райони для військових частин (підрозділів), які змінюють, і райони збору для змінюваних військових частин (підрозділів) призначаються, як правило, осторонь від районів (місць) проживання цивільного населення і розташування об'єктів, що знаходяться під захистом МГП.

6. Особливості ведення воєнних дій в особливих умовах

1. Під час ведення воєнних дій у місті (населеному пункті) командувач (командир, начальник) і штаб повинні враховувати:

перебування в місті (населеному пункті) цивільного населення;

наявність і розташування об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення, та інших об'єктів (зон), що знаходяться під захистом МГП.

Особлива увага приділяється недопущенню перетворення цивільного населення в об'єкти нападу та здійснення нападів невибіркового характеру.

2. При використанні в населених районах вибухонебезпечна зброя може мати широку зону ураження або ефект обширної дії за рахунок:

великого руйнівного радіуса дії конкретних боєприпасів, що використовуються, тобто великого вибухового або фрагментарного діапазону або ефекту;

низької точності ураження;

використання зброї, спроектованої для ураження великої території численними боєприпасами.

Як наслідок, існує значна ймовірність невивіркового ефекту дії такої зброї, отже, слід уникати її використання при веденні воєнних дій у населених районах.

3. У разі ведення воєнних дій на водних перешкодах (морському узбережжі, островах тощо) не допускається знищення (руйнація) гребель, дамб, а також об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення.

4. У разі ведення воєнних дій у горах враховується можливість каменепадів, сходження снігових лавин, селєвих потоків, що може становити загрозу для осіб і об'єктів, які знаходяться під захистом МГП.

5. У разі ведення воєнних дій у лісі враховується можливість виникнення лісових пожеж, які можуть становити загрозу для осіб і об'єктів, що знаходяться під захистом МГП.

7. Особливості організації та здійснення пересування військових частин і підрозділів

1. Під час здійснення маршу військових частин і підрозділів маршрут руху колон (за винятком колон медичних формувань) слід вибирати по можливості поза населеними пунктами. У разі проходження маршруту руху через населені пункти колони мають рухатись із максимально можливою швидкістю.

Якщо дозволяє обстановка, про проходження колон необхідно завчасно сповіщати цивільне населення.

Місця для привалів і зупинок колон військових частин і підрозділів по можливості вибираються осторонь від населених пунктів, районів (зон) і об'єктів, що знаходяться під захистом МГП.

2. Силами і засобами комендантської служби військових частин не допускається:

скупчення цивільного населення поблизу переправ, мостів, залізничних переїздів, тіснин тощо під час проходження через них колон;

одночасне пересування по дорогах і колонних шляхах цивільних колон і колон військових частин (підрозділів).

3. Під час перевезень військ (сил) райони зосередження військових частин та підрозділів, тимчасові перевантажувальні райони призначаються поза населеними пунктами та об'єктами (зонами), що знаходяться під захистом МГП.

8. Особливості розташування військових частин і підрозділів на місці

1. У випадку тривалого розташування військової частини (підрозділу) на одному місці командир (начальник) і штаб, крім вирішення звичайних питань, організують взаємодію з представниками місцевої влади з питань дотримання порядку, правил поведінки і пересування цивільним населенням в районах розташування військ (сил), організують їхнє позначення та проводять інші заходи, що знижують рівень небезпеки для цивільного населення.

2. Слід уникати розташування військ (сил) поблизу великих населених пунктів і об'єктів (зон), що знаходяться під захистом МГП.

9. Особливості дій військових частин і підрозділів під час їх участі у проведенні операцій з підтримання миру і безпеки

1. Особовий склад військових частин та підрозділів, які беруть участь у проведенні операцій з підтримання миру і безпеки, зобов'язаний дотримуватись норм МГП в обсязі, що визначається нормами звичаєвого МГП та обсягом і специфікою, які визначає уповноважений орган (Генеральний секретар ООН, Рада Безпеки ООН, ОБСЄ, ЄС тощо).

2. У разі порушення військовослужбовцями норм МГП вони підлягають судовому переслідуванню в судах своїх держав.

10. Особливості координації і здійснення вогневого ураження противника

1. Під час координації і здійснення вогневого ураження противника у своїй зоні відповідальності органи управління ракетних військ і артилерії (авіації) до початку планування вогневого ураження повинні мати і своєчасно враховувати в бойових документах відомості про:

наявність населених пунктів і ступінь концентрації цивільного населення; цивільні об'єкти, що знаходяться в безпосередній близькості від військових об'єктів (цілей);

об'єкти (зони), які знаходяться під захистом МГП, і їхній характер.

2. У разі наявності вибору між декількома військовими об'єктами для отримання рівноцінної військової переваги вибирається той, напад на який створить найменшу небезпеку для життя цивільних осіб та об'єктів.

Забороняється уражати як один об'єкт (ціль) декілька різних віддалених один від одного військових об'єктів і розташованих у місті, селі чи іншому місці зосередження осіб та об'єктів, які знаходяться під захистом МГП.

3. Забороняється здійснювати напади невибіркового характеру.

До нападів невибіркового характеру належать напади: не спрямовані на конкретні військові об'єкти; при яких застосовуються методи або засоби ведення воєнних дій, які не можуть бути спрямовані на конкретні військові об'єкти;

при яких застосовуються методи або засоби ведення воєнних дій, наслідки яких не можуть бути обмежені, і які у кожному такому випадку поражають військові об'єкти й цивільних осіб або цивільні об'єкти, не розрізняючи їх.

4. Під час вибору і розподілу об'єктів (цілей) вогневого ураження між ракетними військами, артилерією та авіацією враховується розташування об'єктів (зон), що знаходяться під захистом МГП.

У разі вибору засобів ураження враховуються їх потужність та характеристика об'єктів (цілей), які планується уразити, не допускаючи надмірних збитків і руйнувань.

5. Під час нанесення послідовних ударів підрозділами авіації неприпустимо скорочувати нормативні інтервали безпечного застосування авіаційних засобів ураження від об'єктів, які знаходяться під захистом МГП.

Наносячи удари по заздалегідь спланованих об'єктах (цілях), екіпажі літаків (бойових вертольотів) вибирають напрямок удару з таким розрахунком, щоб були враховані не тільки тактичні вимоги, але й умови достатньої безпеки щодо об'єктів, які знаходяться під захистом МГП і які знаходяться у створі заходу авіаційних засобів ураження.

6. Начальник групи бойового управління під час управління екіпажами в повітрі при виконанні ними бойового завдання, одержуючи від них дані, оцінює обстановку в районі об'єкта (цілі) ураження щодо наявності об'єктів, які знаходяться під захистом МГП.

Передовим авіаційним навідником під час коректування ударів бойових вертольотів враховується наявність у зоні ураження об'єктів і осіб, які знаходяться під захистом права збройних конфліктів.

7. З метою недопущення ураження об'єктів, що знаходяться під захистом МГП, екіпаж літального апарата під час повітряного патрулювання або виконання завдання щодо самостійного пошуку і знищення цілей має точно знати (визначати) статус об'єктів (цілей), у тому числі наявність на них розпізнавальних емблем і знаків.

11. Поводження із жертвами збройних конфліктів, медичним і духовним персоналом противника

1. Жертви збройних конфліктів, медичний та духовний персонал противника користуються повагою і знаходяться під захистом МГП, якщо вони утримуються від будь-яких ворожих дій стосовно збройних сил.

2. З початком конфлікту і в усіх випадках окупації створюється Інформаційне бюро, яке:

централізує без дискримінації всю інформацію про поранених, хворих, осіб, які зазнали корабельної аварії, загиблих, осіб, що знаходяться під захистом та свобода яких обмежена, дітей, чия особистість викликає сумніви, та осіб, які були оголошені зниклими безвісти, і надавати цю інформацію до відповідних органів через посередництво держав-покровительок;

несе відповідальність за всі запити стосовно осіб, що знаходяться під захистом, і за будь-які запити, необхідні для отримання інформації, яка запитується, але якої немає в його розпорядженні;

виступає як проміжна ланка для вільного переміщення різних речей, в тому числі кореспонденції, що надходить від та до осіб, що знаходяться під захистом (на першу вимогу через Центральне агентство Міжнародного Комітету Червоного Хреста з розшуку).

3. Інформація, задокументована щодо осіб, свободу яких обмежено, або померлих, має містити дані, що роблять можливими точну ідентифікацію такої особи та відповідне швидке інформування її родини.

У найкоротші строки кожна зі сторін конфлікту передає в Інформаційне Бюро на кожного пораненого, хворого, хто зазнав корабельної аварії, аварії літального апарату, або померлого таку інформацію (за наявності):

прізвище, ім'я, по батькові;

армійський, полковий, особовий чи ідентифікаційний номер;

дата народження;

будь-які інші дані, які містяться у посвідченні особи чи на ідентифікаційному жетоні;

дата і місце захоплення або смерті;

відомості, що стосуються поранень, хвороб або причини смерті.

12. Поранені, хворі і особи, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарату)

1. Як під час воєнних дій, так і після виконання поставленого завдання командир з'єднання, військової частини (підрозділу) вживає заходів щодо розшуку і збору поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарату), незалежно від їхньої належності, а також щодо захисту їх від мародерства і забезпечення їм необхідного догляду.

Усім пораненим, хворим і особам, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарату), незалежно від того, до якої сторони вони належать, у максимально можливій формі та у найкоротші терміни надаються медична допомога і догляд відповідно до стану їхнього здоров'я.

2. Командири з'єднань, військових частин (підрозділів), які вимушені залишити противнику поранених або хворих, залишають разом з ними для догляду згідно з обстановкою частину свого санітарного персоналу та необхідного спорядження.

3. Як тільки дозволить обстановка командири з'єднань (військових частин, підрозділів) організують реєстрацію даних для встановлення особи поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата) (наприклад, дані посвідчення особи, особливості поранення або захворювання тощо).

4. Командувачі (командири, начальники) можуть звертатись до місцевих жителів та гуманітарних організацій із закликом добровільно збирати поранених і хворих та доглядати за ними за умови, що такі дії будуть здійснюватись під контролем військового командування.

13. Поводження із останками загиблих (померлих) у збройних конфліктах

1. Організація своєчасного виносу з поля бою та поховання тіл загиблих та померлих військовослужбовців є одним із найважливіших обов'язків командирів (начальників).

Заходи щодо розшуку та збору останків загиблих без дискримінації організуються негайно, як тільки дозволить обстановка.

До останків загиблих слід ставитися із повагою та гідністю, перешкоджати їхньому пограбуванню.

Конкретні заходи мають бути вжиті для ідентифікації та гідного поховання загиблих згідно із загальнолюдськими принципами та із відповідною шаную.

Усі могили мають бути відповідно позначені.

Командир частини вживає всіх можливих заходів щодо надання інформації до відповідних органів або сповіщення родини загиблого із зазначенням його особи, місцезнаходження та причин смерті.

Командири встановлюють офіційний підрозділ обліку захоронень для реєстрації необхідної інформації щодо загиблого, а також документування інформації щодо позначення могил та наявних відомостей про тих, хто в них похований.

У разі відсутності у загиблого в бою військовослужбовця документів (особистого знака чи розпізнавального медальйона) для його розпізнавання наказом командира військової частини призначається комісія у складі командира роти (батареї) або взводу, представника медичної служби та командира підрозділу (команди) з організації поховання.

2. Поховання тіл загиблих (померлих) із числа військовослужбовців противника, а також інших жертв збройних конфліктів організовує заступник командира з'єднання, військової частини по тилу.

Збір загиблих (померлих), їхнє розпізнавання і поховання, а також влаштування могил та цвинтарів здійснюються підрозділами (командами) на чолі з офіцерами, які призначені наказом командира військової частини.

У розпорядження командирів цих підрозділів (команд) виділяються необхідні транспортні засоби, інструменти, матеріали та дезінфекційні засоби.

3. Тіла загиблих (померлих) із числа військовослужбовців противника, а також інших жертв збройних конфліктів розміщуються у призначених місцях.

Факт смерті за можливості засвідчується представником медичної служби.

Під час заходів щодо встановлення особи за наявності ідентифікаційної інформації (документи, особистий знак чи розпізнавальний медальйон) складаються поіменні списки загиблих (померлих) із зазначенням:

державної належності (громадянства) військовослужбовця;

військового або особистого номера;

прізвища, імені, по батькові;

дати народження;

інших відомостей, які знаходяться у посвідченні особи чи розпізнавальному медальйоні;

дати і місця смерті;

відомостей щодо характеру поранення (каліцтва), хвороби і причини смерті;

особистих речей;

дати і місця поховання із вказанням деталей, що допоможуть ідентифікувати могилу.

Такі списки передаються до Інформаційного Бюро.

У разі неможливості розпізнавання як тільки дозволяє обстановка складається опис зовнішності (образ) загиблого (померлого), дактилоскопіювання пальців рук і долонь або робиться фотографування в анфас і в профіль для можливості встановлення його особистості в майбутньому.

4. Дублюючий елемент розпізнавального медальйона або сам медальйон, якщо він не містить дублюючого елемента, залишається на тілі загиблого (померлого) як під час поховання, так і спалювання.

Половина подвійного розпізнавального медальйона, заповіт та інші документи, які мають значення для сім'ї загиблого (померлого), гроші, предмети, що знайдені на тілі і мають об'єктивну або суб'єктивну цінність, після

складання опису в двох примірниках запечатуються в конверт із укладенням другого примірника опису і разом з актами про здійснення поховання та списками загиблих (померлих) відправляються до Інформаційного бюро.

Особисті речі військовослужбовців, які загинули (померли), відсилаються їх родичам, які мають право спадкувати за законом. Предмети військового обмундирування (за винятком інвентарних речей), що належать особам офіцерського складу і прапорщикам (мічманам), відсилаються родичам разом із особистими речами, а речі, що належать старшинам, сержантам та рядовому складу, здаються на склади військових частин.

5. Для цвинтарів і окремих могил вибираються кращі ділянки відкритої і сухої місцевості (сквери, площі, узлісся лісів або гаїв, перехрестя доріг тощо).

Контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних вимог під час вибору місць для поховання військовослужбовців, які загинули в бою (померли), а також у разі очищення поля бою організовують начальники медичної служби з'єднань, військових частин. За потреби здійснюються дезінфекційні заходи.

Після відповідного оформлення цвинтарі (могили) здаються по актах представникам місцевих органів виконавчої влади або військових комісаріатів, які надалі відповідають за їхній стан.

6. Поховання тіл загиблих (померлих) або їх останків за можливості проводяться індивідуально, за винятком ситуацій, коли неминучі обставини вимагають використання колективних могил, та відповідно до звичаїв і обрядів релігії, яку вони сповідують.

Спалювання трупів здійснюється тільки у разі, якщо це продиктовано нагальними міркуваннями санітарного порядку або мотивами, пов'язаними з віросповіданням загиблих (померлих).

7. Після поховання командиром підрозділу (команди) з організації поховання складається акт про його проведення з описанням місця, де воно було здійснено (із указанням географічних координат). До цього акта додаються поіменні списки розпізнаних тіл та відомості щодо кількості нерозпізнаних тіл і їхнього опису.

Акти про поховання та поіменні списки загиблих (померлих) завіряються підписом особи, відповідальної за поховання, скріплюються гербовою печаткою військової частини (організації) і затверджуються старшим командиром (начальником).

За можливості щонайпізніше із закінченням воєнних дій ці акти, списки і пакети з речами загиблих (померлих) по каналах міжнародного зв'язку у встановленому порядку передаються компетентним органам державної влади протилежної сторони.

14. Особи, свобода яких обмежена

1. Згідно з МГП особи, свобода яких обмежена, поділяються на декілька категорій, зокрема на військовополонених, цивільних інтернованих осіб та осіб, свобода яких обмежена у зв'язку із збройним конфліктом неміжнародного характеру.

2. Зі всіма особами, свобода яких обмежена, слід поводитись гуманно. Особам, свобода яких обмежена, забезпечується захист від актів насилля чи залякування, а також від образ та цікавості публіки. Умови утримання та поводження з такими особами мають відповідати букві і духу Європейських пенітенціарних правил 2006 року, прийнятих Радою Європи, а також відповідати Стандартним мінімальним правилам поводження із особами, свобода яких обмежена, прийнятим в рамках Організації Об'єднаних Націй у 2015 році (Правила Нельсона Мандели).

Пораненим і хворим із числа осіб, свобода яких обмежена, має надаватись своєчасна медична допомога.

3. Особи, свобода яких обмежена, виконують закони, статuti і накази тієї держави, збройні сили якої їх захопили. Держава має право вживати судових або дисциплінарних заходів відносно будь-якої особи, свобода якої обмежена, яка скоїла порушення цих законів, статутів або наказів. Особа, свобода якої обмежена, може бути покарана тільки один раз за один і той самий проступок або за одним і тим самим звинуваченням.

4. Допит осіб, свобода яких обмежена, проводиться зрозумілою для них мовою, без застосування катувань та інших примусових заходів.

5. Осіб, свобода яких обмежена, обшуковують, роззброюють, їм забезпечують захист, надають медичну допомогу і евакуюють.

Усі речі та предмети особистого користування залишаються у власності осіб, свобода яких обмежена. Що стосується військовополонених, усі речі та предмети особистого користування (крім зброї, військового спорядження і бойових документів), засоби індивідуального захисту, знаки розрізнення та державної належності, нагороди (відзнаки), предмети обмундирування і харчування, грошові суми та предмети, що мають суб'єктивну цінність, залишаються у їхній власності. Виняток становлять випадки, коли вилучення вказаних предметів і речей продиктоване необхідністю забезпечення безпеки осіб, свобода яких обмежена. У такому разі вилучення здійснюється тільки за розпорядженням посадової особи (у випадку затримання військовополонених – офіцера, який відповідає за утримання військовополонених) після складання акта і видачі особі, свобода якої обмежена, розписки із зазначенням посади за потреби – вій-

ського звання), прізвища, імені та по батькові особи, яка видала цю розписку.

Усі зазначені в розписці речі, а також грошові суми, повертаються особам, свобода яких обмежена, після закінчення їхнього утримання (або полону військовополонених) у тому вигляді, в якому вони були вилучені.

6. Під час воєнних дій особи, свобода яких обмежена, в короткий строк виводяться з районів воєнних дій до бригадного пункту прийому таких осіб з метою проведення первинної реєстрації.

Виведення осіб, свобода яких обмежена, з району воєнних дій здійснюється із дотриманням заходів, спрямованих на забезпечення їхньої безпеки, у супроводі команди, призначеної наказом командира військової частини.

У небезпечній зоні дозволяється тимчасово утримувати лише тих осіб, свобода яких обмежена, для життя яких евакуація, зважаючи на стан їх поранення чи хвороби, становитиме більший ризик.

7. Бригадний пункт прийому осіб, свобода яких обмежена, створюється за наказом командира військової частини поза бойовим порядком військової частини.

Бригадні пункти прийому осіб, свобода яких обмежена, розміщуються у безпечних для їхнього життя і здоров'я місцях.

До початку воєнних дій наказом командира військової частини визначається місце розташування бригадного пункту прийому осіб, свобода яких обмежена, його кордони та адміністрація.

За організацію роботи бригадного пункту прийому осіб, свобода яких обмежена, та їхнє матеріальне забезпечення відповідає заступник командира військової частини по тилу, який ще в мирний час повинен скласти схему організації бригадного пункту таких осіб, забезпечити підготовку адміністрації та відповідної матеріальної бази (огородження, позначки, списки, бланки документів, журнали обліку тощо).

Адміністрація бригадного пункту прийому осіб, свобода яких обмежена, здійснює первинну реєстрацію таких осіб.

8. Під час первинної реєстрації складається поіменний список осіб, свобода яких обмежена, із вказанням такої інформації (залежно від конкретних обставин) щодо цих осіб:

- персональні дані;
- дата, час та місце обмеження свободи та орган, який провів затримання;
- орган, який прийняв рішення про обмеження свободи та причини цього рішення;
- орган, що забезпечує контроль за триманням під вартою;

місце тримання під вартою, дата і час прибуття до місця тримання під вартою та орган, відповідальний за місце тримання під вартою;

відомості, що стосуються стану здоров'я;

у разі смерті під час тримання під вартою – обставини та причини смерті й місце призначення останків;

дата й час звільнення чи переведення до іншого місця тримання від вартою, місце призначення та орган, що відповідає за таке переведення.

Начальник, який здійснює реєстрацію, зобов'язаний довести до осіб, свобода яких обмежена, їхній статус, права, обов'язки і правила поведінки зрозумілою для них мовою.

9. За вказівкою начальника штабу – першого заступника командувача військ оперативного командування особи, свобода яких обмежена, евакууються із дотриманням заходів безпеки до місць оперативного командування для утримання таких осіб (як правило, у пішому порядку).

Конвой для супроводження таких осіб виділяється відповідними військовими частинами.

10. Місця оперативного командування для утримання осіб, свобода яких обмежена, порядок їхнього матеріального забезпечення, маршрути для пересування осіб, свобода яких обмежена, та кількість транспорту для евакуації визначаються заступником командувача військами оперативного командування з тилу.

Конвоювання осіб, свобода яких обмежена, із місць їхнього утримання оперативним командуванням до тилкових місць утримання здійснюється підрозділами Військової служби правопорядку у Збройних Силах України під керівництвом начальника конвою у пішому порядку або на спеціально виділеному автотранспорті.

Під час масової евакуації осіб, свобода яких обмежена, для їхнього конвоювання можуть призначатись підрозділи військових частин резерву оперативного командування.

Кількість осіб, свобода яких обмежена, для конвоювання у пішому порядку не повинна перевищувати 1200 осіб на один конвой влітку і 800 осіб – взимку. При швидкості руху 3-4 км/год відстань переходу за добу становить 20-25 кілометрів.

Під час конвоювання влаштовуються привали:

малі – щогодини на 10-15 хвилин;

великі – через 4-5 годин руху на 2-3 години.

Для підсилення охорони великих колон виділяються службові собаки або виставляються бокові дозори (на віддаленні 20-25 м від маршруту руху).

Маршрути для пересування осіб, свобода яких обмежена, призначаються осторонь від доріг оперативних командувань та районів розташування військ і тилових об'єктів.

Евакуація осіб, свобода яких обмежена, за межі району ведення воєнних дій здійснюється, як правило, залізничним (водним) транспортом. Станції (пристані) завантаження таких осіб призначаються осторонь від районів розташування військ і тилових об'єктів. В окремих випадках залежно від обстановки евакуація осіб, свобода яких обмежена, може здійснюватись авто-транспортом або в пішому порядку.

Відправка осіб, свобода яких обмежена, залізничним транспортом здійснюється у вагонах, обладнаних для перевезення людей, з необхідним запасом палива для обігріву в зимовий час та дотриманням санітарних вимог.

11. Умови розміщення осіб, свобода яких обмежена, мають бути не менш сприятливими, ніж ті, в яких знаходяться війська держави, що тримає їх під вартою у полоні.

Забороняється:

розміщення місць утримання осіб, свобода яких обмежена, поблизу підприємств атомної енергетики, хімічних та інших потенційно небезпечних об'єктів промисловості, а також військових об'єктів;

використання місць утримання осіб, свобода яких обмежена, та самих осіб для захисту їхньою присутністю військових об'єктів або будь-яких районів сторони, яка їх утримує.

Якомога швидше, але не пізніше ніж у 7-денний строк із моменту затримання (прибуття у місця утримання осіб, свобода яких обмежена) особі, свобода якої обмежена, надається можливість заповнити і відправити картку-повідомлення про затримання або взяття в полон (додаток 5) своїм рідним.

Упродовж зазначеного періоду Міжнародний Комітет Червоного Хреста має бути повідомлено про обмеження свободи такої особи із наданням усієї необхідної інформації про неї.

У випадку переміщення осіб, свобода яких обмежена, їм офіційно повідомляється час їхнього відправлення, нова поштова адреса та дозволяється брати із собою особисті речі, вага яких не перевищує 25 кг на одну особу.

Особам, свобода яких обмежена, надається можливість для виконання релігійних обрядів, заняття спортом, самоосвітою та інтелектуальною діяльністю.

Делегатам Міжнародного Комітету Червоного Хреста дозволяються відвідування осіб, свобода яких обмежена, зокрема проведення бесід без свідків, та повторні відвідування без обмежень щодо їх тривалості та частоти.

12. До військовополонених застосовуються такі правила:

особа, яка бере участь у воєнних діях і потрапляє під владу супротивної сторони, вважається військовополоненим і користується захистом Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року про поводження з військовополоненими (Третя Женевська конвенція). У разі виникнення сумнівів, чи має особа право на статус військовополоненого, вона продовжує зберігати такий статус, і отже, користуватися захистом Третьої Женевської конвенції і Додаткового Протоколу I доти, доки її статус не буде визначено компетентним судовим органом;

військовополонені у повному обсязі зберігають свою цивільну правоздатність, якою вони користувались до полону. До офіцерів та військовополонених, які прирівняні до них, слід ставитися з повагою, відповідною до їхнього звання та віку;

статус військовополоненого і право на відповідне поводження з ним вступають у дію з моменту взяття військовослужбовця у полон.

13. Посвідчення особи у військовополоненого не вилучається, а за відсутності такого у таборі військовополонених оперативного командування йому оформляється і видається тимчасове посвідчення особи. Військовополонений зобов'язаний пред'являти своє посвідчення особи на будь-яку вимогу.

14. У разі якщо підрозділ, який захопив військовополонених, не в змозі забезпечити їхню евакуацію, утримання та охорону до евакуації, такому підрозділу слід звільнити військовополонених та вжити заходів щодо забезпечення:

власної безпеки (наприклад, швидко висунутися в інший район); безпеки тих, кого звільняють (наприклад, передати відомості про них тим, хто зможе прийти на допомогу, забезпечити сигнальними засобами для позначення місцезнаходження).

Під час допиту кожний військовополонений зобов'язаний повідомити своє прізвище, ім'я, по батькові, військове звання, дату народження і особистий номер або за відсутності такого – іншу рівноцінну інформацію.

15. Адміністрація бригадного пункту прийому військовополонених здійснює їхню первинну реєстрацію, організовує заповнення та відправку карток-повідомлень про взяття в полон (додаток 5), розміщує у доступних місцях для ознайомлення тексти Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року про поводження з військовополоненими, веде документацію. Реєстрація військовополоненого додатково відображає інформацію про військове звання та особистий номер (іншу рівноцінну інформацію). Кожному військовополоненому надається можливість заповнити і відправити картку-повідомлен-

ня про затримання або взяття в полон впродовж 7 днів з моменту взяття в полон (прибуття до бригадного пункту прийому військовополонених) до центрального довідкового агентства.

Розподіл військовополонених за категоріями здійснюється тільки у таборі військовополонених оперативного командування уповноваженим Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. Робота цього уповноваженого забезпечується через перекладача табору.

У бригадних пунктах прийому військовополонених розподіляють на групи: офіцери, інші категорії військовослужбовців, а також окремо жінки, чоловіки.

Формування та утримання груп військовополонених за можливості проводиться з урахуванням військового звання, національності, мови, віросповідання, статі та звичаїв.

Військовополонених, які служили в одних і тих самих збройних силах, не розділяють, окрім як за їхньою згодою.

16. У таборі військовополонених оперативного командування військовополонені розташовуються у відокремлених містечках, а в окремих випадках – у наметах або інших спорудах, встановлених (побудованих) силами військовополонених.

Територія табору військовополонених огорожується колючим дротом у два ряди кілків заввишки 2 метри. Із зовнішньої сторони табору обладнується контрольно-слідова смуга завширшки не менше 6 метрів. Табори військовополонених оперативного командування, якщо дозволяє обстановка, позначаються літерами “PW” або “PG”, розташованими так, щоб їх чітко було видно з повітря.

Охорона військовополонених здійснюється:

у таборі військовополонених оперативного командування – підрозділами, призначеними рішенням командувача військ оперативного командування;

у бригадних пунктах прийому військовополонених – силами адміністрації цих пунктів.

17. Начальник табору військовополонених оперативного командування передає військовополонених уповноваженому Військової служби правопорядку у Збройних Силах України за актом. Конвоювання до тилового табору для утримання військовополонених здійснюється лише після проведення санітарно-протиепідемічних заходів серед військовополонених.

18. Харчування військовополонених у бригадних пунктах прийому військовополонених здійснюється за рахунок фондів військових частин згідно зі спеціально встановленими нормами і організовується за можливості з урахуванням звичного для них режиму і раціону.

Під час конвоювання на відстань до 50 км можуть видаватися продукти, що не потребують термічної обробки.

Якщо конвоювання здійснюється на більшу відстань, військовополоненим один раз на добу видається гаряча їжа. У такому випадку для обслуговування військовополонених виділяються польові кухні або котли з відповідним обладнанням.

Організація харчування військовополонених у дорозі покладається на помічника начальника конвою із забезпечення, який призначається зі складу пункту прийому військовополонених. У його розпорядження виділяється господарча команда з розрахунку 1 особа на 100-150 військовополонених.

19. Обмундируванням, білизною і взуттям військовополонені забезпечуються за рахунок трофейного або за потреби такого, що було у вжитку, речового майна вітчизняного виробництва (з урахуванням пори року).

20. Медичне обслуговування військовополонених під час перебування в бригадних пунктах прийому військовополонених (у таборах військовополонених оперативного командування) та під час конвоювання здійснюється медичним персоналом, призначеним із числа військовополонених.

Для надання медичної допомоги використовуються у першу чергу трофейні медикаменти.

Забезпечення предметами особистої гігієни першої необхідності здійснюється так само.

За потреби поранені та хворі військовополонені тимчасово евакуюються в установленому порядку до медичних підрозділів військових частин, де тимчасово розташовуються окремо від військовослужбовців Збройних Сил України.

Ті, хто потребують кваліфікованої та спеціалізованої медичної допомоги, направляються до госпіталів.

Медичні огляди військовополонених проводяться не рідше ніж один раз на місяць.

21. Працездатні військовополонені із числа рядового складу, крім робіт з обладнання та утримання місць їхнього розташування, можуть у примусовому порядку залучатись до виконання робіт невійськового характеру, які не пов'язані із ризиком для їхнього життя і здоров'я, з урахуванням віку, статі та фізичних якостей.

До таких робіт можуть належати:

сільськогосподарські роботи;

роботи у добувній або переробній галузі промисловості (крім металургійної, машинобудівної та хімічної промисловості);

навантажувально-розвантажувальні роботи;

торгова діяльність, мистецтво та ремесло;
роботи у домашньому господарстві;
комунальні послуги.

Розподіл військовополонених на роботи здійснюється начальником табору військовополонених оперативного командування.

Залучення до небезпечних видів робіт (у тому числі до розмінування) може здійснюватися тільки з письмової згоди самих військовополонених.

Військовополонені з числа командного складу можуть залучатися до робіт тільки як особи, які керують та контролюють роботу військовополонених із числа рядового складу.

Тривалість і умови праці мають відповідати нормам, установленим чинним законодавством України.

22. На військовополонених можуть бути накладені такі дисциплінарні стягнення:

штраф у розмірі не більше 50 % авансу в рахунок грошового забезпечення і платні за виконання робіт на термін не більше 30 днів;

позбавлення пільг, які надані додатково до тих, що передбачені Женевською конвенцією від 12 серпня 1949 року про поводження з військовополоненими;

позачергові наряди тривалістю не більше 2 годин на день;
арешт.

Право накладати вказані стягнення мають начальники табору військовополонених оперативного командування та бригадних пунктів прийому військовополонених або їх заступники.

23. Застосування зброї проти тих військовополонених, які скоюють втечу або намір втечі, є заходом надзвичайного характеру, якому завжди повинні передувати попередження, що відповідають обставинам.

До військовополоненого, якого було затримано під час спроби втечі, застосовується лише одне із дисциплінарних стягнень.

24. Особами, що перебувають під захистом Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року (Четверта Женевська конвенція), є ті, хто в будь-який момент та за будь-яких обставин опиняються (у разі конфлікту чи окупації) під владою сторони конфлікту або окупаційної держави, громадянами яких вони не є. Це стосується й осіб без громадянства.

Під захист Четвертої Женевської конвенції не підпадають:

громадяни держави, не зобов'язаної цією Конвенцією;

громадяни нейтральної держави, які опиняються на території воюючої держави, та громадяни союзної з воюючою держави не вважаються особами,

що перебувають під захистом, коли держава, громадянами якої вони є, має дипломатичне представництво в державі, під владою якої вони є;

особи, що перебувають під захистом Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року, або Женевської конвенції про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 року, або Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року.

Розпорядження стосовно інтернування або примусового виселення осіб, що перебувають під захистом, може бути видане:

лише тоді, коли це є абсолютно необхідним для забезпечення безпеки держави, яка затримує;

якщо будь-яка особа через представників держави-покровительки добровільно звертається із проханням про її інтернування і якщо це є необхідним через її особисте становище.

Будь-яка особа, що перебуває під захистом, яку було інтерновано або примусово поселено на визначеній території, матиме право на перегляд цього рішення у найкоротший строк відповідним судом або адміністративним органом, призначеним з цією метою державою та який є незалежним від Збройних Сил України. Якщо рішення про інтернування або примусове поселення на визначеній території залишається чинним, суд або адміністративний орган періодично двічі на рік переглядає справу цієї особи, щоб вносити сприятливі зміни до попереднього рішення, якщо дозволяють обставини.

Особи, свобода яких обмежується у зв'язку із збройним конфліктом неміжнародного характеру, можуть затримуватися виключно згідно із діючим законодавством України, зокрема із Кримінальним процесуальним кодексом України. Відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України кожен, кого затримано через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення або інакше позбавлено свободи, повинен бути в найкоротший строк доставлений до слідчого судді для вирішення питання про законність та обґрунтованість його затримання, іншого позбавлення свободи та подальшого тримання. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого судового рішення про тримання під вартою.

15. Цивільне населення

1. Цивільне населення знаходяться під захистом, який забороняє: перетворювати його в об'єкти нападу;

використовувати для захисту певних пунктів або районів від нападу противника (зокрема для захисту військових об'єктів); здійснювати напади невибіркового характеру.

2. Жінки і діти користуються особливою повагою, МГП передбачає їх захист від звалтування, примусу до проституції та будь-яких інших непристойних зазіхань.

3. Цивільних осіб, які підозрюються в участі у збройному конфлікті, затримують і передають правоохоронним органам.

До моменту передачі забезпечується їхня охорона від можливого зазіхання на фізичну недоторканність.

4. Забороняється знищення, вивіз або приведення в несправність об'єктів, що необхідні для виживання цивільного населення (запасів продуктів харчування, сільськогосподарських районів, в яких виробляються продукти харчування, посівів, худоби, споруд, призначених для постачання питної води і збереження її запасів, іригаційних споруд тощо), якщо вони не використовуються в інтересах військових частин (підрозділів) противника або прямої підтримки їх бойових дій.

Знищення, вивіз або приведення в несправність таких об'єктів не має призводити до голоду та вимушеного виїзду цивільного населення.

5. Допускається знищення, вивіз або приведення в несправність об'єктів, які необхідні для виживання цивільного населення, в інтересах оборони своєї національної території від вторгнення противника у разі військової необхідності.

16. Медичний і духовний персонал противника

1. Медичний і духовний персонал противника користується повагою та захистом і не може бути об'єктом нападу, якщо під час перевірки він не чинить дій, які виходять за рамки його фахових (медичних або духовних) обов'язків, та утримується від будь-яких ворожих дій.

Медичному і духовному персоналу слід дотримуватися встановлених правил розпізнавання.

2. Медичний і духовний персонал не можуть бути взято у полон, але може бути затримано у разі, коли цього потребують медичний стан чи духовні потреби військовополонених. При цьому вони можуть надавати медичну (духовну) допомогу військовослужбовцям з'єднання, військової частини протилежної сторони. У такому разі їм надається такий самий захист, як і військовополоненим. Для забезпечення охорони вказаного персоналу від можливого зазіхання на фізичну недоторканність здійснюється конвоювання під час виконання ним медичних (духовних) обов'язків.

За необхідності медичному і духовному персоналу надається можливість ведення кореспонденції з питань медичної (духовної) діяльності.

3. Захоплений тимчасовий медичний персонал противника отримує статус військовополоненого і за потреби може використовуватись для виконання медичних функцій відповідно до рівня фахової підготовки.

Забороняється залучати затриманий медичний і духовний персонал до виконання робіт, не пов'язаних з його функціональними обов'язками.

17. Військові перевезення

1. Військові перевезення – перевезення залізничним, морським, річковим та повітряним транспортом загального користування військовослужбовців Збройних Сил та військових вантажів, а також перевезення внутрішніми водними шляхами кораблів, суден та плавзасобів Збройних Сил.

2. Командувачі (командири, начальники) повинні забезпечити наявність розпізнавальних знаків та здійснення чіткого відрізнення підлеглими санітарного та інших транспортних засобів.

3. Перевезення цивільних осіб цивільними транспортними засобами користуються захистом згідно з МПП.

4. Перевезення військовослужбовців та військового майна військово-транспортними засобами немедичного призначення захистом МПП не користуються.

18. Медичні (санітарні) перевезення

1. Під медичними (санітарними) перевезеннями слід розуміти перевезення по суші, воді чи повітрям поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата), а також медичного, духовного персоналу, медичного обладнання і майна.

Під час здійснення зазначених перевезень виконуються такі вимоги:

санітарний транспорт (наземний, водний, повітряний) використовується винятково з медичною метою;

технічні правила, стандарти і процедури щодо розпізнавання, оповіщення та радіозв'язку санітарного транспорту мають відповідати загальноприйнятим міжнародним нормам.

На санітарних транспортних засобах допускається перевезення лише стрілецької зброї і боєприпасів, які:

зняті із поранених (хворих і осіб, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата) та які знаходяться на борту і ще не передані відповідній службі);

належать медичному персоналу (особиста стрілецька зброя).

2. У разі евакуації поранених і хворих із районів воєнних дій санітарним транспортом, а також транспортними засобами загального призначення використовуються розпізнавальні емблеми і сигнали.

3. Госпітальні санітарні судна не можуть бути піддані нападу або захопленню і користуються повагою та захистом за умови, що їхні назви і характеристики було повідомлено сторонам, які знаходяться у збройному конфлікті, за 10 днів до використання. Зазначені судна можуть затримуватися для контролю та огляду на термін не більше 7 днів.

4. Санітарні літальні апарати не можуть піддаватися нападу, якщо висота, час і маршрути польотів були узгоджені між сторонами, що воюють.

Екіпажі санітарних літальних апаратів мають виконувати вимоги щодо приземлення або посадки на воду для контролю та огляду. Під час приземлення або посадки санітарного літального апарата на воду його перевірка проводиться без затримки та в короткий термін з метою недопущення погіршення стану здоров'я поранених і хворих.

У разі вимушеної посадки літальних апаратів на територію, що зайнята військами противника, поранені, хворі, особи, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата), інші особи (крім медичного і духовного персоналу) зі складу збройних сил та екіпажі цих літальних апаратів стають військовополоненими.

5. Медичні (санітарні) перевезення організують так, щоб не давати сторонам, що воюють, підстав для взаємних підозр у зловживанні міжнародними розпізнавальними емблемами, знаками і сигналами санітарного транспорту у віроломних цілях (наприклад, для перевезення боєздатних військовослужбовців або інших озброєних осіб, боєприпасів чи майна немедичного характеру).

19. Перемир'я і закінчення воєнних дій

1. Перемир'я може бути загальним або місцевим (частковим).

Загальне перемир'я призупиняє ведення воєнних дій між державами, які воюють, на всій території збройного конфлікту.

Місьцеве перемир'я має на меті призупинити воєнні дії між окремими військовими частинами в обмеженому районі з метою:

пошуку, збору та евакуації поранених, хворих і осіб, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата), та мертвих, а також їхнього обміну;

попередження противника про порушення ним норм МГП;

виведення з оточення (із блокованих районів) поранених, хворих і осіб, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата), та переміщен-

ня через ці райони військово-медичного, військово-духовного персоналу та їхнього майна.

2. Контакт із командиром військового формування противника здійснюється під керівництвом командувача військ оперативного командування, командира з'єднання, військової частини і тільки з дозволу (або за розпорядженням) старшого начальника.

Для встановлення контактів із противником можуть використовуватись технічні засоби (звукосповіщувальні станції, засоби радіозв'язку, гучномовці), парламенти або інші способи і засоби відповідно до конкретної обстановки.

Командувач військ оперативного командування (командир з'єднання, військової частини, підрозділу) має право звернутись за допомогою до посередників із числа представників гуманітарних організацій.

3. Парламентер, як правило, призначається із числа найбільш підготовлених офіцерів.

Парламентер, а також особи, які його супроводжують (сигналіст-барбанщик, перекладач та особа, яка несе білий прапор), користуються правом недоторканності.

Білий прапор свідчить про намір осіб, які його підняли, розпочати переговори з протилежною стороною, він не означає капітуляцію.

4. Приймаючи парламента противника та осіб, які його супроводжують, командувач (командир, начальник) зобов'язаний вжити всіх заходів для збереження в таємниці змісту підготовки (ведення) воєнних дій.

Парламентер і особи, які його супроводжують, можуть бути тимчасово затримані у випадку зловживання ними своїм статусом (якщо вони ведуть розвідку або принижують честь і гідність сторони, що їх приймає).

Відмова вступити в контакт із противником не є порушенням норм МГП, але в усіх випадках командувач (командир, начальник) повинен забезпечити недоторканність парламента і осіб, які його супроводжують.

5. Загальне перемир'я оформляється у письмовій формі (наприклад, домовленість про демілітаризовані зони, місцевості, що не обороняються, проліт санітарних літаків (вертольотів) над районами, що знаходяться під контролем противника, евакуацію населення тощо).

Зазначені домовленості мають ґрунтуватися на положеннях, передбачених МГП.

Використання угоди про перемир'я для завдання удару противнику є віроломством.

6. Про досягнення місцевого перемир'я доповідається старшому командиру (начальнику), а також інформуються командири взаємодіючих з'єднань, військових частин (підрозділів) і сусіди.

В угоді про місцеве перемир'я визначаються:

час дії перемир'я;

межа району пошуку (збору, обміну, евакуації) поранених, хворих, осіб, які потерпіли корабельну аварію (аварію літального апарата), та загиблих (мертвих);

інші питання, виконання яких необхідно для дотримання угоди.

7. Після закінчення воєнних дій як тільки дозволить обстановка командувач (командир, начальник) зобов'язаний організувати співробітництво з місцевою адміністрацією щодо:

повернення цивільного майна, яке тимчасово використовувалося у воєнних цілях, його власникам;

зняття інженерних загороджень, розмінування місцевості й цивільних об'єктів;

проведення заходів з розшуку загиблих (мертвих) та зниклих безвісти незалежно від їхньої належності;

вжиття усіх можливих запобіжних заходів на території, що знаходиться під їх контролем, ураженої вибухонебезпечними предметами – наслідками війни, для захисту цивільного населення, окремих громадян та цивільних об'єктів від загроз і наслідків, що можуть бути спричинені цими вибухонебезпечними предметами.

20. Загальні правила дій військ (сил) на окупованій території

1. Дії військ (сил) на окупованій території мають відповідати вимогам норм МГП.

Окупованою вважається територія, яка знаходиться під контролем збройних сил противника.

Територія вважається окупованою, навіть тоді, коли сторона-окупант не зустрічає жодного збройного опору.

2. Командир з'єднання (військової частини), розташованого (розташованої) на окупованій території, зобов'язаний, шануючи існуючі на ній закони, вживати всіх можливих заходів щодо забезпечення суспільного порядку і безпеки, запобігання грабіжництва та незаконної конфіскації майна.

У зв'язку із воєнним станом відносно цивільного населення можуть вживатися додаткові заходи безпеки та контролю.

3. Державі-окупанту забороняється змінювати статус службових осіб або суддів. Водночас їй надається право знімати службових осіб з посад.

4. Держава-окупант може приймати нові нормативно-правові акти, які передбачають кримінальну відповідальність, для того, щоб забезпечити:

виконання своїх обов'язків щодо захисту цивільного населення;

нормальне управління окупованою територією;
безпеку окупаційної держави.

Нові закони та інші нормативно-правові акти щодо кримінальної відповідальності, прийняті державою-окупантом, не набувають чинності доти, доки їх не опубліковано та не доведено до відома місцевого населення зрозумілою для них мовою.

5. Від правоохоронних органів окупованої території забороняється вимагати:

сприяння в забезпеченні виконання наказів щодо використання населення у військових цілях;

безпосередньої участі у воєнних діях.

6. Відносно населення окупованої території забороняється:

примушувати його служити у збройних силах окупаційних військ;

захоплювати його як заручників;

застосовувати заходи фізичного і психологічного насильства для одержання відомостей воєнного характеру.

Життя, сім'я, власність та звичаї цивільного населення повинні шануватися.

Водночас населення окупованої території може залучатися до примусової праці у межах окупованої території в інтересах життєзабезпечення окупаційних військ або самого цивільного населення (крім притягнення до роботи на військових об'єктах і оборонних спорудженнях). У цьому випадку необхідно дотримуватися вимог законів про умови праці, які існують на окупованій території. Особи молодші 18 років не можуть бути направлені на примусові роботи.

7. Забороняється депортація цивільного населення з окупованої території на територію іншої держави.

В інтересах забезпечення безпеки цивільного населення або за умов військової необхідності допускається тимчасова евакуація населення у глиб окупованої території.

8. Забороняється навмисно знищувати майно, що є приватною, колективною або державною власністю.

9. Командувач (командир, начальник) має сприяти забезпеченню постачання цивільного населення продовольством і медикаментами, а також організувати взаємодію із гуманітарними організаціями з питань доставки гуманітарних вантажів.

10. З метою забезпечення безпеки своїх військ (сил) на окупованій території допускається роззброєння персоналу місцевої цивільної оборони.

Водночас забороняється встановлювати обмеження щодо діяльності персоналу місцевої цивільної оборони, які ускладнюють виконання ним функціональних обов'язків.

11. Тимчасово, лише у випадку нагальної потреби допускається використання цивільних лікарень для догляду за військовими пораненими та хворими. Використання таких лікарень можливе лише за умови, що цивільні хворі, які знаходяться в лікарнях, будуть забезпечені належними умовами лікування та доглядом, решта цивільного населення – за потреби медичною допомогою.

III. Врахування норм МГП під час організації бойового забезпечення

1. Розвідка

1. Діяльність щодо збору інформації, яка не суперечить вимогам МГП, здійснюється з урахуванням дозволених методів її збору.

2. Діяльність щодо збору інформації, яка має військову цінність, у районах, що знаходяться під контролем противника, вважається законною, коли вона здійснюється військовослужбовцями без приховування статусу комбатанта (у військовій формі одягу своїх збройних сил).

3. Діяльність щодо збору інформації, яка має військову цінність, у районах, що знаходяться під контролем противника, розглядається як шпигунство, якщо вона здійснюється приховано.

Шпигунство не забороняється, але комбатант, якого було захоплено під час такої діяльності, втрачає право на отримання статусу військовополоненого і може понести покарання.

4. Цивільне населення окупованої сторони не може примушуватись до надання відомостей ним особисто або дізнання інформації від третіх осіб.

5. Захоплені в полон комбатанти можуть бути допитані. Під час допиту вони можуть розкривати лише відомості щодо себе.

Військовополоненим, які відмовляються відповідати на запитання, не можна погрожувати, принижувати, піддавати тортурам, обмежувати чи переслідувати.

6. Основними завданнями розвідки з урахуванням норм МГП є добування достовірних розвідувальних даних про:

об'єкти (цілі) противника, які знаходяться поблизу цивільних об'єктів або є ними;

наявність укриттів для цивільного населення на можливих напрямках дій військ (сил);

наявність, розташування і стан об'єктів, які знаходяться під захистом МГП, ступінь їх використання противником;

порушення норм МГП під час ведення воєнних дій своїми військами (силами) і військами противника.

Дорозвідка об'єктів (цілей) противника проводиться для одержання даних про можливий збиток, що може бути завданий цивільному населенню та об'єктам, які знаходяться під захистом МГП.

7. До обов'язку командувача (командира, начальника) та штабу входить узгодження зусиль сил та засобів розвідки родів військ, спеціальних військ

і служб щодо виявлення особливо небезпечних об'єктів, густонаселених районів та інших об'єктів, ураження яких може призвести до значних жертв серед цивільного населення.

2. Радіоелектронна боротьба

1. Під час організації і ведення радіоелектронної боротьби необхідно передбачати:

введення заборон на радіоелектронне заглушення радіоелектронних засобів і ліній зв'язку, які використовуються військовими і цивільними медичними службами, військовим і цивільним духовним персоналом противника, гуманітарними організаціями, цивільною обороною, персоналом охорони об'єктів, які знаходяться під захистом МГП, за умови, що вони не використовуватимуться противником у військових цілях;

проведення комплексу організаційних і технічних заходів щодо радіоелектронного захисту систем і засобів своїх аналогічних служб (об'єктів) та організацій, визначених МГП.

2. Розпізнавання радіоелектронних засобів, що належать зазначеним вище службам (організаціям), проводиться за розпізнавальними радіосигналами відповідно до вимог Регламенту радіозв'язку Міжнародної спілки електрозв'язку ISBN 92-61-04144-2, а також за опублікованими радіочастотами і сигналами.

3. Перелік сигналів та робочих частот доводиться до командирів (начальників) військових частин і підрозділів радіоелектронної боротьби і зберігається на відповідних командних пунктах (пунктах управління) як у мирний, так і у воєнний час.

3. Тактичне маскування

1. Під час організації та проведення заходів щодо маскування військових об'єктів, озброєння, військової техніки та визначених районів від розвідки противника забороняється використовувати:

міжнародні розпізнавальні емблеми, знаки і сигнали;

прапори, військові емблеми і форму одягу противника, нейтральних держав, а також розпізнавальну емблему Організації Об'єднаних Націй;

медичні формування, санітарний транспорт, військовополонених і цивільних осіб.

4. Інженерне забезпечення

1. За будь-яких умов обстановки забороняється застосовувати мінно-вибухові загородження проти цивільного населення і цивільних об'єктів.

2. У разі будь-якого встановлення мін, коли можливе ураження цивільного населення, проводиться завчасне його оповіщення, за винятком випадків, коли таке оповіщення неможливе через складну обстановку.

3. Під час воєнних дій мінно-вибухові загородження, встановлені в промаркованому периметрі, передаються у встановленому порядку від одних військових частин до інших або знищуються (знімаються) перед залишенням району.

4. Після припинення воєнних дій з метою зменшення небезпеки, яку становлять вибухонебезпечні предмети – наслідки війни та міни, на уражених територіях вживають таких заходів:

визначають і вивчають загрозу, яку становлять вибухонебезпечні предмети – наслідки війни та міни;

визначають потреби позначення й знешкодження, видалення чи знищення та можливість їх виконання, а також установлюють пріоритетність таких потреб;

позначають місцезнаходження вибухонебезпечних предметів – наслідків війни та мін, знешкоджують, видаляють чи знищують їх;

мобілізують ресурси для здійснення такої діяльності.

5. Радіаційний, хімічний, біологічний захист

1. Начальник служби радіаційного, хімічного, біологічного захисту з урахуванням норм МГП зобов'язаний:

розробляти та надавати командувачу з'єднання, командирі військової частини пропозиції щодо організації радіаційного, хімічного, біологічного захисту (далі – РХБ захист) військових частин та підрозділів;

організувати та здійснювати контроль за виконанням заходів РХБ захисту з'єднання, військової частини;

організувати проведення радіаційної, хімічної, біологічної розвідки, виявлення і позначення районів зараження;

організувати проведення дезактивації (зnezараження) ділянок місцевості, споруд та об'єктів;

брати участь в організації взаємодії з представниками місцевих органів виконавчої влади з питань РХБ захисту та за можливості надавати їм спеціальну допомогу щодо РХБ захисту цивільного населення;

проводити підготовку інструкторів РХБ захисту батальйонів (дивізіонів і їм рівних) та позаштатних відділень, екіпажів (обслуг) радіаційної, хімічної, біологічної розвідки з урахуванням норм МГП.

6. Морально-психологічне забезпечення

1. Для дотримання особовим складом норм МГП мають здійснюватися заходи морально-психологічного забезпечення, що передбачають:

проведення інформаційної та роз'яснювальної роботи з особовим складом щодо порядку застосування норм МГП, поширення інформаційно-довідкових матеріалів;

оперативне доведення до військовослужбовців розпоряджень, наказів, директив командувачів (командирів, начальників) із питань застосування норм МГП;

оцінку і прогнозування суспільно-політичної обстановки в районі виконання завдань;

виховання особового складу в кращих українських традиціях гуманного ставлення до жертв збройних конфліктів і цивільних осіб;

налагодження взаємодії з органами місцевої влади та самоврядування, громадськими організаціями та представниками засобів масової інформації щодо врегулювання конфліктних ситуацій, формування довіри до особового складу, до збройних сил в цілому.

2. Командувач (командир, начальник) і штаб мають використовувати сили і засоби морально-психологічного забезпечення для оповіщення:

осіб, які знаходяться під захистом МГП, про напад;

військ противника про місцезнаходження об'єктів (зон), що перебувають під захистом МГП, на своїй території;

цивільного населення та своїх військ про порушення противником норм МГП.

IV. Особливості ведення воєнних дій з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами Повітряних і Військово-Морських Сил Збройних Сил України з урахуванням норм МГП

1. Загальні положення

1. Воєнні дії в повітрі можуть вести:

військові літальні апарати (військові літаки і вертольоти);
допоміжні літальні апарати.

Крім того, до воєнних дій у повітрі належить протиповітряний бій, який ведеться з'єднаннями, військовими частинами (підрозділами) військ Повітряних Сил Збройних Сил України та з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами Сухопутних військ Збройних Сил України.

2. Комбатантами у війні, збройному конфлікті на морі, крім особового складу Військово-Морських Сил, є члени екіпажів суден:

торгових, які переобладнані у військові;

невійськових, які включені до складу Військово-Морських Сил Збройних Сил України і які:

мають розпізнавальні ознаки, що відрізняють їх від суден цивільних міністерств та інших центральних органів виконавчої влади;

очолюються офіцерами, які проходять військову службу;

мають екіпаж, підпорядкований військовій дисципліні.

3. Під час ведення воєнних дій у повітрі і на морі військовими об'єктами є: військові літальні апарати і допоміжні літальні апарати;

військові кораблі і допоміжні судна.

4. Санітарні літальні апарати – будь-які засоби, призначені для здійснення тільки медичних (санітарних) перевезень повітрям.

Військові госпітальні судна – судна, побудовані або обладнані з метою надання допомоги пораненим, хворим і особам, які зазнали корабельної аварії (аварії літального апарата), їх лікування та перевезення. Такі судна не можуть піддаватися нападу або захопленню і користуються повагою та захистом за умови, що їхні назви і характеристики були повідомлені сторонам конфлікту за 10 днів до їхнього використання.

Госпітальні судна – судна, які використовуються національними товариствами Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, офіційно визнаними добродійними товариствами, або приватними особами. Такі судна користуються таким самим захистом, як і військові госпітальні судна, за умови завчасного повідомлення про їхнє використання. Госпітальні судна повинні

мати документ, який засвідчує, що під час їхнього спорядження і відправлення вони знаходилися під наглядом влади, яка видала цей документ.

Медичний і духовний персонал госпітальних суден та їхні команди не можуть бути захоплені незалежно від того, чи є на борту поранені та хворі.

5. Невійськовими об'єктами є:

цивільні літальні апарати;

цивільні авіалайнери;

нейтральні цивільні літальні апарати;

невійськові судна (торговельні судна, у тому числі нейтральні торговельні судна).

6. Цивільний літальний апарат – літальний апарат, що не є військовим, допоміжним або державним літальним апаратом – митним або поліцейським, який знаходиться на комерційній або приватній службі.

7. Цивільний авіалайнер – цивільний літальний апарат, який має чіткі розпізнавальні знаки і здійснює регулярні або нерегулярні перевезення цивільних пасажирів за маршрутами служби повітряного руху.

8. Нейтральні цивільні літальні апарати – цивільні літальні апарати, що мають розпізнавальні знаки нейтральних держав.

9. Зміна статусу невійськового судна на статус військового корабля у випадку допущення ним порушень можлива у своїх або у ворожих внутрішніх і територіальних (архіпелажних) водах, проте забороняється у водах нейтральної держави.

Озброєне торговельне судно не входить до складу збройних сил, тому не користується правом ведення воєнних дій, зупинки суден у морі, огляду і захоплення, а своє озброєння може використовувати лише для самооборони. Якщо таке судно використовує своє озброєння для ведення активних воєнних дій проти сил противника, воно втрачає імунітет від нападу і знищення без попередження.

Якщо є сумнів у статусі торговельного судна, воно може бути зупинено для огляду. У випадку відмови від зупинки та огляду або здійснення опору після відповідного попередження судно може бути піддано нападу (уражено).

Торговельні судна, що прийняли на борт осіб, які зазнали корабельної аварії чи аварії літального апарата, мають сповістити про це сторони конфлікту всіма наявними засобами.

2. Особливості ведення воєнних дій з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами Повітряних Сил Збройних Сил України

1. Забороняється нападати на цивільні літальні апарати, за винятком випадків, коли вони:

беруть участь у воєнних діях в інтересах противника;
діють як допоміжний літальний апарат збройних сил противника;
включені в систему збору розвідувальних даних противника або сприяють цій системі;

здійснюють політ під прикриттям військових літальних апаратів противника;

відмовляються підкоритися вимозі про зміну курсу і напрямку польоту для ідентифікації, огляду та обшуку на аеродром воюючої сторони, який безпечний для цього типу літальних апаратів і знаходиться в межах розумної досяжності;

використовують систему управління вогнем, яку із високою ймовірністю можна вважати частиною системи озброєння літального апарата;

маневрують під час перехоплення з явною метою нападу на літальний апарат воюючої держави, який перехоплюється;

несуть зброю класу “повітря-повітря” або “повітря-земля (поверхня)”;
сприяють воєнним діям іншим способом.

2. Цивільні літальні апарати, пересуваючись у повітряному просторі, мають уникати перетинання меж районів воєнних дій, спеціальних зон і територій, прирівняних до них. У разі підходу до таких районів або входу до їх повітряного простору вони мають вживати запобіжних заходів щодо цивільних літальних апаратів (додаток 6) для уникнення небезпеки.

3. Категорії літальних апаратів противника, що не підлягають нападу:
санітарні літальні апарати;

літальні апарати, яким надано охоронні грамоти за згодою сторін збройного конфлікту;

цивільні авіалайнери.

4. Санітарні літальні апарати не підлягають нападу, якщо вони:
визнані санітарними;

діють відповідно до домовленості між воюючими сторонами про польоти санітарних літальних апаратів у зоні збройного конфлікту, у якій обумовлюються висоти, час і маршрути безпечних польотів, а також засоби розпізнавання та зв'язку;

здійснюють польоти над районами, які контролюються своїми чи дружніми силами, та за межами зони збройного конфлікту.

5. Літальні апарати, яким надано охоронні грамоти, не підлягають нападу, якщо вони:

чітко використовуються у цілях, визначених в охоронній грамоті;

не перешкоджають навмисно пересуванню комбатантів;

дотримуються всіх умов угоди, включаючи можливість проведення огляду.

6. Цивільні авіалайнери не підлягають нападу, якщо вони: чітко використовуються у визначених цілях; не перешкоджають навмисно пересуванню комбатантів.

7. Літальні апарати, які не підлягають нападу, можуть бути піддані нападу у разі, якщо:

зміна їхнього курсу з метою посадки, огляду, обшуку та можливого захоплення реально нездійсненна;

не існує жодного іншого способу здійснити військовий контроль;

порушення, допущене літальним апаратом, стало підставою для визнання його військовим об'єктом або є достатньо підстав вважати його таким об'єктом;

отримана або очікувана військова перевага перевищуватиме випадкові втрати або збиток.

3. Перехоплення, огляд і обшук цивільних літальних апаратів

1. Військові літальні апарати держав, які воюють, мають право перехоплювати цивільні літальні апарати за межами нейтрального повітряного простору в тих випадках, коли для цього є достатні підстави.

2. Якщо після перехоплення зберігаються підстави припускати, що цивільний літальний апарат підлягає захопленню, військовий літальний апарат протилежної держави має право примусити цивільний літальний апарат прослідувати для огляду та обшуку на аеродром, який безпечний для цього типу літальних апаратів і знаходиться в межах розумної досяжності.

У випадку, коли такого аеродрому немає, курс нейтрального цивільного літального апарата може бути змінений для унеможливлення його прямування до заявленого пункту призначення.

4. Захоплення цивільних літальних апаратів і вантажів противника

1. Цивільні літальні апарати противника (за винятком санітарних літальних апаратів та літальних апаратів, яким надано охоронні грамоти відповідно до угоди між воюючими сторонами) і вантажі, що знаходяться на борту таких літальних апаратів, можуть бути захоплені за межами нейтрального повітряного простору.

2. Санітарні літальні апарати та літальні апарати, яким надано охоронні грамоти, не підлягають захопленню тільки в тому разі, якщо вони:

чітко використовуються у визначених для них цілях;

не чинять дій, які завдають збитків противнику;

негайно підкоряються вимозі про перехоплення та огляд;

не перешкоджають навмисно пересуванню комбатантів і підкоряються наказу про зміну курсу, коли це потрібно;

не порушують вимог раніше укладеної угоди.

3. Захоплення цивільного літального апарата противника здійснюється шляхом його перехоплення, наказування прямувати на аеродром який безпечний для цього типу літальних апаратів та знаходиться в межах розумної досяжності, і взяття літального апарата після приземлення як трофея до судового рішення.

4. Під час захоплення необхідно забезпечити безпеку пасажирів, екіпажу та збереження їхнього особистого майна.

5. Дії щодо цивільних літальних апаратів нейтральних держав у зоні збройного конфлікту

1. Цивільні літальні апарати, які мають розпізнавальні знаки нейтральних держав, не можуть піддаватися нападу або захопленню, за винятком таких випадків:

є підстави вважати, що вони перевозять контрабанду;

після попередження або спроби перехоплення вони навмисно та явно відмовляються змінити курс чи прямувати для огляду і обшуку на аеродром протилежної сторони, який безпечний для цього типу літальних апаратів і знаходиться у межах розумної досяжності;

беруть участь у військових діях в інтересах противника;

діють як допоміжні літальні апарати збройних сил противника;

включені в систему розвідки противника або сприяють їй;

сприяють військовим діям іншим способом (наприклад, шляхом перевезення військових вантажів).

2. Якщо у командира військового літального апарата виникли підозри щодо цивільного літального апарата, який має розпізнавальні знаки нейтральної держави, він може застосувати щодо такого цивільного літального апарата право перехоплення та право зміни курсу для проведення його огляду й обшуку.

3. Нейтральний цивільний літальний апарат звільняється від огляду й обшуку, якщо:

прямує на нейтральний аеродром;

знаходиться під контролем супроводжувача – нейтрального військового літального апарата, з яким держава прапора цивільного літального апарата уклала угоду про такий контроль;

держава прапора нейтрального військового літального апарата гарантує, що нейтральний цивільний літальний апарат не перевозить контрабанду і

не бере участі у діях, які несумісні з його нейтральним статусом, а командир нейтрального військового літального апарата надає за запитом командира військового літального апарата, який здійснює перехоплення, всю інформацію щодо характеру цивільного літального апарата і його вантажу.

4. У безпосередній близькості від районів воєнних дій цивільні літальні апарати повинні виконувати вказівки командування сторін, що воюють, щодо напрямку і висоти їхнього польоту.

5. Якщо після огляду та обшуку залишаються достатні підстави для підозр щодо ворожості цивільного літального апарата із розпізнавальними знаками нейтральної держави може бути захоплений як трофей до рішення суду.

6. Нейтральні цивільні літальні апарати підлягають захопленню, якщо в результаті огляду та обшуку або іншим чином було визначено, що вони:

первозять контрабанду;

здійснюють політ спеціально для перевезення окремих пасажирів, які входять до складу збройних сил противника;

діють під безпосереднім контролем і управлінням противника, підкоряються його наказам або безпосередньо зафрахтовані чи використовуються ним;

пред'являють неналежним чином оформлені чи фальшиві документи або знищують, псують чи приховують їх;

порушують правила встановлені однією із воюючих сторін;

порушують блокаду.

7. Вантаж, який знаходиться на борту нейтрального літального апарата, підлягає захопленню тільки в тому випадку, якщо він є контрабандою.

8. Захоплення нейтрального цивільного літального апарата здійснюється шляхом його перехоплення, наказування прямувати на аеродром, який безпечний для цього типу літальних апаратів і знаходиться у межах розумної досяжності, та взяття літального апарата після приземлення і проведення огляду й обшуку як трофея до судового рішення.

Якщо у сторони, що воює, немає безпечного аеродрому, який знаходиться у межах розумної досяжності, курс нейтрального цивільного літального апарата може бути змінений для унеможливлення його прямування до заявленого пункту призначення.

9. Під час захоплення необхідно забезпечити безпеку пасажирів і екіпажу, збереження їхнього особистого майна та документів, які стосуються трофея.

10. Заходом, альтернативним захопленню, є зміна курсу нейтрального цивільного літального апарата за його згодою для унеможливлення його прямування до заявленого пункту призначення.

6. Особливості ведення воєнних дій з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами Військово-Морських Сил Збройних Сил України

1. Воєнні дії на морі можуть вестись:
у територіальному морі;
у внутрішніх водах;
на сухопутних територіях, у винятковій економічній зоні і на континентальному шельфі;
в архіпелазьких водах держав збройного конфлікту чи у повітряному просторі над ними;
у відкритому морі або у повітряному просторі над ним;
у виключній економічній зоні і на континентальному шельфі нейтральних держав або у повітряному просторі над ними.

2. Воєнні дії забороняється вести у:
нейтральних водах;
нейтральному повітряному просторі;
водах нейтральних територій;
міжнародних протоках і водах, у яких може здійснюватися право архіпелазького проходу морськими коридорами.

Сторони збройного конфлікту мають дійти взаємної згоди щодо заборони ведення воєнних дій у морських районах з рідкісними чи вразливими екосистемами та із середовищем видів риб (чи інших форм морських організмів), запаси яких виснажені.

3. Під нейтральними водами слід розуміти внутрішні, територіальні та архіпелазькі води держав, які не беруть участі у війні чи збройному конфлікті.

Нейтральні води не повинні використовуватися сторонами збройного конфлікту як сховища від противника або як район ведення воєнних дій чи база морських операцій.

Військовий корабель має право здійснити мирний прохід через територіальне море нейтральної держави, якщо ця держава спеціальною постановою не призупинила для військових кораблів сторін, що воюють, право мирного проходу.

4. Нейтральний повітряний простір – повітряний простір, розташований над територією нейтральних вод.

5. Нейтральна держава має вживати за можливості заходів щодо попередження порушень свого нейтралітету збройними силами держав, що воюють.

6. Ворожими діями на морі вважаються:

напад на осіб чи об'єкти, які знаходяться у нейтральних водах, на нейтральній території або над такими водами чи територією, захоплення вказаних осіб і об'єктів;

використання як бази для воєнних дій (включаючи напад на осіб чи об'єкти, які перебувають за межами нейтральних вод, або захоплення таких осіб чи об'єктів, якщо напад або захоплення здійснюються збройними силами держав, що воюють) нейтральних вод або повітряного простору над ними;

установка мін;

огляд, обшук, зміна курсу судна або його захоплення.

7. Під час ведення воєнних дій на морі сторони збройного конфлікту обмежені у виборі та використанні засобів ураження.

8. Ракети і снаряди, у тому числі із загоризонтними можливостями, використовуються відповідно до принципів розрізнення цілей.

9. Забороняється використовувати торпеди, які, не потрапивши в ціль, наприкінці бойового ходу не тонуть або не стають безпечними будь-яким іншим способом.

10. Міни можуть бути використані виключно в законних воєнних цілях, включаючи недопущення противника у певні райони моря.

Сторони збройного конфлікту не повинні встановлювати міни, які у випадку втрати контролю над ними не можуть бути ефективно та безпечно знешкоджені.

Забороняється здійснювати мінування нейтральних вод.

11. Міни, що вільно плавають, застосовувати заборонено, якщо вони:

не призначені для нанесення удару по військовому об'єкту;

не знешкоджуються протягом однієї години після втрати над ними контролю.

Про устанавлення мін, які приведені у бойове положення, чи про приведення в бойове положення раніше устанавлених мін необхідно робити відповідні повідомлення, за винятком тих випадків, коли їх вибух може вразити лише судна, що є військовими об'єктами.

Місця устанавки мін мають реєструватися.

12. Після закінчення активних воєнних дій сторони збройного конфлікту мають вжити всіх можливих заходів щодо зняття або знешкодження устанавлених ними мін.

13. Одним із законних методів ведення війни на морі є блокада.

Блокада оголошується з повідомленням про неї усіх воюючих і нейтральних держав.

Під час оголошення блокади визначаються її початок, тривалість, місце, масштаби і період часу, протягом якого судна нейтральних держав можуть залишити блокуване узбережжя.

Під час блокади не повинен перекриватися доступ до портів і берегів нейтральних держав. Умови блокади однакові для суден усіх держав.

14. Блокада забороняється, якщо:

її єдиною метою є спричинення голоду серед цивільного населення чи позбавлення його інших предметів, необхідних для виживання;

збитки, що завдаються цивільному населенню, перевищуватимуть необхідну військову перевагу, яку передбачається отримати внаслідок блокади.

15. Під час ведення воєнних дій на морі дозволяється застосовувати військову хитрість.

16. Військовим кораблям і допоміжним суднам забороняється нападати під чужим прапором та симулювати володіння статусом:

госпітальних суден, невеликих суден, які використовуються для прибережних рятувальних операцій чи санітарних перевезень;

суден, які виконують гуманітарні місії;

пасажирських суден, які перевозять цивільних пасажирів;

суден, які захищені прапором Організації Об'єднаних Націй;

суден, які одержали охоронні грамоти відповідно до колишніх угод між сторонами, включаючи картельні судна;

суден, які володіють правом використання розпізнавальної емблеми Червоного Хреста або Червоного Півмісяця;

суден, які перевозять культурні цінності, що користуються особливим захистом.

17. Акти віроломства включають напад з використанням симулювання:

володіння статусом, що надає право на захист;

володіння статусом нейтрального судна;

володіння статусом судна, яке діє під егідою Організації Об'єднаних Націй;

здачі в полон чи перебування у небезпеці (наприклад, подавання сигналу біди).

18. На морі можуть встановлюватися спеціальні зони (наприклад, оборонні, закриті для торговельного мореплавства, воєнних дій, розпізнавальної тощо), у яких передбачається особливий режим бойового використання сил і засобів флоту, а також судноплавства для держав, що не беруть участі у війні (збройному конфлікті).

19. Військові кораблі, допоміжні судна, військові та допоміжні літальні апарати противника, що знаходяться за межами нейтральних вод (нейтрального повітряного простору), можуть бути об'єктами для ураження, захоплення та знищення.

У випадку сумніву щодо використання судна у воєнних діях воно вважається невійськовим.

20. Підводний човен або надводний корабель будь-яким способом може знищити вороже невійськове судно або позбавити його можливості продовжувати плавання лише в тому разі, якщо попередньо буде забезпечена безпека пасажирів, екіпажу і документів судна.

21. Торговельні судна противника можуть бути піддані нападу лише тоді, коли вони чинять такі дії:

виконують завдання в інтересах противника;

використовуються як допоміжні судна збройних сил противника;

працюють у системі збору розвідувальних даних противника або сприяють подібній діяльності;

здійснюють плавання під конвоем військових кораблів або військових літальних апаратів противника;

відмовляються підкоритися вимозі про зупинку або чинять активний опір огляду, обшуку чи захопленню;

мають озброєння, яке може завдати шкоди військовому кораблю (це не стосується особистої зброї, призначеної для захисту особового складу, а також систем суто відбивного характеру, наприклад, дипольних відбивачів);

сприяють воєнним діям іншим способом.

22. Не підлягають нападу:

госпітальні судна, невеличкі судна, які використовуються для прибережних рятувальних операцій, та інші санітарні транспортні засоби і судна, яким надано охоронні грамоти відповідно до угоди між сторонами, що воюють, а також:

картельні судна, тобто судна, призначені для перевезення військовополонених;

судна, які використовуються для виконання гуманітарних місій, включаючи судна, що перевозять вантажі, необхідні для виживання цивільного населення, і судна, які використовуються для проведення акцій з надання допомоги цивільним особам і рятувальних операцій;

судна, що перевозять культурні цінності, які підлягають особливому захисту;

пасажирські судна, що перевозять цивільних пасажирів;

судна, які виконують релігійні, наукові невоєнного характеру або благодійні функції (судна, що збирають наукові дані, які, ймовірно, можуть бути застосовані у воєнних цілях, не користуються захистом);

невеличкі судна, призначені для прибережного рибальства і зайняті місцевою прибережною торгівлею (проте вони підпорядковуються вказівкам командира військово-морського підрозділу і підлягають огляду);

судна, призначені за своєю конструкцією або пристосовані винятково для ліквідації наслідків інцидентів, що спричиняють забруднення морського природного середовища;

судна, які здалися в полон;
рятувальні плоти і шлюпки.

Вказані судна не підлягають нападу, тільки за умови, коли вони:

сумлінно використовуються у звичній для них ролі;

не чинять ворожих дій;

виконують вимоги щодо розпізнавання та огляду;

не перешкоджають навмисно пересуванню комбатантів;

виконують наказ про зупинку і звільнення проходу, коли це потрібно.

23. Госпітальне судно може позбавитися імунітету у разі ігнорування ним зробленого йому належним чином попередження (при цьому зазначається достатній проміжок часу, протягом якого судно має усунути причину, за якої його може бути позбавлено імунітету).

Якщо після належного попередження госпітальне судно продовжує порушувати умови надання імунітету, воно може бути піддано захопленню або щодо нього можуть вживатися інші заходи, необхідні для того, щоб змусити його підкоритися.

24. Госпітальне судно або інше судно, яке належить до будь-якої категорії суден, що не підлягають нападу, може бути піддано нападу як крайньому заходу, якщо:

змінити його курс або захопити неможливо;

не існує жодного іншого засобу здійснити військовий контроль;

обставини порушення, допущеного судном, достатньо серйозні, щоб воно втратило імунітет і вважалось військовим об'єктом, або є достатньо підстав вважати, що воно є таким об'єктом;

отримана або очікувана військова перевага перевищуватиме випадкові втрати або збитки.

25. Як тільки військовий корабель (судно) противника спуском свого прапора, підняттям білого прапора, підняттям на поверхню (для підводних човнів) чи переходом команди на рятувальні плавзасоби покаже свою готовність здатися, нанесення ударів по ньому має бути припинено.

Військовий літальний апарат може показувати вихід з бою і здачу при водненням та переходом екіпажу в рятувальні засоби.

Особовий склад захоплених або знищених військових кораблів (суден) противника отримує статус військовополонених.

7. Захоплення та знищення суден і вантажів противника

1. Судна противника як торговельні, так й інші, а також вантажі на борту таких суден можуть бути захоплені за межами нейтральних вод.

Захоплення торговельного судна здійснюється шляхом взяття такого судна як трофея до судового рішення. Крім того, курс такого судна може бути примусово змінено для слідування у відповідний район або порт для завершення його захоплення.

Заходом, альтернативним захопленню, є зміна курсу торговельного судна для унеможливлення його прямування у заявлений пункт призначення.

2. У винятковому випадку торговельне судно противника може бути знищене, якщо неможливо його захопити або спрямувати у визначений порт як трофей, за умови виконання таких умов:

забезпечено безпеку пасажирів і екіпажу (корабельні шлюпки не вважаються безпечним місцем для цієї цілі, за винятком тих випадків, коли евакуація пасажирів і екіпажу відбувається за сприятливих погодних умов і стану моря, близько суша або інше судно, яке може взяти їх на борт);

забезпечено збереження документів судна;

за можливості збережено особисте майно пасажирів і екіпажу.

3. Знищення в морі пасажирських суден противника, які перевозять лише цивільних пасажирів, забороняється.

З метою забезпечення безпеки пасажирів такі судна спрямовуються у відповідний район або порт для завершення захоплення.

8. Дії відносно нейтральних торгових суден у зоні збройного конфлікту

1. Торговельні судна під прапорами нейтральних держав не можуть бути піддані нападу, за винятком таких випадків:

є підстави вважати, що вони перевозять контрабанду або порушують блокаду;

після того, як їм було зроблено попередження, вони навмисно і явно відмовляються зупинитися або чинять опір огляду, обшуку чи захопленню;

беруть участь у воєнних діях на стороні противника;

діють як допоміжні судна збройних сил противника;

включені в систему розвідки противника або сприяють їй;

прямують під конвоєм військових кораблів або військових літальних апаратів противника;

сприяють бойовим діям іншим способом (наприклад, перевозять військове майно).

Якщо нападаюча сторона не має можливості спочатку евакуювати пасажирів та екіпаж у безпечне місце, напад неприпустимий. У разі можливості торговельне судно має бути попереджено про зміну курсу, розвантаження або вжиття інших запобіжних заходів.

Та обставина, що нейтральне торговельне судно озброєне, не може бути підставою для нападу.

2. У разі підозри, що торговельне судно під нейтральним прапором має ворожі наміри, може бути застосоване право огляду та обшуку, включаючи право зміни курсу зазначеного судна з метою обшуку відповідно до правил проведення обшуку.

Якщо після огляду та обшуку залишаються достатні підстави для підозр щодо ворожості торговельного судна під прапором нейтральної держави може бути захоплено як трофей до рішення суду.

3. Як захід, що замінює огляд і обшук, курс нейтрального судна (за його згодою) може бути змінений для унеможливлення його прямування у заявлений пункт призначення.

Якщо огляд й обшук на морі неможливі або небезпечні, військовий корабель чи військовий літальний апарат сторони збройного конфлікту може змінити курс торговельного судна для спрямування його у відповідний район або порт для огляду й обшуку.

4. Предмети контрабанди, призначені для використання у збройному конфлікті, підлягають захопленню, якщо місцем їхнього призначення є територія противника або територія, яка ним окупована, або якщо їх адресовано його збройним силам.

При цьому немає значення, чи відбуватиметься доставка предметів контрабанди безпосередньо чи з перевантаженням у порту нейтральної держави з наступним перевезенням.

5. Не підлягають конфіскації як контрабанда (навіть якщо вони призначені для противника) такі товари:

- предмети, що не можуть бути використані у збройному конфлікті;
- матеріали і предмети, призначені винятково для догляду за пораненими (хворими) та попередження епідемій;

- медичні засоби і госпітальне устаткування;

- предмети релігійного культу;

- одяг, постільні речі, продовольство та засоби укриття для цивільного населення в цілому і жінок та дітей зокрема (за умови, що немає підстав підозрювати, що їх використовуватимуть за іншим призначенням);

- предмети, призначені для військовополонених (включаючи як індивідуальні посилки, так і колективні вантажі, що містять продовольство, одяг,

медикаменти, предмети релігійного культу, виховного, культурного та спортивного призначення).

6. Якщо контрабанда, що призначена для використання у збройному конфлікті, становить меншу частину вантажу судна нейтральної держави, саме судно захопленню не підлягає. У цьому випадку захоплюється або знищується тільки контрабандний вантаж.

Якщо контрабандний вантаж за масою, об'ємом, вартістю або ціною фрахту перевищує половину усього вантажу, судно, яке його перевозить, захоплюється.

7. Нейтральне торговельне судно звільняється від застосування до нього права на огляд й обшук, якщо:

прямує до нейтрального порту;

конвоюється нейтральним військовим кораблем своєї держави або військовим кораблем нейтральної держави, з якою держава, під прапором якої прямує торговельне судно, уклала угоду про таке конвоювання;

держава, під прапором якої прямує нейтральний військовий корабель, гарантує, що нейтральне торговельне судно не перевозить контрабанду і не бере участі будь-яким іншим чином у діях, несумісних з його нейтральним статусом;

командир нейтрального військового корабля надає на запит командира військового корабля, що здійснює перехоплення, всю інформацію стосовно статусу торговельного судна і його вантажу, яку можна було б отримати шляхом огляду й обшуку.

8. Нейтральні торговельні судна підлягають захопленню за межами нейтральних вод, якщо здійснюють будь-який з видів діяльності, перелічених у пункті 6 глави 6 цього розділу, або якщо в результаті огляду та обшуку чи іншим чином визначено, що вони:

первозять контрабанду;

здійснюють плавання спеціально для перевезення окремих пасажирів, які входять до складу збройних сил противника;

діють під безпосереднім контролем і управлінням противника, підпорядковуються його наказам або безпосередньо зафрахтовані чи використовуються ним;

надають неналежні або фальшиві документи;

не мають необхідних документів або знищують, псують чи приховують їх;

порушують правила, встановлені однією із сторін збройного конфлікту, безпосередньо в зоні військово-морських операцій;

порушують чи намагаються порушити блокаду.

Захоплення нейтрального торговельного судна здійснюється шляхом його взяття як трофея до судового рішення.

V. Вивчення норм міжнародного гуманітарного права

1. Вивчення норм МГП у системі оперативної (бойової) підготовки

1. Дотримання норм МГП можливе лише за умови наявності у військовослужбовців якісних теоретичних знань МГП та практичних навичок щодо їх застосування під час ведення воєнних дій.

Організація вивчення норм МГП у Збройних Силах України є важливим завданням державного рівня, обумовленим зобов'язанням України перед міжнародною спільнотою.

2. Норми МГП вивчаються як у мирний, так і у воєнний час під час навчання військовослужбовців і працівників Збройних Сил України.

3. Вивчення МГП здійснюється шляхом включення його до програм бойової підготовки військ (сил), індивідуальної підготовки військовослужбовців.

4. Організацію та безпосереднє керівництво вивченням норм МГП в органі військового управління, з'єднанні, військовій частині здійснюють командувач, командир та його заступник по роботі з особовим складом за безпосередньою участю помічника командира військової частини з правової роботи (юрисконсульта військової частини).

5. У кожній військовій частині, де проходять військову службу військовослужбовці строкової військової служби, помічник командира військової частини з правової роботи (юрисконсульт військової частини) повинен не менше двох разів на рік (у підготовчі періоди) проводити навчання з командирами взводів і рот з методики навчання особового складу нормам МГП.

6. Процес навчання МГП включає дві складові підготовки – теоретичну та практичну. На теоретичну підготовку має виділятися до 20 % навчального часу, на практичну – до 80 %.

7. Метою теоретичної підготовки є надання базових знань з МГП, що необхідні для виконання функціональних обов'язків відповідно до займаних військовослужбовцями та працівниками Збройних Сил України посад.

8. Метою практичної підготовки є:

набуття військовослужбовцями навичок у практичному використанні норм МГП при виконанні поставлених завдань;

формування у офіцерів, прапорщиків, мічманів, сержантів і старшин розуміння відповідальності за якість підготовки підлеглих з питань МГП.

9. Організація вивчення МГП базується на дотриманні таких принципів навчання:

персональна відповідальність командувача (командира, начальника) за організацію вивчення положень МГП у підлеглих з'єднаннях, військових частинах, підрозділах та установах;

планомірність і систематичність (формування практичних навичок у військовослужбовців щодо використання норм МГП можливе лише за умови постійного включення питань МГП до заходів бойової підготовки);

спеціалізація навчання (окремі категорії військовослужбовців повинні мати більш глибокі знання МГП (медичний персонал, екіпажі літаків та вертольотів, екіпажі кораблів, особовий склад підрозділів спеціального призначення та розвідки, особи зі складу миротворчих контингентів тощо));

різниця за змістом і обсягом навчання категорій військовослужбовців;

мотивація навчання (кожний військовослужбовець має бути переконаним у необхідності дотримання норм МГП);

простота і практичність викладання матеріалу (література у галузі МГП містить велику кількість юридичних термінів, які для більшості тих, хто навчається, є складними для розуміння, тому кожне визначення чи норму необхідно перекладати на конкретні, наочні та повчальні дії того чи іншого військовослужбовця за певних умов обстановки);

реалістичність викладення матеріалу (дотримання норм МГП і військова необхідність можуть сприйматися як несумісні, тому керівник заняття має бути готовим надати кваліфіковану відповідь щодо реальності застосування на практиці вимог МГП з наведенням конкретних випадків його застосування);

здійснення контролю (рівень підготовки військовослужбовців з питань МГП має періодично оцінюватись (як правило, під час контрольних занять за період навчання, підсумкових перевірок та інспектувань); перевірка знань може проводитись за допомогою тестів, які розробляються для кожної категорії особового складу).

10. Метою навчання нормам МГП є:

1) для рядового складу:

вивчення пам'ятки військовослужбовця при виконанні обов'язків військової служби та спеціальних (бойових) завдань, норм МГП та відповідальності за їх порушення;

уміння діяти в умовах бойової обстановки (під час виконання завдань миротворчих операцій) з дотриманням норм МГП;

2) для сержантського і старшинського складу:

знання пам'ятки військовослужбовця при виконанні обов'язків військової служби та спеціальних (бойових) завдань, норм МГП та відповідальності за їх порушення;

уміння враховувати норми МГП під час керування підлеглими;

3) для офіцерського складу тактичної ланки:

знання та розуміння норм і принципів МГП, особливостей їх застосування у бойовій обстановці (під час виконання завдань операцій з підтримання миру і безпеки);

уміння використовувати теоретичні знання в процесі прийняття рішення та керування підлеглими під час ведення воєнних дій (під час виконання завдань миротворчих операцій);

володіння методикою навчання особового складу практичному застосуванню норм МГП;

4) для офіцерського складу оперативно-тактичної та оперативно-стратегічної ланки:

отримання ґрунтовних знань МГП, особливо щодо юридичної відповідальності осіб військового командування;

уміння використовувати теоретичні знання в процесі прийняття рішення та керування підлеглими під час воєнних дій (виконання завдань миротворчих операцій);

володіння методикою навчання підлеглих практичному використанню норм МГП;

спроможність здійснення правового аналізу сучасних збройних конфліктів.

11. Під час вивчення МГП використовуються традиційні форми і методи військового навчання, які обираються залежно від мети занять та рівня підготовки тих, хто навчається.

12. Основною формою навчання особового складу з'єднань, військових частин і підрозділів нормам МГП є тактичні (тактико-спеціальні, льотно-тактичні) навчання, під час яких військовослужбовці набувають гуманітарних навичок, вивчаючи прийоми та способи дій, що визначені бойовими статутами (керівництвами тощо).

13. Під час проведення тактичних (тактико-спеціальних, льотно-тактичних) навчань залежно від рівня підготовки тих, хто навчається, мають визначитися додаткові навчальні цілі, наприклад:

навчання командирів військових частин (підрозділів) і штабів дотриманню норм МГП під час організації воєнних дій та керування підлеглими військовими частинами (підрозділами) в бою (виконання завдань операцій з підтримання миру і безпеки);

вироблення в особового складу автоматичної реакції щодо застосування в бою (під час виконання завдань операцій з підтримання миру і безпеки) норм МГП;

виховання у тих, хто навчається, гуманного ставлення до людей та розуміння того, що дотримання норм МГП не суперечить виконанню поставленого завдання.

14. Під час проведення командно-штабних навчань (командно-штабних мобілізаційних навчань, командно-штабних воєнних ігор) залежно від рівня підготовки тих, хто навчається, мають визначатися додаткові навчальні цілі, наприклад:

удосконалення умінь командувача (командира, начальника) і штабів враховувати вимоги МГП під час підготовки та під час ведення воєнних дій (виконання завдань миротворчих операцій);

навчання начальників родів військ, спеціальних військ і служб наданню пропозицій до рішень командувача (командира, начальника) з урахуванням особливостей, пов'язаних з дотриманням норм права збройних конфліктів;

виховання у тих, хто навчається, відповідальності за точне виконання підлеглими з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами норм МГП за будь-яких умов обстановки.

15. На навчаннях має створюватися складна, динамічна та повчальна обстановка, що включає ситуації, які потребують прийняття рішень з урахуванням норм МГП.

Складність обстановки досягається шляхом розташування в смузі (на ділянці, в районі) дій з'єднань, військових частин (підрозділів) осіб та об'єктів, які знаходяться під захистом МГП.

Динамічність обстановки досягається зміною характеру (статусу) об'єктів (цілей), спричиненою військовою необхідністю.

Повчальність на навчаннях досягається створенням обстановки, яка б змушувала командирів (начальників) приймати рішення щодо поведінки з особами (об'єктами), які знаходяться під захистом МГП.

16. Під час проведення штабних тренувань, групових вправ і тактичних летючок слід враховувати вимоги пунктів 13-15 цієї глави.

17. На тактичних (тактико-спеціальних, льотно-тактичних) та тактико-стройових заняттях відпрацьовується техніка виконання прийомів і способів дій на полі бою (під час виконання завдань миротворчої операції) як одиночним солдатом (матросом), так і підрозділом у цілому, з дотриманням норм МГП.

Найбільш характерними питаннями, що розглядаються на таких заняттях, можуть бути:

поведінка військовослужбовця у бою (під час виконання завдань миротворчої операції);

розпізнавання осіб і об'єктів, які знаходяться під захистом МГП;

поводження з пораненими, хворими, особами, які потерпіли корабельну аварію чи аварію літального апарата, військовополоненими, медичним і духовним персоналом противника;

дії щодо культурних цінностей та цивільних осіб;

відповідальність військовослужбовців та працівників Збройних Сил України за порушення норм МГП.

18. Під час розбору навчань (занять), крім звичайних питань, аналізуються дії командувачів (командирів, начальників) і особового складу з'єднань, військових частин (підрозділів) щодо дотримання ними норм МГП.

Особлива увага звертається на неприпустимість застосування заборонених методів і засобів ведення воєнних дій та відповідальність військовослужбовців за порушення норм МГП.

Дії тих, хто навчається, оцінюються як правильні та неправильні.

Дії вважаються правильними, якщо поставлене з'єднанню, військовій частині чи підрозділу завдання виконано без порушень норм МГП.

Дії вважаються неправильними, якщо під час виконання поставленого завдання допущено хоча б одне серйозне порушення МГП.

19. В органах військового управління, з'єднаннях, військових частинах, підрозділах та установах вивчення норм МГП в обов'язковій формі навчання здійснюється:

з військовослужбовцями офіцерського складу – у системі індивідуальної підготовки;

з військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом на посадах рядового, сержантського і старшинського складу, – у системі індивідуальної підготовки;

з військовослужбовцями, які проходять строкову військову службу, – у години національно-патріотичної підготовки.

20. Факультативне вивчення норм МГП здійснюється:

1) з військовослужбовцями офіцерського складу:

на курсах підвищення кваліфікації у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України;

на лекціях та під час бесід із залученням військових (службових) осіб юридичної служби Міністерства оборони України;

2) з військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом на посадах рядового, сержантського і старшинського складу:

під час єдиних днів правових знань та інших заходів правового характеру.

21. Із військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом на посадах рядового, сержантського і старшинського складу, не рід-

ше одного разу на рік проводиться контрольна співбесіда, під час якої з'ясовується рівень їхніх знань норм МГП.

2. Вивчення норм МГП у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів

1. У вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів вивчення теоретичних положень МГП здійснюється у межах дисципліни “Основи законодавства України” викладачами-юристами.

Набуття практичних умінь та навичок щодо застосування МГП в бойових умовах та під час виконання завдань миротворчих операцій здійснюється у межах оперативних, тактичних (тактико-спеціальних), військово-спеціальних та військово-технічних дисциплін.

2. Крім обов'язкових знань офіцерів тактичної ланки, викладених у підпункті 3 пункту 10 глави 1 цього розділу, викладачі-юристи, офіцери та працівники юридичної служби Міністерства оборони України додатково мають:

знати і вміти застосовувати норми МГП;

вміти виконувати обов'язки юридичного радника командира з'єднання, військової частини з питань застосування норм МГП;

володіти методикою проведення занять з різними категоріями військово-вослужбовців.

Офіцери медичної служби, крім того, мають знати норми МГП, які регламентують медичну діяльність та особливі права, обов'язки і відповідальність військово-медичного персоналу.

VI. Порядок застосування норм міжнародного гуманітарного права щодо розпізнавання осіб і об'єктів

1. З метою розпізнавання осіб і об'єктів, які перебувають під захистом МГП, та для позначення мінних полів встановлено правила, стандарти і порядок розпізнавання (позначення) та оповіщення.

2. Розпізнавання (позначення) зазначених осіб і об'єктів здійснюється шляхом використання:

посвідчення особи та особистого знака (розпізнавального медальйона);

розпізнавальних емблем;

міжнародного розпізнавального знака цивільної оборони;

розпізнавального знака культурних цінностей;

міжнародного спеціального знака особливо небезпечних об'єктів;

білого прапора парламентаря (прапора перемир'я, який використовується для переговорів);

міжнародного знака для позначення наземних мінних полів;

інших розпізнавальних знаків та сигналів.

3. Посвідчення особи, що підтверджує право його власника на захист, який надається МГП, і особистий знак (розпізнавальний медальйон) повинні бути в кожного військовослужбовця чи іншої особи, яка має право на статус військовополоненого, а також у військово-медичного і військово-духовного персоналу.

У посвідченні зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, військове звання, посада, дата народження тощо та виготовляється його дублікат. Рекомендований розмір посвідчення особи – 6,5 x 10 см.

Розпізнавальний медальйон має бути подвійним та містити необхідну інформацію (належність до збройних сил, військове звання, прізвище, ім'я, ідентифікаційний номер, група крові та резус-фактор). Необхідність подвійного медальйона визначена тим, що у випадку смерті одна частина медальйона залишається на тілі військовослужбовця, інша – відправляється в тил для оформлення і реєстрації.

4. Посвідчення особи видаються також постійному та тимчасовому цивільному медичному і духовному персоналу, персоналу цивільної оборони, персоналу, призначеному для охорони культурних цінностей, а також особам, які на законних підставах прямують за збройними силами, але не входять до їхнього складу.

Посвідчення особи мають:

бути заповнені державною (офіційною) мовою;

містити прізвище, ім'я, по батькові, дату народження та особистий номер (якщо він є), фотографію власника, а також його підпис, або відбиток його великого пальця, або те й інше;

вказувати право на захист, наданий МГП;
містити відбиток печатки, підпис уповноваженої особи органу влади, який видав таке посвідчення, а також дати видачі та закінчення терміну їх дії;
мати розпізнавальну емблему (міжнародні розпізнавальні знаки медичного і духовного персоналу, цивільної оборони, культурних цінностей).

Бланки посвідчень розміром 74 x 105 мм виготовляються зі стійких до вологи матеріалів з метою запобігання їх псуванню і нумеруються друкарським способом.

Записи у посвідченнях робляться без скорочень. Дата видачі зазначається цифрами та словами.

5. Бланки посвідчень медичного персоналу Збройних Сил та медичного персоналу Товариства Червоного Хреста України, який під час збройного конфлікту надається у розпорядження медичної служби Збройних Сил, виготовляються Міністерством оборони України за рахунок асигнувань та в межах видатків, передбачених у державному бюджеті на утримання Збройних Сил.

6. Посвідчення медичного персоналу Збройних Сил України видаються:
Військовослужбовцям, які проходять військову службу за контрактом, військовослужбовцям строкової військової служби – штабами військових частин за місцем проходження військової служби;
військовослужбовцям запасу, військового резерву – першими відділами (відділеннями) військових комісаріатів за місцем перебування на військовому обліку;

медичному персоналу Товариства Червоного Хреста України, який під час збройного конфлікту надається в розпорядження медичної служби Збройних Сил України, – першими відділами (відділеннями) військових комісаріатів за місцем перебування особи на військовому обліку.

7. Бланки посвідчень виготовляються та зберігаються у встановленому порядку; номер та дата видачі посвідчення вносяться до спеціального журналу реєстрації посвідчень, у якому зазначаються прізвище, ім'я та по батькові особи, якій видано посвідчення, дата народження, посада власника посвідчення у медичному формуванні, звання, військовий або особистий номер (якщо є), а також підпис власника про одержання посвідчення.

8. Якщо посвідчення стало непридатним для користування або було втрачене, власник посвідчення має право отримати його дублікат за відповідною заявою.

9. Посвідчення видається безкоштовно і є дійсним на період збройного конфлікту. Після закінчення збройного конфлікту власник зобов'язаний здати посвідчення органу чи установі, що його видали.

10. Розпізнавальні емблеми Червоного Хреста та Червоного Півмісяця призначені для розпізнавання медичного і духовного персоналу, медичних формувань та санітарно-транспортних засобів (емблема Червоного Хреста на білому тлі, крім того, – для розпізнавання міжнародних організацій Червоного Хреста).

Розпізнавальна емблема в разі можливості наноситься на плоску поверхню або на прапори, які видно з усіх можливих напрямків і з якомога довшої відстані. Для кращого розпізнавання осіб і об'єктів, які знаходяться під захистом МГП, міжнародні розпізнавальні емблеми (знаки) повинні мати за можливості рекомендовані розміри і форму (додаток 7).

У нічний час або в умовах обмеженої видимості розпізнавальна емблема має освітлюватись або світитись, виготовляється з матеріалів, які дають змогу її розрізнити за допомогою технічних засобів виявлення.

Військово-медичний та військово-духовний персонал, який виконує свої обов'язки в районі воєнних дій, має за можливості носити головний убір та одяг із розпізнавальною емблемою.

11. Міжнародний розпізнавальний знак цивільної оборони, який встановлено статтею 66 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, та призначено для розпізнавання персоналу й об'єктів цивільної оборони, має вигляд рівнобедреного трикутника блакитного кольору на помаранчевому тлі.

Розпізнавання медичного і духовного персоналу, медичних формувань і санітарно-транспортних засобів цивільної оборони здійснюється так само, як і цивільного медичного і духовного персоналу, його формувань і санітарно-транспортних засобів.

12. Розпізнавальний знак культурних цінностей встановлено Конвенцією про захист культурних цінностей на випадок збройного конфлікту від 14 травня 1954 року та згідно зі статтями 16 та 17 цієї Конвенції застосовується одноразово або триразово.

Розпізнавальний знак культурних цінностей застосовується одноразово для розпізнавання культурних цінностей, які не перебувають під спеціальним захистом. Крім того, цей знак використовується для розпізнавання персоналу, який призначений для охорони культурних цінностей, та відображається в посвідченнях особи персоналу.

Розпізнавальний знак культурних цінностей застосовується триразово для розпізнавання нерухомих культурних цінностей, які перебувають під спеціальним захистом, а також транспорту, що використовується для перевезення культурних цінностей, які перебувають під спеціальним захистом і міжнародним контролем.

Розпізнавальний знак розташовується з інтервалами, що дають змогу чітко визначити межі центру зосередження культурних цінностей, що перебувають під спеціальним захистом.

Для позначення культурних цінностей також може використовуватись символ Пакта Реріха, встановлений статтею 3 Договору про захист установ, що служать цілям науки та мистецтва, а також історичних пам'яток (Пакт Реріха), який має вигляд кола червоного кольору із трьома червоними кулями в ньому та нанесений на прапор.

13. Міжнародний спеціальний знак особливо небезпечних об'єктів, який встановлено статтею 56 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, та призначено для розпізнавання особливо небезпечних об'єктів, має вигляд трьох кругів яскраво-помаранчевого кольору однакового розміру, розташованих на одній осі. При цьому відстань між кожним кругом має становити один радіус.

14. Розпізнавальним знаком парламентаря та осіб, які його супроводжують, є білий прапор.

Білий прапор свідчить про намір осіб, які його підняли, вступити в переговори з протилежною стороною, але не означає автоматичної капітуляції.

15. Міжнародний знак позначення мінних полів і мінних районів призначений для забезпечення розпізнавання цивільним населенням мінних полів та районів, де встановлено наземні міни (додаток 8).

Знаки встановлюються навколо мінного поля (району, у якому встановлено міни) на відстані, достатній для того, щоб цивільна особа, яка наближається до мінного поля (району, де встановлено міни), могла бачити його з будь-якого місця.

16. Санітарні (безпечні) зони або місцевості можуть позначатись знаком, встановленим у Додатку I до Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року.

Знак має вигляд прямокутника із зображенням скісних червоних смуг на білому тлі і розташовується по периметру санітарної (безпечної) зони чи місцевості. Зони, призначені винятково для розташування поранених і хворих, можуть бути позначені розпізнавальною емблемою, що зазначена у пункті 10 цього розділу.

Позначення здійснюється стороною, під контролем якої знаходиться така зона (місцевість). Інші знаки можуть використовуватися за згодою сторін, які перебувають у збройному конфлікті.

17. Для позначення культових споруд, шпиталів та лікарень, історичних монументів, будівель культурного призначення та інших об'єктів, захищених

від обстрілу з моря, використовується розпізнавальний знак захисту, встановлений Гаазькою конвенцією від 18 жовтня 1907 року про бомбардування морськими силами під час війни. Знак має вигляд прямокутника, розділеного по діагоналі на два трикутники (верхній - чорний та нижній – білий).

18. Для розпізнавання медичних формувань і санітарно-транспортних засобів, крім зазначених в пункті 10 цього розділу засобів, можуть використовуватись розпізнавальний світловий сигнал та радіосигнал, а також електронне розпізнавання. Використання світлового, радіосигналу та електронного розпізнавання не є обов'язковим.

19. Світловий сигнал подається у вигляді спалахів блакитного кольору (частота від 60 до 100 спалахів на хвилину) і використовується для розпізнавання санітарних літальних апаратів. Жоден інший літальний апарат не повинен використовувати цей сигнал.

Використання світлового сигналу для розпізнавання наземних санітарно-транспортних засобів і санітарних суден не забороняється.

20. Радіосигнал – радіотелефонне або радіотелеграфне повідомлення, перед яким передається розпізнавальний сигнал пріоритету (терміновості), передане на частотах і в порядку, встановлених Регламентом радіозв'язку Міжнародної спілки електровз'язку ISBN 92-61-04144-2.

21. Для оповіщення і розпізнавання медичного транспорту після передачі сигналу терміновості передається слово MEDICAL у вузькосмуговій літеродрукувальній телеграфії, а в радіотелеграфії – слово MAY-DEE-CAL, яке в українській транскрипції вимовляється як “ме-ді-каль”.

Використання сигналу пріоритету (терміновості) дозволяється винятково медичним формуванням і санітарно-транспортним засобам.

22. Радіотелефонне або радіотелеграфне повідомлення передається англійською мовою і має містити такі дані:

позивний або інший визнаний засіб розпізнавання медичного транспорту;

місцезнаходження медичного транспорту;

кількість і типи засобів медичного транспорту;

намічений маршрут;

очікуваний час перебування в дорозі і час відправлення та прибуття залежно від обставин;

будь-які інші відомості (висота польоту, захищені радіочастоти, мови, які використовуються, режим роботи і коди вторинного оглядового радара).

Перед викликом слід передавати сигнал терміновості, який в радіотелефонії складається із групи слів “PAN PAN PAN”. Кожне слово групи вимовляється в українській транскрипції як “пан”.

Сигнал терміновості вказує на те, що станція, яка викликає, має для передачі дуже термінове повідомлення, що стосується безпеки засобу пересування або будь-якої особи. Такий сигнал може передаватись радіостанцією тільки з дозволу її командира (начальника).

Сигнал терміновості та повідомлення, яке за ним слідує, мають передаватись:

на одній або декількох міжнародних частотах бідування – 500 кГц, 2182 кГц та 156,8 МГц;

на додаткових частотах бідування – 4125 кГц та 6215 кГц;

на повітряній аварійній частоті 121,5 МГц;

на частоті 243 МГц або на будь-якій іншій частоті, що може використовуватись у випадках бідування.

23. Електронне розпізнавання забезпечується застосуванням Системи повторного радіолокаційного розпізнавання, опис та процедура введення в дію якої встановлені міжнародними договорами про Міжнародну організацію цивільної авіації. Система може застосовуватись для розпізнавання санітарного літального апарата і спостереження за його курсом.

Зазначена система електронного розпізнавання за згодою сторін, які перебувають у збройному конфлікті, може використовуватись також для розпізнавання наземних санітарно-транспортних засобів і санітарних суден.

VII. Основні питання, що стосуються заборони або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатись такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію

1. Відповідно до вимог Протоколу III “Про заборону або обмеження застосування запалювальної зброї” до Конвенції ООН від 10 жовтня 1980 року “Про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатись такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію” забороняється за будь-яких обставин піддавати цивільне населення, окремих цивільних осіб або цивільні об’єкти нападу із застосуванням запалювальної зброї.

2. Забороняється за будь-яких обставин піддавати будь-який військовий об’єкт, що розташований в районі зосередження цивільного населення, нападу із застосуванням запалювальної зброї, що доставляється повітрям.

3. Забороняється також піддавати будь-який військовий об’єкт, що розташований у районі зосередження цивільного населення, нападу із застосуванням запалювальної зброї, за винятком тієї, що доставляється повітрям, крім випадків, коли такий військовий об’єкт чітко відділений від зосередження цивільного населення і коли вжито всіх можливих застережних заходів для обмеження (мінімізації) випадкових втрат серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і пошкодження цивільних об’єктів.

4. Забороняється перетворювати ліси, інші види рослинного покриву в об’єкт нападу із застосуванням запалювальної зброї, за винятком випадків, коли такі природні елементи використовуються для укриття, приховування або маскуванню комбатантів чи інших військових об’єктів або коли вони самі є військовими об’єктами.

ІНФОРМАЦІЯ
щодо орієнтовного переліку основних багатосторонніх
міжнародних договорів, законів та інших нормативно-правових
актів України щодо міжнародного гуманітарного права

№ з/п	Найменування міжнародного договору, закону чи іншого нормативно-правового акта України	Дата підписання Україною	Дата ратифікації (р), прийняття (п), схвалення (с), приєднання (пр)	Дата набуття чинності для України
1	2	3	4	5
1	Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях	12.12.1949	03.07.1954 (р), Указ Президії ВР УРСР № 114а-03	03.01.1955
2	Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі	12.12.1949	03.07.1954 (р), Указ Президії ВР УРСР № 114а-03	03.01.1955
3	Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року про поведження з військовополоненими	12.12.1949	03.07.1954 (р), Указ Президії ВР УРСР № 114а-03	03.01.1955
4	Женевська конвенція від 12 серпня 1949 року про захист цивільного населення під час війни	12.12.1949	03.07.1954 (р), Указ Президії ВР УРСР № 114а-03	03.01.1955
5	Додатковий протокол I до Женевських конвенцій 1949 року від 08 червня 1977 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів	12.12.1977	18.08.1989 (р)	21.07.1990
6	Додатковий протокол II до Женевських конвенцій 1949 року від 08 червня 1977 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру	12.12.1977	18.08.1989 (р)	21.07.1990
7	Додатковий протокол III до Женевських конвенцій 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми	23.06.2006	22.10.2009 (р)	19.07.2010

1	2	3	4	5
8	Конвенція від 10 жовтня 1980 року про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію	10.04.1981	04.06.1982 (р), Указ Президії ВР УРСР № 3613-Х	02.12.1983
9	Закон України “Про прийняття поправки до статті 1 Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію”		15.06.2004 (с), № 1775-IV	13.07.2004
10	Протокол I про осколки, які не піддаються виявленню, до Конвенції від 10 жовтня 1980 року			
11	Протокол II про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв (з поправками, внесеними 03 травня 1996 року) до Конвенції від 10 жовтня 1980 року		21.09.1999 (п), Закон України № 1084-XIV	15.06.2000
12	Протокол III про заборону або обмеження застосування запальної зброї до Конвенції від 10 жовтня 1980 року			
13	Додатковий протокол IV про застосування лазерної зброї до Конвенції від 10 жовтня 1980 року		17.01.2002 (пр), Закон України № 2998-III	
14	Керівництво Сан-Ремо 1994 року з міжнародного права, що застосовується до збройних конфліктів на морі			
15	Угода про імплементацію частини XI Конвенції ООН з морського права від 10 грудня 1982 року	28.02.1995	03.06.1999 (р), Закон України № 728-XIV	25.08.1999

1	2	3	4	5
16	Конвенція про захист культурних цінностей на випадок збройного конфлікту і Протокол до неї від 14 травня 1954 року	14.05.1954	09.01.1957 (р), Указ Президії ВР УРСР № 29	06.08.1957
17	Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року	20.03.1968	19.10.1973 (р), Указ Президії ВР УРСР № 2148-VIII	23.03.1976
18	Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року		25.12.1990 (пр), Постанова ВР УРСР № 582-XII	25.12.1990
19	Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04 листопада 1950 року (зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11 травня 1994 року, Протоколом № 14 від 13 травня 2004 року)	09.11.1995	17.07.1997 (р), Закон України № 475/97-ВР	11.09.1997 зроблені заяви до ст. 25, 46
20	Міжнародна конвенція про припинення злочину апартеїду та покарання за нього від 30 листопада 1973 року	21.02.1974	15.10.1975 (р), Указ Президії ВР УРСР	18.07.1976
21	Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів	18.06.1974	26.12.1975 (р), Указ Президії ВР УРСР	20.02.1977
22	Конвенція про заборону воєнного або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 10 грудня 1976 року	18.05.1977	25.05.1978 (р), Указ Президії ВР УРСР	05.10.1978
23	Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини	16.11.1972	04.10.1988 (р), Указ Президії ВР УРСР № 6673-XI	12.01.1989
24	Конвенція про заборону розробки, виробництва та нагромадження запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення	10.04.1972	21.02.1988 (р), Указ Президії ВР УРСР	26.03.1975

1	2	3	4	5
25	Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення	13.01.1993	16.10.1998 (р), Закон України № 187-XIV	15.11.1998
26	Конвенція про охорону персоналу ООН та зв'язаного з нею персоналу від 09 грудня 1994 року	15.12.1994	06.07.1995 (р), Закон України № 267/95-ВР	15.01.1999
27	Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення	01.03.1991	03.12.1997 (р), Закон України № 687/97-ВР	03.12.1997
28	Конвенція про статус біженців 1951 року		10.01.2002 (пр), Закон України № 2942-III	10.06.2002
29	Протокол щодо статусу біженців 1967 року		10.01.2002 (пр), Закон України № 2942-III	
30	Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року	29.05.1997	16.01.1998 (р), Закон України № 43/98-ВР	09.06.1998
31	Додатковий протокол 1975 року до Європейської конвенції 1957 року про видачу правопорушників	29.05.1997	16.01.1998 (р), Закон України № 43/98-ВР	09.06.1998
32	Другий додатковий протокол 1978 року до Європейської конвенції про видачу правопорушників	29.05.1997	16.01.1998 (р), Закон України № 43/98-ВР	09.06.1998
33	Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року	29.05.1997	16.01.1998 (р), Закон України № 44/98-ВР	09.06.1998
34	Додатковий протокол 1975 року до Європейської конвенції 1959 року про взаємну допомогу у кримінальних справах	29.05.1997	16.01.1998 (р), Закон України № 44/98-ВР	09.06.1998
35	Санкт-Петербурзька декларація про заборону застосування на війні деяких розривних снарядів вагою менше 400 грамів від 29 листопада 1868 року			

1	2	3	4	5
36	Гаазька декларація щодо заборони застосування куль, що легко сплющуються і розвертаються у тілі людини, від 29 липня 1899 року			
37	Гаазька конвенція про закони і звичаї сухопутної війни від 18 жовтня 1907 року			
38	Гаазька конвенція про початок воєнних дій від 18 жовтня 1907 року			
39	Гаазька конвенція про статус суден торговельного флоту противника на початку воєнних дій від 18 жовтня 1907 року			
40	Гаазька конвенція про перетворення суден торговельного флоту на військові кораблі від 18 жовтня 1907 року			
41	Гаазька конвенція про бомбардування морськими силами під час війни від 18 жовтня 1907 року			
42	Гаазька конвенція про деякі обмеження в користуванні правом захоплення у морській війні від 18 жовтня 1907 року			
43	Гаазька конвенція про права й обов'язки нейтральних держав і осіб у випадку війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року			
44	Гаазька конвенція про права і обов'язки нейтральних держав і осіб у випадку морської війни			
45	Гаазька конвенція про встановлення підводних мін, що автоматично вибухають від доторку, від 18 жовтня 1907 року			

1	2	3	4	5
46	Декларація про заборону метання снарядів і вибухових речовин із повітряних куль від 18 жовтня 1907 року			
47	Протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних та інших газів і рідин та бактеріологічних засобів від 17 червня 1925 року			
48	Гаванська конвенція про морський нейтралітет від 20 лютого 1928 року			
49	Угода про захист культурних, наукових закладів та історичних пам'яток (Пакт Реріха) від 15 квітня 1935 року			
50	Протокол про правила підводної війни, що передбачені частиною IV Лондонської угоди від 22 квітня 1930 року			
51	Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 року			
52	Конвенція про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого застосування засобів впливу на природне середовище від 10 грудня 1976 року			
53	Другий Додатковий протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 26 березня 1999 року			
54	Закон України “Про охорону культурної спадщини”		08.06.2000 № 1805-III	

1	2	3	4	5
55	Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державного реєстру національного культурного надбання”		12.08.1992 № 466	
56	Закон України “Про правонаступництво України”		12.09.1991 № 1543-XII	
57	Закон України “Про міжнародні договори України”		22.12.1993 № 3767-XII	
58	Закон України “Про інформаційні агентства”		28.02.1995 № 74/95-ВР	
59	Кодекс цивільного захисту України		02.10.2012 № 5403-VI	
60	Закон України “Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в Україні”		08.07.1999 № 862-XIV	
61	Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку виготовлення, видачі та реєстрації особистих іменних посвідчень медичного персоналу, що використовує емблему Червоного Хреста”		12.06.2000 № 939	
62	Закон України “Про правовий режим надзвичайного стану”		16.03.2000 № 1550-III	
63	Постанова Кабінету Міністрів України “Про утворення Міжвідомчої комісії з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні”		26.04.2017 № 329	
64	Бюлетень Генерального секретаря ООН “Дотримання силами ООН норм міжнародного гуманітарного права”		06.08.1999	
65	Указ Президента України “Про Товариство Червоного Хреста України”		28.10.1992 № 548/92	

1	2	3	4	5
66	Про затвердження Тимчасового порядку здійснення на території України пошуку, екстумації та перепоховання останків осіб, які загинули внаслідок воєн, депортацій та політичних репресій, і впорядкування місць їх поховання		наказ Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 09.06.2006 № 193	
67	Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення	24.02.1999	18.05.2005, Закон України № 2566-IV	19.06.2005
68	Протокол про вибухонебезпечні предмети – наслідки війни до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію	28.11.2003	22.12.2004, Закон України № 2281-IV	23.01.2005

Примітки: 1. Перелік скорочень, використаних у цьому додатку: ВР УРСР – Верховна Рада Української РСР; ВР України – Верховна Рада України.

2. Міжнародний договір України – договір, укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься він в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо);

3. Перелік та стисла характеристика термінів, які використовуються у багатосторонніх міжнародних договорах та інших нормативно-правових документах: імплементація – здійснення, виконання державою міжнародних правових норм; ратифікація, затвердження, прийняття, приєднання – залежно від конкретного випадку форма надання згоди України на обов'язковість для неї міжнародного договору; застереження – одностороння письмова заява, зроблена при підписанні, ратифікації, затвердженні, прийнятті міжнародного договору або приєднанні до нього, якою висловлюється бажання виключити або змінити юридичну дію певних положень договору щодо їхнього застосування до України; міжнародна організація – міжнародна міжурядова організація; сторона – держава, інший суб'єкт міжнародного права, які погодились на обов'язковість для них договору і для яких договір є чинним; набуття чинності – час, з якого міжнародний договір починає дію; припинення дії – втрата міжнародним договором чинності за умов, визначених самим міжнародним договором, або за вольовим рішенням сторін (денонсація, вихід з договору); зупинення дії – перерва дії міжнародного договору протягом певного проміжку часу.

ОСОБЛИВОСТІ застосування протипіхотних мін

1. Основні вимоги Технічного додатка:

Реєстрація мінно-вибухових загороджень і виявлення мін	Надійність і терміни самознищення протипіхотних мін		
	специфікація	дистанційно встановлені міни	недистанційно встановлені міни
1	2	3	4
1. Реєстрація	Самодеактивація (СДА)		
Під час реєстрації мінних полів, які встановлені дис-танційно, вказуються координати місць встановлення мін, їх кількість, час установлення і терміни самоліквідації	Спроможність міни до самодеактивації	Мають бути самодеактивованими	Мають бути самодеактивованими, якщо застосовуються поза промаркованими периметрами
Під час реєстрації звичайних мінних полів їхнє положення на місцевості фіксується шляхом прив'язки до координат не менше ніж двох базових точок Складаються схеми, оформляються карти та інші документи.	Надійність самодеактивації	Не менше 0,999	Не менше 0,999
	Термін самодеактивації	Не більше 120 діб з моменту установки	Технічно не обмежується. Якщо термін самодеактивації більше 120 діб, район встановлення мін маркується
2. Виявлення протипіхотних мін	Самознищення		
Показник виявлення – наявність у конструкції міни матеріалу або пристрою, який при застосуванні стандартних міношукачів забезпечує сигнал, еквівалентний сигналу від 8 грамів заліза в єдиній концентрованій масі. Складаються схеми, оформляються карти та інші документи	Наявність механізму самознищення	Повинні мати механізми самознищення	Повинні мати механізми самознищення, якщо застосовуються поза промаркованими периметрами

1	2	3	4
	Надійність механізму самознищення	Не менше 0,9	Не менше 0,9
	Термін самознищення	Не більше 30 діб	Не обмежується. Якщо термін самознищення більше 30 діб, район встановлення мін маркується
Міни, що не відповідають вимогам виявлення, дозволяється застосовувати з накладними маркерами, які забезпечують їхнє виявлення	Концепція перехідного періоду	Для існуючих мін, які не відповідають вищевказаним вимогам, встановлюється перехідний період тривалістю 9 років, упродовж якого допускається обмежене застосування таких мін	

2. Особливості застосування протипіхотних мін:

Назва протипіхотних мін	Особливості застосування	
	протягом перехідного періоду (до 15.06.2009 року)	після перехідного періоду (з 15.06.2009 року)
Міни ручного установа		
ОЗМ-72, МОН-50 тощо: із підривачами типу МВЕ-72	У промаркованому периметрі або під контролем на 72 години	
у керованому режимі	Без обмежень	Без обмежень
Касетні міни, які встановлюються з ПКМ і УМЗ		
ПФМ-1	У промаркованому периметрі	Заборонено
ПФМ-1С	У промаркованому периметрі	Заборонено

3. Основні визначення Протоколу про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв з поправками, внесеними 03 травня 1996 року (Протокол II з поправками, внесеними 03 травня 1996 року), що додається до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію (прийнятий Законом України від 21 вересня 1999 року № 1084-XIV):

1) міна – боєприпас, що встановлюється під землею, на землі чи поблизу землі або іншої поверхні і призначений для вибуху, спричиненого присутністю, близькістю чи контактом людини або транспортного засобу;

2) дистанційно встановлювана міна – міна, що встановлюється не безпосередньо, а за допомогою артилерії, ракет, реактивних установок, мінометів чи аналогічних засобів або скидається з літаків.

Міни, що встановлюються із системи наземного базування з відстані менше ніж 500 метрів, не розглядаються як дистанційно встановлювані за умови, що вони використовуються згідно зі статтею 5 та іншими відповідними статтями Протоколу II;

3) протипіхотна міна – міна, що призначена головним чином для вибуху, спричиненого присутністю, близькістю, контактом з людиною, і призводить до завдання ушкоджень або смертельних уражень одній чи декільком особам;

4) міна-пастка – будь-який пристрій чи матеріал, які спроектовані, сконструйовані чи пристосовані для того, щоб убивати чи завдавати ушкоджень, і які спрацьовують раптово, коли людина торкається чи наближається до начебто нешкідливого предмета або здійснює здавалося б безпечну дію;

5) інші пристрої – боєприпаси і пристрої, що встановлюються вручну, включаючи саморобні вибухові пристрої, які призначені для того, щоб убивати, завдавати ушкодження або збитки, і приводяться в дію вручну шляхом дистанційного управління або автоматично після закінчення певного проміжку часу;

6) мінне поле – певний район, у якому встановлено міни. Мінним районом називається район, що є небезпечним через наявність мін. Хибне мінне поле – означає вільний від мін район, що імітує мінне поле;

7) реєстрація – операція матеріального, адміністративного і технічного порядку, призначена для збору з метою реєстрації в офіційних документах усієї наявної інформації, що полегшує встановлення місцезнаходження мінних полів, мінних районів, мін, мін-пасток, боєприпасів, що не вибухнули, та залишених вибухонебезпечних боєприпасів. Реєстрація включає таку інформацію:

місцезнаходження районів, які були цілями і в яких використовували вибухонебезпечні боєприпаси;

кількість вибухонебезпечних боєприпасів, що були використані в районах;

вид і характер вибухонебезпечних боєприпасів, що були використані в районах;

загальне місцезнаходження відомих та можливих боєприпасів, що не вибухнули;

місцезнаходження залишених вибухонебезпечних боєприпасів;
кількість залишених вибухонебезпечних боєприпасів на кожній конкретній ділянці;

види залишених вибухонебезпечних боєприпасів на кожній конкретній ділянці;

8) механізм самознищення – вмонтований або прикріплений ззовні механізм, що автоматично спрацьовує і забезпечує знищення боєприпасу, в який його вмонтовано або до якого прикріплено;

9) механізм самонейтралізації – вмонтований механізм, що автоматично спрацьовує і приводить в неідездатний стан боєприпас, у який його вмонтовано;

10) самодеактивація – автоматичне приведення боєприпасу в неідездатний стан шляхом необоротного виснаження компонента, наприклад, батареї, який має суттєве значення для дії боєприпасу;

11) дистанційне управління – управління за допомогою команд, що передаються на відстані;

12) елемент невилучення – пристрій, що призначений для захисту міни, який є її частиною, з'єднаний, або прикріплений до неї, або встановлений під міною, і спрацьовує при спробі вилучити міну;

13) передача – фізичне ввезення мін на національну територію або вивезення з неї, передача прав власності на міни і контроль за ними, не включаючи передачу території з установленими на ній мінами.

ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ щодо цивільних літальних апаратів

1. Цивільні літальні апарати мають уникати районів, які потенційно небезпечні у зв'язку із веденням воєнних дій.

2. У непосредній близькості від районів воєнних дій цивільні літальні апарати мають виконувати вказівки сторін, що воюють, щодо напрямку і висоти польоту.

3. Заінтересовані країни, що воюють, й нейтральні держави, а також органи влади, які забезпечують обслуговування повітряного руху, повинні встановити процедури, за допомогою яких командири військових кораблів і літальних апаратів постійно повідомляються про встановлені приписні маршрути і польотні плани, які надаються цивільними літальними апаратами в районах воєнних дій, включаючи інформацію про канали зв'язку, засоби і коди ідентифікації, пункти призначення, пасажирів та вантажі.

4. Країни, що воюють, і нейтральні держави мають забезпечувати випуск сповіщення льотчикам (НОТАМ) з інформацією про воєнні дії в районах, де існує потенційна небезпека для цивільних літальних апаратів, включаючи інформацію про активізацію воєнних дій у небезпечних районах або тимчасові обмеження доступу в повітряний простір.

НОТАМ має містити відомості про:

частоти, на яких літальні апарати повинні вести постійне прослуховування;

постійну роботу цивільної метеорологічної РЛС та способи і коди ідентифікації;

висоту, курс і обмеження швидкості польотів;

процедури відповіді на радіозапит, зроблений збройними силами, процедури встановлення двостороннього зв'язку та про можливі дії збройних сил, якщо рекомендації, викладені в НОТАМ, не виконуються і ці збройні сили вважають дії цивільного літального апарата загрозовими.

5. Цивільні літальні апарати мають надавати компетентній службі повітряного руху польотний план, що містить вичерпні відомості про реєстрацію, пункт призначення, пасажирів, вантажі, аварійні канали зв'язку, засоби і коди ідентифікації, а також останні дані по трасі і мати свідоцтво про реєстрацію, льотну придатність.

Цивільні літальні апарати не повинні відхилятися від курсу, встановленого службою повітряного руху, або відходити від польотного плану без дозволу цієї служби, за винятком тих випадків, коли виникають непередбачені

обставини (наприклад, загроза небезпеки або лиха), при цьому негайно має бути зроблене відповідне повідомлення.

6. Якщо цивільний літальний апарат входить у район, потенційно небезпечний через ведення воєнних дій, він має виконувати вказівки відповідного НОТАМ. Збройні сили зобов'язані використовувати усі наявні засоби для ідентифікації і попередження цивільного літального апарата шляхом використання, зокрема, режимів і кодів повторного радіолокаційного виявлення, засобів зв'язку, шляхом зв'язки з інформацією польотних планів, перехоплення військовими літальними апаратами і в разі можливості зв'язуватися з відповідною службою управління повітряним рухом.

РЕКОМЕНДОВАНІ РОЗМІРИ розпізнавальних емблем (знаків)*

Об'єкти розпізнавання та захисту	Розміри (см)			Дальність виявлення неозброєним оком (м)
	щита (полотнища)	емблеми (знака, літери)	ширина лінії емблеми (знака, літери)	
Райони розташування медичних частин (підрозділів), місцевості (райони), які знаходяться під захистом МГП	1000 x 1000	750	200	5000
Окремі об'єкти, які знаходяться під захистом МГП	500 x 500	335	100	2500
Прапор для позначення медичних формувань	100x160	83	25	500
Транспортні засоби:				
у верхній напівсфері;	120x120	100	35	1000
у бокових, задній та передній напівсфері	60x60	50	15	400
Особовий склад:				
накидки;	40x40	34	10	400
головний убір	--	20	6	300

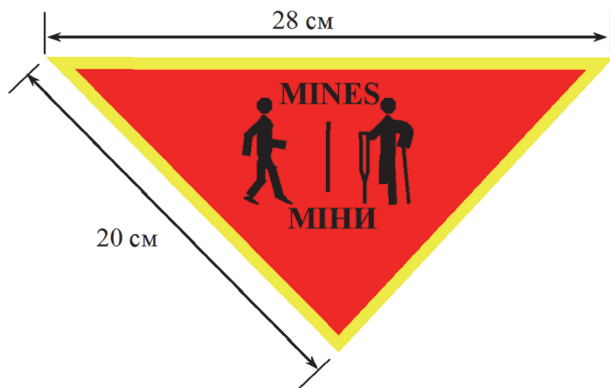
* У разі використання на розпізнавальній емблемі (знаку) геометричних фігур їх розміри мають бути не більше розмірів, вказаних у графі 3

МІЖНАРОДНИЙ ЗНАК позначення мінних полів і мінних районів

Міжнародний знак позначення мінних полів і мінних районів призначений для забезпечення розпізнавання цивільним населенням мінних полів та районів, де встановлені наземні міни.

Знак може мати квадратну або трикутну форму. При цьому розміри знака трикутної форми мають бути не менше ніж 28 x 20 см, квадратної – не менше 15 см. Колір знака може бути червоним або оранжевим, окантовка наноситься жовтою світловідбивальною фарбою.

Знак, зображений на малюнку як ілюстрація, може бути замінений на альтернативний символ, який легко упізнається у тому районі, де буде встановлений такий знак. Слово “міни” на знаку повинно викладатися однією із шести офіційних мов (англійська, арабська, іспанська, китайська, російська і французька), а також на мові або мовах, які поширені у цьому районі.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

щодо визначення цілей

1. Чи маєте Ви відповідно повноваження чи наказ на проведення атаки? Якщо так, переходьте до пункту 2. Якщо ні, **НЕ ПРОВОДЬТЕ АТАКУ.**
2. Чи є цілі у переліку об'єктів, які не підлягають нападу/обмеженому переліку цілей?
Якщо ні, переходьте до пункту 3. Якщо так, **НЕ ПРОВОДЬТЕ АТАКУ.**
3. Чи є ціль елементом, важливим для успіху військових дій противника? Якщо так, переходьте до пункту 4. Якщо ні, **НЕ ПРОВОДЬТЕ АТАКУ.**
4. Чи надає знищення або нейтралізація цілі в ситуації, що склалася, конкретну військову перевагу?
Якщо так, переходьте до пункту 5. Якщо ні, **НЕ ПРОВОДЬТЕ АТАКУ.**
5. Чи очікується, що проведення атаки призведе до випадкових жертв серед цивільного населення, поранення цивільних осіб, пошкодження цивільних об'єктів або усього переліченого разом?
Якщо ні, переходьте до пункту 6. Якщо так, **НЕ ПРОВОДЬТЕ АТАКУ.**
6. Чи можливе відповідно до Ваших повноважень або отриманих Вами вказівок щодо визначення цілей завдання супутньої шкоди?
Якщо так, переходьте до пункту 7. Якщо ні, **НЕ ПРОВОДЬТЕ АТАКУ.**
7. Чи існує альтернативний військовий об'єкт, що надає таку саму військову перевагу, напад на який можливо здійснити з меншим ризиком завдання супутньої шкоди?
Якщо ні, переходьте до пункту 8. Якщо так, повертайтеся до пункту 2 для визначення нової цілі.
8. Чи було вжито всіх можливих заходів безпеки під час вибору засобів та методів проведення атаки з метою унеможливлення або максимального зниження вірогідності випадкових жертв серед цивільних осіб, поранень цивільних осіб, пошкодження цивільних об'єктів?
Якщо так, переходьте до пункту 9. Якщо ні, проаналізуйте пункт 8 ще раз.
9. Чи було зроблено при обставинах, що склалися, попередження про проведення атаки, в разі якої може постраждати цивільне населення?
Якщо так, переходьте до пункту 10. Якщо ні, зробіть попередження та переходьте до пункту 10.
10. Якщо очікується, що проведення атаки призведе до випадкових жертв серед цивільних осіб, поранення цивільних осіб, пошкодження цивільних об'єктів або всього переліченого разом, чи буде це надмірним порівняно з конкретною військовою перевагою, що може бути досягнута в результаті атаки?

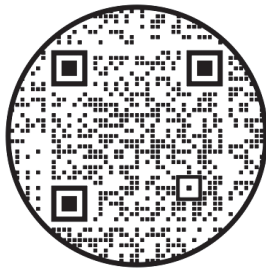
Якщо так, НЕ ПРОВОДЬТЕ АТАКУ. Якщо ні, переходьте до пункту 11.

11. ПРОВЕДЕННЯ АТАКИ ДОЗВОЛЕНО, АЛЕ НЕОБХІДНО ЗДІЙСНЮВАТИ ПОСТІЙНИЙ КОНТРОЛЬ. У РАЗІ ЗМІН ОБСТАНОВКИ ОБОВ'ЯЗКОВЕ ПРОВЕДЕННЯ ПОВТОРНОГО АНАЛІЗУ АТАКУВАЛЬНИХ ДІЙ.

**Конвенція про поліпшення долі
поранених і хворих у діючих арміях**

Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях – це багатосторонній міжнародно-правовий договір, який встановлює правила надання допомоги та зобов'язує держави-підписанти надавати допомогу пораненим і хворим супротивникам, незалежно від статі, раси, національності, політичних переконань або релігії.

*Конвенцію підписано в Женеві 12.08.1949 р. та ратифіковано
Указом Президії Верховної Ради УРСР від 03.07.1954*

Преамбула

Нижчепідписані Вповноважені Урядів, представлених на Дипломатичній конференції, яка проходила в Женеві з 21 квітня до 12 серпня 1949 року з метою перегляду Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих армія від 27 липня 1929 року, домовилися про таке:

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1

Високі Договірні Сторони зобов'язуються дотримуватися та забезпечувати дотримання цієї Конвенції за будь-яких обставин.

Стаття 2

Крім положень, які виконуються в мирний час, ця Конвенція застосовується в усіх випадках оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо одна з них не визнає стану війни.

Конвенція також застосовується в усіх випадках часткової чи повної окупації території держави однієї з Високих Договірних Сторін, навіть якщо цій окупації не чиниться жодний збройний опір.

Хоча одна з держав, що перебувають у конфлікті, може не бути учасницею цієї Конвенції, держави, які є учасницями цієї Конвенції, залишаються зобов'язаними застосовувати її положення у своїх взаємовідносинах. Крім того, вони зобов'язані застосовувати положення Конвенції стосовно зазначеної вище держави, якщо остання приймає та застосовує її положення.

Стаття 3

У разі збройного конфлікту, який не має міжнародного характеру та виникає на території держави однієї з Високих Договірних Сторін, кожна зі сторін конфлікту повинна застосовувати, як мінімум, такі положення:

1. За будь-яких обставин гуманно ставитися до осіб, які не беруть активної участі у воєнних діях, зокрема до тих осіб зі складу збройних сил, які склали зброю, а також тих, які припинили участь у воєнних діях у зв'язку з хворобою, пораненням, триманням під арештом чи з будь-якої іншої при-

чини, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, релігії чи вірування, статі, походження чи майнового стану чи будь-якими іншими аналогічними критеріями.

З цією метою заборонено зараз і надалі будь-коли та будь-де вчиняти стосовно зазначених вище осіб такі дії:

- a) насилля над життям та особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури;
- b) захоплення заручників;
- c) наругу над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе ставлення;
- d) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як. необхідні.

2. Підбирати поранених і хворих та надавати їм допомогу.

Безстороння гуманітарна організація, така як Міжнародний комітет Червоного Хреста, може запропонувати свої послуги сторонам конфлікту.

Крім того, сторони конфлікту повинні шляхом укладення спеціальних угод докладати зусиль з метою введення в дію всіх або частини інших положень цієї Конвенції.

Застосування попередніх положень не впливає на правовий статус сторін конфлікту.

Стаття 4

Нейтральні держави за аналогією застосовують положення цієї Конвенції щодо поранених і хворих, а також медичного та духовного персоналу збройних сил конфлікту, прийнятих або інтернованих на території їхніх держав, а також знайдених померлих.

Стаття 5

До осіб, які знаходяться під захистом, але потрапили під владу супротивника, ця Конвенція застосовується до моменту їхньої остаточної репатріації.

Стаття 6

Крім угод, спеціально передбачених статтями 10, 15, 23, 28, 31, 36, 37 та 52, Високі Договірні Сторони можуть укласти інші спеціальні угоди з усіх питань, які, на їхню думку, доцільно врегулювати окремо. Жодна спеціальна угода не повинна ні погіршувати становище поранених і хворих, а також медичного й духовного персоналу, визначеною цією Конвенцією, ні обмежувати права, які вона їм надає.

Поранені та хворі, а також медичний і духовний персонал, продовжують користуватися привілеями, що випливають із таких угод, протягом усього часу застосування до них Конвенції, крім випадків, коли зазначені вище або укладені пізніше угоди містять чіткі положення, що їй суперечать, а також крім випадків, коли та чи та сторона конфлікту вживає стосовно них більш сприятливих заходів.

Стаття 7

Поранені та хворі, а також медичний і духовний персонал за жодних обставин не можуть частково або цілком відмовлятися від прав, гарантованих їм цією Конвенцією та спеціальними угодами, зазначеними в попередній статті, якщо такі будуть.

Стаття 8

Ця Конвенція застосовується в співпраці та під контролем держав-покровительок, на яких покладено обов'язок охороняти інтереси сторін конфлікту. Із цією метою держави -покровительки можуть, крім свого дипломатичного та консульського персоналу, призначати делегатів із числа своїх громадян або громадян інших нейтральних держав. Призначення цих делегатів підлягає схваленню державою, в якій вони виконуватимуть свої обов'язки.

Сторони конфлікту сприяють, наскільки це максимально можливо, роботі представників чи делегатів держав-покровительок.

Представники чи делегати держав-покровительок за будь-яких обставин не повинні виходити за межі своєї місії, визначеної цією Конвенцією. Вони, зокрема, повинні враховувати нагальні потреби безпеки держави, в якій вони виконують свої функції. Їхня діяльність може бути обмежена тільки як винятковий і тимчасовий захід, коли це вважається за необхідне у зв'язку з нагальними воєнними потребами.

Стаття 9

Положення цієї Конвенції не перешкоджають гуманітарній діяльності, яку може здійснювати Міжнародний комітет Червоного Хреста чи будь-яка інша безстороння гуманітарна організація для захисту поранених і хворих, а також медичного та духовного персоналу, і для надання їм допомоги, за згодою заінтересованих сторін конфлікту.

Стаття 10

Високі Договірні Сторони можуть будь-коли погодитися довірити будь-якій організації, яка надає всі гарантії безсторонності й дієвості, обов'язки, що покладаються цією Конвенцією на держави-покровительки.

Якщо поранені та хворі або медичний і духовний персонал не мають користі або перестали мати користь із будь-яких причин від діяльності держави-покровительки або організації, передбаченої у викладеному вище першому абзаці, то держава, яка їх затримує, повинна звернутися до нейтральної держави або до такої організації з проханням узяти на себе функції, які згідно із цією Конвенцією виконує держава-покровителька, визначена сторонами конфлікту.

Якщо захист не можна організувати належним чином, то держава, що затримує осіб, які перебувають під захистом, звертається з проханням до гуманітарної організації, наприклад Міжнародного комітету Червоного Хреста, або приймає її пропозицію взяти на себе гуманітарні функції, які держави-покровительки виконують згідно із цією Конвенцією, за умови дотримання положень цієї статті.

Будь-яка нейтральна держава чи будь-яка організація, яку запросила відповідна держава або яка пропонує свої послуги для цих цілей, повинна діяти з усвідомленням відповідальності перед стороною конфлікту, від якої залежать особи, яких захищає ця Конвенція, а також зобов'язана надати достатні гарантії того, що вона може взяти на себе відповідні функції та виконувати їх безсторонньо.

Жодний відступ від попередніх положень не може бути зроблений спеціальними угодами між державами, одна з яких є обмеженою, навіть тимчасово, у свободі вести переговори з іншою державою або її союзниками через воєнні події, зокрема в разі окупації всієї або значної частини території зазначеної держави.

Щоразу, коли в цій Конвенції є згадування держави-покровительки, це згадування стосується також організацій, які замінюють її згідно із цією статтею.

Стаття 11

Держави-покровительки у випадках, коли вони вважають це доцільним в інтересах осіб, які знаходяться під захистом, зокрема в разі виникнення розбіжностей між сторонами конфлікту щодо застосування або тлумачення положень цієї Конвенції, надають свої добрі послуги з метою врегулювання розбіжностей.

З цією метою кожна з держав-покровительок може на прохання однієї зі сторін чи з власної ініціативи запропонувати сторонам конфлікту провести зустріч їхніх представників, зокрема представників органів влади, відповідальних за поранених і хворих а також медичний і духовний персонал, можливо на нейтральній, належним чином вибраній території. Сторони

конфлікту зобов'язані виконувати пропозиції, зроблені їм із цією метою. Держави-покровительки можуть у разі необхідності запропонувати для схвалення сторонами конфлікту особу, яка належить до нейтральної держави, або особу, делеговану Міжнародним комітетом Червоного Хреста, яку буде запрошено взяти участь у цій зустрічі.

Розділ II ПОРАНЕНІ ТА ХВОРИ

Стаття 12

Особовий склад збройних сил та інші особи, зазначені в наступній статті, які є пораненими або хворими, повинні користуватися повагою та захистом за будь-яких обставин.

Сторона конфлікту, під владою якої вони можуть знаходитися, забезпечує їм гуманне ставлення та догляд без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, національності, релігії, політичних переконань або іншими аналогічними критеріями. Суворо забороняються будь-які замахы на їхнє життя чи будь-яке насилля над їхньою особистістю; зокрема, їх заборонено вбивати або знищувати, піддавати тортурам чи біологічним дослідям, залишати умисно без медичної допомоги та обслуговування або умисно створювати умови для їхнього зараження чи інфікування.

Пріоритетність у наданні медичної допомоги дозволяється лише з медичних причин термінового характеру.

До жінок повинні ставитися з усією особливою повагою, яка відповідає їхній статі. Сторона конфлікту, яка змушена залишити супротивнику поранених або хворих, залишає разом із ними, наскільки це дозволяють воєнні міркування, частину свого медичного персоналу та спорядження для сприяння догляду за ними.

Стаття 13

Ця Конвенція застосовується до поранених і хворих, які належать до таких категорій:

1. Особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною таких збройних сил.
2. Членів інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за

умови, що ці ополчення або добровольчі загони, зокрема такі організовані рухи опору, відповідають таким умовам:

- a) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих;
- b) мають постійний відмітний знак, добре помітний на відстані;
- c) носять зброю відкрито;
- d) здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни.

3. Членів особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує.

4. Осіб, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільних осіб із екіпажів військових літаків, військових кореспондентів, постачальників, особового складу робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил, за умови, що вони отримали на це дозвіл збройних сил, яких вони супроводжують.

5. Членів екіпажів суден торгового флоту, у тому числі капітанів, лоцманів та юнг, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права.

6. Жителів неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни.

Стаття 14

З урахуванням положень статті 12 поранені та хворі воюючої сторони, які потрапили під владу супротивника, вважаються військовополоненими, і до них застосовуються норми міжнародного права, яке стосується військовополонених.

Стаття 15

Завжди, а особливо після бою, сторони конфлікту повинні без затримки вживати всіх можливих заходів для того, щоб розшукати й підібрати поранених і хворих для захисту їх від мародерства та поганого ставлення, для забезпечення їм належного догляду, а також для того, щоб розшукати мертвих та запобігти їхньому пограбуванню.

Щоразу, коли дозволяють обставини, улаштовують короткочасне перемир'я чи припинення вогню або досягають місцевих домовленостей, щоб дати змоги підібрати, обміняти й транспортувати поранених, які були залишені на полі бою.

Так само між сторонами конфлікту можуть укладатися локальні домовленості про евакуацію поранених і хворих із зони облоги чи оточення, та обмін ними, а також про пропуск медичного й релігійного персоналу й техніки на їхньому шляху до цієї зони.

Стаття 16

Сторони конфлікту повинні якомога швидше реєструвати стосовно кожного пораненого, хворого або померлого супротивної сторони, які потрапили під їхню владу, будь-які подробиці, які можуть допомогти під час його ідентифікації.

Ці відомості повинні, по можливості, містити таку інформацію:

- a) зазначення держави, від якої він;
- b) армійський, полковий, особовий чи серійний номер;
- c) прізвище;
- d) ім'я чи імена;
- e) дату народження;
- f) будь-які інші подробиці, зазначені в його посвідченні особи чи на ідентифікаційному жетоні;
- g) дату й місце взяття в полон або смерті;
- h) подробиці щодо поранень, хвороби або причини смерті.

Зазначену вище інформацію якомога скоріше передають до описаного в статті 122 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року Інформаційного бюро, яке передає цю інформацію державі, від якої залежать ці особи, за посередництва держави-покровительки й Центрального агентства у справах військовополонених.

Сторони конфлікту готують та надсилають одна одній через це саме бюро свідоцтва про смерть або належним чином засвідчені переліки померлих. Вони таким же чином збирають та передають одна одній через це саме бюро половину подвійного ідентифікаційного жетона, заповіти й інші документи, що є важливими для найближчих родичів, гроші та взагалі всі предмети, виявлені на померлому, які мають об'єктивну або суб'єктивну цінність. Ці предмети а також непізнані предмети пересилають у запечатаних пакетах, до яких додаються заяви з усіма подробицями, які необхідні для встановлення особи померлих власників, і повний перелік вмісту пакетів.

Стаття 17

Сторони конфлікту забезпечують таке становище, при якому похованню чи кремації померлих, що здійснюються, наскільки це дозволять обставини, індивідуально, передуює ретельний, по можливості медичний, огляд тіл для

констатації смерті, встановлення особи та забезпечення можливості складення звіту. Половина ідентифікаційного жетона або власне ідентифікаційний жетон, якщо він одинарний, залишаються на тілі.

Тіла піддають кремації лише тоді, коли це необхідно відповідно до обов'язкових вимог гігієни або у зв'язку з мотивами, пов'язаними з релігією померлого.

У разі кремації її обставини та причини детально викладають у свідоцтві про смерть або засвідченому списку померлих.

Вони, крім того, забезпечують гідне поховання померлих, по можливості відповідно до обрядів релігії, до якої вони належали, шанобливе ставлення до їхніх могил, групування могил, по можливості, відповідно до національності померлих, належний догляд за могилами та позначення їх так, щоб знайти їх можна було завжди. Із цією метою на початку воєнних дій вони організують офіційну службу реєстрації могил, щоб уможливити майбутню ексгумацію та забезпечити, незалежно від місцезнаходження могил, ідентифікацію тіл та їхнє можливе відправлення на батьківщину. Ці положення таким самим чином застосовуються до праху, який зберігається службою реєстрації могил до належного розпорядження ними відповідно до побажань батьківщини померлих.

Як тільки дозволяють обставини, але не пізніше закінчення воєнних дій, ці служби обмінюються через Інформаційне бюро, зазначене в другому пункті статті 16, переліками, в яких зазначено точне місцезнаходження й позначення могил разом із подробицями щодо померлих, які в них поховані.

Стаття 18

Військові власті можуть звертатися із закликом до милосердя жителів, щоб вони під їхнім контролем добровільно підбирали й доглядали поранених і хворих, та надавати особам, які відгукнулися на цей заклик, необхідний захист і пільги. Якщо супротивник установить чи поновить свій контроль над цим районом, він також повинен надати цим особам такий самий захист і такі самі пільги.

Військові власті повинні дозволяти жителям і благодійним товариствам, навіть на захоплених чи окупованих територіях, з власної ініціативи підбирати поранених і хворих та доглядати за ними, незалежно від їхньої національності. Цивільне населення повинно ставитися з повагою до таких поранених і хворих і, зокрема, утримуватися від насилля.

Жодна особа ніколи не може переслідуватися чи бути засудженою за те, що вона доглядала поранених або хворих.

Положення цієї статті не звільняють державу, яка окупує, від обов'язку надавати медичну допомогу та моральну підтримку пораненим і хворим.

Розділ III

МЕДИЧНІ ФОРМУВАННЯ ТА УСТАНОВИ

Стаття 19

На стаціонарні установи та пересувні медичні формування медичної служби за жодних обставин не може здійснюватися напад, натомість сторони конфлікту оберігають і захищають їх. Якщо вони потрапляють під владу супротивної сторони, їхній персонал може продовжувати виконувати свої обов'язки доти, доки держава, яка їх полонила, сама не забезпечить необхідний догляд за пораненими та хворими, виявленими в таких установах та формуваннях.

Відповідальні органи влади, по можливості, забезпечують таке розміщення зазначених медичних установ і формувань, при якому їхній безпеці не можуть загрожувати напади на військові об'єкти.

Стаття 20

На плавучі госпіталі, які знаходяться під захистом, забезпечуваним Женевською конвенцією про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 року, не повинні здійснюватися напади із суходолу.

Стаття 21

Захист, на який мають право стаціонарні установи та пересувні медичні формування медичної служби, не припиняється, якщо їх не використовують поза сферою їхніх гуманітарних функцій для вчинення дій, шкідливих для супротивника. Однак захист може бути припинений тільки після того, як було зроблене належне попередження, в якому в усіх випадках визначають обґрунтований строк, і після того, як таке попередження не було взяте до уваги.

Стаття 22

Наведені нижче обставини не вважаються такими, що позбавляють медичне формування або установу захисту, гарантованого статтею 19:

1. Персонал формування або установи озброєний і використовує зброю для самозахисту або захисту поранених і хворих, за якими він доглядає.
2. Через відсутність озброєних санітарів формування або установа охороняються пікетом, вартовими або конвоєм.
3. У формуванні або установі знайдено стрілецьку зброю та боеприпаси, які були вилучені в поранених і хворих, але не здані належній службі.

4. У формуванні або установі виявлено персонал та майно ветеринарної служби, які не є невід'ємною частиною формування або установи.

5. Гуманітарна діяльність медичних формувань та установ чи їхнього персоналу включає надання допомоги цивільним пораненим або хворим.

Стаття 23

У мирний час Високі Договірні Сторони, а після початку воєнних дій сторони конфлікту можуть створювати на власній території, а в разі необхідності – на окупованих територіях, госпітальні зони та місцевості, організовані так, щоб захистити від впливу війни поранених і хворих, а також персонал, який відповідає за організацію й управління цими зонами й місцевостями та догляд за особами, які там зосереджені.

З початком та під час воєнних дій відповідні сторони можуть укладати угоди про взаємне визнання створених ними госпітальних зон і місцевостей. Із цією метою вони можуть використовувати положення проекту угоди, що додається до цієї Конвенції, і вносити до нього необхідні, на їхню думку, зміни.

Державам-покровителькам та Міжнародному комітету Червоного Хреста пропонується надавати добрі послуги для сприяння створенню та визнанню цих госпітальних зон і місцевостей.

Розділ IV ОСОБОВИЙ СКЛАД

Стаття 24

Медичний персонал, який займається виключно розшукуванням, підбиранням, транспортуванням або лікуванням поранених чи хворих або який запобігає захворюванням, особовий склад, який здійснює виключно керування медичними формуваннями та установами, а також духовний персонал, який знаходиться при збройних силах, користується повагою та захистом за всіх обставин.

Стаття 25

Особовий склад збройних сил, спеціально підготовлений для залучення, у разі необхідності, до роботи як госпітальних санітарів, медсестер або додаткових санітарів-носіїв для розшукування або підбирання, транспортування чи лікування поранених і хворих, так само користується повагою та захистом під час виконання ними цих обов'язків, коли він стикнувся із супротивником чи опинився під його владою.

Стаття 26

До зазначеного в статті 24 персоналу прирівнюються працівники національних товариств Червоного Хреста й інших добровільних товариств допомоги, належним чином визнаних та уповноважених своїми урядами, яких можуть залучати до виконання тих обов'язків, які виконує персонал, зазначений у названій статті, за умови, що на працівників таких товариств поширюється військове законодавство.

Кожна Висока Договірна Сторона повідомляє іншій у мирний час або з початком чи під час воєнних дій – у будь-якому разі до початку їхньої фактичної діяльності – назви товариств, яких вона під свою відповідальність уповноважила надавати допомогу постійній медичній службі своїх збройних сил.

Стаття 27

Визнане товариство нейтральної країни може надавати допомогу стороні конфлікту своїм медичним персоналом та формуваннями лише за попередньою згодою свого уряду й з дозволу відповідної сторони конфлікту. Цей персонал і ці формування передаються під контроль цієї сторони конфлікту.

Нейтральний уряд повідомляє про цю згоду стороні, що є супротивником держави, яка приймає цю допомогу. Сторона конфлікту, яка приймає таку допомогу, зобов'язана повідомити про це супротивній стороні перед тим як скористатися цією допомогою.

Ця допомога за жодних обставин не вважається як втручання у конфлікт.

Членів персоналу, зазначеного в першому абзаці, належним чином забезпечують посвідченнями особи, передбаченими статтею 40, до того, як вони залишать нейтральну країну, до якої вони належать.

Стаття 28

Визначений у статтях 24 та 26 персонал, який опинився під владою супротивної сторони, затримують лише такою мірою, якою цього вимагають стан здоров'я, духовні потреби та чисельність військовополонених.

Особи, які належать до персоналу, затримуваного в такий спосіб, не вважаються військовополоненими. Однак вони користуються принаймні всіма привілеями, що передбачені положеннями Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949. Вони в рамках військового законодавства держави, яка їх затримує, і під керівництвом її компетентної служби, а також згідно з їхньою професійною етикою продовжують ви-

конувати свої медичні та духовні обов'язки в інтересах військовополонених, переважно зі складу тих збройних сил, до яких вони самі належать. З метою виконання своїх медичних та духовних обов'язків вони користуються, крім того, такими пільгами:

а) їм дозволено періодично відвідувати військовополонених, які знаходяться в робочих командах чи госпіталях, розміщених поза табором. Держава, яка їх затримує, надає в їхнє розпорядження необхідні транспортні засоби;

б) у кожному таборі старший за званням медичний працівник керівного складу несе відповідальність перед військовими властями табору за професійну діяльність затриманого медичного персоналу. Із цією метою з початку воєнних дій сторони конфлікту домовляються про співвідношення звань їхнього медичного персоналу, у тому числі персоналу товариств, визначених у статті 26. Цей медичний працівник і духовний персонал з усіх питань, що виникають у зв'язку з їхніми обов'язками, мають безпосередній доступ до військових та медичних властей табору, які надають їм необхідні можливості для ведення листування із цих питань;

в) хоча затримуваний у таборі персонал зобов'язаний дотримуватися внутрішньотабірного порядку, від нього не вимагають виконання робіт, не пов'язаних із його медичними або духовними обов'язками.

Під час воєнних дій сторони конфлікту домовляються про можливу заміну затриманого персоналу та встановлюють порядок такої заміни.

Жодне з попередніх положень не звільняє державу, яка затримує, від зобов'язань, покладених на неї стосовно задоволення медичних і духовних потреб військовополонених.

Стаття 29

Члени особового складу, зазначеного в статті 25, які опинилися під владою супротивника, вважаються військовополоненими, але в разі необхідності їх залучають до виконання їхніх медичних обов'язків.

Стаття 30

Персонал, затримання якого не є необхідним на підставі положень статті 27, повертають стороні конфлікту, до якої він належить, як тільки буде відкрито шлях для його повернення й дозволятимуть воєнні потреби.

Особи із числа такого персоналу не вважаються військовополоненими.

Однак вони користуються принаймні всіма привілеями, що передбачені положеннями Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року. Вони продовжують виконувати свої обов'язки

відповідно до наказів супротивної сторони, і їх залучають переважно до догляду за пораненими та хворими тієї сторони конфлікту, до якої вони самі належать.

Від'їжджаючи, вони забирають із собою майно, особисті речі, цінні предмети й інструменти, які їм належать.

Стаття 31

Відбір персоналу, який підлягає поверненню відповідно до статті 30, здійснюється незалежно від будь-яких міркувань із погляду раси, релігії або політичних переконань, але переважно з хронологічною послідовністю їхнього затримання й станом їхнього здоров'я.

Одразу після початку воєнних дій сторони конфлікту за допомогою спеціальної угоди можуть визначити процентне співвідношення персоналу, який підлягає затриманню, виходячи при цьому із чисельності військовополонених і їхнього розподілу по таборах.

Стаття 32

Особи, зазначені в статті 27, які потрапили під владу супротивної сторони, не можуть бути затримані.

Якщо не домовлено про інше, то їм дозволяють повернутися до своєї країни, або, якщо це неможливо, – на територію сторони конфлікту, на службі в якій вони знаходилися, як тільки буде відкрито шлях для їхнього повернення й дозволять воєнні міркування.

До свого звільнення вони продовжують виконувати свої обов'язки під керівництвом супротивної сторони; їх залучають переважно до догляду за пораненими та хворими тієї сторони конфлікту, на службі в якій вони перебували.

Від'їжджаючи, вони забирають із собою своє майно, особисті речі, цінні речі, інструменти, зброю та, по можливості, транспортні засоби, які їм належать.

Сторони конфлікту забезпечують цей персонал, поки він знаходиться під їхньою владою, такими самими продуктами харчування, житлом, забезпеченням та коштами, як і ті, що надаються відповідному персоналу їхніх збройних сил. Їжа за своєю кількістю, якістю й різноманітністю в будь-якому разі повинна бути достатньою для забезпечення зазначеному персоналу нормального стану здоров'я.

Розділ V

БУДІВЛІ ТА СПОРЯДЖЕННЯ

Стаття 33

Спорядження пересувних медичних формувань збройних сил, яке потрапляє під владу супротивника, зберігають для догляду за пораненими та хворими.

Будівлі, спорядження та запаси стаціонарних медичних установ збройних сил продовжують підпадати під закони війни, але їхнє призначення не може бути змінене, поки вони потрібні для догляду за пораненими та хворими. Однак командири діючої армії можуть користуватися ними в разі невідкладної воєнної потреби за умови, що вони попередньо організували догляд за пораненими та хворими, за якими там доглядають.

Спорядження та запаси, визначені в цій статті, умисно знищуватися не можуть.

Стаття 34

Нерухоме та рухоме майно товариств допомоги, на які поширюються привілеї, установлені Конвенцією, вважаються приватною власністю.

Право реквізиції, яке визнане за тими, хто воює, за законами та звичаями війни, не здійснюється, за винятком випадків нагальної потреби, і лише після того як буде забезпечене благополуччя поранених і хворих.

Розділ VI

САНІТАРНИЙ ТРАНСПОРТ

Стаття 35

Транспорт із пораненими та хворими або медичним обладнанням оберігають і захищають так само, як і пересувні медичні формування.

Якщо такий транспорт, або транспортні засоби, потрапляє під владу супротивної сторони, то він підпадає під дію законів війни за умови, що сторона конфлікту, яка полонила такий транспорт, забезпечує в усіх випадках догляд за пораненими та хворими, що знаходяться в ньому.

Цивільний персонал і всі реквізовані транспортні засоби підпадають під загальні норми міжнародного права.

Стаття 36

Нападів на санітарні повітряні судна, тобто повітряні судна, які використовуються виключно для евакуації поранених і хворих та для транспортування медичного персоналу й обладнання, не здійснюють, натомість воюючі сторони оберігають їх, коли вони летять на висотах, у час та за маршрутами, про які спеціально домовилися відповідні воюючі сторони.

Вони повинні мати чітку відмітну емблему, передбачену статтею 38, поряд із зображенням свого національного прапора на нижній, верхній та бокових площинах. На них наносять будь-які інші позначення, чи їх забезпечують відмітними засобами, про які воюючі сторони можуть домовитися на початку або в ході воєнних дій.

Якщо немає домовленості іншого характеру, то польоти над територією супротивника чи над територією, зайнятою супротивником, забороняються.

Санітарні повітряні судна повинні виконувати будь-яку вимогу щодо приземлення. У разі приземлення на вимогу літальний апарат із пасажирами може продовжити свій політ після огляду, якщо такий буде здійснено.

У разі вимушеної посадки на території супротивника або на території, зайнятій супротивником, поранені та хворі, а також екіпаж повітряного судна стають військовополоненими. З медичним персоналом поводяться відповідно до статті 24 та наступних статей.

Стаття 37

Санітарні повітряні судна сторін конфлікту можуть за умови дотримання положень, викладених у другому абзаці, пролітати над територією нейтральних держав, приземлятися на ній у разі необхідності або використовувати її для проміжної посадки. Вони повинні завчасно сповіщати нейтральні держави про свій політ над їхньою територією та виконувати будь-яку вимогу щодо приземлення або приводнення. Вони будуть захищені від нападу лише тоді, коли літатимуть за маршрутами, на висотах та в час, про які спеціально домовилися сторони конфлікту й відповідна нейтральна держава.

Однак нейтральні держави можуть установити умови чи обмеження щодо польотів санітарних повітряних суден над їхньою територією чи щодо їхнього приземлення. Ці можливі умови чи обмеження застосовують до всіх сторін конфлікту однаково.

Якщо між нейтральною державою та сторонами конфлікту немає домовленості іншого характеру, то нейтральна держава, коли цього вимагає міжнародне право, затримує поранених і хворих, висаджених санітарним повітряним судном на нейтральній території з дозволу місцевих органів влади, у

такий спосіб, при якому вони не можуть знову взяти участь у воєнних діях. Витрати на їхнє розміщення та інтернування несе держава, від якої залежать ці поранені та хворі.

Розділ VII ВІДМІТНА ЕМБЛЕМА

Стаття 38

На знак поваги до Швейцарії геральдична емблема у вигляді червоного хреста на білому тлі, що створена шляхом заміни кольорів федерального прапора протилежними їм кольорами, зберігається як емблема й відмітний знак медичної служби збройних сил.

Однак стосовно країн, що вже використовують як емблему замість червоного хреста червоний півмісяць або червоних лева й сонце на білому тлі, ці емблеми також визнаються умовами цієї Конвенції.

Стаття 39

Емблему зображають під керівництвом компетентних військових властей на прапорах, нарукавних пов'язках та всьому обладнанні, яке використовується в медичній службі.

Стаття 40

Персонал, зазначений у статті 24 і статтях 26 і 27, носить на лівій руці вологостійку нарукавну пов'язку з відмітною емблемою, яку видали військовій власті й на якій вони поставили печатку.

Такий персонал на додаток до носіння ідентифікаційних жетонів, зазначених у статті 16, також має при собі спеціальне посвідчення особи з відмітною емблемою. Це посвідчення повинно бути вологостійким і такого розміру, який дозволяє носити його в кишені. Його складають державною мовою. У ньому зазначають принаймні прізвище, ім'я, дату народження, звання та службовий номер власника, а також те, як хто він має право на захист, забезпечуваний цією Конвенцією. Посвідчення повинно мати фотокартку власника, а також або його підпис, або відбитки його пальців, або перше й друге разом. На ньому військові власті ставлять рельєфну печатку.

Посвідчення особи повинні бути однаковими в одних і тих самих збройних силах й однотипними, наскільки це можливо, в усіх збройних силах Високих Договірних Сторін. Сторони конфлікту можуть керуватися зраз-

ком, що додається до цієї Конвенції як приклад. На початку воєнних дій вони сповіщають одна одну про зразок, яким вони користуються. Кожне посвідчення особи, по можливості, виготовляють принаймні у двох примірниках, один з яких зберігається державою, до якої належить відповідна особа.

За жодних обставин зазначений персонал не може бути позбавлений своїх знаків розрізнення або посвідчень особи, а також права носити нарукавну пов'язку. У разі їхньої втрати персонал має право на отримання дублікатів посвідчень та заміну знаків розрізнення.

Стаття 41

Особовий склад, зазначений у статті 25, носить, але тільки під час виконання медичних обов'язків, білу нарукавну пов'язку з відмітним знаком невеликого розміру, розташованим у центрі. Цю пов'язку видають військові власті, вони ж ставлять на них печатку.

У військових документах, які посвідчують особу і які повинен мати при собі такий особовий склад, зазначають відомості про спеціальну підготовку власника, тимчасовий характер обов'язків, які він виконує, а також право носити нарукавну пов'язку.

Стаття 42

Відмітний прапор Конвенції може бути піднято лише над такими медичними формуваннями й установами, які мають право на її захист, і лише за згодою військових властей.

У пересувних формуваннях, так само як у стаціонарних установах, разом із ним може бути піднятий національний прапор сторони конфлікту, до якої належить це формування або установа.

Однак медичні формування, які опинилися під владою супротивника, піднімають лише прапор Конвенції. Сторони конфлікту вживають, наскільки це дозволяють військові міркування, необхідних заходів для того, щоб відмітні емблеми, якими позначені медичні формування та установи, чітко проглядалися сухопутними, повітряними та морськими силами супротивника для уникнення будь-яких ворожих дій.

Стаття 43

Медичні формування, які належать до нейтральних країн і яким, можливо, було дозволено надавати послуги одній із воюючих сторін відповідно до умов, визначених у статті 27, піднімають разом із прапором Конвенції прапор воюючої сторони щоразу, коли ця сторона користується правом, наданим їй статтею 42.

Крім випадків, коли є накази протилежного характеру з боку відповідальних військових властей, такі медичні формування можуть за будь-яких обставин піднімати свій національний прапор, навіть тоді, коли вони опинилися під владою супротивника.

Стаття 44

За винятком випадків, зазначених у подальших абзацах цієї статті, емблема у вигляді Червоного Хреста на білому тлі та слова «Червоний Хрест» або «Женевський Хрест» можуть використовуватися в мирний час або під час війни тільки для позначення або захисту медичних формувань й установ, персоналу та спорядження, які користуються захистом, забезпечуваним цією Конвенцією та іншими конвенціями, що стосуються подібних питань. Те саме стосується емблем, зазначених у другому абзаці статті 38, щодо країн, які ними користуються. Національні товариства Червоного Хреста й інші товариства, зазначені в статті 26, мають право використовувати відмітну емблему, яка надає забезпечуваний Конвенцією захист, лише в рамках положень цього абзацу.

Крім того, національні товариства Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева й Сонця) у мирний час також можуть використовувати відповідно до їхнього національного законодавства назву та емблему Червоного Хреста для інших видів діяльності, що відповідають принципам, сформульованим міжнародними конференціями Червоного Хреста. Коли ці види діяльності здійснюються під час війни, умови використання емблеми повинні бути такими, за яких її не можна вважати такою, що забезпечує захист за Конвенцією. Емблема повинна бути порівняно невеликого розміру, її не можна розміщувати на нарукавних пов'язках та на дахах будівель.

Міжнародним організаціям Червоного Хреста і їхньому належному чином уповноваженому персоналу дозволяється користуватися будь-коли емблемою у вигляді червоного хреста на білому тлі.

Як винятковий захід відповідно до національного законодавства та із чітко вираженого дозволу одного з національних товариств Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева й Сонця), емблема Конвенції може використовуватись у мирний час для позначення транспортних засобів, які використовуються як машини швидкої допомоги, та для позначення пунктів медичної допомоги, призначених виключно для надання безоплатної допомоги пораненим або хворим.

Розділ VIII ВИКОНАННЯ КОНВЕНЦІЇ

Стаття 45

Кожна сторона конфлікту, діючи через своїх головнокомандувачів, забезпечує детальне виконання попередніх статей і вживає заходів у непередбачених випадках відповідно до загальних принципів цієї Конвенції.

Стаття 46

Застосування репресалій до поранених, хворих, персоналу, будівель чи обладнання, що знаходяться під захистом, забезпечуваним Конвенцією, забороняється.

Стаття 47

Високі Договірні Сторони зобов'язуються як у мирний час, так і під час війни якнайширше розповсюджувати текст цієї Конвенції у своїх країнах та, зокрема, уключити її вивчення до програм військового та, по можливості, цивільного навчання, щоб її принципи стали відомі всьому населенню, зокрема бойовим військам, медичному та духовному персоналу.

Стаття 48

Високі Договірні Сторони передають одна одній через Швейцарську Федеральну Раду та (під час воєнних дій) держави-покровительки офіційні переклади цієї Конвенції, а також закони й постанови, які вони можуть прийняти для забезпечення її застосування.

Розділ IX ПРИПИНЕННЯ ЗЛОВЖИВАНЬ І ПОРУШЕНЬ

Стаття 49

Високі Договірні Сторони зобов'язуються приймати будь-які законодавчі акти, необхідні для встановлення ефективних кримінальних покарань для осіб, які вчиняють або віддають накази вчинити будь-які серйозні порушення цієї Конвенції, визначені в наступній статті.

Кожна Висока Договірна Сторона зобов'язана розшукувати осіб, обвинувачуваних у тому, що вони вчинили або віддали наказ вчинити такі серйозні порушення, та незалежно від їхнього громадянства віддавати їх до свого

суду. Вона може також, якщо вважає це за доцільне, передавати їх згідно з положеннями свого законодавства для суду іншої заінтересованій Високій Договірній Стороні за умови, що ця Договірна Сторона збрала достатньо серйозні докази для порушення справи.

Кожна Висока Договірна Сторона вживає заходів, необхідних для припинення всіх дій, які суперечать положенням цієї Конвенції, але не є серйозними порушеннями, визначеними в наступній статті.

За будь-яких обставин звинувачені користуються гарантіями щодо належного судового розгляду й захисту, які не можуть бути менш сприятливими, ніж ті, що передбачені статтею 105 й подальшими статтями Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року.

Стаття 50

Серйозними порушеннями, про які йдеться в попередній статті, є ті, що пов'язані з будь-яким із таких діянь: умисним вбивством, тортурами або нелюдським поводженням, зокрема біологічними експериментами, умисним заподіянням тяжких страждань або серйозного тілесного ушкодження й шкоди здоров'ю та із широкомасштабним руйнуванням і привласненням майна, не виправданими воєнною необхідністю й здійсненими незаконно та умисно, – якщо їх скоєно проти осіб чи майна, що знаходяться під захистом, забезпечуваним цією Конвенцією.

Стаття 51

Жодній Високій Договірній Стороні не дозволено звільняти себе чи будь-яку іншу Високу Договірну Сторону від відповідальності, яку вона або інша Договірна Сторона несе за порушення, передбачені в попередній статті.

Стаття 52

На прохання однієї зі сторін конфлікту повинно бути розпочате розслідування за процедурою, яку визначають заінтересовані сторонами, щодо будь-якого звинувачення в порушенні Конвенції.

У разі недосягнення згоди щодо процедури розслідування сторони за взаємною згодою вибирають арбітра, який вирішить питання про процедуру.

Як тільки порушення буде встановлено, сторони конфлікту повинні будуть з якомога меншою затримкою припинити його та вжити заходів для покарання за нього.

Стаття 53

Приватним особам, товариствам, фірмам або компаніям, як державним, так і приватним, крім тих, які на це мають право відповідно до цієї Конвенції, завжди заборонено використовувати емблему або назву «Червоний хрест» або «Женевський хрест» чи будь-який знак або найменування, які їх імітують, незалежно від мети використання та дати їхнього прийняття.

У зв'язку з повагою, виявленою до Швейцарії прийняттям емблеми у вигляді червоного хреста на білому тлі, створеної шляхом заміни кольорів її федерального прапора протилежними кольорами, та у зв'язку з тим, що герб Швейцарії можна сплутати з відмітною емблемою Конвенції, приватним особам, товариствам або фірмам завжди заборонено використовувати герб Швейцарської Конфедерації або знаки, що його імітують, як торговельні або комерційні марки чи як частини таких марок або з метою, що суперечить комерційній чесності, або за обставин, якими можуть бути ображені національні почуття швейцарців.

Але ті Високі Договірні Сторони, які не були учасницями Женевської конвенції від 27 липня 1929 року, можуть надати тим, хто раніше використовував емблеми, найменування, знаки чи марки, зазначені у першому абзаці, граничний строк, що не повинен перевищувати три роки з моменту набуття чинності цією Конвенцією, для припинення такого використання за умови, що зазначене використання не буде таким, при якому у воєнний час здаватиметься, що воно надає захист, забезпечуваний цією Конвенцією.

Заборона, установлена першим абзацом цієї статті, поширюється, не впливаючи на будь-які права, набуті завдяки попередньому використанню, також на емблеми й марки, зазначені в другому абзаці статті 38.

Стаття 54

Високі Договірні Сторони, якщо їхнє законодавство ще не є адекватним, живають заходів, необхідних для недопущення та припинення будь коли зловживань, зазначених у статті 53.

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 55

Цю Конвенцію складено англійською та французькою мовами. Обидва тексти є однаково автентичними.

Швейцарська Федеральна Рада забезпечує офіційні переклади Конвенції російською та іспанською мовами.

Стаття 56

Ця Конвенція, датована сьогоднішнім числом, до 12 лютого 1950 року відкрита для підписання від імені держав, представлених на Конференції, яка відкрилась у Женеві 21 квітня 1949 року, а також держав, які не представлені на цій Конференції, але є сторонами Женевських конвенцій про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1864, 1906 або 1929 років.

Стаття 57

Цю Конвенцію ратифікують якомога скоріше. Ратифікаційні грамоти здають на зберігання в Берні. Про здачу кожної ратифікаційної грамоти складають протокол, засвідчені копії якого Швейцарська Федеральна Рада надсилає всім державам, від імені яких підписано Конвенцію або зроблено заяву про приєднання.

Стаття 58

Ця Конвенція набуває чинності через шість місяців після того, як на зберігання буде здано принаймні дві ратифікаційні грамоти.

Після цього вона набуває чинності для кожної Високої Договірної Сторони через шість місяців після здачі ратифікаційної грамоти на зберігання.

Стаття 59

Ця Конвенція замінює Конвенції від 22 серпня 1864 року, 6 липня 1906 року та 27 липня 1929 року у відносинах між Високими Договірними Сторонами.

Стаття 60

Ця Конвенція з дня набрання нею чинності є відкритою для приєднання до неї будь-якої держави, від імені якої цю Конвенцію не було підписано.

Стаття 61

Про кожне приєднання повідомляють Швейцарській Федеральній Раді письмово, і воно набуває чинності через шість місяців із дня отримання відповідного повідомлення.

Швейцарська Федеральна Рада повідомляє про приєднання всі держави, від імені яких було підписано Конвенцію чи про приєднання яких було зроблено повідомлення.

Стаття 62

Випадки, передбачені статтями 2 та 3, негайно надають чинності ратифікаційним грамотам, зданим на зберігання, а також повідомленням про приєднання, надісланим сторонами конфлікту до чи після початку воєнних дій чи окупації. Швейцарська Федеральна Рада якнайскоріше повідомляє про ратифікаційні грамоти або повідомлення про приєднання, отримані від сторін конфлікту.

Стаття 63

Кожна з Високих Договірних Сторін може денонсувати цю Конвенцію. Про денонсацію письмово повідомляють Швейцарській Федеральній Раді, яка сповіщає про це Урядам усіх Високих Договірних Сторін.

Денонсація набирає чинності через рік після того, як про неї було повідомлено Швейцарській Федеральній Раді. Однак денонсація, про яку було повідомлено тоді, коли держава, що денонсує, брала участь у конфлікті, не набуває чинності доти, доки не буде укладено мир і доки не будуть закінчені операції, пов'язані зі звільненням і репатріацією осіб, які користуються захистом, забезпечуваним цією Конвенцією.

Денонсація є чинною лише для держави, що денонсує. Вона жодним чином не применшує зобов'язань, виконання яких сторони конфлікту повинні продовжувати згідно з принципами міжнародного права, оскільки вони впливають зі звичаїв, установлених між цивілізованими народами, із законів людяності й з велінь суспільного сумління.

Стаття 64

Швейцарська Федеральна Рада реєструє цю Конвенцію в Секретаріаті Організації Об'єднаних Націй. Швейцарська Федеральна Рада повідомляє також Секретаріату Організації Об'єднаних Націй про всі ратифікаційні грамоти, повідомлення про приєднання й денонсацію, отримані нею стосовно цієї Конвенції.

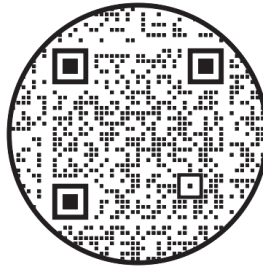
На посвідчення чого нижчепідписані, здавши на зберігання відповідні повноваження, підписали цю Конвенцію.

Учинено в Женеві 12 серпня 1949 року англійською та французькою мовами. Оригінал здається на зберігання до архіву Швейцарської Конфедерації. Швейцарська Федеральна Рада надсилає засвідчені копії оригіналу кожній із держав, які підписали Конвенцію або приєдналися до неї.

**Конвенція про поліпшення долі поранених,
хворих та осіб, які зазнали корабельної
аварії, зі складу збройних сил на морі**

Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, що постраждали в корабельних аваріях, зі складу збройних сил на морі – це багатосторонній міжнародно-правовий договір, який встановлює правила надання допомоги та зобов'язує держави-підписанти надавати допомогу пораненим і хворим супротивникам, незалежно від статі, раси, національності, політичних переконань або релігії під час морської війни.

*Конвенцію підписано в Женеві 12.08.1949 р. та ратифіковано
Указом Президії Верховної Ради УРСР від 03.07.1954*

Нижчепідписані Вповноважені Урядів, представлених на Дипломатичній конференції, яка проходила в Женеві з 21 квітня до 12 серпня 1949 року з метою перегляду 10-ї Гаазької конвенції від 13 жовтня 1907 року про адаптування до морської війни принципів Женевської конвенції 1906 року, домовилися про таке:

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1

Високі Договірні Сторони зобов'язуються за всіх обставин дотримуватися та забезпечувати дотримання цієї Конвенції.

Стаття 2

На додаток до положень, які набувають чинності в мирний час, ця Конвенція застосовується в усіх випадках оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо одна з них не визнає стану війни.

Конвенція також застосовується в усіх випадках часткової або повної окупації території однієї з Високих Договірних Сторін, навіть якщо цій окупації не чиниться жодний збройний опір.

Хоча одна з держав, між якими існує конфлікт, може й не бути стороною цієї Конвенції, держави, які є сторонами цієї Конвенції, залишаються зобов'язаними нею в їхніх взаємовідносинах. Більше того, вони є зобов'язаними Конвенцією стосовно зазначеної держави, якщо остання визнає та застосовує її положення.

Стаття 3

У разі збройного конфлікту, який не має міжнародного характеру й виникає на території однієї з Високих Договірних Сторін, кожна зі сторін конфлікту зобов'язана застосовувати, як мінімум, такі положення:

1) За будь-яких обставин гуманно ставитися до осіб, які не беруть безпосередньої участі в бойових діях, у тому числі до тих осіб зі складу збройних сил, що склали зброю, а також тих, хто припинив участь у бойових діях у зв'язку з хворобою, пораненням, затриманням чи з будь-якої іншої причини, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, релігії чи

віросповідання, статі, походження чи майнового стану чи за іншими аналогічними ознаками. Із цією метою забороняються зараз і надалі будь-коли та будь-де такі дії стосовно зазначених вище осіб:

а) насилля над життям й особистістю, зокрема всі види вбивств, калічення, жорстоке ставлення, тортури та катування;

б) захоплення в заручники;

с) наруга над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе ставлення;

д) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні.

2) Підбирати поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії.

Безстороння гуманітарна організація, така як Міжнародний комітет Червоного Хреста, може запропонувати свої послуги сторонам конфлікту.

Крім того, сторони конфлікту повинні шляхом укладення спеціальних угод докладати зусиль з метою введення в дію всіх або частини інших положень цієї Конвенції.

Застосування попередніх положень не впливає на правовий статус сторін конфлікту.

Стаття 4

У випадку воєнних дій між сухопутними та морськими силами сторін конфлікту положення цієї Конвенції застосовують лише стосовно сил, які знаходяться на судах.

Сили, висаджені на берег, негайно підпадають під дію положень Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року.

Стаття 5

Нейтральні держави застосовують положення цієї Конвенції за аналогією стосовно поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, а також медичного та духовного персоналу, який належить до збройних сил сторін конфлікту й стосовно прийнятих або інтернованих на їхній території, а також стосовно знайдених померлих.

Стаття 6

Крім угод, які спеціально передбачені статтями 10, 18, 31, 38, 39, 40, 43 та 53, Високі Договірні Сторони можуть укласти інші спеціальні угоди з усіх питань, які, на їхню думку, доцільно врегулювати окремо. Жодна

спеціальна угода не повинна ні погіршувати становища хворих, поранених та осіб, які зазнали корабельної аварії, а також медичного і духовного персоналу, відповідно до цієї Конвенції, ні обмежувати надані їм цією Конвенцією права.

Хворі, поранені та особи, які зазнали корабельної аварії, так само як медичний і духовний персонал продовжують користуватися привілеями цих угод протягом усього часу застосування до них Конвенції, крім випадків, в яких зазначені вище або укладені угоди містять чіткі положення, що їй суперечать, а також крім випадків, в яких та чи та сторона конфлікту вживає стосовно них більш сприятливих заходів.

Стаття 7

Поранені, хворі та особи, які зазнали корабельної аварії, так само як медичний і духовний персонал, за жодних обставин не можуть відмовлятися частково або повністю від прав, гарантованих їм цією Конвенцією та спеціальними угодами, зазначеними в попередній статті, якщо такі будуть.

Стаття 8

Ця Конвенція застосовується за сприяння та під контролем держав-покровительок, на які покладено обов'язок охороняти інтереси сторін конфлікту. Із цією метою держави-покровительки можуть крім свого дипломатичного та консульського персоналу призначати делегатів із числа своїх громадян або громадян інших нейтральних держав. Призначення цих делегатів підлягає схваленню державою, в якій вони будуть виконувати свої обов'язки.

Сторони конфлікту сприяють, наскільки це максимально можливо, роботі представників чи делегатів держав-покровительок.

Представники чи делегати держав-покровительок за будь-яких обставин не повинні виходити за рамки своєї місії, визначеної цією Конвенцією. Вони, зокрема, повинні враховувати нагальні потреби безпеки держави, в якій вони виконують свої функції. Їхня діяльність може бути обмежена лише як винятковий і тимчасовий захід, коли це вважається за необхідне у зв'язку з нагальними воєнними потребами.

Стаття 9

Положення цієї Конвенції не перешкоджають гуманітарним діям, які може здійснювати Міжнародний комітет Червоного Хреста чи будь-яка інша безстороння гуманітарна організація для захисту поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, а також медичного та духовного персоналу й для надання їм допомоги за згодою заінтересованих сторін конфлікту.

Стаття 10

Високі Договірні Сторони можуть будь-коли домовитися довірити будь-якій організації, яка дає всі гарантії безсторонності й дієвості, обов'язки, що покладаються цією Конвенцією на державу-покровительку.

Якщо на поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, або медичний і духовний персонал не поширюється або перестала поширюватися з будь-яких причин діяльність держави-покровительки або організації, зазначеної в першому абзаці, то держава, під владою якої знаходяться особи, що перебувають під захистом, звертається з проханням до нейтральної держави або зазначеної організації взяти на себе функції, які, відповідно до цієї Конвенції, виконує держава-покровителька, призначена сторонами конфлікту.

Якщо захист не можна організувати належним чином, то держава, що затримує осіб, які перебувають під захистом, звертається з проханням до гуманітарної організації, наприклад Міжнародного комітету Червоного Хреста, або приймає її пропозицію взяти на себе виконання гуманітарних функцій, які держави-покровительки виконують згідно із цією Конвенцією, за умови дотримання положень цієї статті.

Будь-яка нейтральна держава чи будь-яка організація, яку запросила заінтересована держава, або яка сама пропонує свої послуги для цих цілей, повинна діяти з усвідомленням відповідальності перед стороною конфлікту, від якої залежать особи, що їх захищає ця Конвенція, а також зобов'язана надати достатні гарантії того, що вона може взяти на себе відповідні функції та виконувати їх безсторонньо.

Жодний відступ від попередніх положень не може бути зроблений спеціальними угодами між державами, одна з яких є обмеженою, навіть тимчасово, у свободі вести переговори з іншою державою або її союзниками через воєнні події, зокрема в разі окупації всієї або значної частини території зазначеної держави.

Щоразу, коли в цій Конвенції згадується держава-покровителька, це згадування стосується також організацій, які замінюють її згідно із цією статтею.

Стаття 11

Держави-покровительки у випадках, коли вони вважають це доцільним в інтересах захищених осіб, зокрема в разі виникнення розбіжностей між сторонами конфлікту щодо застосування або тлумачення положень цієї Конвенції, надають свої добрі послуги з метою врегулювання розбіжностей.

Із цією метою кожна держава-покровителька може на прохання однієї зі сторін чи з власної ініціативи запропонувати сторонам конфлікту провести зустріч їхніх представників, зокрема представників органів влади, відповідальних за поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, а також медичний і духовний персонал, можливо на нейтральній, належним чином вибраній території. Сторони конфлікту зобов'язані виконувати пропозиції, зроблені їм із цією метою. Держави-покровительки можуть, у разі необхідності, запропонувати для схвалення сторонами конфлікту особу, яка належить до нейтральної держави, або особу, делеговану Міжнародним комітетом Червоного Хреста, яку буде запрошено взяти участь у цій зустрічі.

Розділ II

ПОРАНЕНИ, ХВОРИ ТА ОСОБИ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ КОРАБЕЛЬНОЇ АВАРІЇ

Стаття 12

Особовий склад збройних сил та інших осіб, зазначених у наступній статті, які перебувають на морі та які зазнають поранення, хвороби або корабельної аварії, оберігають та захищають за будь-яких обставин, причому термін «корабельна аварія» означає будь-яку аварію корабля, що виникла з будь-якої причини, у тому числі вимушені посадки літаків чи висадками з літаків на море.

Сторона конфлікту, під владою якої вони можуть знаходитися, забезпечує їм гуманітарне ставлення та догляд без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, національності, релігії, політичних переконань або за іншими аналогічними ознаками. Суворо забороняються будь-які замахы на їхнє життя чи будь-яке насилля над їхньою особистістю; зокрема їх заборонено вбивати та знищувати, піддавати тортурам чи біологічним дослідям, умисно залишати їх без медичної допомоги та обслуговування, умисно створювати умови для їхнього зараження чи інфікування.

Пріоритетність у наданні медичної допомоги дозволяється лише з медичних причин термінового характеру.

До жінок потрібно ставитися з усією особливою повагою, яка відповідає їхній статі.

Стаття 13

Ця Конвенція застосовується до поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, що належать до таких категорій:

1) особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною таких збройних сил;

2) членів інших ополчень та добровольчих загонів, у тому числі членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загани, у тому числі організовані рухи опору, відповідають таким умовам:

a) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих;

b) вони мають постійний відмітний знак, добре помітний на відстані;

c) вони носять зброю відкрито;

d) вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни;

3) членів особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість уряду або владі, що не визнані державою, яка їх затримує;

4) осіб, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільних осіб з екіпажів військових літаків, військових кореспондентів, постачальників, особового складу робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил, за умови, що вони отримали на це дозвіл тих збройних сил, які вони супроводжують;

5) членів екіпажів суден торговельного флоту, у тому числі капітанів, лоцманів та юнг, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права;

6) жителів не окупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів та звичаїв війни.

Стаття 14

Усі військові кораблі воюючої сторони мають право вимагати передачі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії та знаходяться на військово-госпітальних кораблях та на госпітальних суднах, що належать товариствам допомоги або приватним особам, а також на торговельних суднах, яхтах та інших суднах, незалежно від національної приналежності цих суден, за умови, що стан здоров'я поранених і хворих дозволяє їх перемістити і якщо військовий корабель може забезпечити належні умови для необхідного лікування.

Стаття 15

Якщо поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, узято на борт нейтрального військового корабля або нейтрального військового літа-

ка, то забезпечують їхню подальшу неучасть у воєнних діях, коли цього вимагає міжнародне право.

Стаття 16

З урахуванням положень статті 12 поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, воюючої сторони, які потрапили до рук супротивника, вважають військовополоненими й до них застосовують норми міжнародного права, які стосуються військовополонених. Сторона, яка взяла їх у полон, має право вирішити залежно від обставин, чи доцільно залишати їх у себе, чи перевезти їх до порту своєї країни, до нейтрального порту або навіть до порту на території супротивника. В останньому випадку військовополонені, повернуті в такий спосіб до їхньої країни, не можуть далі нести військову службу протягом усєї війни.

Стаття 17

Висаджені в нейтральному порту за згодою місцевих органів влади поранені, хворі чи особи, які зазнали корабельної аварії, якщо не існує іншої домовленості нейтральної держави з воюючими державами, охороняються нейтральною державою, коли цього вимагає міжнародне право, так, щоб вони не мали змоги знову взяти участь у воєнних діях.

Витрати на госпіталізацію та інтернування покладаються на державу, від якої залежать поранені, хворі чи особи, які зазнали корабельної аварії.

Стаття 18

Після кожного бою сторони конфлікту без затримки вживають усіх можливих заходів, щоб розшукати й підібрати осіб, які зазнали корабельної аварії, поранених та хворих, щоб захистити їх від мародерства та поганого ставлення, щоб забезпечити їм необхідний догляд, а також щоб розшукати мертвих і запобігти їхньому пограбуванню.

Щоразу, коли дозволяють обставини, сторони конфлікту укладають локальні угоди про перемир'я для евакуації поранених та хворих морським шляхом із зони облоги або оточення, а також для пропускання до цієї зони медичного й духовного персоналу, а також обладнання.

Стаття 19

Сторони конфлікту реєструють якомога скоріше стосовно кожної особи, яка зазнала корабельної аварії, пораненого, хворого або померлого супротивної сторони, які потрапляють до них, будь-які подробиці, що можуть допомогти ідентифікувати цих осіб. Ці реєстраційні дані по можливості повинні містити:

- a) назву держави, від якої залежить особа;
- b) армійський, полковий, особовий чи серійний номер;
- c) прізвище;
- d) ім'я чи імена;
- e) дату народження;
- f) усі інші подробиці, відображено в посвідченні особи чи на ідентифікаційному жетоні;
- g) дату й місце взяття в полон або смерті;
- h) подробиці, що стосуються поранень, хвороби чи причини смерті.

Зазначену вище інформацію якомога скоріше передають до описаного в статті 122 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року Інформаційного бюро, яке передає цю інформацію державі, від якої залежать ці особи, за посередництва держави-покровительки й Центрального агентства у справах військовополонених.

Сторони конфлікту готують і надсилають одна одній через це саме бюро свідоцтва про смерть або належним чином засвідчені списки померлих. Вони таким же чином збирають і передають одна одній через це саме бюро половину подвійного ідентифікаційного жетона, або весь жетон, якщо він одинарний, заповіти або інші документи, що є важливими для найближчих родичів померлого, гроші та взагалі всі предмети, виявлені на померлому, які мають об'єктивну або суб'єктивну цінність. Ці предмети, а також непізнані предмети пересилають у запечатаних пакетах, до яких додають заяви з усіма подробицями, які необхідні для встановлення особи померлих власників, і повний перелік вмісту пакетів.

Стаття 20

Сторони конфлікту забезпечують таке становище, при якому похованню в морі померлих, що здійснюються, наскільки це дозволять обставини, індивідуально, передує ретельний, по можливості медичний, огляд тіл для констатації смерті, встановлення особи та забезпечення можливості складення звіту. У випадках, коли використовується подвійний ідентифікаційний жетон, його одна половина повинна залишитися на тілі.

Якщо померлих доставляють на берег, то до них застосовують положення Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року.

Стаття 21

Сторони конфлікту можуть закликати до милосердя капітанів нейтральних торговельних суден, яхт й інших суден, щоб вони брали на борт і до-

глядали поранених, хворих чи осіб, які зазнали корабельної аварії, а також підбирали померлих.

Судна будь-якого виду, які відгукуються на цей заклик, а також ті, які з власної волі підбирають поранених, хворих чи осіб, які зазнали корабельної аварії, користуються спеціальними захистом і засобами для здійснення такої допомоги.

У жодному випадку вони не можуть бути захоплені в результаті будь-якого такого транспортування, але за відсутності будь-якої обіцянки протилежного змісту, вони залишаються такими, що підлягають захопленню в полон за будь-які порушення нейтралітету, які вони, можливо, здійснили.

Розділ III

ГОСПІТАЛЬНІ СУДНА

Стаття 22

Військові госпітальні судна, тобто судна, побудовані або оснащені державами спеціально й виключно з метою надання допомоги пораненим, хворим та особам, які зазнали корабельної аварії, їхнього лікування та перевезення, за жодних обставин не можна атакувати або захоплювати, а завжди, необхідно оберігати й захищати за умови, що їхні назви та опис було повідомлено сторонам конфлікту за десять днів до того, як ці судна будуть використані.

Характеристики, які повинні бути наведені в повідомленні, включають валовий реєстровий тоннаж, довжину від носа до корми та кількість щогл і труб.

Стаття 23

Установи на березі, які мають право на захист відповідно до Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року, захищають від бомбардувань або нападів з моря.

Стаття 24

Госпітальні судна, що використовуються національними товариствами Червоного Хреста, офіційно визнаними товариствами допомоги або приватними особами, користуються таким самим захистом, як і військовогоспітальні судна, і не можуть бути захоплені, якщо сторона конфлікту, від якої вони залежать, дала їм офіційне доручення і якщо було виконано вимоги статті 22 стосовно повідомлень.

Відповідальні органи влади повинні забезпечити ці судна документами, в яких стверджується, що судна перебували під їхнім контролем під час їхнього обладнання й відправлення.

Стаття 25

Госпітальні судна, що використовуються національними товариствами Червоного Хреста, офіційно визнаними товариствами допомоги або приватними особами нейтральних країн, користуються таким самим захистом, як і військові госпітальні судна, і не можуть бути захоплені за умови, що вони поставили себе під контроль однієї зі сторін конфлікту за попередньою згодою своїх урядів і з дозволу заінтересованої сторони конфлікту, а також коли виконано вимоги статті 22 стосовно повідомлень.

Стаття 26

Захист, зазначений у статтях 22, 24 та 25, поширюється на госпітальні судна будьякого тоннажу й на їхні рятувальні шлюпки незалежно від того, де вони використовуються. Але для того, щоб забезпечити максимальну зручність і безпеку, сторони конфлікту намагаються використовувати для транспортування на великі відстані й у відкритому морі хворих, поранених та осіб, які зазнали корабельної аварії, тільки госпітальні судна загальною водотоннажністю понад 2000 тонн.

Стаття 27

За тих самих умов, що передбачені статтями 22 і 24, невеликі судна, які використовуються державою чи офіційно визнаними товариствами допомоги для проведення прибережних рятувальних операцій, також оберігають і захищають настільки, наскільки дозволяють оперативні вимоги.

Це саме стосується, наскільки можливо, стаціонарних берегових споруд, які використовуються лише цими суднами для виконання їхніх гуманітарних завдань.

Стаття 28

У випадку бою на борту військового корабля лазарети, наскільки це можливо, оберігають і щадять. Лазарети і їхнє обладнання підпадають під дію законів війни, але не можуть отримати іншого призначення доти, доки вони потрібні для поранених і хворих. Проте командир, під владою якого вони опинилися, може використовувати їх з іншою метою у випадку нагальної воєнної потреби, забезпечивши належний догляд за зібраними в них пораненими й хворими.

Стаття 29

Будь-якому госпітальному суднові, яке знаходиться в порту, що потрапив під владу супротивника, дозволяється залишити цей порт.

Стаття 30

Судна, описані в статтях 22, 24, 25 та 27, надають розраду й допомогу пораненим, хворим та особам, які зазнали корабельної аварії, без розрізнення за національністю.

Високі Договірні Сторони зобов'язуються не використовувати ці судна для жодних воєнних цілей.

Такі судна жодним чином не повинні утруднювати пересування воюючих сторін.

Під час і після бою вони будуть діяти на свій ризик.

Стаття 31

Сторони конфлікту мають право контролювати й обшукувати судна, зазначені в статтях 22, 24, 25 та 27. Вони можуть відмовитися від допомоги цих суден, наказати їм віддалитись, змусити їх узяти певний курс, контролювати використання їхньої радіостанції та інших засобів зв'язку й навіть затримати їх на строк до 7 днів з моменту їхнього перехоплення, якщо цього вимагає серйозність обставин.

Вони можуть тимчасово призначити на судно комісара, єдине завдання якого – наглядати за виконанням наказів, які віддають відповідно до положень попереднього абзацу.

Наскільки можливо, сторони конфлікту записують у судових журналах госпітальних суден мовою, зрозумілою капітану госпітального судна, накази, які вони йому віддали.

Сторони конфлікту можуть в односторонньому порядку чи згідно зі спеціальними угодами брати на борт своїх суден нейтральних спостерігачів, які перевіряють точне дотримання положень цієї Конвенції.

Стаття 32

Судна, описані в статтях 22, 24, 25 та 27, стосовно їхнього перебування в нейтральному порту не класифікуються як військові кораблі.

Стаття 33

Торговельні судна, переобладнані на госпітальні, не можуть використовуватися для інших цілей протягом воєнних дій.

Стаття 34

Захист, на який мають право госпітальні судна й корабельні лазарети, не припиняється, якщо їх не використовують поза їхніми гуманітарними обов'язками для вчинення дій, спрямованих проти супротивника. Однак захист може бути припинений лише після того, як було зроблене відповідне попередження, в якому в усіх відповідних випадках установлюють обґрунтований строк, і після того, як це попередження залишилося не взятим до уваги.

Зокрема, госпітальні судна не можуть мати чи використовувати таємний код для своєї радіостанції або інших засобів зв'язку.

Стаття 35

Не вважаються такими, що позбавляють госпітальні судна або корабельні лазарети належної їм охорони, такі обставини:

1) факт, що екіпажі суден або персонал корабельних лазаретів є озброєними для підтримання порядку, для самозахисту або для захисту поранених і хворих;

2) наявність на борту апаратури, призначеної лише для полегшення навігації або зв'язку;

3) виявлення на борту госпітальних суден або в корабельних лазаретах переносної зброї та бойових припасів, що заборонені в поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, та ще не здані відповідній службі;

4) факт, що гуманітарна діяльність госпітальних суден і корабельних лазаретів або їхніх команд і персоналу охоплює надання допомоги пораненим, хворим цивільним особам або таким цивільним особам, які зазнали корабельної аварії;

5) транспортування обладнання та персоналу, призначених лише для виконання медичних функцій, понад звичну потребу.

Розділ IV ОСОБОВИЙ СКЛАД

Стаття 36

Духовний, медичний та госпітальний персонал госпітальних суден та їхні екіпажі оберігають і захищають; їх не можна захоплювати тоді, коли вони перебувають на службі госпітального судна незалежно від наявності чи відсутності на його борту поранених і хворих.

Стаття 37

Духовний, медичний та госпітальний персонал, призначений для духовного або медичного обслуговування осіб, зазначених у статтях 12 і 13, якщо він потрапляє під владу супротивника, оберігають і захищають; він може продовжувати виконання своїх обов'язків доти, доки це буде необхідно для обслуговування поранених і хворих. У подальшому його направляють назад, як тільки головнокомандувач, під владою якого він знаходиться, вважатиме це можливим. Залишаючи корабель, цей персонал може забрати із собою особисту власність.

Однак якщо виявиться необхідним затримати частину цього персоналу у зв'язку з медичними або духовними потребами військовополонених, то роблять усе можливе, щоб висадити її на берег якомога раніше.

Після висадки на берег затриманий персонал підпадає під дію положень Конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року.

Розділ V САНІТАРНИЙ ТРАНСПОРТ

Стаття 38

Суднам, зафрахтованим із цією метою, дозволено перевозити обладнання, призначене тільки для лікування поранених і хворих зі складу збройних сил або для запобігання захворюванням, за умови, що дані про відповідний рейс повідомлено супротивній державі й вона їх схвалила. Супротивна держава зберігає право сходити на борт транспортних суден, але не захоплювати їх або конфіскувати обладнання, що вони перевозять.

За домовленістю між сторонами конфлікту на борту таких суден можуть бути розміщені нейтральні спостерігачі для перевірки обладнання, що перевозиться. Із цією метою надається вільний доступ до обладнання.

Стаття 39

Санітарні повітряні судна, тобто повітряні судна, які використовуються виключно для евакуації поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, а також для перевезення медичного персоналу та обладнання, не можуть бути об'єктом нападу, натомість сторони конфлікту оберігають їх, коли вони летять на висотах, у час та за маршрутами, про які спеціально домовилися відповідні сторони конфлікту.

Вони повинні мати чітку відмітну емблему, передбачену статтею 41, поряд із зображенням свого національного прапора на нижній, верхній та бокових площинах. На них наносять будь-які інші позначення, чи їх забезпечують відмітними засобами, про які сторони конфлікту можуть домовитися на початку або в ході воєнних дій.

Якщо немає домовленості іншого характеру, то польоти над територією супротивника чи над територією, зайнятою супротивником, забороняються.

Санітарні повітряні судна повинні виконувати будь-яку вимогу стосовно здійснення посадки на землю або воду. У випадку здійснення такої вимушеної посадки повітряне судно з тими, хто є на його борту, може продовжити політ після огляду, якщо такий буде здійснено.

У випадку вимушеної посадки на землю або воду, що знаходяться на території супротивника або на території, яка зайнята супротивником, поранені, хворі та особи, які зазнали корабельної аварії, а також екіпаж повітряного судна стають військовополоненими. З медичним персоналом поведуться відповідно до статей 36 і 37.

Стаття 40

Санітарні повітряні судна сторін конфлікту можуть за умови дотримання положень, викладених у другому абзаці цієї статті, пролітати над територією нейтральних держав, приземлятися на ній у разі необхідності або використовувати її для проміжної посадки. Вони повинні завчасно сповіщати нейтральні держави про свій політ над їхньою територією та виконувати будь-яку вимогу стосовно здійснення посадки на землю або воду. Вони будуть захищені від нападу лише тоді, коли літатимуть за маршрутами, на висотах та в час, про які спеціально домовилися сторони конфлікту й відповідна нейтральна держава.

Однак нейтральні держави можуть установити умови чи обмеження стосовно польотів санітарних повітряних суден над їхньою територією чи стосовно їхньогоприземлення. Ці можливі умови чи обмеження застосовують до всіх сторін конфлікту однаково.

Якщо між нейтральною державою та сторонами конфлікту немає домовленості іншого характеру, то нейтральна держава, коли цього вимагає міжнародне право, затримує поранених і хворих, висаджених санітарним повітряним судном на нейтральній території з дозволу місцевих органів влади, у такий спосіб, при якому вони не можуть знову взяти участь у воєнних діях. Витрати на їхнє розміщення та інтернування несе держава, від якої вони заляжать.

Розділ VI **ВІДМІТНА ЕМБЛЕМА**

Стаття 41

Під керівництвом компетентних військових властей емблему у вигляді червоного хреста на білому тлі зображають на прапорах, нарукавних пов'язках та всьому обладнанні, яке використовується в медичній службі.

Однак стосовно країн, що вже використовують як емблему замість червоного хреста червоний півмісяць або червоних лева й сонце на білому тлі, ці емблеми також визнаються умовами цієї Конвенції.

Стаття 42

Персонал, зазначений у статтях 36 і 37, носить на лівій руці вологостійку нарукавну пов'язку з відмітною емблемою, яку видали військові власті й на якій вони поставили печатку.

Такий персонал на додаток до носіння ідентифікаційних жетонів, зазначених у статті 19, також має при собі спеціальне посвідчення особи з відмітною емблемою. Це посвідчення повинно бути вологостійким і такого розміру, який дозволяє носити його в кишені. Його складають державною мовою. У ньому зазначають принаймні прізвище, ім'я, дату народження, звання та службовий номер власника, а також те, як хто він має право на захист, забезпечуваний цією Конвенцією. Посвідчення повинно мати фотокартку власника, а також або його підпис, або відбитки його пальців, або перше й друге разом. На ньому військові власті ставлять рельєфну печатку.

Посвідчення особи повинні бути однаковими в одних і тих самих збройних силах й однотипними, наскільки це можливо, в усіх збройних силах Високих Договірних Сторін. Сторони конфлікту можуть керуватися зразком, що додається до цієї Конвенції як приклад. На початку воєнних дій вони сповіщають одна одну про зразок, яким вони користуються. Кожне посвідчення особи, по можливості, виготовляють принаймні у двох примірниках, один з яких зберігається державою, до якої належить відповідна особа.

За жодних обставин зазначений персонал не може бути позбавлений своїх знаків розрізнення або посвідчень особи, а також права носити нарукавну пов'язку. У разі їхньої втрати персонал має право на отримання дублікатів посвідчень та заміну знаків розрізнення.

Стаття 43

Судна, описані в статтях 22, 24, 25 та 27, чітко позначаються таким чином:

- а) усі зовнішні поверхні повинні бути білими;
- б) один чи більше темно-червоних хрестів якнайбільших розмірів малюють фарбою й роблять видимими на кожному боці корпусу й на горизонтальних поверхнях таким чином, щоб забезпечити найліпшу видимість з моря і з повітря.

Усі госпітальні судна дають можливість себе розпізнати шляхом підняття свого національного прапора, і, крім того, якщо вони належать до нейтральної держави, прапор сторони, яка перебуває у конфлікті й чие керівництво вони прийняли. Прапор із червоним хрестом на білому тлі піднімають на грот-щоглі якнайвище.

Рятувальні шлюпки госпітальних суден, прибережні рятувальні судна та всі невеликі судна, що використовуються медичною службою, повинні бути покриті фарбою білого кольору й мати чітко помітні темно-червоні хрести, і взагалі, відповідати пізнавальній системі, яку встановлено вище для госпітальних суден.

Зазначені вище судна й човни, які можуть захотіти забезпечити собі вночі й під час обмеженої видимості захист, на який вони мають право, повинні за згодою сторони конфлікту, під владою якої вони знаходяться, ужити необхідних заходів, щоб забезпечити достатню видимість їхнього кольору й відмітних емблем.

Госпітальні судна, які згідно зі статтею 31 тимчасово затримані супротивником, повинні спустити прапор сторони конфлікту, на службі в якій вони перебувають або керівництво якої вони прийняли.

Прибережним рятувальним суднам, якщо вони продовжують діяти за згодою держави-окупанта з окупованої бази, може бути дозволено продовжувати піднімати свій національний прапор разом з прапором із червоним хрестом на білому тлі, коли знаходяться вдалині від своєї бази, за умови попереднього сповіщення всіх заінтересованих сторін конфлікту.

Усі положення цієї статті, які стосуються емблеми у формі червоного хреста, так само застосовуються до всіх інших емблем, зазначених у статті 41.

Сторони конфлікту постійно намагаються укласти взаємні угоди з метою використання найсучасніших методів, які сприяють ідентифікації госпітальних суден.

Стаття 44

Відмітні знаки, зазначені в статті 43, можуть бути використані як у мирний час, так і під час війни лише для розпізнавання чи захисту суден, що перелічені в цій статті; винятки можуть бути обумовлені будь-якою іншою міжнародною конвенцією або угодою між усіма заінтересованими сторонами конфлікту.

Стаття 45

Високі Договірні Сторони, якщо їхнє законодавство ще не відповідає вимогам, уживають заходів, необхідних для недопущення та припинення будь-коли зловживань відмітними знаками, передбаченими статтею 43.

Розділ VII ВИКОНАННЯ КОНВЕНЦІЇ

Стаття 46

Кожна сторона конфлікту, діючи через своїх головнокомандуючих, забезпечує детальне виконання попередніх статей і передбачає несподівані випадки згідно із загальними принципами цієї Конвенції.

Стаття 47

Застосування репресалій до осіб, які є пораненими, хворими та потерпілими в корабельній аварії, особового складу, суден або майна, що перебувають під захистом Конвенції, забороняється.

Стаття 48

Високі Договірні Сторони зобов'язуються як у мирний час, так і під час війни якнайширше розповсюджувати текст цієї Конвенції у своїх країнах та, зокрема, уключити її вивчення до програм військового та, по можливості, цивільного навчання, щоб її принципи стали відомі всьому населенню, зокрема бойовим військам збройних сил, медичному та духовному персоналу.

Стаття 49

Високі Договірні Сторони передають одна одній через Швейцарську Федеральну Раду та (під час воєнних дій) держави-покровительки офіційні переклади цієї Конвенції, а також закони й постанови, які вони можуть прийняти для забезпечення її застосування.

Розділ VIII

ПРИПИНЕННЯ ЗЛОВЖИВАНЬ І ПОРУШЕНЬ

Стаття 50

Високі Договірні Сторони зобов'язуються приймати будь-які законодавчі акти, необхідні для встановлення ефективних кримінальних покарань для осіб, які вчиняють або віддають накази вчинити будь-які серйозні порушення цієї Конвенції, визначені в наступній статті.

Кожна Висока Договірна Сторона зобов'язана розшукувати осіб, звинувачуваних у тому, що вони вчинили або віддали наказ вчинити такі серйозні порушення, та незалежно від їхнього громадянства віддавати їх до свого суду. Вона може також, якщо вважає це за доцільне, передавати їх згідно з положеннями свого законодавства для суду іншій заінтересованій Високій Договірній Стороні за умови, що ця Договірна Сторона зібрала достатньо серйозні докази для порушення справи.

Кожна Висока Договірна Сторона вживає заходів, необхідних для припинення всіх дій, які суперечать положенням цієї Конвенції, але не є серйозними порушеннями, визначеними в наступній статті.

За будь-яких обставин звинувачені користуються гарантіями стосовно належного судового розгляду й захисту, які не можуть бути менш сприятливими, ніж ті, що передбачені статтею 105 й подальшими статтями Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року.

Стаття 51

Серйозними порушеннями, про які йдеться в попередній статті, є ті, що пов'язані з будь-яким із таких діянь: умисним вбивством, тортурами або нелюдським поводженням, зокрема біологічними експериментами, умисним заподіянням тяжких страждань або серйозного тілесного ушкодження й шкоди здоров'ю та із широкомасштабним руйнуванням і привласненням майна, не виправданими воєнною необхідністю й здійсненими незаконно та умисно, – якщо їх скоєно проти осіб чи майна, що знаходяться під захистом, забезпечуваним цією Конвенцією.

Стаття 52

Жодній Високій Договірній Стороні не дозволено звільняти себе чи будь-яку іншу Високу Договірну Сторону від відповідальності, яку вона або інша Договірна Сторона несе за порушення, передбачені в попередній статті.

Стаття 53

На прохання однієї зі сторін конфлікту повинно бути розпочате розслідування за процедурою, яку визначають заінтересовані сторони, стосовно будь-якого звинувачення в порушення Конвенції.

У разі недосягнення згоди стосовно процедури розслідування сторони за взаємною згодою вибирають арбітра, який вирішить питання про процедуру.

Як тільки порушення буде встановлено, сторони конфлікту повинні будувати з якомога меншою затримкою припинити його та вжити заходів для покарання за нього.

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 54

Цю Конвенцію складено англійською та французькою мовами. Обидва тексти є однаково автентичними.

Швейцарська Федеральна Рада забезпечує офіційні переклади Конвенції російською та іспанською мовами.

Стаття 55

Ця Конвенція, датована сьогоднішнім числом, до 12 лютого 1950 року відкрита для підписання від імені держав, представлених на Конференції, що відкрилась у Женеві 21 квітня 1949 року, а також держав, які не представлені на цій Конференції, але є сторонами 10-ї Гаазької конвенції від 13 жовтня 1907 року про адаптування до морської війни принципів Женевської конвенції 1906 року або Женевських конвенцій про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1864, 1906 або 1929 років.

Стаття 56

Цю Конвенцію ратифікують якомога скоріше. Ратифікаційні грамоти здають на зберігання в Берні.

Про здачу кожної ратифікаційної грамоти складають протокол, засвідчені копії якого Швейцарська Федеральна Рада надсилає всім державам, від імені яких підписано Конвенцію або зроблено заяву про приєднання.

Стаття 57

Ця Конвенція набуває чинності через шість місяців після того, як на зберігання буде здано принаймні дві ратифікаційні грамоти.

Після цього вона набуває чинності для кожної Високої Договірної Сторони через шість місяців після здачі ратифікаційної грамоти на зберігання.

Стаття 58

Ця Конвенція замінює 10-ту Гаазьку конвенцію від 13 жовтня 1907 року про адаптування до морської війни принципів Женевської конвенції 1906 року у відносинах між Високими Договірними Сторонами.

Стаття 59

Ця Конвенція з дня набрання нею чинності є відкритою для приєднання до неї будь-якої держави, від імені якої ця Конвенція не була підписана.

Стаття 60

Про кожне приєднання повідомляють Швейцарській Федеральній Раді письмово, і воно набирає чинності через шість місяців із дня отримання відповідного повідомлення.

Швейцарська Федеральна Рада повідомляє про приєднання всім державам, від імені яких було підписано Конвенцію чи про приєднання яких було зроблено повідомлення.

Стаття 61

Випадки, передбачені статтями 2 та 3, негайно надають чинності ратифікаційним грамотам, зданим на зберігання, а також повідомленням про приєднання, надісланим сторонам конфлікту до чи після початку воєнних дій чи окупації. Швейцарська Федеральна Рада якнайскоріше повідомляє про ратифікаційні грамоти або документи про приєднання, отримані від сторін конфлікту.

Стаття 62

Кожна з Високих Договірних Сторін може денонсувати цю Конвенцію.

Про денонсацію письмово повідомляють Швейцарській Федеральній Раді, яка сповіщає про це Уряди всіх Високих Договірних Сторін.

Денонсація набуває чинності через рік після того, як про неї було повідомлено Швейцарській Федеральній Раді. Однак денонсація, про яку було повідомлено тоді, коли держава, що денонсує, брала участь у конфлікті, не набуває чинності доти, доки не буде мир і доки не будуть закінчені операції, пов'язані зі звільненням і репатріацією осіб, які користуються захистом, забезпечуваним цією Конвенцією.

Денонсація є чинною лише для держави, що денонсує. Вона жодним чином не применшує зобов'язань, виконання яких сторони конфлікту повинні продовжувати згідно з принципами міжнародного права, оскільки вони впливають зі звичаїв, установлених між цивілізованими народами, із законів людяності й з велінь суспільного сумління.

Стаття 63

Швейцарська Федеральна Рада реєструє цю Конвенцію в Секретаріаті Організації Об'єднаних Націй. Швейцарська Федеральна Рада повідомляє також Секретаріату Організації Об'єднаних Націй про всі ратифікаційні грамоти, повідомлення про приєднання й денонсацію, отримані нею стосовно цієї Конвенції.

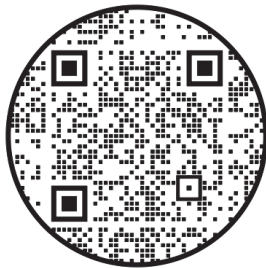
На посвідчення чого нижчепідписані, здавши на зберігання відповідні повноваження, підписали цю Конвенцію.

Учинено в Женеві 12 серпня 1949 року англійською та французькою мовами. Оригінал здається на зберігання до архіву Швейцарської Конфедерації. Швейцарська Федеральна Рада надсилає засвідчені копії оригіналу кожній з держав, які підписали Конвенцію або приєдналися до неї

**Конвенція
про поводження з військовополоненими**

Конвенція про поводження з військовополоненими – це багатосторонній міжнародно-правовий договір, який встановлює та регулює правила поводження з військовополоненими воюючих сторін і зобов'язує держави-підписанти дотримуватися встановлених правил.

*Конвенцію підписано в Женеві 12.08.1949 р. та ратифіковано
Указом Президії Верховної Ради УРСР від 03.07.1954*

Уповноважені, які підписалися нижче, Урядів, представлених на Дипломатичній конференції, що проходила в Женеві з 21 квітня до 12 серпня 1949 року, з метою перегляду Конвенції, укладеної в Женеві 27 липня 1929 року, про поводження з військовополоненими, домовилися про таке:

Частина I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1

Високі Договірні Сторони зобов'язуються дотримуватися й забезпечувати дотримання цієї Конвенції за всіх обставин.

Стаття 2

Крім положень, які виконуються в мирний час, ця Конвенція застосовується в усіх випадках оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо стан війни не визнаний однією з них.

Конвенція також застосовується в усіх випадках часткової або повної окупації території Високої Договірної Сторони, навіть якщо цій окупації не чиниться жодний збройний опір.

Хоча одна з держав, що перебувають у конфлікті, може не бути учасницею цієї Конвенції, держави, які є учасницями цієї Конвенції, залишаються зобов'язаними нею у своїх взаємовідносинах. Крім того, вони зобов'язані Конвенцією стосовно зазначеної держави, якщо остання приймає та застосовує її положення.

Стаття 3

У випадку збройного конфлікту, який не має міжнародного характеру та виникає на території однієї з Високих Договірних Сторін, кожна сторона конфлікту зобов'язана застосовувати як мінімум такі положення:

1) З особами, які не беруть активної участі у воєнних діях, зокрема з тими особами зі складу збройних сил, які склали зброю, а також тими, які припинили участь у воєнних діях у зв'язку з хворобою, пораненням, триманням під арештом чи з будь-якої іншої причини, поводяться за будь-яких обставин гуманно, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри,

релігії чи вірування, статі, походження чи майнового становища чи будь-якими іншими аналогічними критеріями.

Із цією метою заборонено зараз і надалі вчиняти стосовно зазначених вище осіб такі дії:

a) насилля над життям та особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури;

b) захоплення заручників;

c) наругу над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження;

d) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії визнані цивілізованими народами як необхідні.

2. Підбирати поранених і хворих та надавати їм допомогу.

Безстороння гуманітарна організація, наприклад Міжнародний комітет Червоного Хреста, може запропонувати свої послуги сторонам конфлікту.

Крім того, сторони конфлікту повинні шляхом укладення спеціальних угод докладати зусиль з метою введення в дію всіх або частини інших положень цієї Конвенції.

Застосування попередніх положень не впливає на правовий статус сторін конфлікту.

Стаття 4

A. Військовополоненими, у розумінні цієї Конвенції, є особи, які потрапили в полон до супротивника й належать до однієї з таких категорій:

1. Особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною цих збройних сил.

2. Членів інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загони, зокрема організовані рухи опору, відповідають таким умовам:

a) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих;

b) вони мають постійний відмітний знак, добре розпізнаваний на відстані;

c) вони носять зброю відкрито;

d) вони здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни.

3. Членів особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує.

4. Осіб, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільних осіб з екіпажів військових літаків, військових кореспондентів, постачальників, особового складу робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил, за умови, що вони отримали на це дозвіл тих збройних сил, які вони супроводжують, для чого останні видають їм посвідчення особи за зразком, наведеним у додатку.

5. Членів екіпажів суден торговельного флоту, зокрема капітанів, лоцманів та юнг, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права.

6. Жителів неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни.

В. З наведеними нижче особами поводяться так само, як і з військовополоненими, згідно із цією Конвенцією:

1. Особами, які належать або належали до збройних сил окупованої країни, якщо держава-окупант вважає за потрібне з причини такої відданості інтернувати їх, навіть якщо перед тим їх було звільнено тоді, коли бойові дії проходили за межами окупованої зазначеною державою території, зокрема коли ці особи зробили безуспішну спробу приєднатися до збройних сил, до яких вони належать і які ведуть бойові дії, або коли вони не з'явилися за викликом, зробленим з метою їхнього інтернування.

2. Особами, які належать до однієї з категорій, перелічених у цій статті, яких прийняли на своїй території нейтральні держави або держави, що не воюють, і яких ці держави повинні інтернувати відповідно до міжнародного права, якщо вони не вирішать застосувати до них більш сприятливий режим; проте на цих осіб не поширюються положення статей 8, 10, 15, 30 п'ятого абзацу, статей 58-67, 92, 126, та у випадках, коли між сторонами конфлікту й заінтересованою нейтральною державою або державою, що не воює, існують дипломатичні відносини, положення статей стосовно держави-покровительки. У випадку, коли існують такі дипломатичні відносини, сторонам конфлікту, від яких залежать ці особи, дозволяється здійснювати стосовно них функції держави-покровительки, передбачені цією Конвенцією, без шкоди для тих функцій, які ці сторони зазвичай виконують відповідно до дипломатичної й консульської практики та угод.

С. Ця стаття жодним чином не впливає на статус медичного й духовного персоналу, передбачений у статті 33 цієї Конвенції.

Стаття 5

Ця Конвенція застосовується до осіб, зазначених у статті 4, з моменту, коли вони підпадають під владу супротивника, до їхнього остаточного звільнення та репатріації.

Якщо з'являється сумнів, чи належать особи, які брали участь у воєнних діях і потрапили до рук супротивника, до категорій, перелічених у статті 4, то такі особи користуються захистом цієї Конвенції доти, доки їхній статус не буде визначений компетентним трибуналом.

Стаття 6

На додаток до угод, чітко передбачених у статтях 10, 23, 28, 33, 60, 65, 66, 67, 72, 73, 75, 109, 110, 118, 119, 122 та 132, Високі Договірні Сторони можуть укладати інші спеціальні угоди з усіх питань, які, на їхню думку, доцільно врегулювати окремо. Жодна спеціальна угода не повинна ні погіршувати становища військовополонених, визначеного цією Конвенцією, ні обмежувати прав, які вона їм надає.

Військовополонені продовжують користуватися привілеями, що випливають з таких угод, доти, доки до них застосовується Конвенція, крім випадків, в яких зазначені або укладені пізніше угоди містять чіткі положення, що їй суперечать, а також крім випадків, в яких та чи та сторона конфлікту вжила стосовно них більш сприятливих заходів.

Стаття 7

Військовополонені за жодних обставин не можуть частково або повністю відмовлятися від прав, гарантованих їм цією Конвенцією та спеціальними угодами, зазначеними в попередній статті, якщо такі будуть.

Стаття 8

Ця Конвенція застосовується у взаємодії з державами-покровительками та під їхнім контролем, обов'язком яких є охороняти інтереси сторін конфлікту. Із цією метою держави-покровительки можуть призначати, крім свого дипломатичного або консульського персоналу, делегатів із числа своїх громадян або громадян інших нейтральних держав. Призначення цих делегатів підлягає схваленню державою, в якій вони виконуватимуть свої обов'язки.

Сторони конфлікту сприяють, наскільки це максимально можливо, роботі представників чи делегатів держав-покровительок.

Представники чи делегати держав-покровительок у жодному випадку не повинні виходити за рамки свого цільового призначення, передбаченого цією Конвенцією. Вони, зокрема, повинні враховувати нагальні потреби безпеки держави, в якій вони виконують свої обов'язки.

Стаття 9

Положення цієї Конвенції не перешкоджають гуманітарній діяльності, яку за згодою відповідних сторін конфлікту може здійснювати Міжнародний комітет Червоного Хреста чи будь-яка інша безстороння гуманітарна організація для захисту військовополонених і для полегшення їхнього становища.

Стаття 10

Високі Договірні Сторони можуть будь-коли погодитися довірити будь-якій організації, яка надає всі гарантії безсторонності й дієвості, обов'язки, покладені цією Конвенцією на держави-покровительки.

Якщо військовополонені не мають користі або перестали мати користь з будь-яких причин від діяльності держави-покровительки або організації, передбаченої у викладеному вище першому абзаці, то держава, яка їх затримує, повинна звернутися до нейтральної держави або до такої організації з проханням узяти на себе функції, які згідно із цією Конвенцією виконує держава-покровителька, визначена сторонами конфлікту.

Якщо захист не можна організувати належним чином, то держава, що тримає в полоні, звертається з проханням до гуманітарної організації, наприклад Міжнародного комітету Червоного Хреста, або з урахуванням положень цієї статті приймає пропозицію такої організації взяти на себе виконання гуманітарних функцій, які виконує держава-покровителька відповідно до цієї Конвенції.

Будь-яка нейтральна держава чи будь-яка організація, запрошена відповідною державою, або та, яка пропонує свої послуги для цих цілей, повинна діяти з усвідомленням відповідальності перед стороною конфлікту, від якої залежать особи, яких захищає ця Конвенція, а також зобов'язана надати достатню гарантію стосовно того, що вона може взяти на себе відповідні функції та виконувати їх безсторонньо.

Жодний відступ від попередніх положень не може бути зроблений спеціальними угодами між державами, одна з яких є обмеженою, навіть тимчасово, у свободі вести переговори з іншою державою або її союзниками через воєнні події, зокрема у випадку окупації всієї або значної частини території зазначеної держави.

Щоразу, коли в цій Конвенції згадується держава-покровителька, це згадування стосується також організацій, які заміщають її згідно із цією статтею.

Стаття 11

Держави-покровительки у випадках, коли вони вважають це доцільним в інтересах захищених осіб, зокрема у випадку виникнення розбіжностей між сторонами конфлікту з приводу застосування або тлумачення положень цієї Конвенції, надають свої добрі послуги з метою врегулювання суперечностей.

Із цією метою кожна з держав-покровительок може на прохання однієї зі сторін чи з власної ініціативи запропонувати сторонам конфлікту провести зустріч їхніх представників, зокрема представників органів влади, відповідальних за військовополонених, можливо на нейтральній, належним чином вибраній території. Сторони конфлікту зобов'язані виконувати пропозиції, зроблені їм із цією метою. Держави-покровительки можуть, за необхідності, запропонувати для схвалення сторонами конфлікту особу, яка належить до нейтральної держави, або особу, делеговану Міжнародним комітетом Червоного Хреста, яку буде запрошено взяти участь у цій зустрічі.

Частина II

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Стаття 12

Військовополонені перебувають у руках ворожої держави, а не окремих осіб чи військових частин, які взяли їх у полон. Незалежно від відповідальності, яку можуть нести окремі особи, держава, що тримає в полоні, відповідає за поводження з військовополоненими.

Військовополонені можуть передаватися державою, що тримає в полоні, лише державі, яка є учасницею цієї Конвенції, та лише після того, як держава, що тримає в полоні, упевнилася в тому, що зазначена держава має намір і змогу застосовувати Конвенцію. Якщо військовополонені передаються за таких обставин, то відповідальність за застосування Конвенції лежить на державі, що приймає їх, під час їхнього перебування під її охороною.

Однак, якщо ця держава не виконає положень цієї Конвенції з будь-якого важливого погляду, держава, яка передала військовополонених, після одержання повідомлення держави-покровительки, вживає ефективних заходів

для виправлення становища або вимагає повернення їй військовополонених. Така вимога повинна бути задоволена.

Стаття 13

З військовополоненими необхідно завжди поводитися гуманно. Будь-який незаконний акт чи бездіяльність з боку держави, що тримає в полоні, які спричиняють смерть або створюють серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого, що перебуває під її охороною, забороняються та будуть розглядатись як серйозне порушення цієї Конвенції. Зокрема, жодного військовополоненого не можна піддавати фізичному каліченню або медичним чи науковим експериментам будь-якого характеру, які не обґрунтовані потребою в проведенні медичного, стоматологічного або стаціонарного лікування військовополоненого та не здійснюються в його інтересах.

Так само військовополонені завжди повинні бути захищеними, зокрема від актів насилля чи залякування, а також від образ та цікавості публіки.

Застосування репресалій до військовополонених забороняється.

Стаття 14

Військовополонені за всіх обставин мають право на повагу до їхньої особи й честі. Із жінками необхідно поводитися з усією повагою, зумовленою їхньою статтю, й у всіх випадках з ними необхідно поводитися так само прихильно, як і з чоловіками. Військовополонені повністю зберігають свою цивільну правоздатність, яку вони мали на момент узяття в полон. Держава, що тримає в полоні, не може обмежувати здійснення прав, які забезпечує така правоздатність, за винятком того, наскільки такого обмеження вимагають умови полону.

Стаття 15

Держава, що тримає в полоні, зобов'язана забезпечувати безоплатне утримання їх, а також надавати їм безоплатну медичну допомогу, якої вимагає їхній стан здоров'я.

Стаття 16

З урахуванням положень цієї Конвенції, що стосуються звання й статі, держава, що тримає в полоні, повинна поводитися з усіма військовополоненими однаково, без будь-якої дискримінації за ознаками раси, національності, релігії чи віросповідання, політичних переконань, або за іншими аналогічними ознаками, за винятком випадків привілейованого режиму, який вона могла б установити для військовополонених з причини стану їхнього здоров'я, віку чи професійної кваліфікації.

Частина III

ПОЛОН

Розділ I

ПОЧАТОК ПОЛОНУ

Стаття 17

Кожний військовополонений під час допиту зобов'язаний повідомити лише своє прізвище, ім'я та військове звання, дату народження та армійський, полковий, особовий чи серійний номер або, якщо цього немає, іншу рівноцінну інформацію. Якщо він свідомо порушує це правило, то цим він може зумовити обмеження переваг, які надаються відповідно до його звання або статусу.

Кожна сторона конфлікту повинна наділити кожному особу, що знаходиться під її юрисдикцією та може потрапити в полон, посвідченням особи із зазначенням прізвища власника, його імені, звання, армійського, полкового, особистого або серійного номера чи іншої рівноцінної інформації, а також дати народження. Таке посвідчення особи може, крім того, містити особистий підпис або відбитки пальців власника чи те й те разом і може містити також будь-яку іншу інформацію, яку сторона конфлікту може вважати за необхідне додати стосовно осіб, що належать до її збройних сил. Посвідчення особи повинно, наскільки це можливо, бути розміром 6,5 x 10 см і видаватися у двох примірниках. Посвідчення особи пред'являється військовополоненим на вимогу, але в жодному випадку воно не може бути вилучене в нього.

Будь-які фізичні чи моральні тортури та будь-яка інша форма примусу не можуть застосовуватися до військовополонених для одержання від них будь-яких відомостей. Військовополоненим, які відмовляються відповідати, не можна погрожувати, не можна їх ображати, переслідувати або вдаватися до обмежень їхніх прав.

Військовополонених, які не можуть надати про себе відомостей через свій фізичний або психічний стан, передають медичній службі. Особу таких військовополонених устанавлюють усіма можливими засобами з урахуванням положень попереднього абзацу.

Допит військовополонених здійснюється мовою, яку вони розуміють.

Стаття 18

Усі речі та предмети особистого користування, за винятком зброї, коней, військового спорядження та військових документів, залишаються в розпорядженні військовополонених, так само, як металеві каски, протигази та подібні предмети особистого захисту. В їхньому користуванні залишаються також речі

та предмети, необхідні для їхнього обмундирування або харчування, навіть якщо такі речі та предмети належать до офіційного військового спорядження.

Військовополонені завжди повинні мати при собі документи, що посвідчують особу. Держава, що тримає в полоні, видає такі документи особам, що їх не мають.

Відмітні знаки й знаки державної належності, нагороди та предмети, які мають насамперед особисту або суб'єктивну цінність, не можна відбирати у військовополонених.

Суми грошей, що їх мають при собі військовополонені, не можна вилучати в них, за винятком вилучення за наказом офіцера й лише після того, як у спеціальному реєстрі буде зафіксовано суму цих грошей та відомості про їхнього власника, а також після того, як останньому буде видано докладну розписку з розбірливо написаними прізвищем, званням та військовою частиною особи, яка видала відповідну розписку. Суми у валюті держави, що тримає в полоні, або ті, які на прохання військовополоненого були конвертовані в цю валюту, зраховуються в кредит особового рахунку військовополоненого, як передбачено в статті 64.

Держава, що тримає в полоні, може вилучати у військовополонених коштовні речі лише з міркувань безпеки; коли такі речі вилучають, застосовується процедура, установа для сум грошей, які вилучаються.

Такі предмети, а також суми, які були вилучені в будь-якій валюті, яка не є валютою держави, що тримає в полоні, і які їхні власники не просили конвертувати, зберігаються державою, що тримає в полоні, та повертаються військовополоненим у початковій формі наприкінці перебування в полоні.

Стаття 19

Військовополонених після захоплення їх у полон евакуюють якомога скоріше до таборів, розміщених у зоні, що знаходиться на достатній відстані від зони бойових дій, для того щоб вони перебували в безпеці.

У небезпечній зоні можна тимчасово залишати лише тих військовополонених, які наражалися б на більшу небезпеку, будучи евакуйованими, через поранення або хворобу, ніж залишаючись на місці.

Військовополонених не можна без необхідності наражати на небезпеку під час чекання евакуації із зони бойових дій.

Стаття 20

Евакуація військовополонених завжди проводиться гуманно й в умовах, подібних до тих, які держава, що тримає в полоні, створює для своїх військ під час їхнього переміщення.

Держава, що тримає в полоні, забезпечує військовополонених, яких евакуюють, продуктами й питною водою в достатній кількості, а також необхідним одягом і надає їм необхідну медичну допомогу. Держава, що тримає в полоні, уживає всіх необхідних заходів для гарантування їхньої безпеки під час евакуації та якомога скоріше складає список евакуйованих військовополонених.

Якщо військовополонені під час евакуації повинні проходити через тимчасові табори, то їхнє перебування в таких таборах повинно бути якомога коротшим.

Розділ II **ІНТЕРНУВАННЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ**

Глава I **Загальні положення**

Стаття 21

Держава, що тримає в полоні, може інтернувати військовополонених. Вона може зобов'язати їх не виходити за встановлену межу табору, в якому їх інтерновано, або, якщо цей табір огорожено, не виходити за огорожу. З урахуванням положень цієї Конвенції, які стосуються кримінальних і дисциплінарних санкцій, військовополонених не дозволяється тримати в ізоляції, за винятком випадків, в яких ізоляція є необхідною для охорони їхнього здоров'я, й лише протягом тривалості обставин, які роблять таку ізоляцію необхідною.

Військовополонені можуть бути частково або повністю звільнені під слово честі або зобов'язання, наскільки це дозволяють закони держави, від якої вони залежать. Таких заходів уживають, зокрема, у випадках, в яких це може сприяти поліпшенню стану їхнього здоров'я. Жодний військовополонений не може бути примушений погодитися на звільнення під слово честі або зобов'язання.

Одразу після початку бойових дій кожна сторона конфлікту повинна повідомити супротивній стороні закони та правила, які дозволяють або забороняють її громадянам давати згоду на звільнення під слово честі або зобов'язання. Військовополонені, звільнені під слово честі або інше зобов'язання згідно з повідомленими в такий спосіб законами та правилами, відповідають своєю особистою честю за точне дотримання всіх узятих на себе зобов'язань як стосовно держави, від якої вони залежать, так і стосовно

держави, яка взяла їх у полон. У таких випадках держава, від якої вони залежать, не повинна ні вимагати, ні приймати від них будь-яких послуг, які суперечать їхньому слову або зобов'язанню.

Стаття 22

Інтерновані військовополонені можуть перебувати лише в приміщеннях, які знаходяться на суходолі й дають повну гарантію гігієни та умов, сприятливих для здоров'я. За винятком особливих випадків, які виправдані інтересами самих військовополонених, їх не слід розміщувати у в'язницях.

Військовополонених, яких тримають у небезпечних для здоров'я місцях або місцевостях, клімат яких є згубним для їхнього здоров'я, потрібно якомога швидше переводити в місця з більш сприятливим кліматом.

Держава, що тримає в полоні, повинна групувати військовополонених у таборах або тимчасових таборах з урахуванням їхньої національності, мови та звичаїв, за умови, що таких військовополонених не будуть відокремлювати від військовополонених тих збройних сил, в яких вони служили на момент їхнього взяття в полон, за винятком відокремлення за їхньою згодою.

Стаття 23

Жодного військовополоненого не можна будь-коли відправити в такий район, в якому йому загрожував би вогонь із зони боїв, або тримати його там, а також не можна використовувати його присутність для захисту будь-яких пунктів чи районів від військових операцій.

Військовополонені повинні мати укриття від повітряних бомбардувань та інших небезпек війни в такій самій мірі, в якій їх має місцеве цивільне населення. За винятком тих осіб, які беруть участь у захисті своїх приміщень від зазначених небезпек, після оголошення тривоги вони можуть якомога швидше переходити в укриття. До них також можуть застосовуватися будь-які інші заходи захисту населення.

Держави, що тримають у полоні, повинні повідомляти відповідним державам через посередника держав-покровительок усю корисну інформацію про географічне положення таборів для військовополонених.

Щоразу, коли це дозволяють міркування воєнного характеру, табори для військовополонених удень повинні бути позначені літерами «PW» або «PG», розміщеними так, щоб їх добре було видно з повітря. Однак заінтересовані держави можуть домовитися про будь-яку іншу систему позначення. Так можуть бути позначені тільки справжні табори для військовополонених.

Стаття 24

Транзитні або фільтраційні табори постійного типу обладнуються в умовах, подібних до тих, які описано в цьому розділі, а з військовополоненими, яких тримають у них, поводяться так само, як і в інших таборах.

Глава II

Приміщення, харчування та одяг військовополонених

Стаття 25

Військовополонених розміщують в умовах, настільки сприятливих, наскільки сприятливими є умови розквартирування в тій самій місцевості військ держави, що тримає в полоні. Ці умови створюються з урахуванням звичок та звичаїв військовополонених і в жодному випадку не повинні бути шкідливими для їхнього здоров'я.

Зазначені вище положення застосовуються, зокрема, до спальних приміщень військовополонених, як стосовно загальної площі й мінімальної кубатури, так і стосовно основного обладнання, постільної білизни та ковдр.

Приміщення, передбачені для того, щоб ними користувалися військовополонені індивідуально або колективно, повинні бути повністю захищеними від вологи, достатньо обігріватися й освітлюватися, зокрема між настанням темноти й вимкненням світла. Необхідно вживати всіх запобіжних проти-пожежних заходів. У будь-яких таборах, в яких розміщено військовополонених-жінок, а також чоловіків, для них передбачаються окремі спальні приміщення.

Стаття 26

Основний добовий раціон харчування повинен бути достатнім за кількістю, якістю й різноманітністю для того, щоб підтримувати добрий стан здоров'я військовополонених та запобігати втраті ваги або розвитку недостатності харчування. До уваги слід брати й звичний для військовополонених режим харчування.

Держава, що тримає в полоні, забезпечує працюючих військовополонених необхідними додатковими раціонами, що необхідні для роботи, яку вони виконують.

Військовополонених забезпечують питною водою в достатній кількості. Дозволяється паління тютюну.

Військовополонених настільки, наскільки це можливо, залучають до приготування їхньої їжі; із цією метою їх можна використовувати для роботи на кухнях. Крім того, їм надають засоби для самостійного приготування наявної в них додаткової їжі.

Відповідні приміщення передбачаються для годування за спільним столом.

Колективні дисциплінарні заходи, що завдають шкоди харчуванню, забороняються.

Стаття 27

Одяг, білизна та взуття видаються військовополоненим у достатній кількості державою, що тримає в полоні, з урахуванням кліматичних умов місцевості, де вони перебувають. Формений одяг збройних сил супротивника, захоплений державою, що тримає в полоні, повинен видаватися військовополоненим, якщо він відповідає кліматичним умовам.

Регулярну заміну й ремонт зазначених вище речей забезпечує держава, що тримає в полоні. Крім того, військовополонені, що працюють, одержують належний одяг в усіх випадках, коли цього вимагає характер їхньої роботи.

Стаття 28

В усіх таборах відкривають крамниці, де військовополонені можуть купувати продукти харчування, мило й тютюн, а також предмети повсякденного вжитку. Розцінка за будь-яких обставин не може перевищувати ціни місцевого ринку.

Прибутки від табірних крамниць використовуються на благо військовополонених; із цією метою створюється спеціальний фонд. В управлінні крамницею та цим фондом має право брати участь представник військовополонених.

Після припинення функціонування табору кредитне сальдо спеціального фонду передається міжнародній благодійній організації для використання на благо військовополонених, які мають однакове громадянство з особами, що робили внески до цього фонду. У випадку загальної репатріації такі прибутки залишаються в державі, що тримає в полоні, якщо між відповідними державами не існує будь-якої іншої угоди протилежного змісту.

Глава III

Гігієна та медична допомога

Стаття 29

Держава, що тримає в полоні, зобов'язана вживати всіх санітарно-профілактичних заходів, необхідних для забезпечення в таборах чистоти й умов, сприятливих для здоров'я, а також для запобігання епідеміям.

Військовополонені повинні мати у своєму розпорядженні вдень і вночі санітарне обладнання, що відповідає правилам гігієни й тримається в постійній чистоті. У будь-яких таборах, в яких перебувають військовополонені-жінки, для них передбачають окреме санітарне обладнання.

Також, крім лазень та душів, обладнаних у таборах, військовополонених забезпечують у достатній кількості водою й милом для особистого туалету й прання їхньої білизни; із цією метою їм надають необхідні приміщення, обладнання та час.

Стаття 30

Кожний табір повинен мати відповідний лазарет, в якому військовополонені можуть отримувати необхідну медичну допомогу й в якому їм може бути забезпечений необхідний режим харчування. За необхідності окремо створюються ізолятори для інфекційних хворих і душевнохворих.

Військовополонені, які хворіють на тяжку хворобу, або стан здоров'я яких вимагає спеціального лікування, хірургічного втручання або госпіталізації, повинні прийматися до будь-якої військової чи цивільної медичної установи, в якій може бути забезпечене таке лікування, навіть якщо їхня репатріація передбачається в близькому майбутньому. Сприятливі умови створюються для догляду за інвалідами, зокрема сліпими, й для їхньої реабілітації, поки вони очікують репатріації.

Медична допомога військовополоненим повинна надаватися переважно медичним персоналом держави, до якої вони належать, а також, по можливості, однієї з ними національності.

Не можна перешкоджати військовополоненим з'являтися на прийом до медичного персоналу для огляду. Власті, що тримають у полоні, видають на прохання кожному військовополоненому, який пройшов лікування, офіційну довідку із зазначенням характеру його хвороби чи поранень, тривалості й характеру лікування. Дублікат такої довідки надсилають до Центрального агентства у справах військовополонених.

Витрати на лікування, зокрема витрати на придбання будь-яких пристроїв, необхідних для підтримання здоров'я військовополонених, зокрема зубних протезів й інших штучних пристроїв, та окулярів покладаються на державу, що тримає в полоні.

Стаття 31

Медичні огляди військовополонених проводяться, принаймні, раз на місяць. Вони включають визначення й записування ваги кожного військовополоненого. Їхньою метою, зокрема, є перевірка загального стану здоров'я, харчування та чистоти військовополонених, а також виявлення інфекційних хвороб, особливо туберкульозу, малярії та венеричних хвороб. Із цією метою застосовують найбільш ефективні доступні методи, наприклад періодичну масову рентгенографію з виготовленням мініатюрних знімків для виявлення туберкульозу на ранніх стадіях.

Стаття 32

Держава, що тримає в полоні, може вимагати, щоб військовополонені, які хоча й не належать до медичних служб своїх збройних сил, але є терапевтами, хірургами, стоматологами, середнім медичним персоналом або санітарами виконували свої медичні обов'язки в інтересах військовополонених, які належать до тієї самої держави, до якої належать вони самі. У такому випадку вони продовжують бути військовополоненими, але з ними поводяться так само, як і з відповідним медичним персоналом, затриманим державою, що тримає в полоні. Їх звільняють від будь-якої іншої роботи, передбаченої статтею 49.

Глава IV

Медичний та духовний персонал, затриманий для надання допомоги військовополоненим

Стаття 33

Особи зі складу медичного та духовного персоналу, затримані державою, що тримає в полоні, з метою надання допомоги військовополоненим, не вважаються військовополоненими. Однак вони як мінімум користуються пільгами та захистом, передбаченими цією Конвенцією, їм також забезпечують усі можливості для надання медичної та духовної допомоги військовополоненим.

Вони продовжують виконувати свої медичні й духовні обов'язки на благо військовополонених, переважно тих, які входять до складу збройних сил, до

яких належать вони самі, у рамках військових законів і статутів держави, що тримає в полоні, під керівництвом її компетентних служб та згідно з професійною етикою. Під час виконання своїх медичних та духовних обов'язків вони також користуються такими привілеями:

а) їм дозволяється періодично відвідувати військовополонених, які перебувають у складі робочих команд або в госпіталях поза табором. Із цією метою держава, що тримає в полоні, надає в розпорядження їх необхідні транспортні засоби;

б) у кожному таборі старший офіцер медичної служби несе відповідальність перед військовими властями табору за все, що пов'язане з діяльністю затриманого медичного персоналу. Із цією метою сторони конфлікту з початком бойових дій погоджують питання відповідності військових звань їхнього медичного персоналу, зокрема й персоналу товариств, зазначених у статті 26 Женевської Конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року. Цей старший офіцер медичної служби, а також військові священники мають право розглядати з компетентними властями табору усі питання, що стосуються їхніх обов'язків. Такі власті забезпечують їм необхідні сприятливі умови для листування із цих питань;

с) хоча вони повинні дотримуватися внутрішнього порядку табору, в якому їх тримають, таких осіб не можна змушувати виконувати будь-яку роботу, що не пов'язана з їхніми медичними або релігійними обов'язками.

Під час бойових дій сторони конфлікту домовляються про можливе звільнення затриманого персоналу й устанавлюють порядок звільнення.

Жодне з попередніх положень не звільняє державу, що тримає в полоні, від зобов'язань, покладених на неї стосовно військовополонених з медичного або духовного погляду.

Глава V Релігійна, інтелектуальна та фізична діяльність

Стаття 34

Військовополонені користуються повною свободою виконувати їхні релігійні обов'язки, зокрема відвідувати служби, які відповідають їхній вірі, за умови дотримання ними дисциплінарного порядку, устанавленого військовими властями.

Надаються відповідні приміщення, в яких можна проводити релігійні служби.

Стаття 35

Військовим священикам, які опинилися під владою ворожої держави та залишаються або яких тримають з метою надання допомоги військовополоненим, дозволяється здійснювати богослужіння для них та вільно виконувати обов'язки священика серед військовополонених тієї самої релігії відповідно до їхньої релігійної совісті. Їх розподіляють між різними таборами та робочими командами, в яких знаходяться військовополонені, що належать до одних і тих самих збройних сил, розмовляють однією й тією самою мовою або сповідують одну й ту саму релігію. Їм створюють сприятливі умови, зокрема надають транспортні засоби, передбачені статтею 33, для відвідування військовополонених, які перебувають за межами табору. Вони є вільними стосовно листування, яке підлягає цензурі, з питань їхніх релігійних обов'язків з духовними властями країни, в якій їх тримають, та з міжнародними релігійними організаціями. Листи й поштові картки, які вони можуть надсилати із цією метою, не входять до норми, передбаченої в статті 71.

Стаття 36

Військовополонені, які належать до духовенства, але не входили до складу військового духовенства у власних збройних силах, незалежно від їхнього віросповідання можуть вільно здійснювати богослужіння для своєї громади. Із цією метою з ними поводяться так само, як з військовими священиками, яких утримує держава, що тримає в полоні.

Виконувати будь-яку іншу роботу їх не примушують.

Стаття 37

У випадках, коли військовополонені не отримують допомоги представника військового духовенства з числа затриманих осіб або військовополоненого – священика їхнього віросповідання, на прохання заінтересованих військовополонених для виконання цих обов'язків призначають священика, що належить до того самого або аналогічного віросповідання, що й ці військовополонені, або, якщо такого немає, – обізнаного мирянина, якщо це є здійсненним з конфесійного погляду. Це призначення, яке повинно бути схвалене державою, що тримає в полоні, відбувається за погодженням з громадою заінтересованих військовополонених, а також, якщо це виявиться необхідним, за згодою місцевої духовної влади того самого віросповідання. Призначена в такий спосіб особа дотримується всіх правил, установлених державою, що тримає в полоні, в інтересах дисципліни та військової безпеки.

Стаття 38

Поважаючи особисті вподобання кожного військовополоненого, держава, що тримає в полоні, сприяє практиці влаштування для військовополонених інтелектуальних, освітніх та оздоровчих занять, спортивних змагань та ігор і вживає заходів, необхідних для їхнього здійснення, шляхом забезпечення їх відповідними приміщеннями та необхідним обладнанням.

Військовополонені повинні мати можливості робити фізичні вправи, зокрема займатися спортом і грати в ігри, та перебувати на свіжому повітрі. Для цього в усіх таборах повинно бути передбачено достатньо відкритих місць.

Глава VI Дисципліна

Стаття 39

Кожний табір військовополонених безпосередньо підпорядковується відповідальному офіцеру, який входить до складу регулярних збройних сил держави, що тримає в полоні. Такий офіцер повинен мати текст цієї Конвенції; він забезпечує доведення її положень до відома всього персоналу та охорони табору й відповідає, під керівництвом свого уряду, за її застосування. Військовополонені, за винятком офіцерів, повинні віддавати честь усім офіцерам держави, що тримає в полоні, і виявляти до них зовнішні ознаки поваги, які передбачені статутами, чинними у власних збройних силах.

Військовополонені-офіцери зобов'язані віддавати честь лише старшим за званням офіцерам держави, що тримає в полоні, однак начальнику табору віддавати честь вони зобов'язані незалежно від його звання.

Стаття 40

Носіння відмітних знаків і знаків державної належності, а також нагород дозволяється.

Стаття 41

Текст цієї Конвенції, тексти додатків до неї, а також зміст будь-якої спеціальної угоди, передбаченої в статті 6, викладені мовою військовополонених, вивішують у кожному таборі в місцях, де їх можуть прочитати всі військо-

вополонені. На прохання окремі примірники надають військовополоненим, які не можуть мати доступу до вивішеного примірника.

Будь-які правила, накази, повідомлення та оголошення стосовно поведінки військовополонених повідомляють їм мовою, яку вони розуміють. Такі правила, накази та оголошення вивішують у спосіб, зазначений вище, а копії передають представникові військовополонених. Кожний наказ та кожна команда, призначені для окремих військовополонених, повинні бути віддані мовою, яку вони розуміють.

Стаття 42

Застосування зброї проти військовополонених, зокрема проти тих, які тікають або намагаються здійснити втечу, є надзвичайним заходом, якому завжди повинні передувати попередження, що відповідають обставинам.

Глава VII Військові звання військовополонених

Стаття 43

Із самого початку бойових дій сторони конфлікту повідомляють одна одній посади та звання всіх осіб, зазначених у статті 4 цієї Конвенції, щоб забезпечити однаковість поводження між військовополоненими, які мають однакові звання. Створені в подальшому посади й звання є предметом подібних повідомлень.

Держава, що тримає в полоні, визнає вищі звання, які були присвоєні військовополоненим і про які було належним чином повідомлено державою, від якої залежать ці військовополонені.

Стаття 44

З офіцерами та військовополоненими, які мають такий самий статус, поводяться з повагою, належною їхньому званню та віку.

Щоб забезпечити обслуговування в офіцерських таборах, виділяють у достатній кількості військовополонених, які мають інші звання тих самих збройних сил та які по можливості розмовляють тією самою мовою, при цьому до уваги беруть звання офіцерів та військовополонених, які мають такий самий статус. Таких днювальних не зобов'язують виконувати будь-яку іншу роботу.

Усіляко заохочується здійснення нагляду самими офіцерами за харчуванням офіцерів за спільним столом.

Стаття 45

З військовополоненими, які не є офіцерами, та військовополоненими, які мають такий самий статус, поводяться з повагою, належною їхньому званню та віку.

Усіляко заохочується здійснення нагляду самими військовополоненими за харчуванням військовополонених за спільним столом.

Глава VIII

Переміщення військовополонених після їхнього прибуття до табору

Стаття 46

Держава, що тримає в полоні, вирішуючи питання про переміщення військовополонених, бере до уваги інтереси самих військовополонених, зокрема для того, щоб не ускладнити їхньої репатріації.

Переміщення військовополонених завжди здійснюють гуманно й в умовах, не менш сприятливих, ніж ті, в яких здійснюють переміщення військ держави, що тримає в полоні. До уваги завжди беруть кліматичні умови, до яких звикли військовополонені, і умови переміщення в жодному випадку не повинні бути шкідливими для їхнього здоров'я.

Держава, що тримає в полоні, під час переміщення забезпечує військовополонених їжею та питною водою в кількості, достатній для підтримання їхнього здоров'я в доброму стані, а також надає їм необхідний одяг, притулок та медичну допомогу. Держава, що тримає в полоні, уживає відповідних запобіжних заходів, особливо у випадку перевезення морем або повітряним шляхом, щоб забезпечити їхню безпеку в ході переміщення, а також складає повний список переміщуваних військовополонених перед їхнім вибуттям.

Стаття 47

Хворих або поранених військовополонених не переміщують доти, доки їхня поїздка не буде загрожувати їхньому одужанню, якщо переміщення не вимагає їхня безпека.

Якщо лінія фронту наближається до табору, то військовополонених, які знаходяться в цьому таборі, не можна переміщувати, якщо їхнє переміщення не може бути здійснене у відповідних умовах безпеки або якщо вони будуть наражатися на більшу небезпеку, коли їх залишать на місці, ніж коли їх будуть переміщувати.

Стаття 48

У випадку переміщення військовополоненим офіційно повідомляють про їхнє вибуття та їхню нову поштову адресу. Такі повідомлення роблять заздалегідь, щоб військовополонені встигли зібрати свої речі та повідомити своїм найближчим родичам.

Їм дозволяють забрати особисті речі, кореспонденцію та посилки, які надійшли на їхню адресу. Вага такого багажу може бути обмежена, якщо цього вимагають обставини переміщення, вагою, яку військовополонений може нормально переносити і яка в жодному випадку не може перевищувати 25 кг на одну особу.

Кореспонденцію та посилки, надіслані на адресу їхнього колишнього табору, пересилають їм без затримки. Начальник табору за погодженням з представником військовополонених уживає будь-яких заходів, необхідних для забезпечення перевезення колективного майна військовополонених та речей, які вони не можуть узяти із собою через обмеження, накладені на підставі другого абзацу цієї статті.

Витрати на переміщення покриває держава, що тримає в полоні.

Розділ III ПРАЦЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Стаття 49

Держава, що тримає в полоні, може використовувати працю військовополонених, які є працездатними, беручи до уваги їхній вік, стать, військове звання та фізичну здатність виконувати певну роботу й маючи на меті, зокрема, підтримання їх у доброму фізичному та психічному стані.

Від унтер-офіцерів, які є військовополоненими, можна вимагати лише виконання роботи наглядового характеру. Унтер-офіцери, від яких цього не вимагають, можуть попросити, щоб їм надали іншу підходящу роботу, яку по можливості для них знаходять.

Якщо офіцери або прирівняні до них особи просять надати їм підходящу роботу, то для них її по можливості знаходять, але за жодних обставин їх не можна примушувати працювати.

Стаття 50

Крім робіт, пов'язаних з керуванням табором, уведенням його в експлуатацію або утриманням і технічним обслуговуванням, військовополонених

можна примушувати виконувати лише ті види робіт, які включено до таких класів:

- a) сільського господарства;
- b) галузей промисловості, пов'язаних з виробництвом або видобутком сировини, а також обробних галузей промисловості, за винятком металургійної, машинобудівної та хімічної промисловості; громадських та будівельних робіт, які не мають воєнного характеру або призначення;
- c) транспорту й навантаження-розвантаження матеріальних запасів, які не мають воєнного характеру або призначення;
- d) торговельного підприємництва, прикладного мистецтва;
- e) побутового обслуговування;
- f) комунальних послуг, які не мають воєнного характеру або призначення.

Якщо викладені вище положення порушено, то військовополоненим дозволяється використовувати своє право на оскарження відповідно до статті 78.

Стаття 51

Для військовополонених повинні бути створені відповідні умови для праці, зокрема стосовно помешкання, харчування, одягу та спорядження; такі умови не повинні бути гіршими, ніж ті, які мають громадяни держави, що тримає в полоні, зайняті на аналогічних роботах; слід також брати до уваги кліматичні умови.

Держава, що тримає в полоні, під час використання праці військовополонених забезпечує належне застосування національного законодавства про охорону праці там, де зайняті військовополонені.

Військовополонені проходять таку попередню підготовку й забезпечуються такими засобами захисту, які відповідають роботі, що вони повинні будуть виконувати, і які подібні до тих, які надаються громадянам держави, що тримає в полоні. За умови виконання положень статті 52 військовополонених дозволяється наражати на звичайну небезпеку, на яку наражаються ці цивільні працівники.

У жодному випадку не можна створювати тяжчі умови праці шляхом уживання дисциплінарних заходів.

Стаття 52

Жодного військовополоненого не дозволяється використовувати для виконання роботи, яка має шкідливий для здоров'я або небезпечний характер, якщо він з власної волі не береться за виконання такої роботи.

Жодному військовополоненому не наказують виконувати роботу, яка виглядала б принизливою для військовослужбовця власних збройних сил держави, що тримає в полоні.

Видалення мін або подібних до них пристроїв вважається небезпечною роботою.

Стаття 53

Тривалість робочого дня військовополонених, включно із часом переїзду до місця виконання роботи й назад, не може бути надмірною й у жодному випадку не повинна перевищувати тривалості робочого дня, дозволеної для цивільних робітників у тому самому районі, які є громадянами держави, що тримає в полоні, і найняті для виконання такої самої роботи.

Військовополоненим у середині робочого дня повинен надаватися відпочинок тривалістю не менше як година. Цей відпочинок буде такий самий, як і відпочинок, на який мають право робітники держави, що тримає в полоні, якщо останній буде мати більшу тривалість. Їм також надають додатково відпочинок тривалістю двадцять чотири години поспіль щотижня, здебільшого в неділю або в день відпочинку, установлений у країні їхнього походження. Крім того, кожному військовополоненому, який пропрацював один рік, надають відпочинок тривалістю вісім днів поспіль, під час якого йому виплачують його винагороду за працю.

Якщо застосовуються такі форми праці, як відрядна робота, це не повинно призводити до надмірного подовження тривалості робочого дня.

Стаття 54

Розмір винагороди за працю військовополонених, установлюють відповідно до положень статті 62 цієї Конвенції.

Військовополоненим, які постраждали внаслідок нещасного випадку на роботі або які захворіли під час або в результаті виконання роботи, надають таку медичну допомогу, якої може вимагати їхній стан. Крім того, держава, що тримає в полоні, видає військовополоненим медичне свідоцтво, яке дозволяє їм подати свої вимоги до держави, від якої вони залежать, і надсилає копію до Центрального агентства у справах військовополонених, передбаченого в статті 123.

Стаття 55

Придатність військовополонених до праці періодично перевіряють шляхом медичних оглядів, принаймні раз на місяць. Під час оглядів особливу увагу приділяють характеру робіт, виконувати які вимагають від військовополонених.

Якщо будь-який військовополонений вважає себе непрацездатним, то йому дозволяють звернутися до медичного персоналу його табору. Терапевти або хірурги можуть рекомендувати звільнити від роботи військовополонених, які, на їхню думку, є непрацездатними.

Стаття 56

Організація робочих загонів та керування ними подібні до організації таборів військовополонених та керування ними.

Кожний робочий загін залишається під контролем табору військовополонених та його частиною в адміністративно-господарському відношенні. Військова влада та начальник зазначеного табору несуть відповідальність під контролем свого уряду за дотримання положень цієї Конвенції в робочих загонах.

Начальник табору веде поточний облік робочих загонів, залежних від його табору, і повідомляє його тим делегатам держави-покровительки, Міжнародного комітету Червоного Хреста або інших організацій, що надають допомогу військовополоненим, які можуть відвідати табір.

Стаття 57

Поводження з військовополоненими, які працюють на приватних осіб, навіть якщо ці останні відповідають за їхню охорону та захист, не повинно бути гіршим, ніж поведження, передбачене цією Конвенцією. Держава, що тримає в полоні, військова влада та начальник табору, до якого належать такі військовополонені, несуть повну відповідальність за тримання військовополонених, піклування про них, поведження з ними та виплату винагороди за їхню працю.

Такі військовополонені мають право підтримувати зв'язок з представниками військовополонених у таборах, від яких вони залежать.

Розділ IV КОШТИ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Стаття 58

Від самого початку бойових дій та до укладення угоди із цього питання з державою-покровителькою держава, що тримає в полоні, може встановлювати таку максимальну суму в грошах готівкою чи в будь-якій іншій аналогічній формі, яку військовополоненим дозволяється мати при собі. Будь-яку

надлишкову суму, яку вони законно мали при собі та яку в них взяли або вилучили, зараховують на їхній рахунок разом з будь-якими іншими грошовими сумами, які вони здали на зберігання; такі суми не можуть бути конвертовані в будь-яку іншу валюту без згоди військовополонених.

Якщо військовополоненим дозволено придбавати послуги або речі вжитку за межами табору за готівку, то такі платежі здійснюються військовополоненим особисто або адміністрацією табору, яка відносить їх на рахунки відповідних військовополонених. Держава, що тримає в полоні, установлює стосовно цього необхідні правила.

Стаття 59

Готівка, яку вилучили у військовополонених згідно зі статтею 18 під час узяття їх у полон та яка є валютою держави, що тримає в полоні, зараховують на їхні окремі рахунки відповідно до положень статті 64 цього розділу.

Суми у валюті держави, що тримає в полоні, одержані в результаті конвертації вилучених у військовополонених у той самий час коштів в іншій валюті, також зараховують у кредит їхніх окремих рахунків.

Стаття 60

Держава, що тримає в полоні, виплачує всім військовополоненим щомісячний такий аванс грошового забезпечення, розмір якого встановлюється конвертацією у валюту зазначеної держави таких сум:

категорія I (полонені, які мають звання, нижче за сержанта) – восьми швейцарських франків;

категорія II (сержанти й інші унтер-офіцери або військовополонені, які мають відповідне звання) – дванадцяти швейцарських франків;

категорія III (уррант-офіцери й офіцери до капітана включно або військовополонені, які мають відповідне звання) – п'ятдесяти швейцарських франків;

категорія IV (майори, підполковники, полковники або військовополонені, які мають відповідне звання) – шістдесяти швейцарських франків;

категорія V (генерали або військовополонені, які мають відповідне звання) – сімдесяти п'яти швейцарських франків.

Однак відповідні сторони конфлікту за допомогою спеціальних угод можуть змінювати розмір авансів грошового забезпечення, що належить військовополоненим зазначених вище категорій.

Крім того якщо зазначені в першій частині суми будуть занадто великими порівняно з грошовим забезпеченням, яке виплачують у збройних силах держави, що тримає в полоні, або якщо з будь-якої причини це буде серйоз-

но обтяжувати державу, що тримає в полоні, то до укладення спеціальної угоди з державою, від якої залежать військовополонені, про зміну зазначених вище сум держава, що тримає в полоні:

а) продовжує зараховувати в кредит рахунків військовополонених суми, зазначені у викладених вище абзацах;

б) може тимчасово обмежити суму, що виплачують із цих авансів грошового забезпечення військовополоненим для їхнього використання, до сум, які є обґрунтованими, але які для категорії I не можуть бути меншими, ніж сума, яку держава, що тримає в полоні, виплачує особам зі складу власних збройних сил.

Причини будь-яких обмежень повідомляють без затримки державі-покровительці.

Стаття 61

Держава, що тримає в полоні, приймає для роздачі як додаткове грошове забезпечення суми, які держава, від якої залежать військовополонені, може переказувати їм, за умови, що ці суми, які підлягають виплаті, однакові для кожного військовополоненого тієї самої категорії, виплачуються всім військовополоненим цієї категорії, які залежать від цієї держави, і кладуться на їхні окремі рахунки якомога скоріше відповідно до положень статті 64. Це додаткове грошове забезпечення не звільняє державу, що тримає в полоні, від жодного зобов'язання відповідно до цієї Конвенції.

Стаття 62

Військовополонені одержують безпосередньо від властей, які тримають їх, справедливу винагороду за працю. Розмір винагороди встановлюють ці самі власті, але ніколи він не може бути меншим, ніж чверть швейцарського франка за повний робочий день. Держава, що тримає в полоні, повідомляє військовополоненим, а також державі, від якої вони залежать, через посередника держави-покровительки розмір установленної нею щоденної винагороди за працю.

Власті, які тримають військовополонених, так само виплачують винагороду за працю військовополоненим, яких постійно призначають виконувати обов'язки або займатися кваліфікованими чи напівкваліфікованими справами у зв'язку з управлінням таборами, їхнім облаштуванням чи ремонтом, а також військовополоненим, яким наказують виконувати обов'язки духовного або медичного персоналу в інтересах їхніх товаришів.

Винагорода за працю представника військовополонених, його помічників, якщо такі є, виплачується з фонду, що поповнюється від прибутків військової крамниці. Розмір такої винагороди встановлюється представни-

ком військовополонених і затверджується начальником табору. Якщо такого фонду не існує, то власті, які тримають у полоні, виплачують цим військовополоненим справедливую винагороду за їхню працю.

Стаття 63

Військовополоненим дають дозвіл на одержання грошових переказів, адресованих їм особисто, або колективних грошових переказів.

Кожний військовополонений має право розпоряджатися кредитним сальдо свого рахунку, передбаченого наступною статтею, у рамках, установлених державою, яка тримає в полоні і яка на прохання здійснює такі виплати. За умови дотримання фінансових та валютних обмежень, які держава, що тримає в полоні, вважає необхідними, військовополонені можуть також здійснювати платежі за кордоном. У цьому випадку платежам, які військовополонені здійснюють на користь своїх утриманців, віддається перевага.

У будь-якому випадку військовополонені можуть, якщо держава, від якої вони залежать, дає на це згоду, робити розпорядження про здійснення виплат у своїй країні таким чином: держава, що тримає в полоні, надсилає зазначеній вище державі через державу-покровительку авізо, яке містить усю необхідну інформацію про військовополонених, одержувачів грошей, а також суму платежу, виражену у валюті держави, що тримає в полоні. Зазначене авізо підписують військовополонені та візує начальник табору. Держава, що тримає в полоні, записує відповідну суму на рахунок військовополоненого. Дебетовані таким чином суми держава, що тримає в полоні, зараховує в кредит держави, від якої залежать військовополонені.

Для застосування зазначених вище положень держава, що тримає в полоні, може скористатися типовими правилами, які викладено в додатку V до цієї Конвенції.

Стаття 64

Держава, що тримає в полоні, відкриває на кожного військовополоненого рахунок, який містить відомості, принаймні, про таке:

1. Суми, які належить виплатити військовополоненому, або ті, які він одержав як аванс у рахунок грошового забезпечення, плату за працю або з інших джерел; суми у валюті держави, що тримає в полоні, вилучені у військовополоненого; а також суми, вилучені у військовополоненого та конвертовані на його прохання у валюту зазначеної держави;

2. Кошти, видані військовополоненому готівкою, або в іншому аналогічному вигляді; виплати, здійснені від його імені та на його прохання; суми, переказані відповідно до третього абзацу статті 63.

Стаття 65

Біля кожного запису в рахунку військовополоненого ставляться підпис чи ініціали військовополоненого або довіреної особи, яка діє від його імені.

Військовополоненим завжди надають достатні можливості для ознайомлення зі станом своїх рахунків і для одержання копій цих рахунків, які також можуть бути перевірені представниками держави-покровительки під час відвідування ними табору.

Коли військовополонених переводять з одного табору до іншого, їхні особові рахунки супроводжують їх. У випадку передачі військовополонених від однієї держави, що тримає в полоні, до іншої, грошові суми, які їм належать, не конвертовані у валюту держави, що тримає в полоні, супроводжують їх також. На всі інші кошти, які залишаються на кредиті їхніх рахунків, вони одержують свідоцтво.

Заінтересовані сторони конфлікту можуть домовитися про повідомлення одна одній через визначені проміжки часу за посередництвом держави-покровительки даних про кошти, які є на рахунках військовополонених.

Стаття 66

Після закінчення перебування в полоні внаслідок звільнення військовополоненого або його репатріації, держава, що тримає в полоні, видає йому документ, підписаний уповноваженим на те офіцером цієї держави, із зазначенням кредитного сальдо, яке належить військовополоненому на той час. Держава, що тримає в полоні, також надсилає через державу-покровительку урядові, від якого залежать військовополонені, списки, що містять усі належні дані про всіх військовополонених, перебування яких у полоні закінчилося у зв'язку з репатріацією, звільненням, утечею або смертю чи в будь-який інший спосіб, зазначивши розмір їхнього кредитного сальдо. Кожний аркуш таких списків засвідчує вповноважений представник держави, що тримає в полоні.

Будь-яке із зазначених вище положень цієї статті, може бути змінене за взаємною згодою будь-яких двох сторін конфлікту.

Держава, від якої залежить військовополонений, несе відповідальність за врегулювання з ним кредитного сальдо, яке йому належить від держави, що тримала в полоні, після закінчення строку його перебування в полоні.

Стаття 67

Аванси в рахунок грошових виплат, які видаються військовополоненим відповідно до статті 60, уважаються авансами, виданими від імені держави, від якої вони залежать. Такі аванси в рахунок грошових виплат, так само, як

і виплати, що їх зазначена держава здійснює відповідно до третього абзацу статті 63 та статті 68, є предметом погодження між заінтересованими державами після закінчення бойових дій.

Стаття 68

Будь-яку вимогу військовополоненого стосовно компенсації у зв'язку з каліцтвом чи інвалідністю, що пов'язані з його працею, надсилають до держави, від якої залежить військовополонений, через державу-покровительку. Відповідно до статті 54, держава, що тримає в полоні, в усіх випадках видає військовополоненому документ, в якому зазначаються: характер каліцтва чи інвалідності, обставини, за яких це трапилося, та дані про медичне лікування чи госпіталізацію, які йому надавалися. Цей документ підписує вповноважений офіцер держави, що тримає в полоні, а медичні дані засвідчує лікар медичної служби.

Будь-які вимоги військовополоненого стосовно компенсації за особисті речі, гроші або цінності, конфісковані в нього державою, що тримає в полоні, у порядку, передбаченому статтею 18, і не повернуті йому під час його репатріації, або стосовно компенсації за збитки, що їх, як уважає військовополонений, він зазнав з вини держави, що тримає в полоні, чи будь-якого з її представників, також надсилають державі, від якої залежить військовополонений. Проте всі особисті речі, необхідні для військовополонених під час їхнього перебування в полоні, замінюють за рахунок держави, що тримає в полоні. Держава, що тримає в полоні, в усіх випадках видає їм документ, підписаний уповноваженим офіцером, із зазначенням причин, з яких ці речі, гроші або цінності не були повернуті. Копію такого документа надсилають державі, від якої залежить військовополонений, через Центральне агентство у справах військовополонених, зазначене в статті 123.

Розділ V

ЗВ'ЯЗОК ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ІЗ ЗОВНІШНІМ СВІТОМ

Стаття 69

Одразу після того, як військовополонені потрапляють під її владу, держава, що тримає в полоні, повідомляє як самим військовополоненим, так і державам, від яких вони залежать, за посередництвом держави-покровительки, заходи, ужиті на виконання положень цієї частини. Вона також повідомляє заінтересованим сторонам про будь-які зміни цих заходів.

Стаття 70

Кожному військовополоненому відразу після взяття в полон або не пізніше, ніж через тиждень після прибуття до табору, навіть якщо це транзитний табір, а також у випадку хвороби або переведення до госпіталю чи до іншого табору, надають можливість надіслати безпосередньо своїй родині, з одного боку, а з іншого – до Центрального агентства у справах військовополонених, зазначеного в статті 123, поштову картку, написану, якщо це можливо, за зразком, наведеним у додатку до цієї Конвенції, з інформацією про взяття в полон, про стан свого здоров'я та поштову адресу. Такі картки надсилають якомога швидше, їхнє відправлення не можна затримувати під будь-яким приводом.

Стаття 71

Військовополоненим дозволено як надсилати, так й одержувати листи й поштові картки. Якщо держава, що тримає в полоні, визнає за необхідне обмежити кількість листів і поштових карток, що їх надсилає кожний військовополонений, це не повинно бути менше двох листів і чотирьох поштових карток на місяць без урахування карток з повідомленням про взяття в полон, передбачених у статті 70, написаних, якщо це можливо, за зразком, наведеним у додатку до цієї Конвенції. Інші обмеження можуть бути застосовані лише у випадку, коли держава-покровителька має підстави вважати, що це відповідає інтересам самих військовополонених, з огляду на труднощі перекладу, на які натрапить держава, що тримає в полоні, через неможливість залучення достатньої кількості кваліфікованих перекладачів для цензурування кореспонденції. Якщо необхідно обмежити кореспонденцію, адресовану військовополоненим, таке рішення може бути винесене лише державою, від якої залежать військовополонені, по можливості, на прохання держави, що тримає в полоні. Такі листи й поштові картки пересилають самим швидким способом, який є у держави, що тримає в полоні; забороняється невідправлення або затримування відправлення їх як дисциплінарне стягнення.

Військовополоненим, які тривалий час не одержують відомостей від родини, або не мають можливості листуватися з нею у звичайний спосіб, так само як і військовополоненим, що перебувають на великій відстані від своїх домівок, дозволяється надсилати телеграми, вартість яких або заносять на дебет їхнього рахунку, який має держава, що тримає в полоні, або сплачують вони самі грошми, що є в їхньому розпорядженні. Військовополонені також користуються такою можливістю у випадку нагальної потреби.

Як загальне правило кореспонденція військовополонених ведеться їхньою рідною мовою. Сторони конфлікту можуть дозволити листування також іншими мовами.

Мішки з кореспонденцією військовополонених повинні бути ретельно опечатані, позначені етикетками з точним описом їхнього вмісту та надіслані на адресу поштового відділення місця призначення.

Стаття 72

Військовополонені мають право одержувати поштою чи будь-якими іншими способами посилки, індивідуальні та колективні, які містять, зокрема, продукти харчування, одяг, медикаменти й предмети релігійного, освітнього або розважального характеру, які можуть задовольнити їхні потреби, зокрема книжки, предмети культу, наукове обладнання, екзаменаційні білети, музичні інструменти, спортивний інвентар і матеріали, що дозволяють військовополоненим продовжувати навчання або займатися мистецькою діяльністю.

Ці посилки в жодному випадку не звільняють державу, що тримає в полоні, від зобов'язань, які вона має відповідно до цієї Конвенції.

Єдиними обмеженнями стосовно цих посилок можуть бути лише ті, які будуть запропоновані державою-покровительською в інтересах самих військовополонених або Міжнародним комітетом Червоного Хреста чи іншою організацією, яка надає допомогу військовополоненим – це стосується лише власних поштових відправлень військовополонених – у випадках надзвичайного перевантаження транспорту або системи зв'язку.

Умови відправлення індивідуальних та колективних посилок стають, якщо це необхідно, предметом спеціальних угод між заінтересованими державами, які в жодному випадку не можуть затримувати надходження до військовополонених посилок допомоги. Книжки не можна укладати до посилок з продуктами харчування та одягом. Медикаменти, як правило, пересилають у колективних посилках.

Стаття 73

За відсутності спеціальних угод між заінтересованими державами про порядок одержання та розподілу колективних посилок допомоги, застосовують додані до цієї Конвенції правила стосовно колективних посилок.

Названі вище спеціальні угоди в жодному випадку не обмежують прав представників військовополонених на одержання ними колективних посилок, призначених для військовополонених, на розподіл та на розпорядження ними в інтересах військовополонених.

Ці угоди не обмежують також права контролювати розподіл колективних посилок серед адресатів, яке мають представники держави-покровительки, Міжнародного комітету Червоного Хреста чи будь-якої іншої організації, що надає допомогу військовополоненим та відповідає за відправку колективних посилок.

Стаття 74

Усі посилки допомоги, призначені для військовополонених, звільняються від митних та інших зборів.

Кореспонденція, посилки допомоги та дозволені грошові перекази, адресовані військовополоненим, або ті, які вони надсилають поштою чи безпосередньо, або через Довідкове бюро, зазначене в статті 122, або через Центральне агентство у справах військовополонених, зазначене в статті 123, звільняються від усіх поштових зборів, як у країнах відправлення та призначення, так й у проміжних країнах.

Витрати з пересилки призначених для військовополонених посилок допомоги, які через свою вагу або з будь-якої іншої причини не можуть бути відправлені їм поштою, несе держава, що тримає в полоні, на всіх контрольованих нею територіях. Інші держави – учасниці Конвенції несуть витрати з пересилки на власних територіях.

За відсутності спеціальних угод між заінтересованими Сторонами, витрати з пересилки таких посилок, що не підпадають під дію зазначених вище пільг, сплачує сам відправник.

Високі Договірні Сторони намагаються зменшити, наскільки це можливо, тарифи на телеграми, які надсилають військовополонені або які надсилають їм.

Стаття 75

У випадку, коли військові операції перешкоджають заінтересованим державам виконувати покладений на них обов'язок забезпечувати транспортування посилок, зазначених у статтях 70, 71, 72 та 77, заінтересовані держави-покровительки, Міжнародний комітет Червоного Хреста чи будь-яка інша організація, що її визнають сторони конфлікту, може взяти на себе забезпечення транспортування цих посилок відповідними засобами (залізницею, вантажними машинами, кораблями, чи літаками тощо). Із цією метою Високі Договірні Сторони намагаються надати ці транспортні засоби та дозволити їхній рух, зокрема, видаючи необхідні охоронні свідоцтва.

Ці транспортні засоби можна також використовувати для транспортування:

а) кореспонденції, списків та звітів, якими обмінюються Центральне агентство у справах військовополонених, зазначене в статті 123, та Національне бюро, зазначене в статті 122;

б) кореспонденції та звітів стосовно військовополонених, якими держава покровителька, Міжнародний комітет Червоного Хреста чи будь-яка інша організація, яка надає допомогу військовополоненим, обмінюються або зі своїми представниками, або зі сторонами конфлікту.

Ці положення жодним чином не обмежують права будь-якої сторони конфлікту організувати інші транспортні засоби, якщо вона вважає за потрібне, і не перешкоджають видачі перепусток на взаємно погоджених умовах.

За відсутності спеціальних угод, витрати, пов'язані з використанням таких засобів транспортування, несуть пропорційно сторони конфлікту, чії громадяни користуються такими послугами.

Стаття 76

Цензурування кореспонденції, яку надсилають або одержують військовополонені, здійснюють якомога швидше. Цензурування кореспонденції здійснюють лише держава-відправник і держава-одержувач, при цьому кожна з них здійснює цензурування лише раз.

Огляд посилок, призначених для військовополонених, не може здійснюватися в таких умовах, які можуть піддати псуванню товари, що в них знаходяться; за винятком посилок з друкованими або письмовими матеріалами, огляд здійснюється в присутності адресата або його товариша, який також є військовополоненим і якого він уповноважив належним чином. Вручення військовополоненим посилок, індивідуальних та колективних, не може затримуватися під приводом труднощів, пов'язаних із цензурою.

Будь-який наказ про заборону листування, який видають сторони конфлікту з політичних чи військових міркувань, може бути лише тимчасовим, а строк його чинності – якомога коротшим.

Стаття 77

Держави, що тримають у полоні, забезпечують усі можливості для передачі за посередництвом держави-покровительки або Центрального агентства у справах військовополонених, зазначеного в статті 123, актів, паперів та документів, які надсилаються військовополоненим або які надсилають військовополонені, зокрема доручень і заповітів.

У всіх випадках вони сприяють укладанню та виконанню цих документів від імені військовополонених, зокрема дозволяють їм консультуватися з юристом та вживають заходів для забезпечення засвідчення підписів військовополонених.

Розділ VI ВІДНОСИНИ МІЖ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ ТА ВЛАСТЯМИ

Глава I Скарги військовополонених на умови полону

Стаття 78

Військовополонені мають право подавати військовим властям, від яких вони залежать, клопотання стосовно умов полону, яким їх піддають.

Вони також мають необмежене право звертатися через довірену особу чи, якщо вони вважають це необхідним, безпосередньо до представників держав-покровительок, щоб звернути їхню увагу на будь-які питання, з яких вони можуть мати скарги на свої умови полону.

Ці клопотання та скарги не обмежуються й не розглядаються як частина квоти кореспонденції, зазначеної в статті 71. Вони повинні бути передані негайно. Навіть якщо вони визнані необґрунтованими, вони не можуть зумовлювати жодного покарання.

Довірені особи військовополонених можуть періодично надсилати представникам держав-покровительок доповіді про становище в таборах та потреби військовополонених.

Глава II Представники військовополонених

Стаття 79

У всіх місцях, де перебувають військовополонені, за винятком місць, де є офіцери, військовополонені вільно, шляхом таємного голосування, обирають кожні шість місяців, а також у випадку наявності вакансій, представників військовополонених, яким доручається представляти їх перед військовими властями, державами-покровительками, Міжнародним комітетом Червоного Хреста й будь-якою іншою організацією, яка може допомагати їм. Ці представники військовополонених мають право бути переобраними.

У таборах для офіцерів та прирівняних до них осіб або в змішаних таборах представником військовополонених табору визнається офіцер, який є старшим за званням серед військовополонених. У таборах для офіцерів йому допомагають один чи більше консультантів, обраних офіцерами; у змішаних

таборах його помічників обирають військовополонені, що не є офіцерами, зі свого середовища.

У трудових таборах для військовополонених розміщують військовополонених офіцерів того самого громадянства, щоб вони виконували адміністративні функції, покладені на військовополонених. Ці офіцери можуть бути обрані як представники військовополонених згідно з першим абзацем цієї статті. У такому випадку помічники представників військовополонених обираються з-поміж військовополонених, які не є офіцерами.

Кожний обраний представник військовополонених перед тим, як почати виконувати свої обов'язки, повинен бути затверджений державою, що тримає в полоні. Якщо держава, що тримає в полоні, відмовляється затвердити військовополоненого, обраного його товаришами, вона повинна повідомити державі-покровительці причину такої відмови.

В усіх випадках громадянство, мова та звичаї представника військовополонених повинні бути такими, як громадянство, мова та звичаї військовополонених, яких він представляє. Отже, військовополонені, що розподілені по різних секторах табору відповідно до їхнього громадянства, мови та звичаїв, мають у кожному секторі свого представника відповідно до викладених вище абзаців.

Стаття 80

Представники військовополонених підтримують фізичне, духовне та інтелектуальне благополуччя військовополонених.

Зокрема, у випадках, коли військовополонені вирішують організувати серед себе систему взаємодопомоги, ця організація буде належати до компетенції представника військовополонених на додаток до спеціальних обов'язків, покладених на нього іншими положеннями цієї Конвенції.

Представники військовополонених не несуть відповідальності лише за причини їхніх обов'язків за будь-які правопорушення, скоєні військовополоненими.

Стаття 81

Представників військовополонених не примушують виконувати будь-яку іншу роботу, якщо через це буде утруднене виконання їхніх обов'язків.

Представники військовополонених можуть призначати потрібних їм помічників зі складу військовополонених. Їм надаються всі практичні можливості, зокрема певна свобода пересування, необхідна для виконання їхніх обов'язків (відвідання робочих команд, одержання посилок допомоги тощо).

Представникам військовополонених дозволено відвідувати приміщення, в яких тримають військовополонених, а кожний військовополонений має

право безперешкодно консультиватися зі своїм представником військовополонених.

Представникам військовополонених також надають усі можливості для обміну інформацією за допомогою пошти й телеграфу з властями, які тримають у полоні, з державами-покровительками, з Міжнародним комітетом Червоного Хреста та їхніми представниками, зі змішаними медичними комісіями, а також з організаціями, які надають допомогу військовополоненим. Представники військовополонених з робочих команд користуються такими самими можливостями стосовно обміну інформацією з представниками військовополонених основного табору. Такі обміни інформацією не є обмеженими й не вважаються частиною квоти, зазначеної в статті 71.

Тим представникам військовополонених, яких переміщують до іншого місця, дають відповідний час, щоб вони ознайомили своїх наступників з поточними справами.

У випадку усунення представника військовополонених про причини цього повідомляють державі-покровительці.

Глава III **Кримінальні й дисциплінарні санкції**

I **Загальні положення**

Стаття 82

Військовополонений підпорядковується законам, статутам і наказам, які є чинними у збройних силах держави, що тримає в полоні; остання є виправданою в уживанні юридичних або дисциплінарних заходів стосовно будь-якого скоєного військовополоненим порушення таких законів, статутів або наказів. Однак не дозволяються будь-яке судочинство або санкції, які суперечать положенням цієї глави.

Якщо будь-який закон, статут чи наказ держави, що тримає в полоні, визначає дії, учинені військовополоненим, як карані, тоді як такі самі дії не були б караними, якби їх здійснила особа зі складу військ держави, що тримає в полоні, то такі дії спричиняють лише дисциплінарні стягнення.

Стаття 83

Під час вирішення питання про те, якими – судовими чи дисциплінарними – повинні бути процесуальні дії стосовно правопорушення, що, як

стверджується, учинене військовополоненим, держава, що тримає в полоні, забезпечує таке становище, при якому компетентні органи виявляють якомога більшу поблажливість і вживають, по можливості, дисциплінарних, а не судових заходів.

Стаття 84

Військовополоненого судить лише військовий суд, якщо чинне законодавство держави, що тримає в полоні, не містить чітко викладеного дозволу цивільним судам судити особу зі складу збройних сил держави, що тримає в полоні, за такий самий злочин, що, як стверджується, був скоєний військовополоненим.

За жодних обставин військовополоненого не може судити будь-який суд, який не надає необхідних загальновизнаних гарантій незалежності й безсторонності й, зокрема, судова процедура якого не забезпечує підсудному права та засобів захисту, передбачених у статті 105.

Стаття 85

Військовополонені, яких переслідують судовим порядком відповідно до законодавства держави, що тримає в полоні, за діяння, учинені ними до взяття в полон, користуються, навіть у випадку засудження, пільгами цієї Конвенції.

Стаття 86

Жодний військовополонений не може бути покараний більше одного разу за одне й те саме діяння або за одним і тим самим обвинуваченням.

Стаття 87

Військові власті й суди держави, що тримає в полоні, не можуть застосовувати до військовополонених будь-яких інших покарань, крім тих, які передбачено за такі самі правопорушення для осіб зі складу збройних сил зазначеної держави, які вчинили такі самі діяння.

Під час призначення покарання військові суди або власті держави, що тримає в полоні, максимально враховують той факт, що підсудний, не будучи громадянином держави, що тримає в полоні, не пов'язаний з нею жодним обов'язком бути вірним їй і що він знаходиться під її владою внаслідок обставин, не залежних від його волі. Зазначені суди чи військові власті мають можливість пом'якшити покарання, призначене за правопорушення, в якому обвинувачують військовополоненого, і, отже, не зобов'язані дотримуватися передбаченого законом мінімуму цього покарання.

Будь-які колективні покарання за індивідуальні діяння, тілесні покарання, тримання в приміщеннях без денного світла та взагалі будь-які види тортур або прояви жорстокості заборонено.

Держава, що тримає в полоні, не може позбавити жодного військовополоненого його звання або можливості носити відмітні знаки.

Стаття 88

До офіцерів, унтер-офіцерів та солдатів, які є військовополоненими й відбувають дисциплінарне стягнення або кримінальне покарання, не застосовується більш суворий режим, ніж той, який застосовується у випадку накладення такого самого стягнення або покарання на осіб, які мають такі самі звання, із числа збройних сил держави, що тримає в полоні.

Жінок-військовополонених не засуджують до більш суворих покарань і не застосовують до них більш суворого режиму під час відбування покарання, ніж до тих жінок зі складу збройних сил держави, що тримає в полоні, які відбувають покарання за таке саме порушення.

У жодному випадку жінок-військовополонених не засуджують до більш суворого покарання і не застосовують до них більш суворого режиму під час відбування покарання, ніж режим, що його застосовують у випадку покарання за аналогічні правопорушення чоловіків зі складу збройних сил держави, що тримає в полоні.

Після відбування військовополоненими накладених на них дисциплінарних стягнень або кримінальних покарань з ними не поводяться інакше, ніж з іншими військовополоненими.

II

Дисциплінарні стягнення

Стаття 89

На військовополонених накладають такі дисциплінарні стягнення:

1. Штраф у розмірі не більше 50% авансу в рахунок грошового забезпечення й оплати за роботу, які в іншому випадку військовополонений одержав би відповідно до положень статей 60 та 62 протягом строку, що не перевищує 30 днів.
2. Позбавлення пільг, наданих додатково до передбачених цією Конвенцією.
3. Позачергові наряди тривалістю не більше двох годин на день.
4. Арешт.

Зазначене в пункті 3 стягнення до офіцерів не застосовують.

У жодному випадку дисциплінарні стягнення не повинні бути негуманними, жорстокими або небезпечними для життя військовополонених.

Стаття 90

Тривалість одного покарання в жодному випадку не може перевищувати 30 днів. Будь-який строк перебування військовополоненого під вартою в очікуванні слухання у справі про дисциплінарне порушення або винесення вироку чи дисциплінарного стягнення віднімається від загального строку покарання, призначеного військовополоненому.

Передбачений вище максимальний строк, що становить 30 днів, не може бути перевищений, навіть якщо військовополонений є відповідальним за кілька порушень у той самий час, коли йому призначають строк покарання, незалежно від того, чи ці порушення пов'язані між собою, чи ні.

Період між моментом винесення рішення про накладення дисциплінарного стягнення й до його виконання не перевищує одного місяця.

Коли на військовополоненого накладають нове дисциплінарне стягнення, тоді між виконанням будь-яких двох стягнень повинно минути, принаймні, три доби, якщо тривалість одного з них становить десять чи більше днів.

Стаття 91

Утеча військовополоненого вважається такою, що вдалась, якщо:

1. Він приєднався до збройних сил держави, від якої він залежить, або до збройних сил союзної з нею держави.
2. Він залишив територію, яка перебуває під контролем держави, що тримає в полоні, або союзної з нею держави.
3. Він потрапив на судно, яке плаває під прапором держави, від якої він залежить, або союзної з нею держави, що перебуває в територіальних водах держави, що тримає в полоні, за умови, що це судно не знаходиться під контролем останньої.

Військовополонені, які після втечі, удалої в значенні цієї статті, знову потрапляють у полон, не несуть будь-якого покарання за попередню втечу.

Стаття 92

Військовополонений, який намагається втекти і якого спіймано до здійснення втечі, удалої в значенні статті 91, підлягає за цю дію лише дисциплінарному стягненню, навіть у випадку рецидиву.

Спійманого військовополоненого без зволікання передають відповідним військовим властям.

Однак незважаючи на четвертий абзац статті 88, військовополонені, покарані внаслідок невдалої втечі, можуть бути піддані особливому нагляду. Такий нагляд не повинен негативно впливати на стан їхнього здоров'я, повинен здійснюватися в таборі для військовополонених і не повинен спричиняти позбавлення жодної з гарантій, наданих їм цією Конвенцією.

Стаття 93

Втеча або спроба втечі, навіть якщо це повторне порушення, не вважається обставиною, що обтяжує відповідальність, військовополонених. притягається до суду за правопорушення, яке він учинив під час втечі або спроби втечі.

Згідно з принципом, викладеним у статті 83, правопорушення, які вчинені військовополоненими з єдиною метою полегшити собі втечу і які не спричиняють жодних насильницьких дій проти життя або здоров'я, наприклад злочини проти суспільної власності, крадіжка без наміру збагатитися, виготовлення або використання фальшивих документів, носіння цивільного одягу, спричиняють лише дисциплінарні стягнення.

На військовополонених, які є співучасниками втечі або спроби втечі, накладають за це лише дисциплінарне стягнення.

Стаття 94

Якщо військовополоненого, який здійснив утечу, спіймано, то про повідомляють державі, від якої він залежить, у порядку, передбаченому статтею 122, якщо раніше було повідомлено про його втечу.

Стаття 95

Військовополонений, якого обвинувачують у порушенні дисципліни, не підлягає ув'язненню до слухання справи, якщо особа зі складу збройних сил держави, що тримає в полоні, підлягала б такому ув'язненню, якби її обвинувачували в скоєнні подібного порушення, або якщо це є необхідним в інтересах підтримання порядку й дисципліни в таборі.

Будь-який строк, протягом якого військовополонений є ув'язненим, чекаючи розгляду порушення дисципліни, зменшують до абсолютного мінімуму, і він не може перевищувати 14 днів.

Положення статей 97 та 98 цієї глави застосовуються до військовополонених, які є ув'язненими, чекаючи розгляду порушень дисципліни.

Стаття 96

Дії, які є порушенням дисципліни, розслідують негайно. Без завдання шкоди компетенції судів та вищих військових властей дисциплінарне стяг-

нення може бути накладене лише офіцером, який має дисциплінарні повноваження як начальник табору, або відповідальним офіцером, який його заміщає або якому він передав свої дисциплінарні повноваження.

У жодному випадку такі повноваження не можуть бути передані військовополоненому або не можуть здійснюватися військовополоненим.

До винесення рішення про накладення будь-якого дисциплінарного стягнення обвинуваченому надають точну інформацію про порушення, в яких його обвинувачують, та дають можливість пояснити свою поведінку й захищатися. Йому дозволяється, зокрема, викликати свідків та за необхідності вдаватися до послуг кваліфікованого перекладача. Рішення повідомляють обвинуваченому військовополоненому та представнику військовополонених.

Начальник табору веде реєстр накладених дисциплінарних стягнень; цей реєстр є відкритим для перевірки представниками держави-покровительки.

Стаття 97

Військовополонених за жодних обставин не переводять для відбуття дисциплінарних стягнень до пенітенціарних установ (в'язниць, каторжних в'язниць, тюрем для засуджених злочинців тощо).

Усі приміщення для відбування дисциплінарних стягнень повинні відповідати санітарним вимогам, викладеним у статті 25. Відповідно до статті 29 військовополонений, що відбуває дисциплінарне стягнення, повинен мати змогу додержуватися особистої гігієни.

Офіцерів та осіб, що мають такий самий статус, не тримають в одних і тих самих приміщеннях з унтер-офіцерами чи рядовими.

Жінок-військовополонених, які відбувають дисциплінарні стягнення, тримають у приміщеннях окремо від чоловіків-військовополонених і під безпосереднім наглядом жінок.

Стаття 98

Військовополонений, який відбуває дисциплінарне стягнення у формі тримання під арештом, продовжує користуватися перевагами, що передбачені положеннями цієї Конвенції, крім тих, які є не застосовними через сам факт тримання під арештом. Військовополоненого в жодному випадку не позбавляють переваг, передбачених статтями 78 та 126.

Військовополонений, на якого накладено дисциплінарне стягнення, не може бути позбавлений привілеїв, закріплених за його званням.

Військовополоненим, на яких накладено дисциплінарне стягнення, дозволено щоденно робити фізичні вправи та перебувати на свіжому повітрі протягом не менше двох годин.

Їм дозволено, на їхнє прохання, щоденно проходити медичний огляд. Вони отримують необхідну за станом їхнього здоров'я медичну допомогу, а за необхідності їх переводять до табірної лазарету чи до госпіталю.

Їм дозволено читати й писати, а також надсилати та одержувати листи. Проте видачу їм посилок та грошових переказів може бути відкладено до завершення покарання; протягом цього часу посилки знаходяться в розпорядженні представника військовополонених, який передає до лазарету швидкокопсувні речі, що знаходяться в таких посилках.

III Судовий процес

Стаття 99

Жодного військовополоненого не можна передавати до суду або засуджувати за дію, яка не заборонена законодавством держави, що тримає в полоні, або міжнародним правом, чинним на момент здійснення цієї дії.

Не можна чинити будь-якого морального чи фізичного тиску на військовополоненого, щоб примусити його визнати себе винним у порушенні, в якому його обвинувачують.

Жодного військовополоненого не можна визнати винним, якщо йому не було надано можливості захищатися в суді та допомоги кваліфікованого захисника чи консультанта.

Стаття 100

Військовополоненим та державам-покровителькам якомога швидше повідомляють про правопорушення, за які передбачено смертну кару законодавством держави, що тримає в полоні.

У подальшому за жодне інше правопорушення не може бути встановлено смертної кари без згоди на це держави, від якої залежать військовополонені.

Смертний вирок військовополоненому виносять лише у випадку, коли відповідно до другого абзацу статті 87 увагу суду було звернено на той факт, що, оскільки підсудний не є громадянином держави, що тримає в полоні, він не пов'язаний з нею обов'язком бути вірним їй і що він знаходиться під її владою внаслідок обставин, не залежних від його волі.

Стаття 101

Якщо військовополоненому винесено смертний вирок, то його не виконують до закінчення строку, що становить, принаймні, шість місяців з дати

одержання державою-покровителькою за зазначеною нею адресою докладного повідомлення, передбаченого в статті 107.

Стаття 102

Вирок стосовно будь-якого військовополоненого вважається законним лише тоді, коли його виносять ті самі суди й за тією самою процедурою, що встановлені для осіб зі складу збройних сил держави, що тримає в полоні, та, крім того за умови дотримання положень цієї глави.

Стаття 103

Судові розслідування стосовно військовополоненого проводять настільки швидко, наскільки це дозволяють обставини, й так, щоб судовий процес відбувся якомога скоріше. Військовополоненого, який очікує суду, не тримають під вартою, якщо такий самий захід не застосували б до особи зі складу збройних сил держави, що тримає в полоні, якби вона обвинувачувалася в подібному порушенні, або якщо це є необхідним в інтересах національної безпеки. За жодних обставин тримання під арештом не перевищує тримісячного строку.

Будь-який період перебування військовополоненого під вартою в очікуванні суду віднімають від загального строку покарання, призначеного військовополоненому, та беруть до уваги під час винесення вироку.

Положення статей 97 та 98 цієї глави застосовують до військовополоненого під час його перебування під вартою в очікуванні суду.

Стаття 104

У будь-якому випадку, коли держава, що, тримає в полоні, прийняла рішення розпочати судовий процес проти військовополоненого, вона повідомляє про це державі-покровительці якомога швидше, принаймні за три тижні до початку суду. Відлік цього тритижневого строку починається з дня одержання державою-покровителькою такого повідомлення за адресою, яку вона попередньо повідомила державі, що тримає в полоні.

Зазначене повідомлення містить таку інформацію:

1. Прізвище та ім'я військовополоненого, його звання, армійський, полковий, особовий чи серійний номер, дату народження, професію, якщо вона є.

2. Місце інтернування або ув'язнення.

3. Детальний виклад обвинувачення чи обвинувачень, висунутих військовополоненому, із зазначенням застосованих юридичних положень закону.

4. Найменування суду, який буде слухати справу, а також дату й місце, призначені для початку судового слухання.

Таке саме повідомлення держава, що тримає в полоні, надсилає представнику військовополонених.

Якщо до початку судового слухання не подано доказів, що держава-покровителька, військовополонений та відповідний представник військовополонених одержали зазначене вище повідомлення, принаймні, за три тижні до початку судового слухання, то судове слухання не може бути проведене й повинно бути відкладене.

Стаття 105

Військовополонений має право користуватися допомогою одного зі своїх товаришів-полонених, мати захист кваліфікованого адвоката або радника на власний вибір, викликати до суду свідків, та, якщо він вважає це необхідним, користуватися послугами компетентного перекладача. Держава, що тримає в полоні, інформує його про ці права завчасно, до початку слухання справи.

Якщо військовополонений не вибрав собі захисника, то держава-покровителька знаходить йому адвоката, маючи для цього у своєму розпорядженні, принаймні, один тиждень. На прохання держави-покровительки, держава, що тримає в полоні, передає їй список кваліфікованих осіб, які можуть забезпечити захист. У випадку, коли ні військовополонений, ні держава-покровителька не вибрали захисника, держава, що тримає в полоні, призначає кваліфікованого адвоката для здійснення захисту.

Адвокат, який здійснює захист від імені військовополоненого, має у своєму розпорядженні, принаймні, два тижні до початку слухання справи, а також необхідні можливості для підготовки захисту обвинуваченого. Він може, зокрема, вільно відвідувати обвинуваченого та розмовляти з ним без свідків. Він може також розмовляти з усіма свідками захисту, зокрема з військовополоненими. Йому надаються такі можливості до закінчення строку оскарження вироку.

За певний, достатньо тривалий час до початку слухання справи, обвинувачений військовополонений одержує мовою, яку він розуміє, подробиці обвинувачення, а також ті документи, які зазвичай доводять до відома обвинуваченого згідно із законами, які є чинними у збройних силах держави, що тримає в полоні. Таку саму інформацію за тих самих обставин передають адвокату, який здійснює захист від імені військовополоненого.

Представники держави-покровительки мають право бути присутніми під час розгляду справи, якщо у виключних випадках справу не розглядають на закритому засіданні в інтересах державної безпеки. У таких випадках дер-

жава, що тримає в полоні, повідомляє про це відповідним чином державі-покровительці.

Стаття 106

Кожний військовополонений так само, як й особи зі складу збройних сил держави, що тримає в полоні, має право подавати апеляційну чи касаційну скаргу на будь-який винесений йому вирок або прохати перегляду справи. Йому надають повну інформацію про його право на оскарження вироку та про строк, протягом якого він може це зробити.

Стаття 107

Інформацію про будь-який вирок, винесений військовополоненому, негайно доводять до відома держави-покровительки у вигляді короткого повідомлення, в якому також зазначають, чи має військовополонений право подавати апеляційну або касаційну скаргу на винесений йому вирок або прохати про перегляд справи. Таку саме інформацію надсилають відповідному представнику військовополонених. Також її надсилають самому військовополоненому мовою, яку він розуміє, якщо вирок не було оголошено в його присутності. Держава, що тримає в полоні, також негайно повідомляє державі-покровительці про рішення військовополоненого скористатися своїм правом на апеляцію чи відмовитися від нього.

Крім того, у випадку, коли військовополоненого нарешті засуджено або коли судом першої інстанції його засуджено до смертної кари, держава, що тримає в полоні, якомога скоріше надсилає державі-покровительці детальне повідомлення, яке містить:

1. Точний текст вироку.
2. Короткий звіт про попереднє слідство та про слухання справи, в якому, зокрема, наголошують на елементах обвинувачення та захисту.
3. Повідомлення, у відповідних випадках, про місце, в якому військовополонений буде відбувати покарання.

Передбачені в попередніх абзацах повідомлення надсилають державі-покровительці на адресу, яку вона попередньо повідомила державі, що тримає в полоні.

Стаття 108

Військовополонені відбувають покарання, до яких вони були засуджені за вироками, що набрали законної сили, у тих самих закладах та в тих самих умовах, що й особи зі складу збройних сил держави, що тримає в полоні. Ці умови в усіх випадках повинні відповідати вимогам збереження здоров'я та гуманності.

Жінку-військовополонену, якій було винесено такий вирок, тримають в окремому приміщенні під наглядом жіночого персоналу.

У будь-якому випадку військовополонені, засуджені до покарання з позбавленням волі, мають переваги, передбачені статтями 78 та 126 цієї Конвенції. Крім того, вони мають право одержувати й відправляти кореспонденцію, одержувати, принаймні, одну посилку-допомогу на місяць, регулярно перебувати на свіжому повітрі; отримувати необхідну за станом їхнього здоров'я медичну допомогу, а також духовну допомогу, яку вони можуть захотіти отримати. Покарання, які можуть застосуватися до них, повинні відповідати положенням третього абзацу статті 87.

Частина IV

ЗАКІНЧЕННЯ ПЕРЕБУВАННЯ В ПОЛОНІ

Розділ I

БЕЗПОСЕРЕДНЯ РЕПАТРІАЦІЯ ТА ГОСПІТАЛІЗАЦІЯ В НЕЙТРАЛЬНІЙ КРАЇНІ

Стаття 109

З урахуванням положень третього абзацу цієї статті, сторони конфлікту зобов'язані, відповідно до першого абзацу наступної статті, відправляти батьківщину тяжко хворих і тяжко поранених військовополонених, незалежно від їхнього звання та їхньої кількості, після того, як стан їхнього здоров'я буде доведено до такого, що дозволить перевезення.

Упродовж бойових дій сторони конфлікту намагаються за сприяння заінтересованих нейтральних держав організувати госпіталізацію в нейтральних країнах хворих та поранених військовополонених, про яких ідеться в другому абзаці наступної статті. Вони можуть, крім того, укладати угоди з метою репатріації або інтернування в нейтральній країні здорових військовополонених, які вже тривалий час перебувають у полоні.

Жодний поранений або хворий військовополонений, придатний для репатріації відповідно до першого абзацу цієї статті, не може бути репатрійований під час бойових дій усупереч його бажанню.

Стаття 110

Безпосередній репатріації підлягають:

1. Невиліковні поранені та хворі, розумова чи фізична придатність яких видається такою, що суттєво погіршилась.

2. Поранені та хворі, які, на думку лікарів, імовірно, не одужають протягом року, стан яких потребує догляду та розумова чи фізична придатність яких видається такою, що суттєво погіршилась.

3. Поранені та хворі, які одужали, але розумова чи фізична придатність яких видається такою, що суттєво погіршилася надовго.

У нейтральній країні можуть бути госпіталізовані:

1. Поранені та хворі, одужання яких можна очікувати протягом року з дати поранення або з початку хвороби, якщо лікування в нейтральній країні могло б збільшити перспективи більш достовірного й швидкого одужання.

2. Військовополонені, розумовому або фізичному здоров'ю яких, на думку лікарів, серйозно загрожує далі перебування в полоні, але госпіталізація яких у нейтральній країні могла б усунути таку загрозу.

Умови, яким військовополонені, госпіталізовані в нейтральній країні, повинні відповідати для отримання дозволу на їхню репатріацію, так само, як і їхній статус, устанавлюють за домовленістю між відповідними державами. Зазвичай репатріації підлягають госпіталізовані в нейтральній країні військовополонені, які належать до таких категорій:

1. Ті, стан здоров'я яких погіршився настільки, що відповідає умовам, визначеним для безпосередньої репатріації.

2. Ті, розумові чи фізичні можливості яких залишилися, навіть після лікування, значно погіршеними.

Якщо між відповідними сторонами конфлікту немає спеціальних угод про визначення тих випадків інвалідності чи хвороби, наслідком яких є безпосередньо репатріація або госпіталізація в нейтральній країні, такі випадки встановлюються згідно з принципами, викладеними в типовій угоді про безпосередню репатріацію та госпіталізацію в нейтральних країнах поранених та хворих військовополонених, а також у Положенні про змішані медичні комісії, доданому до цієї Конвенції.

Стаття 111

Держава, що тримає в полоні, держава, від якої військовополонені залежать, а також нейтральна держава, яку погодили ці дві держави, намагаються укласти угоди, що будуть давати змогу інтернувати військовополонених на території зазначеної нейтральної держави до припинення бойових дій.

Стаття 112

На початку бойових дій призначають змішані медичні комісії для огляду поранених та хворих військовополонених і для прийняття всіх необхідних

рішень стосовно них. Призначення, обов'язки та діяльність цих комісій повинні відповідати Положенню, доданому до цієї Конвенції.

Однак військовополонені, які, на думку медичних властей держави, що тримає в полоні, є явно тяжкопораненими або тяжкохворими, можуть бути репатрійовані без обов'язкового огляду змішаною медичною комісією.

Стаття 113

Крім військовополонених, визначених медичними властями держави, що тримає в полоні, право на огляд змішаною медичною комісією, передбаченою в попередній статті, мають поранені або хворі військовополонені, які належать до категорій, перелік яких наведено нижче:

1. Поранені та хворі, рекомендовані терапевтом чи хірургом, який є їхнім співвітчизником або громадянином держави, що є стороною конфлікту й союзницею держави, від якої залежать зазначені військовополонені, і який виконує свої обов'язки в таборі.

2. Поранені та хворі, рекомендовані представником військовополонених.

3. Поранені та хворі, рекомендовані державою, від якої вони залежать, або організацією, яку належним чином визнає зазначена держава і яка надає допомогу військовополоненим.

Однак військовополонені, які не належать до жодної з трьох зазначених вище категорій, можуть бути оглянуті змішаною медичною комісією, але тільки після того, як будуть оглянуті особи, що належать до зазначених категорій.

Терапевт або хірург, що є співвітчизниками військовополонених, які з'являються для огляду змішаною медичною комісією, а також їхній представник мають право бути присутніми під час цього огляду.

Стаття 114

Військовополонені – жертви нещасних випадків, якщо ушкодження не завдано самому собі умисно, користуються положеннями цієї Конвенції стосовно репатріації чи госпіталізації в нейтральній країні.

Стаття 115

Жодний військовополонений, на якого накладено дисциплінарне стягнення і який є прийнятним для репатріації чи госпіталізації в нейтральній країні, не може бути затриманий на тій підставі, що він не відбув цього стягнення.

Військовополонені, яких тримають під вартою у зв'язку із судовим переслідуванням або засудженням і які підлягають репатріації або госпіталізації

в нейтральній країні, за згодою держави, що тримає в полоні, можуть бути репатрійовані або госпіталізовані до закінчення судового процесу або завершення покарання.

Сторони конфлікту повідомляють одна одній прізвища тих, кого будуть тримати під вартою до закінчення судового процесу або завершення покарання.

Стаття 116

Витрати на репатріацію військовополонених або перевезення їх до нейтральної країни починаючи з кордону держави, що тримає в полоні, бере на себе держава, від якої ці військовополонені залежать.

Стаття 117

Жодна репатрійована особа не може бути використана на дійсній військовій службі.

Розділ II ЗВІЛЬНЕННЯ ТА РЕПАТРІАЦІЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ

Стаття 118

Військовополонених звільняють і репатріюють без зволікання після закінчення бойових дій.

За відсутності умов із цього питання в будь-якій угоді, укладеній сторонами конфлікту для припинення бойових дій, або за відсутності такої угоди кожна з держав, що тримають у полоні, самостійно складає та без зволікання виконує план репатріації відповідно до принципу, викладеного в попередньому абзаці.

В обох випадках військовополоненим повідомляють про вжиті заходи.

Витрати на репатріацію військовополонених у всіх випадках справедливо розподіляють між державою, що тримає в полоні, та державою, від якої ці військовополонені залежать. Розподіл здійснюють з дотриманням таких принципів:

а) якщо обидві ці держави мають спільний кордон, то витрати на репатріацію військовополонених починаючи з кордону держави, що тримає в полоні, бере на себе держава, від якої ці військовополонені залежать;

б) якщо обидві ці держави не мають спільного кордону, то держава, що тримає в полоні, бере на себе витрати на транспортування військовополо-

них власною територією до кордону або до самого близького до території держави, від якої ці військовополонені залежать, порту посадки. Відповідні сторони домовляються між собою про справедливий розподіл решти витрат, пов'язаних з репатріацією. Укладення такої угоди в жодному випадку не виправдовує будь-якого зволікання в репатріації військовополонених.

Стаття 119

Репатріація здійснюється в умовах, подібних до тих, щовстановлені в статтях 46-48 цієї Конвенції для переміщення військовополонених, та з урахуванням статті 118 і положень таких абзаців.

Під час репатріації цінні речі, вилучені у військовополонених відповідно до статті 18, та іноземну валюту, яку не було конвертовано у валюту держави, що тримає в полоні, повертають їм. Цінні речі та іноземну валюту, що з будь-яких причин не були повернуті військовополоненим під час їхньої репатріації, передають Довідковому бюро, зазначеному в статті 122.

Військовополоненим дозволяється взяти із собою особисті речі, будь-яку кореспонденцію та посилки, які надійшли на їхню адресу. Вага такого багажу, якщо цього вимагатимуть обставини репатріації, може бути обмежена тією вагою, яку військовополонений спроможний нормально нести. В усіх випадках кожному військовополоненому дозволяється взяти із собою, принаймні, 25 кг.

Інші особисті речі військовополоненого, якого репатріюють, залишають на зберігання державі, що тримає в полоні, яка пересилає їх військовополоненому відразу після укладення з державою, від якої військовополонений залежить, угоди про умови транспортування та оплати пов'язаних з цим витрат.

Військовополонені, стосовно яких здійснюється кримінальне переслідування за злочин, що переслідується за обвинувальним актом, можуть бути затримані до закінчення суду, а якщо необхідно, то до завершення покарання. Таке саме положення застосовується й до військовополонених, засуджених за злочин, що переслідується за обвинувальним актом.

Сторони конфлікту повідомляють одна одній прізвища будь-яких військовополонених, яких тримають під вартою до закінчення суду або до завершення покарання.

Сторони конфлікту домовляються про створення комісії для розшуку військовополонених, які розосереджені по всій країні, та для забезпечення їхньої репатріації з якомога меншою затримкою.

Розділ III СМЕРТЬ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Стаття 120

Заповіти військовополонених складають так, щоб вони відповідали вимогам визнання їх дійсними згідно з вимогами законодавства країни їхнього походження, яка буде вживати заходів для повідомлення цих вимог державі, що тримає в полоні. На прохання військовополоненого та в усіх випадках після їхньої смерті заповіт передають без зwołикання державі-покровительці, а одну засвідчену копію надсилають до Центрального агентства у справах військовополонених.

Свідоцтва про смерть, складені за формою, яку наведено в додатку до цієї Конвенції, або засвідчені відповідальним офіцером списки всіх військовополонених, які померли в полоні, якомога швидше передають до Довідкового агентства у справах військовополонених, створеного відповідно до статті 122. Свідоцтва про смерть і засвідчені списки містять усі дані про особу, як це визначено в статті 17, а також про дату й місце смерті, причину смерті, дату й місце поховання та всі дані, необхідні для ідентифікації місця поховання.

Похованню або кремації передуює медичний огляд тіла для підтвердження смерті й складання акту, й, за необхідності, для встановлення особи померлого.

Власті, що тримають у полоні, дбають про те, щоб ті військовополонені, які померли в полоні, були поховані гідно, та, якщо це можливо, за обрядами релігії, до якої вони належали, а також про те, щоб місця поховання померлих оберігалися, були доглянуті й позначені так, щоб їх завжди можна було знайти. Якщо це можливо, померлих, які були військовополоненими та яких тримала в полоні одна й та сама держава, ховають в одному місці.

Померлих військовополонених ховають в окремих могилах, якщо непереборні обставини не змушують ховати їх у братській могилі. Тіла піддають кремації лише з нагальних потреб гігієни, з огляду на релігію померлого або згідно з висловленим бажанням померлого стосовно цього. У випадку кремації цей факт зазначається у свідоцтві про смерть разом з поясненням мотивів.

Щоб могили можна було завжди розшукати, усі дані про факти й місця поховання реєструє Служба місць поховання, створена державою, що тримає в полоні. Переліки місць поховання та дані про військовополонених, похованих на кладовищах та в інших місцях, передають державі, від якої

залежали ці військовополонені. Відповідальність за догляд за могилами та за реєстрацію всіх подальших переміщень тіл покладається на державу, яка контролює цю територію, якщо вона є стороною цієї Конвенції. Ці положення стосуються також праху, який зберігається Службою місць поховання доти, доки не буде вирішено долю цих останків згідно з побажанням батьківщини військовополонених.

Стаття 121

З приводу кожного випадку смерті чи тяжкого поранення військовополоненого, які спричинені або стосовно яких є підозра, що вони спричинені вартовим, іншим військовополоненим чи будь-якою іншою особою, а також з приводу кожного випадку смерті з невідомих причин, держава, що тримає в полоні, негайно розпочинає офіційне слідство.

Про це також негайно повідомляють державі-покровительці. Звіт з показаннями свідків, особливо військовополонених, надсилають тій самій державі-покровительці.

Якщо розслідуванням встановлено провину однієї чи більш, ніж однієї особи, то держава, що тримає в полоні, уживає всіх необхідних заходів для переслідування судовим порядком винної особи чи винних осіб.

Частина V

ДОВІДКОВЕ БЮРО Й ТОВАРИСТВА ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМ

Стаття 122

На початку конфлікту й у всіх випадках окупації кожна зі сторін конфлікту засновує офіційне Довідкове бюро у справах військовополонених, які перебувають під її владою. Нейтральні держави або держави, що не воюють, стосовно яких є припущення, що вони прийняли на своїй території осіб, що належать до однієї з категорій, зазначених у статті 4, стосовно цих осіб уживають таких самих заходів. Відповідна держава стежить за тим, щоб Довідкове бюро у справах військовополонених мало у своєму розпорядженні необхідні приміщення, обладнання та персонал для забезпечення його ефективної діяльності. Держава має право використовувати військовополонених для роботи в цьому бюро за умов, визначених тією частиною даної Конвенції, яка стосується праці військовополонених.

В якомога коротший строк кожна зі сторін конфлікту передає своєму Довідковому бюро всі відомості, зазначені в четвертому, п'ятому та шостому абзацах цієї статті, про кожну особу з боку супротивника, яка потрапила до неї в полон та належить до однієї із зазначених у статті 4 категорій. Нейтральні держави або держави, що не воюють, стосовно осіб цих категорій, яких вони прийняли на своїй території, діють так само.

За посередництвом, з одного боку, держав-покровительок, та, з іншого боку, Центрального агентства, зазначеного в статті 123, бюро негайно надсилає в якомога швидшим способом ці відомості відповідним державам.

Ця інформація дає можливість швидко поінформувати самих близьких родичів. З урахуванням положень статті 17, інформація повинна включати, наскільки це можливо для Довідкового бюро, стосовно кожного військовополоненого його прізвище, ім'я, звання, армійський, полковий, особовий чи серійний номер, місце та повну дату народження, зазначення держави, від якої він залежить, ім'я батька, дівоче прізвище матері, ім'я та адресу особи, яку слід поінформувати, а також адресу, на яку можна надіслати кореспонденцію для військовополоненого.

Довідкове бюро одержує від різних відповідних органів відомості про всі випадки переміщення, звільнення, репатріації, втечі, госпіталізації, смерті й передає такі відомості в порядку, передбаченому вище в третьому абзаці.

Так само регулярно, якщо можливо щотижня, передають відомості про стан здоров'я тяжко поранених або хворих військовополонених.

До обов'язків Довідкового бюро також входить надання відповідей на всі надіслані йому запити стосовно військовополонених, зокрема тих, які померли в полоні, а також здійснення будь-яких запитів, необхідних для одержання інформації, яку просять надати, якщо бюро її не має.

Усі письмові повідомлення, які робить бюро, скріплюють підписом або печаткою.

Крім того, на Довідкове бюро покладається обов'язок збирати й передавати відповідним державам усі цінні речі, зокрема кошти в будь-якій валюті, крім валюти держави, що тримає в полоні, а також документи, що мають важливе значення для самих близьких родичів, залишені військовополоненими, яких репатріювали чи звільнили або які втекли чи померли. Такі речі Бюро пересилає в пакетах з печаткою Бюро з доданням документа, в якому точно зазначено детальні відомості про власника речей, а також повний перелік умісту пакета. Інші особисті речі таких військовополонених передають за домовленістю між відповідними сторонами конфлікту.

Стаття 123

Центральне агентство у справах військовополонених створюють у нейтральній країні. Міжнародний комітет Червоного Хреста, якщо він вважає це необхідним, пропонує державам організувати таке агентство.

Це агентство призначене для збору інформації, яку воно може одержати приватними чи офіційними каналами про військовополонених, та для передачі її якомога швидше на батьківщину військовополонених або державі, від якої вони залежать. Сторони конфлікту створюють агентству всі умови для здійснення такої передачі.

До Високих Договірних Сторін, зокрема тих, громадяни яких користуються послугами Центрального агентства, звертаються з проханням надавати зазначеному агентству таку фінансову допомогу, якої воно може потребувати.

Зазначені вище положення жодним чином не тлумачаться як такі, що обмежують гуманітарну діяльність Міжнародного комітету Червоного Хреста й товариств допомоги, зазначених у статті 125.

Стаття 124

Національні довідкові бюро та Центральне довідкове агентство звільняються від оплати поштових зборів та користуються всіма пільгами, передбаченими в статті 74, та, крім того, їм, наскільки це можливо, надають право користуватися телеграфом безоплатно або, принаймні, за значно зниженими тарифами.

Стаття 125

З урахуванням заходів, які держави, що тримають військовополонених, можуть вважати необхідними для забезпечення своєї безпеки чи для задоволення інших обґрунтованих потреб, представники релігійних організацій, товариств допомоги чи будь-якої іншої організації, яка допомагає військовополоненим, отримують від зазначених держав для себе та для своїх належним чином акредитованих агентів усі необхідні можливості для відвідування військовополонених, розподілу між ними посилок допомоги та матеріалів будь-якого походження, призначених для релігійних, освітніх чи розважальних цілей, а також для надання їм допомоги в організації дозвілля в межах таборів. Такі товариства чи організації можуть створюватися на території держави, що тримає в полоні, чи в будь-якій іншій країні або мати міжнародний характер.

Держава, що тримає в полоні, може обмежити кількість товариств або організацій, уповноваженим яких дозволено здійснювати діяльність на її те-

риторії та під її контролем, за умови, однак, що таке обмеження не завадить наданню відповідної допомоги всім військовополоненим.

Особливе становище Міжнародного комітету Червоного Хреста в цій галузі визнають і поважають завжди.

Одразу після передачі військовополоненим призначених для зазначених вище цілей посилок або матеріалів або в самий короткий строк після цього товариству допомоги чи організації, які є відправниками, надсилають окремі розписки на кожне відправлення, підписані представником військовополонених. Водночас адміністративні власті, які відповідають за охорону військовополонених, надають розписки стосовно цих відправлень.

Частина VI ВИКОНАННЯ КОНВЕНЦІЇ

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 126

Представникам або вповноваженим держав-покровительок дозволено відвідувати всі місця, де можуть знаходитися військовополонені, зокрема місця інтернування, ув'язнення та праці; вони мають доступ до всіх приміщень, якими користуються військовополонені; їм також дозволено відвідувати місця відправлення, транзиту та прибуття військовополонених, яких переводять з одного місця до іншого. Вони можуть розмовляти з військовополоненими, зокрема з їхніми представниками, особисто або через перекладача.

Представники та делегати держав-покровительок мають повну свободу вибирати місця, які вони бажають відвідати. Тривалість і частота таких відвідувань не обмежуються. Відвідування можуть бути заборонені тільки з причин нагальної воєнної необхідності, і лише як винятковий і тимчасовий захід.

Держава, що тримає в полоні, та держава, від якої залежать військовополонені, можуть домовитися, якщо необхідно, про те, що співвітчизникам цих військовополонених може бути дозволено брати участь у відвіданнях.

Делегати Міжнародного комітету Червоного Хреста мають такі самі привілеї. Документ про призначення цих делегатів подають на затвердження державі, що тримає в полоні військовополонених, яких мають намір відвідати.

Стаття 127

Високі Договірні Сторони зобов'язуються як у мирний час, так і під час війни якомога ширше розповсюджувати текст цієї Конвенції у своїх країнах, та зокрема, включити її вивчення до своїх програм військового та, по можливості, цивільного навчання, щоб її принципи могли стати відомі всім збройним силам та всьому населенню.

Будь-які військові або інші власті, які під час війни беруть на себе відповідальність за військовополонених, повинні мати текст Конвенції та бути спеціально ознайомленими з її положеннями.

Стаття 128

Високі Договірні Сторони передають одна одній через Швейцарську Федеральну Раду, а під час воєнних дій – через державипокровительки, офіційні переклади цієї Конвенції, а також нормативно-правові акти, які вони можуть прийняти для забезпечення її застосування.

Стаття 129

Високі Договірні Сторони зобов'язуються приймати будь-які законодавчі акти, необхідні для встановлення ефективних кримінальних покарань для осіб, які вчиняють або віддають накази вчинити будь-які із серйозних порушень цієї Конвенції, визначених у наступній статті.

Кожна Висока Договірна Сторона зобов'язана розшукувати осіб, обвинувачуваних у тому, що вони вчинили або віддали наказ учинити такі серйозні порушення, та незалежно від їхнього громадянства віддавати їх до свого суду. Вона може також, якщо вважає це за доцільне, передавати їх згідно з положеннями свого законодавства для суду іншої заінтересованій Високій Договірній Стороні за умови, що ця Договірна Сторона збрала достатньо серйозні докази для порушення справи.

Кожна Висока Договірна Сторона вживає заходів, необхідних для припинення всіх дій, які суперечать положенням цієї Конвенції, але не є серйозними порушеннями, визначеними в наступній статті.

За будь-яких обставин обвинувачені користуються гарантіями стосовно належного судового розгляду й захисту, які не можуть бути менш сприятливими, ніж ті, що передбачені статтею 105 й подальшими статтями цієї Конвенції.

Стаття 130

Серйозними порушеннями, про які йдеться в попередній статті, є ті, що пов'язані з будь-яким з таких діянь, якщо їх учинено проти осіб або май-

на, які користуються захистом цієї Конвенції: умисне вбивство, тортури або нелюдське поводження, зокрема біологічні експерименти, умисне заподіяння тяжких страждань або серйозного тілесного ушкодження або шкоди здоров'ю, примушування військовополоненого до служби в збройних силах ворожої держави або умисне позбавлення його прав на справедливе та належне судове розслідування, передбачених цією Конвенцією.

Стаття 131

Жодній Високій Договірній Стороні не дозволено звільняти себе чи будь-яку іншу Високу Договірну Сторону від будь-якої відповідальності, яку вона чи інша Договірна Сторона несе за порушення, згадані в попередній статті.

Стаття 132

На прохання однієї зі сторін конфлікту повинно бути розпочато розслідування за процедурою, яку визначають заінтересовані сторони, стосовно будь-якого обвинувачення в порушенні Конвенції.

Якщо не досягнуто згоди стосовно процедури розслідування, то сторони за взаємною згодою вибирають арбітра, який вирішить питання про процедуру, якої необхідно дотримуватись.

Як тільки порушення встановлено, сторони конфлікту повинні з якомога меншою затримкою припинити його та вжити заходів для покарання за нього.

Розділ II ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 133

Цю Конвенцію складено англійською та французькою мовами. Обидва тексти є рівноавтентичні. Швейцарська Федеральна Рада забезпечує офіційні переклади Конвенції російською та іспанською мовами.

Стаття 134

Ця Конвенція замінює Конвенцію від 27 липня 1929 року у відносинах між Високими Договірними Сторонами.

Стаття 135

У відносинах між державами, для яких обов'язковою для виконання є Гаазька конвенція про закони та звичаї сухопутної війни як від 29 липня

1899 року, так і від 18 жовтня 1907 року та які є сторонами цієї Конвенції, ця остання Конвенція доповнює главу II Регламенту, доданого до зазначених вище Гаазьких конвенцій.

Стаття 136

Ця Конвенція, датована сьогоднішнім числом, відкрита для підписання до 12 лютого 1950 року від імені держав, представлених на Конференції, що відкрилась у Женеві 21 квітня 1949 року, а також держав, які не представлені на цій Конференції, але є сторонами Конвенції від 27 липня 1929 року.

Стаття 137

Цю Конвенцію ратифікують якомога скоріше, і ратифікаційні грамоти здають на зберігання в Берні.

Про здачу кожної ратифікаційної грамоти складають протокол, засвідчені копії якого Швейцарська Федеральна Рада надсилає всім державам, від імені яких підписано Конвенцію або зроблено повідомлення про приєднання.

Стаття 138

Ця Конвенція набирає чинності через шість місяців після того, як на зберігання буде здано, принаймні, дві ратифікаційні грамоти.

Після цього вона набирає чинності для кожної Високої Договірної Сторони через шість місяців після здачі ратифікаційної грамоти на зберігання.

Стаття 139

Ця Конвенція з дня набрання нею чинності є відкритою для приєднання до неї будь-якої держави, від імені якої ця Конвенція не була підписана.

Стаття 140

Про кожне приєднання повідомляють Швейцарській Федеральній Раді письмово, і воно набирає чинності через шість місяців з дня одержання повідомлення.

Швейцарська Федеральна Рада повідомляє про приєднання всім державам, від імені яких було підписано Конвенцію чи про приєднання яких було зроблено повідомлення.

Стаття 141

Випадки, передбачені статтями 2 й 3, негайно надають чинності ратифікаційним грамотам, зданим на зберігання, а також повідомленням про приєднання, надісланим сторонами конфлікту до чи після початку бойових дій

чи окупації. Швейцарська Федеральна Рада якомога скоріше повідомляє про ратифікаційні грамоти або документи про приєднання, одержані від сторін конфлікту.

Стаття 142

Кожна з Високих Договірних Сторін отримує право денонсувати цю Конвенцію.

Про денонсацію письмово повідомляють Швейцарській Федеральній Раді, яка сповіщає про це уряди всіх Високих Договірних Сторін.

Денонсація набирає чинності через рік після того, як про неї було повідомлено Швейцарській Федеральній Раді. Однак денонсація, про яку було повідомлено тоді, коли держава, що денонсує, брала участь у конфлікті, не набирає чинності доти, доки не буде укладено миру й доки не будуть закінчені операції, пов'язані зі звільненням і репатріацією осіб, які користуються захистом цієї Конвенції.

Денонсація є чинною лише для держави, що денонсує. Вона жодним чином не применшує зобов'язань, які сторони конфлікту повинні продовжувати виконувати згідно з принципами міжнародного права, оскільки вони впливають зі звичаїв, установлених між цивілізованими народами, із законів людяності й з велінь суспільної свідомості.

Стаття 143

Швейцарська Федеральна Рада реєструє цю Конвенцію в Секретаріаті Організації Об'єднаних Націй. Швейцарська Федеральна Рада також повідомляє Секретаріату Організації Об'єднаних Націй про всі ратифікаційні грамоти, повідомлення про приєднання й денонсацію, одержані нею стосовно цієї Конвенції.

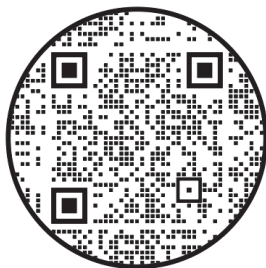
На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, здавши на зберігання відповідні повноваження, підписали цю Конвенцію.

Учинено в Женеві 12 серпня 1949 року англійською та французькою мовами. Оригінал здається на зберігання до архіву Швейцарської Конфедерації. Швейцарська Федеральна Рада надсилає засвідчені копії оригіналу кожній з держав, які підписали Конвенцію або приєдналися до неї.

**Конвенція
про захист цивільного населення
під час війни**

Конвенція про захист цивільного населення під час війни – це багатосторонній міжнародно-правовий договір, який встановлює та регулює правила поведінки з цивільним населенням на окупованій території.

*Конвенцію підписано в Женеві 12.08.1949 р. та ратифіковано
Указом Президії Верховної Ради УРСР від 03.07.1954*

Уповноважені, які підписалися нижче, Урядів, представлених на Дипломатичній конференції, що проходила в Женеві з 21 квітня до 12 серпня 1949 року, з метою створення Конвенції про захист цивільного населення під час війни, **домовилися про таке:**

Частина I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1

Високі Договірні Сторони зобов'язуються дотримуватися та забезпечувати дотримання цієї Конвенції за всіх обставин.

Стаття 2

На додаток до положень, які втілюються в мирний час, ця Конвенція застосовується до всіх випадків оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо одна з них не визнає стану війни.

Конвенція також застосовується до всіх випадків часткової або цілкової окупації Високої Договірної Сторони, навіть якщо ця окупація не натрапляє на жодний збройний спротив.

Хоча одна з держав, які перебувають у конфлікті, може не бути учасницею цієї Конвенції, держави, які є її учасницями, залишаються зобов'язаними нею у своїх взаємовідносинах. Крім того, вони зобов'язані Конвенцією стосовно зазначеної держави, якщо остання приймає та застосовує її положення.

Стаття 3

У разі збройного конфлікту, який не має міжнародного характеру й виникає на території однієї з Високих Договірних Сторін, кожна сторона конфлікту зобов'язана застосовувати як мінімум такі положення:

1. З особами, які не беруть активної участі в бойових діях, у тому числі з особами зі складу збройних сил, що склали зброю, а також із тими, хто *hors de combat*¹ унаслідок хвороби, поранення, затримання чи з будь-якої іншої причини, поводитися гуманно, без будь-якої ворожої дискримінації, причиною якої слугують раса, колір шкіри, релігія чи вірування, стать, походження чи майновий стан чи будь-які інші подібні критерії.

¹ Hors de combat – той, що вийшов з ладу (фр.). – Прим. пер.

Із цією метою є забороненими й залишатимуться забороненими будь-коли та будь-де такі діяння стосовно зазначених вище осіб:

- a) насилля над життям й особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури;
- b) захоплення заручників;
- c) наруга над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження;
- d) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні.

2. Підбирати поранених і хворих та надавати їм допомогу.

Безстороння гуманітарна організація, така, як Міжнародний комітет Червоного Хреста, може запропонувати свої послуги сторонам конфлікту.

Крім того, сторони конфлікту повинні шляхом укладення спеціальних угод докладати зусиль з метою введення в дію всіх або частини інших положень цієї Конвенції.

Застосування попередніх положень не впливає на правовий статус сторін конфлікту.

Стаття 4

Особами, що перебувають під захистом цієї Конвенції, є ті, хто в будь-який момент та за будь-яких обставин опиняються, у разі конфлікту чи окупації, під владою сторони конфлікту або окупаційної держави, громадянами яких вони не є.

Громадяни держави, не зобов'язаної цією Конвенцією, під її захистом не перебувають. Громадяни нейтральної держави, які опиняються на території воюючої держави, та громадяни союзної з воюючою державою не вважаються особами, що перебувають під захистом, тоді, коли держава, громадянами якої вони є, має нормальне дипломатичне представництво в державі, під владою якої вони є.

Проте положення частини II є ширшими в застосуванні, визначеному в статті 13.

Особи, що перебувають під захистом Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року, або Женевської конвенції про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 року, або Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року, не розглядаються як особи, що перебувають під її захистом.

Стаття 5

У випадках, коли на території сторони конфлікту остання пересвідчилася в тому, що окрему особу, що перебуває під захистом, насправді підозрюють у тому, що вона займається діяльністю, ворожою для безпеки держави, або що її залучено до такої діяльності, така окрема особа не має права заявляти про права й переваги, що надає ця Конвенція, через те, що вони, якби виконувалися на користь такої особи, були б такими, що завдають шкоди безпеці такої держави.

Якщо на окупованій території окрему особу, що перебуває під захистом Конвенції, затримано як шпигуна чи диверсанта або як підозрюваного на законній підставі в діяльності, що загрожує безпеці окупаційної держави, у тих випадках, коли цього вимагають настійні міркування воєнної безпеки, ця особа може бути позбавленою прав на зв'язок, які надаються цією Конвенцією.

У кожному із цих випадків такі особи, однак, користуватимуться гуманним поведінням і в разі судового переслідування не позбавлятимуться своїх прав на справедливий і нормальний суд, передбачений цією Конвенцією. Їм будуть також цілком надані в якомога коротший строк, сумісний з безпекою держави або, у відповідному випадку, окупаційної держави, права та переваги, які надаються особі, що перебуває під захистом, відповідно до цієї Конвенції.

Стаття 6

Ця Конвенція повинна застосовуватися з самого початку будь-якого конфлікту або окупації, зазначених у статті 2.

На території сторін конфлікту застосування Конвенції припиняється після загального припинення бойових дій.

На окупованій території застосування цієї Конвенції припиняється через рік після загального припинення бойових дій, але окупаційна держава, настільки, наскільки вона виконує функції уряду на цій території, буде пов'язана на строк окупації положеннями таких статей цієї Конвенції: 1–12, 27, 29–34, 47, 49, 51–53, 59, 61–77 та 143.

Особи, що перебувають під захистом, звільнення, репатріація або влаштування яких відбудуться після цих строків, будуть протягом зазначеного часу перебувати під захистом цієї Конвенції.

Стаття 7

Крім угод, спеціально передбачених у статтях 11, 14, 15, 17, 36, 108, 109, 132, 133 та 149 Високі Договірні Сторони зможуть укласти інші спеціальні

угоди з будь-якого питання, що його вони вважали б за доцільне врегулювати окремо. Жодна спеціальна угода не повинна погіршувати становища осіб, які перебувають під захистом, установленим цією Конвенцією, або обмежувати прав, які вона їм надає.

Особи, які перебувають під захистом, продовжують користуватися привілеями цих угод протягом усього часу застосування до них Конвенції, крім випадків спеціального включення інших умов до зазначених вище або пізніше укладених угод, а також крім випадків, коли та чи та сторона конфлікту надасть їм сприятливі умови.

Стаття 8

Особи, які перебувають під захистом, за жодних обставин не можуть відмовлятися, частково або цілком від прав, які їм забезпечують ця Конвенція та спеціальні угоди, згадані в попередній статті, якщо такі є.

Стаття 9

Ця Конвенція застосовується за сприяння та під контролем держав-покровительок, на які покладено охорону інтересів сторін конфлікту. Для цього держави-покровительки можуть призначати крім свого дипломатичного або консульського персоналу делегатів з-поміж своїх громадян або громадян інших нейтральних держав. Названі делегати повинні бути погоджені державою, у якій їм належить виконувати свої обов'язки.

Сторони конфлікту якомога більше сприяють виконанню завдань представників чи делегатів держав-покровительок.

Представники чи делегати держав-покровительок за жодних обставин не повинні виходити за межі своєї місії, яку визначено цією конвенцією.

Вони повинні, зокрема, брати до уваги нагальні потреби безпеки держави, у якій вони виконують свої обов'язки.

Стаття 10

Положення цієї Конвенції не перешкоджають гуманітарній діяльності, яку Міжнародний комітет Червоного Хреста чи будь-яка інша безстороння гуманітарна організація, за згодою заінтересованих сторін конфлікту, можуть здійснювати для захисту цивільних осіб та надання їм допомоги.

Стаття 11

Високі Договірні Сторони можуть будь-коли домовитися доручити міжнародній організації, яка дає всі гарантії безсторонності й дієвості, виконання обов'язків, що покладаються цією Конвенцією на державу-покровительку.

Коли особи, які перебувають під захистом цієї Конвенції, не мають користі або перестали мати користь від діяльності держави-покровительки або організації, передбаченої у викладеному вище абзаці першому, тоді держава, яка затримує, звертається з проханням до нейтральної держави або такої організації взяти на себе функції, що виконуються відповідно до цієї Конвенції державою-покровителькою, визначеною сторонами конфлікту.

Якщо про захист не можна домовитися відповідним чином, то держава, яка затримує, звертається з проханням надати або приймає пропозицію, з урахуванням положень цієї статті, надати послуги гуманітарної організації, наприклад Міжнародного комітету Червоного Хреста, з узяття на себе виконання гуманітарних функцій, що виконуються державами-покровительками відповідно до цієї Конвенції.

Будь-яка нейтральна держава чи будь-яка організація, яку запросила заінтересована держава або яка сама пропонує свої послуги для цих цілей, повинна діяти з почуттям відповідальності стосовно сторони конфлікту, від якої залежать особи, що перебувають під захистом цієї Конвенції, та повинна надати достатні гарантії того, що вона може взяти на себе відповідні функції та виконувати їх безсторонньо.

Попередні положення не можуть частково скасовуватися спеціальними угодами між державами, одна з яких є обмеженою, навіть тимчасово, у своїх можливостях вільно вести переговори через воєнні події, особливо у випадках, коли всю або значну частину території зазначеної держави окуповано.

Кожного разу, коли в цій Конвенції згадується держава-покровителька, таке згадування стосується й організацій, які заміщають її в розумінні цієї статті.

Положення цієї статті поширюються на випадки та адаптуються до випадків, пов'язаних з громадянами нейтральної держави, які перебувають на окупованій території або які опиняються на території воюючої держави, у якій держава, громадянами якої вони є, не має нормального дипломатичного представництва.

Стаття 12

Держави-покровительки у випадках, коли вони вважатимуть це за потрібне в інтересах осіб, що перебувають під захистом, зокрема в разі розбіжності між сторонами конфлікту з приводу застосування або тлумачення положень цієї Конвенції, надаватимуть свої добрі послуги з метою врегулювання розбіжності.

З цієї метою кожна з держав-покровительок може, або на прохання однієї зі сторін, або з власної ініціативи, запропонувати сторонам конфлікту

кликати нараду їхніх представників, зокрема властей, відповідальних за осіб, що перебувають під захистом, можливо, на нейтральній, належним чином вибраній території. Сторони конфлікту повинні розглянути такі пропозиції. Держави-покровительки можуть, у разі необхідності, запропонувати для схвалення сторонами конфлікту особу, яка належить до нейтральної держави або яку делегував Міжнародний комітет Червоного Хреста, яку буде запрошено взяти участь у такій нараді.

Частина II

ЗАГАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ ВІД ДЕЯКИХ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ

Стаття 13

Положення частини II стосуються всього населення країн, які перебувають у конфлікті, без будь-якої дискримінації за ознакою, зокрема, раси, національності, релігійних або політичних переконань, і спрямовані на полегшення страждань, спричинених війною.

Стаття 14

У мирний час Високі Договірні Сторони, а після початку бойових дій і сторони конфлікту можуть створювати на своїй території, а в разі необхідності й на окупованих територіях санітарні та безпечні зони та місцевості, організовані в такий спосіб, який дає змогу оберігати від наслідків війни поранених, хворих та осіб похилого віку, дітей до п'ятнадцяти років, вагітних жінок та матерів з дітьми до семи років.

З початком та протягом бойових дій, заінтересовані сторони можуть укладати угоди про взаємне визнання створених ними зон та місцевостей. Із цією метою вони можуть використовувати положення проекту угоди, що додається до цієї Конвенції, з такими змінами, які вони можуть уважати необхідними.

Державам-покровителькам та Міжнародному комітету Червоного Хреста пропонується надавати добрі послуги для полегшення створення та визнання цих санітарних і безпечних зон та місцевостей.

Стаття 15

Будь-яка сторона конфлікту може звернутися безпосередньо або за посередництвом нейтральної держави чи якоїсь гуманітарної організації до про-

тилежної сторони з пропозицією про створення в районах, де відбуваються бойові дії, нейтралізованих зон, призначених для захисту від наслідків війни таких осіб, без різниці:

а) поранених та хворих комбатантів або некомбатантів;

б) цивільних осіб, які не беруть участі в бойових діях та, перебуваючи в зонах, не виконують жодної роботи воєнного характеру.

Коли відповідні сторони доходять згоди стосовно географічного положення нейтралізованої зони, керівництва нею, постачання продуктів харчування до неї та здійснення контролю над нею, представники сторін конфлікту укладають й підписують письмову угоду. Угода встановлює початок і тривалість нейтралізації зони.

Стаття 16

Поранені та хворі, а також інваліди та вагітні жінки перебувають під особливим захистом і користуються особливим шануванням.

Настільки, наскільки дозволяють воєнні фактори, які необхідно враховувати, кожна сторона конфлікту сприяє заходам, ужитим для розшуку вбитих та поранених, з метою надання допомоги особам, які зазнали корабельної аварії, та іншим особам, що наражаються на серйозну небезпеку, а також з метою захисту їх від пограбування та поганого поводження.

Стаття 17

Сторони конфлікту намагаються укласти місцеві угоди про евакуацію з обложених або оточених зон поранених, хворих, інвалідів, осіб похилого віку, дітей і породілей та про пропуск служителів культу всіх віросповідань, медичного персоналу та санітарного майна на їхньому шляху до таких зон.

Стаття 18

Цивільні лікарні, організовані для надання допомоги пораненим, хворим, інвалідам та породілям, за жодних обставин не можуть бути об'єктом нападу, нагомість вони завжди користуються повагою сторін конфлікту й перебуватимуть під їхнім захистом.

Держави, які є сторонами конфлікту, забезпечують усі цивільні лікарні свідочтвами, які підтверджують, що вони є цивільними лікарнями та що будівлі, які вони займають, не використовуються для жодних цілей, які могли б позбавити ці лікарні захисту відповідно до статті 19.

Цивільні лікарні позначаються емблемою, передбаченою в статті 38 Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року, але тільки якщо на це є дозвіл держави.

Сторони конфлікту намагаються, наскільки на це дозволяють воєнні фактори, які необхідно брати до уваги, уживати необхідних заходів для того, щоб зробити розпізнавальні емблеми, якими позначаються цивільні лікарні, чітко помітними сухопутним, повітряним та морським силам супротивника для усунення можливості будь-якої ворожої дії.

З огляду на небезпеки, яким лікарні можуть піддаватися через свою близькість до воєнних об'єктів, рекомендується розташовувати такі лікарні якнайдалі від таких об'єктів.

Стаття 19

Захист, на який мають право цивільні лікарні, не може припинитися, якщо вони використовуються, крім виконання гуманітарних обов'язків, для вчинення дій, шкідливих для супротивника. Захист, однак, може бути припинено лише після відповідного попередження, у якому в усіх відповідних випадках встановлено обґрунтований строк, і після того, як таке попередження залишилося без уваги.

Те, що в цих лікарнях лікуються поранені та хворі із числа особового складу збройних сил, або наявність стрілецької зброї та боєприпасів, вилучених у таких комбатантів, але ще не зданих відповідним службам, не вважається діями, шкідливими для супротивника.

Стаття 20

Особи, які займаються регулярно й виключно обслуговуванням та адмініструванням цивільних лікарень, у тому числі персонал, призначений для пошуку, підбирання, транспортування та лікування поранених і хворих цивільних осіб, інвалідів та породілей, користуються повагою та перебувають під захистом.

На окупованих територіях та в зонах бойових дій зазначений вище персонал розпізнається за допомогою посвідчення особи, що підтверджує його статус, з фотокарткою власника та рельєфною печаткою відповідального органу, а також за допомогою проштемпельованої водостійкої пов'язки, яку він носить на лівій руці під час виконання ним службових обов'язків. Ця пов'язка видається державою й має емблему, передбачену в статті 38 Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року.

Інший персонал, зайнятий обслуговуванням та адмініструванням цивільних лікарень, має право на повагу й захист, а також на носіння пов'язки, передбаченої в умовах, установлених у цій статті, відповідно до них під час виконання ним таких обов'язків. У посвідченні особи зазначаються обов'язки, для виконання яких його найнято.

Адміністрація кожної лікарні завжди надає компетентним національним або окупаційним органам влади оновлений список такого персоналу.

Стаття 21

Колони автомобілів або санітарні поїзди на суші чи на спеціально оснащених суднах на морі, які перевозять поранених і хворих цивільних осіб, інвалідів та породілей, користуються повагою та захищаються так само, як і лікарні, передбачені в статті 18, і позначаються, за згодою держави, демонстрацією відмітної емблеми, передбаченої в статті 38 Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року.

Стаття 22

Літальні апарати, призначені виключно для транспортування поранених і хворих цивільних осіб, інвалідів та породілей або для транспортування медичного персоналу й санітарного майна, не можуть бути атаковані, натомість користуються повагою, коли вони летять на висоті, в час та за маршрутами, які спеціально погоджені всіма заінтересованими сторонами конфлікту.

Вони можуть бути позначені відмітною емблемою, передбаченою в статті 38 Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року.

Якщо не погоджено інше, то польоти над ворожою територією або територією, окупованою супротивником, забороняються.

Такі літальні апарати повинні виконувати кожну вимогу приземлитися. У разі приземлення на вимогу літальний апарат зі своїми пасажирами може продовжувати свій політ після огляду, якщо такий є.

Стаття 23

Кожна Висока Договірна Сторона дозволяє вільне пропускання всіх посилок з медикаментами та санітарними матеріалами, а також предметами, необхідними для виконання релігійних обрядів, які призначаються виключно для цивільного населення іншої Високої Договірної Сторони, навіть якщо ця остання є ворожою. Вона також дозволяє вільне пропускання всіх посилок з найважливішими продуктами харчування, одягом і тонізуючими засобами, призначеними для дітей, молодших 15 років, вагітних жінок та породілей.

Зобов'язання Високої Договірної Сторони забезпечувати вільний пропуск усіх посилок, зазначених у попередньому абзаці, виконується за умови, що ця Сторона може пересвідчитися в тому, що немає причин боятися:

- а) що посилки можуть потрапити не за призначенням, або
- б) що контроль може бути неефективним, або
- с) що посилки можуть очевидно сприяти успіху воєнних зусиль або економіки супротивника, будучи заміною товарів, які в іншому разі супротивник повинен був би забезпечити чи виробити, або вивільняючи сировину, матеріали і робочу силу, необхідні для виробництва таких товарів.

Держава, яка дозволяє пропускання посилок, зазначених в абзаці першому цієї статті, може поставити умовою такого дозволу, щоб розподіл їх адресатам виконувався під контролем на місці доставки з боку держав-покровительок.

Пересилання таких посилок здійснюватиметься, і держава, яка дозволяє їхнє вільне пропускання, повинна мати право встановлювати технічні умови, за яких воно дозволяється.

Стаття 24

Сторони конфлікту вживатимуть усіх необхідних заходів для того, щоб діти до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не залишалися напризволяще, а також для того, щоб полегшити, за будь-яких обставин, догляд за ними, виконання обрядів, пов'язаних з їхнім віросповіданням, та їхню освіту. Якщо це буде можливо, їхню освіту слід дооручати особам з такими самими культурними традиціями.

Сторони конфлікту сприятимуть прийманню цих дітей нейтральною країною на час конфлікту за згодою держави-покровительки, якщо така є, та коли гарантується додержання принципів, викладених в абзаці першому.

Крім того, вони намагатимуться вжити необхідних заходів для того, щоб особу усіх дітей до 12 років можна було встановити завдяки спеціальним медальйонам або якимось інакше.

Стаття 25

Кожна особа, яка знаходиться на території однієї зі сторін конфлікту або на окупованій нею території, зможе повідомляти членам своєї сім'ї, де б вони не були, а також отримувати від них відомості суто сімейного характеру. Ця кореспонденція повинна пересилатися швидко й без невиправданого зволікання.

Якщо внаслідок обставин, що склалися, обмін сімейною кореспонденцією звичайною поштою ускладнений або неможливий, заінтересовані сторони конфлікту повинні звернутися до нейтрального посередника, такого як, наприклад, Центральне агентство, зазначене в статті 140, для того, щоб визначити разом з ним, як найліпше забезпечити виконання ними сво-

їх зобов'язань, зокрема з допомогою національних товариств Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева та Сонця).

Якщо сторони конфлікту визнають за доцільне обмежити сімейне листування, такі обмеження можуть полягати лише у вимозі обов'язкового використання стандартних формулярів, на яких можна написати 25 слів будь-якого тексту, та обмежити листування до одного разу на місяць.

Стаття 26

Кожна зі сторін конфлікту повинна полегшувати пошуки, які здійснюють члени розлучених війною сімей з метою встановлення контакту, та, наскільки це можливо, об'єднання. Вона, зокрема, повинна підтримувати діяльність організацій, які присвячують себе цій справі, коли вони визнані цією стороною та поважають заходи безпеки, яких вона вживає.

Частина III

СТАТУС ОСІБ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ ПІД ЗАХИСТОМ, ТА ПОВОДЖЕННЯ З НИМИ

Розділ I

ПОЛОЖЕННЯ, СПІЛЬНІ ДЛЯ ТЕРИТОРІЙ СТОРІН КОНФЛІКТУ ТА ДЛЯ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Стаття 27

Особи, що перебувають під захистом, мають право за будь-яких обставин, на особисту повагу, повагу до своєї честі, права на сім'ю, їхніх релігійних переконань та обрядів, звичок та звичаїв. До них завжди слід ставитися гуманно й захищати їх, зокрема, від будь-якого акту насильства чи залякування, від образ та цікавості наговпу.

Жінки потребують особливого захисту від будь-якого зазіхання на їхню честь, і, зокрема, захисту від згвалтування, примушування до проституції чи будь-якої іншої форми посягання на їхню моральність.

З урахуванням положень стосовно здоров'я, віку та статі, сторона конфлікту, під владою якої є особи, що перебувають під захистом, має право поводитися з усіма ними однаково, без жодної дискримінації, зокрема стосовно раси, релігії або політичних переконань.

Проте сторони конфлікту повинні застосовувати до осіб, що перебувають під захистом, таких заходів контролю чи безпеки, які будуть визнані за необхідні під час ведення війни.

Стаття 28

Присутність будь-якої особи, яка перебуває під захистом, у будь-яких пунктах чи районах не може бути використана для захисту цих місць від воєнних операцій.

Стаття 29

Сторона конфлікту, під владою якої є особи, що перебувають під захистом, відповідає за поведження своїх представників із цими особами, причому це не знімає особистої відповідальності з таких представників.

Стаття 30

Особам, що перебувають під захистом, будуть надані всі можливості звертатися до держав-покровительок, до Міжнародного комітету Червоного Хреста, до Національного товариства Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева та Сонця) країни, у якій перебувають, а також до будь-якої іншої організації, яка зможе надати їм допомогу.

Власті сприятимуть цим організаціям в межах, які дозволяють умови війни або вимоги безпеки.

Крім візитів делегатів держав-покровительок та Міжнародного комітету Червоного Хреста, передбачених статтею 143, держави, під владою яких є особи, що перебувають під захистом, або окупаційні держави сприятимуть, у міру можливого, відвідуванню представниками інших організацій, метою яких є надання духовної або матеріальної допомоги, осіб, що перебувають під захистом.

Стаття 31

Жодний примус фізичного чи морального порядку не може застосовуватися до осіб, які перебувають під захистом, зокрема з метою отримання від них або від третіх осіб якихось відомостей.

Стаття 32

Високі Договірні Сторони спеціально дають згоду на те, що їм забороняється застосування будь-яких заходів, які можуть завдати фізичних страждань або призвести до знищення осіб, що перебувають під захистом, які є під їхньою владою. Ця заборона поширюється не лише на вбивства, тортури, тілесні покарання, калічення та медичні чи наукові досліді, які не викликані потребою лікування особи, що перебуває під захистом, а й на будь-яке інше брутальне поведження з боку як цивільних, так і військових властей.

Стаття 33

Жодну особу, що перебуває під захистом, не може бути покарано за правопорушення, якого вона не вчинила особисто. Колективні покарання, так само як і будь-які залякування чи терор, забороняються.

Пограбування забороняються.

Репресалії стосовно осіб, які перебувають під захистом, та їхнього майна забороняються.

Стаття 34

Захоплення заручників забороняється.

Розділ II

ІНОЗЕМЦІ НА ТЕРИТОРІЇ ОДНІЄЇ ЗІ СТОРІН КОНФЛІКТУ

Стаття 35

Будь-яка особа, що перебуває під захистом, яка захотіла би залишити територію на початку чи під час конфлікту, матиме право це зробити, якщо її виїзд не суперечить національним інтересам держави. Розгляд заяв про виїзд повинен відбуватися за встановленою процедурою, і рішення повинно прийматися у якомога скоріше. Ті особи, які отримають дозвіл на виїзд, зможуть забезпечити себе необхідними для поїздки грошима та взяти з собою, в розумних межах, достатню кількість речей та предметів особистого вжитку.

Особи, яким буде відмовлено в дозволі залишити територію, мають право на розгляд цієї відмови в найкоротший строк відповідним судом або адміністративним органом, призначеним для цього державою, яка затримує.

Якщо таке клопотання було подано, представники держави-покровительки зможуть, коли це дозволяють міркування безпеки, або коли заінтересовані особи не виступають проти, отримати повідомлення про причини відмови стосовно будь-якого клопотання про дозвіл залишити територію, та повідомлення, якомога скоріше, прізвищ усіх осіб, яким було відмовлено у такому дозволі.

Стаття 36

Для виїздів, дозволених відповідно до попередньої статті, повинні бути створені задовільні умови з погляду безпеки, гігієни здоров'я та харчування. Усі пов'язані із цим витрати від пункту виїзду з території держави, яка затримує, повинна взяти на себе країна, до якої вони виїжджають, або у разі

перебування у нейтральній країні, держава, громадяни якої користуються такою можливістю. Практичні умови таких переміщень визначатимуть, у разі необхідності, спеціальні угоди між заінтересованими державами.

Зазначене вище не стосується спеціальних угод, які можуть укласти сторони конфлікту стосовно обміну та репатріації їхніх громадян, що опинилися під владою супротивника.

Стаття 37

До осіб, що перебувають під захистом, які відбувають попереднє ув'язнення або покарання у місцях позбавлення волі, слід ставитися гуманно протягом періоду їхнього ув'язнення.

Після звільнення вони мають право звернутися з проханням залишити територію згідно з попередніми статтями.

Стаття 38

За винятком особливих заходів, передбачених цією Конвенцією, зокрема статтями 27 та 41, становище осіб, що перебувають під захистом, в цілому продовжуватиме регулюватися положеннями про статус іноземців у мирний час. У будь-якому разі їм надаватимуться такі права:

1) вони матимуть змогу отримувати індивідуальну або колективну допомогу, що їм надсилатиметься.

2) вони матимуть право на медичну допомогу та лікування в лікарні такою настільки, наскільки й громадяни держави, на території якої вони перебувають, якщо цього вимагає стан їхнього здоров'я.

3) вони матимуть право сповідувати свою релігію та отримувати духовну підтримку від служителів їхньої віри.

4) якщо вони перебувають на території, що є особливо небезпечною у зв'язку з веденням воєнних дій, вони матимуть право залишити цей регіон, так само як і громадяни держави, на території якої вони перебувають.

5) діти віком до п'ятнадцяти років, вагітні жінки та матері дітей віком до семи років матимуть право скористатися перевагами настільки, наскільки й громадяни держави, на території якої вони перебувають.

Стаття 39

Особи, що перебувають під захистом, які внаслідок воєнних дій втратили свій заробіток, повинні бути забезпечені можливістю отримати оплачувану роботу. З міркувань безпеки та враховуючи положення статті 40, така можливість повинна бути забезпечена на такому самому рівні, як і для громадян держави, на території якої перебувають ці особи.

Якщо державою – стороною конфлікту здійснюється контроль над особами, що перебувають під захистом, який призводить до неспроможності останніх забезпечити свою життєдіяльність, і, особливо, якщо таким особам з міркувань безпеки відмовляють у наданні оплачуваної роботи на задовільних для них умовах, згадана вище держава повинна забезпечити їх та осіб, яких вони утримують засобами для існування.

У будь-якому разі, особи, що перебувають під захистом, мають право отримувати грошову допомогу від країни, громадянами якої вони є, від держави-покровительки або від організацій з надання підтримки, зазначених у статті 30.

Стаття 40

Особи, що перебувають під захистом, можуть бути зайняті на примусових роботах виключно настільки, наскільки й громадяни держави – сторони конфлікту, на території якої вони перебувають.

Якщо особи, що перебувають під захистом, є громадянами держави-супротивниці, їх можна залучати лише до таких видів примусових робіт, виконання яких є необхідним для забезпечення продуктів харчування, житла, одягу, транспорту та здоров'я людей і які не є безпосередньо пов'язаними з проведенням воєнних операцій.

У випадках, зазначених у двох попередніх абзацах, особи, що перебувають під захистом, залучені до примусових робіт прирівнюються у правах до громадян цієї держави стосовно умов та гарантій праці, зокрема це стосується зарплатні, тривалості робочого дня, одягу та обладнання, попередньої підготовки та компенсації за нещасні випадки на виробництві та хвороби.

У разі порушення згаданих вище положень, особам, що перебувають під захистом, дозволяється скористатися своїм правом на оскарження згідно зі статтею 30.

Стаття 41

Якщо держава, під владою якої можуть бути особи, що перебувають під захистом, визнає заходи контролю, згадані у цій Конвенції, недостатніми, то вона, однак, не зможе вживати заходів, жорсткіших, ніж примусове поселення на певній території або інтернування згідно з положеннями статей 42 та 43.

Під час застосування положень абзацу другого статті 39 стосовно осіб, від яких вимагається залишити їхнє постійне місце проживання у зв'язку з рішенням про переселення їх на іншу визначену територію, держава, яка затримує, повинна максимально точно дотримуватись вимог стосовно за-

безпечення їхнього добробуту, зазначених у розділі IV частини III цієї Конвенції.

Стаття 42

Розпорядження стосовно інтернування або примусового виселення осіб, що перебувають під захистом, може бути видане лише тоді, коли це є абсолютно необхідним для забезпечення безпеки держави, яка затримує.

Якщо будь-яка особа через представників держави-покровительки добровільно звертається з проханням про її інтернування і якщо це є необхідним через її особисте становище, особу буде інтерновано державою, під владою якої вона є.

Стаття 43

Будь-яка особа, що перебуває під захистом, яку було інтерновано або примусово поселено на визначеній території, матиме право на перегляд цього рішення у найкоротший строк відповідним судом або адміністративним органом, призначеним з цією метою державою. Якщо рішення про інтернування або примусове поселення на визначеній території залишається чинним, суд або адміністративний орган повинен періодично, принаймні двічі на рік переглядати справу цієї особи, щоб вносити сприятливі зміни до попереднього рішення, якщо це дозволяють обставини.

Якщо особи, що перебувають під захистом, не заперечують, держава, яка затримує, повинна в найкоротший строк повідомляти державі-покровительці прізвища всіх осіб, що перебувають під захистом, яких було інтерновано або примусово поселено на визначених територіях, або прізвища осіб, яких було звільнено з місць інтернування або примусового поселення. Державу-покровительку слід також у найкоротший строк повідомляти про рішення судів та органів згаданих в абзаці першому цієї статті, дотримуючись таких самих умов.

Стаття 44

Застосовуючи заходи контролю, зазначені в цій Конвенції, держава, яка затримує, не повинна вороже поводитися з біженцями, які фактично не перебувають під захистом жодного уряду, лише на підставі їхньої юридичної належності до держави-супротивниці.

Стаття 45

Особи, що перебувають під захистом, не можуть бути передані державі, яка не є учасницею Конвенції.

Це положення не може перешкоджати репатріації осіб, що перебувають під захистом, або їхньому поверненню до країни їхнього проживання після закінчення воєнних дій.

Особи, що перебувають під захистом, можуть бути передані державою, яка затримує, лише державі, яка є учасницею цієї Конвенції, і лише тоді, коли держава, яка затримує, упевниться в бажанні та спроможності цієї держави виконувати положення Конвенції. Якщо за таких умов передача осіб, що перебувають під захистом, відбулась, відповідальність за виконання положень Конвенції покладається на державу, яка погодилась їх прийняти протягом періоду, на який вони будуть їй довірені. Однак, якщо ця держава не дотримується положень Конвенції стосовно будь-якого важливого питання, держава, яка здійснила передачу осіб, що перебувають під захистом, повинна після письмового повідомлення держави-покровительки вжити ефективних заходів, щоб виправити ситуацію або повинна звернутися з вимогою про повернення осіб, що перебувають під захистом. Така вимога повинна бути задоволена.

Особу, що перебуває під захистом, за будь-яких обставин не може бути передано країні, де існує можливість її переслідування за політичні чи релігійні переконання.

Положення цієї статті не є перешкодою для видачі осіб, що перебувають під захистом, яких звинувачують у порушенні кримінального законодавства на підставі угод, укладених до початку воєнних дій.

Стаття 46

Обмежувальні заходи, яких ужито стосовно осіб, що перебувають під захистом, будуть скасовані у найкоротший строк після припинення воєнних дій, якщо цього не було зроблено раніше.

Обмежувальні заходи, яких ужито стосовно майна осіб, що перебувають під захистом, будуть скасовані у найкоротший строк після припинення воєнних дій відповідно до законодавства держави, яка затримує.

Розділ III ОКУПОВАНІ ТЕРИТОРІЇ

Стаття 47

Особи, що перебувають під захистом, які знаходяться на окупованій території не будуть у жодному разі та жодним чином позбавлені переваг цієї Конвенції у зв'язку з будь-якими змінами, запровадженими стосовно ке-

рівних установ чи управління цією територією внаслідок її окупації, або у зв'язку з будь-якою угодою, укладеною між властями окупованої території та властями окупаційної держави, або у зв'язку з анексією окупаційною державою всієї або частини окупованої території.

Стаття 48

Особи, що перебувають під захистом, які не є громадянами держави, територію якої окуповано можуть скористатися правом залишити цю територію за умови дотримання положень, передбачених статтею 35 і рішення пов'язані з цим повинні прийматися згідно з процедурою, яку встановить окупаційна держава відповідно до зазначеної статті.

Стаття 49

Забороняється, незалежно від мотивів, здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або на територію будь-якої іншої держави, незалежно від того, окупована вона чи ні.

Однак окупаційна держава може здійснювати загальну або часткову евакуацію з певної території, якщо це є необхідним для забезпечення безпеки населення або зумовлено особливо вагомими причинами військового характеру. Проведення таких евакуацій не може передбачати переміщення осіб, що перебувають під захистом, за межі окупованої території за винятком випадків, коли цього неможливо уникнути з матеріальних причин. Особи, яких було евакуйовано в такий спосіб, повинні бути відправлені додому відразу після припинення воєнних дій на цій території.

Окупаційна держава, що здійснює таке переміщення або евакуацію повинна в межах своїх можливостей максимально забезпечити розміщення осіб, що перебувають під захистом, у належних приміщеннях, а також забезпечити щоб власне переміщення відбувалось у задовільних умовах з погляду санітарії, здоров'я, безпеки та харчування, а також те, що члени однієї сім'ї не будуть розлучені.

Одразу після здійснення переміщень або евакуації, про них слід повідомити державі-покровительці.

Окупаційна держава не повинна затримувати осіб, що перебувають під захистом, на території, що є особливо небезпечною у зв'язку з веденням воєнних дій, за винятком випадків, коли це є необхідним для забезпечення безпеки населення або у зв'язку з особливо вагомими причинами військового характеру.

Окупаційна держава не повинна здійснювати переміщення або депортації частини свого громадянського населення на територію, яку вона окупує.

Стаття 50

Окупаційна держава повинна в співробітництві з державними та місцевими органами влади сприяти належному функціонуванню закладів, відповідальних за піклування про дітей і їхню освіту.

Окупаційна держава повинна вжити всіх необхідних заходів для полегшення процедури встановлення особи дітей та реєстрації їхніх сімейних зв'язків. Вона за будь-яких обставин не повинна змінювати їхнього громадянського статусу або вносити їх до списків підконтрольних їй формувань або організацій.

Якщо місцеві установи виявляться неспроможними забезпечити утримання та освіту дітей, окупаційна держава повинна вжити всіх необхідних заходів, щоб забезпечити ними дітей, які втратили батьків чи були з ними розлучені в результаті війни і які не мають можливості отримати необхідне піклування з боку близького родича або друга; навчання повинно здійснюватися по можливості особами їхньої національності, мови та релігії.

Спеціальний відділ бюро, створеного згідно зі статтею 136 повинен вживати всіх необхідних заходів для встановлення особи дітей, якщо існують сумніви стосовно їхньої особи. Дані про їхніх батьків та інших близьких родичів, якими вони володітимуть необхідно також реєструвати.

Окупаційна держава не повинна перешкоджати реалізації будь-яких преференційних заходів стосовно надання харчування, медичної допомоги та забезпечення захисту постраждалих внаслідок війни, реалізація яких була затверджена до початку окупації з метою сприяння дітям віком до 15 років, вагітним жінкам та матерям дітей віком до 7 років.

Стаття 51

Окупаційна держава не має права примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах.

Окупаційна держава може залучати до примусових робіт лише осіб, що перебувають під захистом, яким виповнилося 18 років, і лише до такої роботи, яка є необхідною для забезпечення потреб окупаційної армії або для належного забезпечення населення окупованої країни комунальними послугами, продуктами харчування, житлом, одягом, транспортом та медичними послугами. Особи, що перебувають під захистом, не можуть бути примушені виконувати будь-яку роботу, що передбачала б їхню участь у воєнних операціях. Окупаційна держава не може вимагати від осіб, що перебувають під

захистом, застосовувати силу для забезпечення безпеки приміщень, де вони виконують доручену їм роботу.

Робота повинна виконуватись лише в межах окупованої території, на якій знаходяться ці особи. Кожна така особа, наскільки це дозволяють обставини, повинна бути залишена на своєму звичайному місці роботи. Робота повинна належним чином оплачуватись та відповідати фізичним та інтелектуальним можливостям робітників. Дія чинного в окупованій країні законодавства, яким регулюються умови та гарантії праці, зокрема що стосується зарплатні, робочих годин, обладнання, попередньої підготовки та компенсації за виробничі травми та хвороби поширюватиметься на осіб, що перебувають під захистом, залучених до роботи зазначеної в цій статті.

У жодному разі примусове залучення до праці не повинно передбачати участі робітників в організаціях військового або напіввійськового характеру.

Стаття 52

Жодний контракт, угода чи положення не можуть обмежувати права робітника добровільного чи недобровільного, де б він не знаходився, звертатися до представників держави-покровительки з проханням про її покровительство.

Будь-які заходи, що мають на меті спричинити безробіття чи обмежити можливості працевлаштування для робітників окупованої території, щоб примусити їх працювати на окупаційну державу, забороняються.

Стаття 53

Будь-яке знищення окупаційною державою рухомого чи нерухомого майна, що є індивідуальною або колективною власністю приватних осіб чи держави, або інших громадських установ чи соціальних або кооперативних організацій забороняється, за винятком випадків, коли це є необхідним для проведення воєнних операцій.

Стаття 54

Окупаційній державі забороняється змінювати статус посадових осіб чи суддів на окупованих територіях або вживати стосовно них будь-яких заходів примусу, якщо вони утримуватимуться від виконання своїх обов'язків з міркувань совісті.

Ця заборона не становить перешкоди для виконання абзацу другого статті 51. Вона не впливає на право окупаційної держави звільняти посадових осіб з посад, які вони обіймають.

Стаття 55

Окупаційна держава зобов'язана за допомогою усіх наявних засобів забезпечувати населення продуктами харчування та медичним матеріалами; зокрема, постачати необхідні продукти харчування, медичні матеріали та інші припаси, якщо ресурсів окупованої території виявиться недостатньо.

Окупаційна держава може реквізувати харчові та інші припаси, а також медичні матеріали, що знаходяться на окупованій території виключно для потреб окупаційних сил та співробітників адміністрації і лише враховуючи потреби громадянського населення. За умов дотримання положень інших міжнародних конвенцій, окупаційна держава повинна вжити заходів для забезпечення справедливої компенсації будь-якої реквізиції.

Держава-покровителька має право будь-коли здійснити перевірку стану постачання продуктів харчування та медичних матеріалів на окупованій території, за винятком випадків, коли діють тимчасові обмеження, спричинені особливо важливими воєнними потребами.

Стаття 56

Окупаційна держава зобов'язана за допомогою всіх наявних засобів та в співробітництві з державними та місцевими органами влади забезпечувати та підтримувати діяльність медичних та лікарняних установ, а також забезпечити та підтримувати на окупованій території умови задовільні з погляду охорони здоров'я та санітарії, зокрема, вдаючись до вживання та проведення профілактичних та запобіжних заходів, необхідних для запобігання поширенню інфекційних захворювань та епідемій. Медичному персоналу усіх категорій буде дозволено виконувати свої обов'язки.

При створенні нових лікарень на окупованій території за відсутності тут компетентних органів, окупаційна влада повинна, якщо це необхідно, офіційно визнати ці лікарні згідно зі статтею 18. За подібних обставин окупаційна влада повинна також офіційно визнати медичний персонал та транспортні засоби відповідно до положень статей 20 та 21.

Ухвалюючи рішення про проведення заходів з охорони здоров'я та забезпечення задовільних санітарних умов та під час реалізації цих заходів окупаційна держава повинна враховувати моральні та етичні вимоги населення окупованої території.

Стаття 57

Окупаційна держава може реквізувати громадські лікарні лише тимчасово і лише в разі нагальної потреби в лікуванні поранених та хворих вій-

ськовослужбовців за умови, що своєчасно буде вжито належних заходів стосовно забезпечення догляду та лікування пацієнтів, що знаходяться у цих лікарнях, а також для забезпечення потреби громадянського населення у лікарняному догляді.

Майно та запаси громадських лікарень не можуть бути реквізовані доти, доки вони є необхідними для потреб громадянського населення.

Стаття 58

Окупаційна держава повинна дозволити релігійним служителям надавати духовну підтримку їхнім одновірцям.

Окупаційна держава також прийматиме посилки, у яких містяться книжки та предмети, необхідні для задоволення релігійних потреб, та сприятиме їхньому розповсюдженню на окупованій території.

Стаття 59

Якщо усе або частина населення окупованої території отримують недостатній обсяг постачань, окупаційна держава повинна погодитись вжити заходів, спрямованих на надання підтримки цьому населенню і повинна сприяти реалізації цих заходів усіма наявними у неї засобами.

Така допомога може надходити як з боку держав, так і з боку незалежних гуманітарних організацій, таких, як Міжнародний комітет Червоного Хреста, і повинна, зокрема, передбачати забезпечення посилками, що містять продукти харчування, медичні матеріали та одяг.

Усі Договірні Сторони повинні дозволити вільне перевезення таких посилок та забезпечити їхню охорону.

Держава, яка надає право на вільне ввезення посилок на територію, окуповану супротивною стороною, повинна, однак, мати право на огляд посилок та контроль за їхнім перевезенням відповідно до визначеного строку та маршруту, і за сприяння держави-покровительки пересвідчитись, що ці посилки використовуватимуться для надання допомоги населенню, яке її потребує, а не в інтересах окупаційної держави.

Стаття 60

Вантажі допомоги жодним чином не позбавляють окупаційну державу зобов'язань, що покладаються на неї відповідно до статей 55, 56 та 59. Окупаційна держава не повинна в жодному разі змінювати призначення цих вантажів, за винятком випадків, коли в цьому є особлива потреба, в інтересах населення окупованої території та за згодою держави-покровительки.

Стаття 61

Розповсюдження вантажів допомоги, зазначених у попередніх статтях повинно здійснюватись за сприяння та під контролем держави-покровительки. Цей обов'язок може бути передано нейтральній державі, Міжнародному комітету Червоного Хреста чи будь-якій іншій незалежній гуманітарній організації за згодою окупаційної держави та держави-покровительки.

Такі вантажі допомоги звільняються від усіх видів оплат, податків та митних зборів, за винятком випадків, коли це необхідно в інтересах економіки цієї території.

Усі сторони контракту повинні докладати всіх зусиль, щоб дозволити безоплатне перевезення та транспортування вантажів допомоги, що направляються на окуповані території.

Стаття 62

Коли це не суперечить особливим вимогам безпеки, особи, що перебувають під захистом, зможуть також отримувати допомогу, що надсилається їм особисто.

Стаття 63

За умов дотримання тимчасових та виняткових заходів, які запроваджуються окупаційною державою з особливо важливих міркувань безпеки:

а) визнані національні Товариства Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева та Сонця) матимуть змогу продовжувати свою діяльність, яка відповідає принципам Червоного Хреста, визначеним на міжнародних конференціях організації Червоного Хреста. Іншим організаціям з надання допомоги буде дозволено продовжувати їхню гуманітарну діяльність за таких самих умов;

б) Окупаційна держава не має права вимагати будь-якої зміни персоналу чи структури цих організацій, що може негативно позначитись на згаданій вище діяльності.

Таким самим принципам повинна відповідати діяльність персоналу чи спеціальних організацій невійськового характеру, які вже існують або можуть бути засновані з метою забезпечення умов життя громадянського населення шляхом сприяння функціонуванню основних служб громадського користування, розподілення допомоги та організації рятувальних операцій.

Стаття 64

Кримінальне законодавство окупованої території залишається чинним, за винятком випадків, коли дія його скасовується або призупиняється оку-

паційною державою, якщо це законодавство становить загрозу безпеці окупаційної держави або є перешкодою виконання цієї Конвенції. Враховуючи згадане вище, та з огляду на необхідність забезпечення ефективного судочинства, суди окупованої території продовжуватимуть виконувати свої функції стосовно розгляду правопорушень, визначених цим законодавством.

Окупаційна держава, однак, може поширювати на населення окупованої території дію положень, які є необхідними для виконання нею зобов'язань, що покладаються на неї відповідно до цієї Конвенції, підтримання ефективного управління територією, забезпечення безпеки окупаційної держави, особового складу та власності окупаційних сил та адміністрації, а також об'єктів та комунікаційних ліній, які ними використовуються.

Стаття 65

Положення про кримінальну відповідальність, які ухвалюються окупаційною державою можуть набирати чинності лише після того, як їх опубліковано та доведено до відома населення їхньою рідною мовою. Ці положення не повинні мати зворотної сили.

Стаття 66

У разі порушення положень про кримінальну відповідальність, ухвалених окупаційною державою на підставі абзацу другого статті 64, окупаційна держава може передавати обвинувачених своїм неполітичним військовим судам, які належним чином організовані за умови їхнього розташування на окупованій території. Апеляційні суди повинні функціонувати переважно на території окупованої держави.

Стаття 67

Суди повинні діяти лише відповідно до тих законодавчих положень, які були чинними до моменту скоєння правопорушення і які відповідають загальним принципам права, зокрема принципу відповідності покарання правопорушенню.

Стаття 68

Якщо особи, що перебувають під захистом, скоюють правопорушення з метою завдання шкоди виключно окупаційній державі і якщо це правопорушення не є замахом на життя чи фізичну недоторканість представників особового складу окупаційних військ чи адміністрації, не становить серйозної колективної загрози й не завдає великої шкоди майну окупаційних військ або адміністрації чи об'єктам, які ними використовуються, то такі особи підляга-

ють інтернуванню або ув'язненню, за умови, що строк цього інтернування або ув'язнення є відповідним ступеню важкості скоєного ними правопорушення. Крім того, інтернування або ув'язнення повинні бути єдиними видами покарання, що передбачають позбавлення волі, які застосовуватимуться до осіб, що перебувають під захистом, у разі скоєння ними згаданих вище правопорушень. Суди, дія яких передбачена статтею 66 цієї Конвенції мають право на власний розсуд замінити ув'язнення інтернуванням на той самий строк.

Положення про кримінальну відповідальність, ухвалені окупаційною державою згідно зі статтями 64 та 65 можуть передбачати покарання осіб, що перебувають під захистом, через смертну кару лише у разі визнання їх винними у шпionажі, здійсненні серйозних актів диверсії проти військових об'єктів окупаційної держави або скоєнні умисних правопорушень, які призвели до смерті однієї чи більше осіб, та за умови, що законодавство окупованої території, яке було чинним до початку окупації передбачало покарання через смертну кару за скоєння таких злочинів.

Смертний вирок особі, що перебуває під захистом, може бути призначений лише тоді, коли суд приділив особливу увагу тому, що обвинувачений не є громадянином окупаційної держави, а отже, – не є пов'язаним з нею жодними зобов'язаннями вірності.

У жодному разі смертної кари не може бути призначено особі, що перебуває під захистом, яка на момент скоєння злочину не досягла 18-річного віку.

Стаття 69

У всіх випадках строк попереднього ув'язнення буде зараховуватися до будь-якого строку тюремного ув'язнення, до якого було засуджено особу, що перебуває під захистом.

Стаття 70

Окупаційна держава не має права здійснювати арешт, переслідування або висувати обвинувачення проти осіб, що перебувають під захистом, за вчинки або переконання скоєні або виражені ними до початку окупації або протягом періоду її тимчасового припинення, за винятком випадків порушення законів або звичаїв війни.

Арешт, переслідування, висування обвинувачень та депортація за межі окупованої території громадян окупаційної держави, які до початку конфлікту шукали притулок на окупованій території можуть здійснюватись лише в разі скоєння ними злочину після початку воєнних дій, або за кримінальні злочини, скоєні до початку воєнних дій, за які згідно із законодавством окупованої держави передбачалась би видача злочинця у мирний період.

Стаття 71

Компетентні судові органи окупаційної держави не мають права виносити будь-якого вироку без розгляду справи відповідно до встановленого процесуального порядку.

Особам, проти яких висунуто обвинувачення з боку окупаційної держави, слід негайно повідомити про це в письмовій формі, зрозумілою для них мовою з викладом усіх подробиць обвинувачення, яке проти неї висувається та притягнути її до судової відповідальності у найкоротший строк. Державі-покровительці повинно бути повідомлено про будь-яке переслідування, розпочате окупаційною державою проти особи, що перебуває під захистом, у зв'язку із скоєнням ними злочинів, за які передбачається покарання через смертний вирок або ув'язнення на строк понад два роки; окупаційна держава повинна мати змогу будь-коли отримувати інформацію про стан проведення таких переслідувань. Крім того, держава-покровителька матиме право отримати на її вимогу усі дані про ці судові справи або інші переслідування, розпочаті окупаційною державою проти особи, що перебуває під захистом.

Повідомлення державі-покровительці, як це передбачено в абзаці другого цієї статті, повинно бути надіслане негайно й у будь-якому разі держава-покровителька повинна отримати його за три тижні до початку першого слухання справи. Слухання справи не може розпочатись, якщо до його початку не було надано доказів про повне виконання положень цієї статті. Це повідомлення повинно містити такі дані:

- a) дані про особу обвинуваченого;
- b) місце перебування або ув'язнення;
- c) детальна інформація про висунуті обвинувачення (із зазначенням постанов про кримінальну відповідальність, на яких базується обвинувачення);
- d) найменування суду, де буде проходити слухання справи;
- e) місце та дата першого слухання.

Стаття 72

Обвинувачені мають право надати докази, необхідні для їхнього захисту, зокрема викликати до суду свідків. Вони повинні мати право на допомогу кваліфікованого правозахисника за власним вибором, який повинен мати змогу вільно відвідувати обвинуваченого та повинен бути забезпечений усіма необхідними засобами для підготовки захисту.

Якщо обвинувачений не обирає захисника сам, то держава-покровителька може йому його надати. Коли проти особи висувається обвинувачення у

скоєнні серйозного злочину і за відсутності держави-покровительки, окупаційна держава за згодою обвинуваченого повинна надати йому захисника.

Обвинуваченому повинні бути надані послуги перекладача як під час попереднього розслідування, так і під час слухання справи в суді, за винятком випадків, коли обвинувачений добровільно відмовляється від таких послуг. Вони мають право у будь-який момент відмовитися від послуг перекладача або попросити його замінити.

Стаття 73

Засуджений має право на подання апеляції у порядку визначеному законодавством згідно з яким діє суд. Він повинен бути цілком поінформований про своє право на подання апеляції або оскарження, а також про строк, протягом якого він може скористатися цим правом.

Кримінально-процесуальна процедура, передбачена цим розділом, повинна застосовуватись, наскільки це можливо, до процедури оскарження. Якщо в законодавстві, відповідно до якого діє суд, немає положень, якими регулюється процедура оскарження, засуджений матиме право на оскарження вироку у відповідних органах окупаційної держави.

Стаття 74

Представники держави-покровительки мають право бути присутніми на будь-якому засіданні суду, де розглядається справа особи, що перебуває під захистом, окрім виняткових випадків, коли слухання проходить за зачиненими дверима в інтересах безпеки окупаційної держави, про що вона повинна повідомити державі-покровительці. Повідомлення про місце та дату проведення слухання повинно бути надіслане державі-покровительці.

Про всі вироки, якими передбачається смертна кара або ув'язнення строком понад два роки, слід у найкоротший строк повідомляти державі-покровительці із зазначенням підстав, на яких було винесено вирок. У повідомленні повинно міститись посилання на повідомлення, зроблене відповідно до статті 71, а в разі винесення вироку, яким передбачається ув'язнення, також бути зазначене місце відбування строку ув'язнення. Записи про інші вироки, крім тих, які зазначено вище, повинні зберігатись у суді та надаватись для перегляду представникам держави-покровительки. Строк, установлений для подання оскарження в разі винесення вироку, яким передбачається смертна кара або ув'язнення строком на два роки й більше не повинен розпочинатися доти, доки держава-покровителька не отримає повідомлення про винесення вироку.

Стаття 75

У жодному разі людина, що була засуджена до смертної кари, не повинна бути позбавлена права звертатися з проханням про помилування.

Жодного смертного вироку не буде виконано до завершення шестимісячного періоду з моменту, коли держава-покровителька отримає повідомлення про остаточне рішення суду, що підтверджує смертну кару чи рішення про відмову стосовно помилування.

В окремих випадках, коли через надзвичайні обставини виникає підготовлена загроза для безпеки чи для збройних сил окупаційної держави, шестимісячний період до виконання вироку про смертну кару може бути зменшено. Державі-покровительці буде завжди повідомлено про таке скорочення строку, та вона завжди буде мати достатньо часу та можливість звернутися з пропонуванням до компетентних окупаційних органів.

Стаття 76

Особи, що перебувають під захистом, що обвинувачі в скоєнні злочину, повинні знаходитися в окупованій країні, а в разі засудження повинні там само відбувати строк покарання. Вони повинні бути, якщо це можливо, відділені від інших ув'язнених, причому для них повинно бути встановлено санітарний та харчовий режими, що є достатніми для підтримання їхнього здоров'я та відповідають режимам в'язниць окупованої країни.

Вони повинні отримувати таку медичну допомогу, яку вимагає стан їхнього здоров'я.

Їм буде дозволено користуватись духовною підтримкою, яка б могла їм допомогти.

Жінки будуть утримуватись в окремих приміщеннях та за ними будуть наглядати безпосередньо жінки.

Буде взято до уваги запровадження спеціального режиму для неповнолітніх.

Особи, що перебувають під захистом і є в'язнями, будуть мати право отримувати візити від делегатів держави-покровительки та Міжнародного комітету Червоного Хреста, згідно з положеннями статті 143.

Такі особи мають право отримувати, принаймні, одну посилку з предметами допомоги на місяць.

Стаття 77

Особи, що перебувають під захистом, які були обвинувачені або визнані судом винними та які знаходяться на окупованій території, після закінчення строку окупації повинні бути передані відповідним органам на визволеній території разом з заведеними на них справами.

Стаття 78

Якщо окупаційна держава через причини збереження безпеки визнає необхідним вжити заходів стосовно осіб, що перебувають під захистом, найбільше, що вона може застосувати – це змушено поселити їх у визначеному місці чи інтернувати.

Рішення стосовно вимушеного переселення чи інтернування повинні бути ухвалені згідно з нормативною процедурою, яка повинна бути визначена окупаційною державою згідно з положеннями цієї Конвенції. Ця процедура повинна передбачати право на апеляцію з боку заінтересованих сторін. Рішення стосовно апеляції будуть прийматися в якомога швидші строки.

Якщо рішення залишатимуться в силі, вони стануть предметом періодичного перегляду, по можливості через кожні шість місяців компетентними органами, що створює держава.

Особи, що перебувають під захистом, яких вимушено переселяють, а отже змушують покинути місця їхнього проживання, будуть користуватися всіма перевагами, що згадані в статті 39 цієї Конвенції.

Розділ IV ПРАВИЛА, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПОВОДЖЕННЯ З ІНТЕРНОВАНИМИ

Глава I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 79

Сторони конфлікту можуть інтернувати осіб, що перебувають під захистом, лише згідно з положеннями статей 41, 42, 43, 68 та 78.

Стаття 80

Інтерновані цілком зберігають свою громадянську правоспроможність і можуть її використовувати настільки, наскільки це дозволяє статус інтернованого.

Стаття 81

Сторони конфлікту, до яких будуть інтерновані особи, що перебувають під захистом, зобов'язані забезпечити безоплатне утримання цих осіб та медичну допомогу, якої потребує стан їхнього здоров'я.

Жодних вирахувань із грошової допомоги, заробітних плат чи виплат інтернованим не повинно бути використано для цілей виплат зазначених вище витрат.

Держава, яка затримує, повинна забезпечувати підтримку всіх утриманців інтернованих, якщо ці утриманці не мають достатніх засобів існування чи неспроможні забезпечити свою життєдіяльність.

Стаття 82

Держава, яка затримує, буде, наскільки це можливо, розселяти інтернованих відповідно до їхньої національності, мови та звичаїв. Інтерновані, що є громадянами однієї й тієї самої країни, не будуть поселені окремо лише через мовну різницю.

Протягом усього періоду інтернування члени однієї сім'ї, особливо батьки та діти будуть проживати разом, за винятком випадків, коли через стан здоров'я, місце роботи чи застосування положень глави IX цього розділу розлучення буде необхідним і матиме тимчасовий характер. Інтерновані мають право вимагати, щоб їхні діти, які залишились на свободі без опіки батьків, були інтерновані разом з ними.

Завжди, коли це можливо, члени інтернованої сім'ї повинні жити в одному приміщенні, але окремо від інших інтернованих; їм повинні бути надані необхідні умови для сімейного життя.

Глава II МІСЦЯ ІНТЕРНУВАННЯ

Стаття 83

Держава, яка затримує, не створює місць інтернування в районах, де особливо є небезпеки війни.

Держава, яка затримує, передасть всю необхідно інформацію стосовно географічного розташування місць, де знаходяться інтерновані ворожим державам за допомогою держав-покровительок.

Кожного разу, коли це дозволяють міркування військового порядку, табори для інтернованих, повинні бути позначені літерами ІС таким чином, щоб протягом дня їх чітко було видно з повітря. Хоча заінтересовані держави можуть домовитися про інший спосіб позначення. Жодне інше місце окрім табору для інтернованих не може бути позначено таким самим чином.

Стаття 84

Інтерновані повинні бути поселені окремо від полонених та осіб, позбавлених волі по інших причинах та мати окремі органи управління.

Стаття 85

Держава, яка затримує, повинна вжити всіх можливих та необхідних заходів з метою забезпечення особам, що перебувають під захистом, з самого початку їхнього інтернування поселення в будівлях чи інших приміщеннях, що забезпечують повну гарантію задоволення гігієнічних потреб та потреб здоров'я, забезпечують надійний захист від суворих кліматичних умов та наслідків війни. У жодному разі місця поселення інтернованих не повинні знаходитися в екологічно небезпечних зонах, або в місцях з несприятливими для інтернованих кліматичними умовами. В тих випадках, коли особи, що перебувають під захистом, тимчасово інтерновані до екологічно небезпечного місця, або до місця з небезпечними для здоров'я кліматичними умовами, вони повинні бути переселені до місця з ліпшими умовами, як тільки це стане можливим.

Приміщення повинні бути цілком захищені від вологості, належним чином опалюватися та мати освітлення, особливо в години сутінок. Приміщення для сну повинні бути достатньо просторими і добре провітрюватися, інтерновані повинні мати постільні речі та достатню кількість ковдр, з урахуванням кліматичних умов, віку, статі та стану здоров'я інтернованих.

Інтерновані будуть користуватись, незалежно від годин доби, санітарними зручностями, що відповідають санітарним вимогам і чистота яких постійно підтримується. Вони будуть забезпечені необхідною кількістю води та мила для щоденного туалету та прання особистої білизни; їм також будуть забезпечені прилади та можливості для досягнення цих цілей. Крім того, вони повинні мати можливість приймати душ чи ванну. Їм потрібно надавати час, необхідний для прання та прибирання приміщень.

В тих випадках, коли як виняток як тимчасовий захід необхідно поселити інтернованих жінок, що не є членами однієї сім'ї, в одному приміщенні з інтернованими чоловіками, їм обов'язково необхідно надати окремі місця для сну та санітарні установки.

Стаття 86

Держава, яка затримує, повинна забезпечити інтернованих необхідним приміщенням для проведення релігійних обрядів, незалежно від їхнього віросповідання.

Стаття 87

Щоб інтерновані мали змогу купити продовольчі товари та предмети повсякденного користування, що можуть поліпшити їхнє життя і побут, зокрема мило й тютюнові вироби, за цінами, не вищими, ніж ті, що існують на місцевих ринках, в місцях, де проживають інтерновані, повинні бути встановлені ларьки, за винятком місць, де існують інші можливості задоволення таких потреб.

Прибутки від продаж у ларьках буде направлено до фонду матеріальної підтримки, який повинно бути створено в кожному місці інтернування, та буде використано на користь інтернованих, що знаходяться в цій місцевості. Комітет з питань інтернованих, створення якого передбачено статтею 102, має право здійснювати перевірку ведення справ в ларьках та використання коштів фонду.

У разі закриття місця інтернування, кошти фонду матеріальної підтримки будуть направлені в інший фонд, створений в місці інтернування людей такої самої національності, або, коли такого місця не існує, до центрального фонду матеріальної підтримки що діє на користь усіх інтернованих, які залишаються під владою держави, яка затримує.

У разі загального визволення зазначені вище кошти залишаються державі, де перебували інтерновані, якщо між державами не існує іншої угоди.

Стаття 88

З метою забезпечення необхідного захисту в місцях інтернувань, де існує загроза повітряних нападів та інших проявів воєнних дій, належним чином та в достатній кількості повинні бути побудовані захисні споруди. Під час тривоги інтерновані можуть вільно якомога швидше скористуватись захисними спорудами, за винятком тих, хто залишився захищати місця проживання від небезпеки, що виникла. Усі заходи з метою захисту населення будуть спрямовані й на захист інтернованих.

Усі місця інтернувань повинні бути обладнані протипожежними приладами безпеки.

Глава III ХАРЧУВАННЯ ТА ОДЯГ

Стаття 89

Щоденний харчовий раціон інтернованих повинен бути достатнім по кількості, якості та різноманіттю, щоб забезпечити нормальний стан

здоров'я та запобігання явищам, пов'язаним з недостатнім харчуванням. Треба враховувати звичний для інтернованих режим харчування.

Крім того, інтернованим повинна надаватися можливість самим готувати їжу з додаткових харчів, які вони мають.

Інтерновані будуть забезпечені необхідною кількістю питної води. Повинно бути дозволено паління тютюнових виробів.

Інтерновані, що працюють, будуть отримувати додаткові харчі залежно від об'єму роботи, яку вони виконують.

Вагітні, жінки, що годують дітей груддю та діти до п'ятнадцяти років повинні отримувати додаткові харчі залежно від їхніх фізіологічних потреб.

Стаття 90

Після позбавлення волі інтернованим повинно бути надано можливість забезпечити себе необхідним одягом, взуттям та змінною білизною, а надалі можливість самозабезпечення речами, які вони потребують. Якщо інтерновані не мають необхідного одягу (потрібно враховувати кліматичні умови) і не мають можливості його дістати, держава, яка затримує, зобов'язана безоплатно забезпечити їм цей одяг.

Одяг, яким держава, яка затримує, забезпечить інтернованих, чи зовнішні позначки на ньому не повинні мати образливого характеру чи викликати насміхання.

Робітники отримують відповідні знаряддя праці, зокрема захисний одяг, якщо цього вимагає характер праці.

Глава IV ГІГІЄНА ТА МЕДИЧНА ДОПОМОГА

Стаття 91

В кожному місці інтернування буде створено відповідний лазарет під керівництвом кваліфікованого лікаря, де інтерновані зможуть отримати необхідну допомогу і де їм буде забезпечено необхідний режим харчування. Для тих, хто страждає на інфекційні та психічні хвороби будуть створені спеціальні ізолятори.

Інтернованих, серед яких є породіллі, особи, що страждають від серйозних захворювань, чи стан яких потребує спеціального лікування, хірургічного втручання або стаціонарного догляду, повинні прийняти будь-які медичні установи, де їм буде забезпечено необхідний догляд, що за якістю дорівнює догляду звичайного населення.

Медична допомога інтернованим буде переважно надаватися медичним персоналом тієї самої національності, що й інтерновані.

Інтернованим не можна заважати приходити на обстеження до медичних установ. Медичні органи влади держави, яка затримує, буде видавати на запит інтернованого офіційний медичний лист, у якому буде описано характер хвороби чи поранення та строки наданого лікування. Копію цього листа буде надіслано до Центрального агентства, передбаченого в статті 140.

Лікування, зокрема забезпечення необхідними приладами для підтримання здоров'я інтернованих, у тому числі зубними протезами та окулярами, повинно надаватися безоплатно.

Стаття 92

Медичний огляд інтернованих здійснюватиметься, принаймні, один раз на місяць. Метою таких оглядів буде, зокрема, перевірка загального стану здоров'я, харчування та гігієни інтернованих та виявлення заразних хвороб, особливо венеричних, туберкульозу та малярії. Таки огляди включатимуть в себе, зокрема, перевірку ваги кожного інтернованого та щорічний рентген.

Глава V РЕЛІГІЯ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ТА ФІЗИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття 93

Інтернованим буде надано повну свободу у виконанні релігійних обрядів, зокрема відвідування церемоній, що пов'язані з їхньою вірою, за умови, що вони не будуть порушувати правил дисципліни, визначених керівництвом інтернованих.

Виконувачам релігійних обрядів буде дозволено вільно виконувати свою місію серед єдиновірців. З цією метою держава, яка затримує, забезпечує їхній рівний розподіл між місцями інтернувань, де інтерновані розмовляють однією мовою та належать до однієї релігії. Якщо виникає проблема недостатньої кількості виконувачів релігійних обрядів, держава, яка затримує, надасть їм усі необхідні умови, зокрема транспортні засоби, щоб вони могли пересуватися з одного місця до іншого, вони також будуть мати право відвідувати інтернованих, що знаходяться в лікарні. Виконувачі релігійних обрядів будуть вести вільне листування стосовно релігійних культів з релігійними управліннями країни, де перебувають інтерновані, і, наскільки це можливо, з міжнародними релігійними організаціями, що належать до цієї

самої віри. Норми цього листування не підпадають під статтю 107, але передбачені статтею 112.

Коли інтерновані не отримують необхідної духовної допомоги з боку виконувачів релігійних обрядів, або існує недостатня кількість останніх, місцеві релігійні органи цієї самої віри можуть призначати виконувачів релігійних обрядів релігії інтернованих, або, якщо це можливо з погляду релігії, виконувачів обрядів подібної релігії чи кваліфікованих в цих питаннях осіб, попередньо узгодивши кандидатів з владними представниками держави, яка затримує. Особа, що взяла на себе повноваження виконувача релігійних обрядів, користуватиметься всіма привілеями, що відповідають цій посаді. Призначені таким чином особи повинні дотримуватись усіх правил держави, яка затримує, установлених з метою підтримання дисципліни та безпеки.

Стаття 94

Держави, яка затримує, сприятиме інтелектуальній, освітній та спортивній діяльності, потребам у розважаннях серед інтернованих, а також залишати для них право вибору стосовно участі в подібних заходах. Вона повинна вжити всіх практичних заходів з метою забезпечення сприяння такій діяльності, зокрема шляхом надання відповідних приміщень.

Інтернованим будуть забезпечені можливості продовжувати навчання чи розпочати нове. повинно бути забезпечено можливість навчання дітей та підлітків. Вони будуть відвідувати школи в місцях інтернувань чи за їхніми межами.

Інтерновані будуть мати змогу займатися фізкультурою, спортом та грати в спортивні ігри на свіжому повітрі. З цієї метою буде надано достатню кількість відкритої території в усіх місцях інтернування. Для дітей та підлітків також буде відведено спеціальні ділянки.

Стаття 95

Держава, яка затримує, може використовувати інтернованих як працівників лише за їхнім бажанням. Виконання роботи, яка була б примусовою для осіб, що перебувають під захистом та не є інтернованими, а отже означала порушення статті 40 чи 51 цієї Конвенції, та робота, що носить образливий чи принизливий характер, забороняється в будь-якому разі.

Після закінчення шеститижневого періоду роботи інтернований має право в будь-який момент припинити працювати, попередивши керівництво про таке рішення за вісім тижнів.

Ці положення не є перешкодою для держави, яка затримує, зобов'язувати інтернованих лікарів, дантистів та інший медичний персонал займатися їх-

ньою професійною діяльністю на корись спів інтернованих, зобов'язувати інтернованих керувати та підтримувати місця інтернувань у належному стані та використовувати таких осіб у роботі на кухні та у виконанні іншої господарської діяльності, а також використовувати їх в діяльності, пов'язаній із захистом інтернованих від повітряних бомбардувань та інших небезпек війни. Хоча неможна інтернованого змушувати виконувати діяльність, на виконання якої він фізично не здатний згідно з діагнозом лікаря, призначеного адміністрацією.

Держава, яка затримує, бере на себе повну відповідальність за умови на робочому місці, медичну допомогу, виплату заробітних плат, страхування нещасних випадків та хвороб, пов'язаних з трудовою діяльністю. Умови праці та рівень компенсацій повинні відповідати нормам національного законодавства та існуючій практиці; у жодному разі вони не повинні бути гіршими, ніж ті, що існують у цьому регіоні. Рівень заробітної плати визначається на основі справедливих засад угоди між інтернованими та державою, яка затримує, і, якщо необхідно, й іншими роботодавцями окрім держави, яка затримує, причому угодою передбачається безоплатне утримання інтернованих та надання медичної допомоги, якої вимагає стан здоров'я інтернованих. Інтернованим, що призначені на постійне виконання робіт, зазначених в абзаці третьому цієї статті, буде виплачуватися заробітна плата, що справедливо відповідає їхній діяльності. Умови праці та рівень компенсацій за нещасні випадки та хвороби, пов'язані з професією діяльністю, не повинні бути нижчими, ніж ті, що отримують працівники цього самого району, під час виконання суміжної діяльності.

Стаття 96

Вся команда працівників підпорядковується відповідному місцю інтернування. Компетентні органи влади держави, яка затримує, та коменданти місць інтернувань несуть відповідальність за виконання положень цієї Конвенції серед команд працівників. Комендант зобов'язаний вести список членів підпорядкованих йому робочих груп та повідомлювати про його склад делегатам держави, яка затримує, Міжнародного комітету Червоного Хреста та інших гуманітарних організацій, які можуть прибути з візитом до місць інтернувань.

Глава VI

ПРИВАТНА ВЛАСНІСТЬ ТА ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ

Стаття 97

Інтернованим буде дозволено залишити при собі речі власного користування. Гроші, чеки, цінні папери тощо, коштовні речі можуть бути відібрані лише відповідно визначеній процедури. У такому разі інтернованим буде видано детальну розписку.

Грошові суми буде перераховано на особовий рахунок інтернованого відповідно статті 98; вони не можуть бути обміняні на іншу валюту, якщо цього не вимагає законодавство, що діє на території, де перебуває інтернований, чи власник сам не бажає цього.

Не можна забирати пам'ятні речі чи ті, що мають суб'єктивну цінність.

Обшук інтернованих жінок може здійснюватись лише жінками.

Після визволення чи репатріації, інтернованим буде повернено всі речі, грошові кошти в еквіваленті, що дорівнює сумі на їхньому особовому рахунку, відповідно статті 98, чи інші коштовності, які були відібрані під час інтернування, за винятком речей, які повинні залишитись на території держави, яка затримує, згідно із чинним законодавством. Якщо приватна річ інтернованого не була йому видана, він отримує детальну розписку.

Сімейні документи чи документи, що посвідчують особу, відбираються лише під розписку. У жодному разі інтернований не може залишитися без документа, що посвідчує особу. Коли інтернований не має такого документа, вони отримують спеціальні посвідчення, що видаються органами влади, які затримують.

Інтерновані можуть мати при собі визначену суму грошей готівкою чи у вигляді купонів, так щоб вони мали змогу зробити покупки.

Стаття 98

Всі інтерновані будуть отримувати виплати на придбання таких товарів як тютюн, туалетні речі тощо. Таки виплати можуть надаватись у вигляді кредитів чи купонів на покупки.

Крім того, інтерновані можуть отримувати матеріальну допомогу від держави-батьківщини, від держав-покровительок, від організацій, що можуть надати їм допомогу, чи від своїх сімей, а також прибуток від власності згідно із законодавством держави, яка затримує. Розмір матеріальної допомоги, що надходить з батьківщини, повинен бути рівним для кожної категорії інтернованих (інваліди, хворі, вагітні жінки тощо), і під час визначення розміру

допомоги, що встановлює ця держава, та її розподілу державою, яка затримує, не повинно бути дискримінації інтернованих, що забороняється статтею 27 цієї Конвенції.

Державою, яка затримує, для кожного інтернованого повинен бути відкритий особовий рахунок, до якого будуть записуватись всі виплати, згадані в цій статті, заробітна плата, отримані грошові перекази. До його рахунка буде також внесено вираховані суми, які він міг би використати згідно із законодавством, що є чинним на території інтернування. Інтерновані матимуть усі можливості, сумісні з чинним законодавством на такій території для переказів коштів сім'ям та особам, що залежать від них матеріально. Вони можуть знімати з рахунка кошти, необхідні для забезпечення особистих потреб, в рамках визначених державою, яка затримує. Їм буде надано можливість будь-коли ознайомитися зі своїми рахунками та отримати їхні копії. Про стан рахунків на вимогу повідомляється державі-покровительці; рахунок переводиться разом з інтернованою особою.

Глава VII КЕРІВНИЦТВО ТА ДИСЦИПЛІНА

Стаття 99

Кожне місце інтернування буде підпорядковане відповідальному офіцеру з регуляторних військових сил чи регуляторної цивільної адміністрації держави, яка затримує. Офіцер, що керує місцем інтернування, повинен мати текст цієї Конвенції офіційною мовою чи офіційною мовою країни та відповідати за її виконанням. Керуючий персонал повинен бути ознайомлений з положеннями цієї Конвенції та дотримуватись їхнього виконання.

Текст цієї Конвенції та угод, укладених на її підставі, буде розміщено в місцях інтернувань мовою, зрозумілою інтернованим, чи знаходитиметься в Комітеті інтернованих.

Інтерновані будуть інформовані про різноманітні правила, накази, повідомлення та публікації зрозумілою для них мовою.

Всі накази та команди, спрямовані на інтернованих, також повинні віддаватися зрозумілою для них мовою.

Стаття 100

Норми дисципліни в місцях інтернування повинні бути сумісними з принципами гуманності й ні за яких обставин не передбачати правил, які спричиняли б інтернованим фізичне напруження, що ставило б під загрозу

їхнє здоров'я, чи передбачали фізичне чи моральне знуцання. Позначення інтернованих шляхом татуювання чи інших знаків на тілі заборонено.

Зокрема, забороняється змушувати інтернованих довго стояти, постійно перевіряти їх за списком, карати фізичними та військовими вправами чи обмежувати доступ до харчування.

Стаття 101

Інтерновані мають право представляти органам влади, під юрисдикцією яких вони перебувають, будь-яку петицію стосовно умов інтернування, яким вони підлягають.

Вони також мають право подавати заяви без обмежень через Комітет інтернованих, або, якщо вони вважають це за необхідне, безпосередньо до представників держави-покровительки для того, щоб указати будь-які питання, які вони можуть оскаржити стосовно умов інтернування.

Такі петиції та скарги передаються негайно і без змін, і навіть якщо останні визнано безпідставними, вони не можуть бути приводом для будь-якого покарання.

Періодичні звіти про стан у місцях інтернування та стосовно потреб інтернованих можуть надсилатися Комітетами інтернованих до представників держав-покровительок.

Стаття 102

У кожному місці інтернування шляхом таємного голосування інтерновані вільно вибирають членів Комітету, уповноваженого представляти їх перед державою, яка затримує, та державою-покровителькою, Міжнародним комітетом Червоного Хреста та будь-якою іншою організацією, яка може допомогти їм. Члени Комітету мають право на переобрання.

Інтерновані, обрані таким чином, приступають до виконання своїх обов'язків після того, як їхнє обрання було схвалене органами влади, які здійснюють утримання під вартою. Причини будь-яких відмов або зміщень з посад передаються до заінтересованих держав-покровительок.

Стаття 103

Комітет інтернованих підтримує фізичний, духовний та інтелектуальний добробут інтернованих.

Якщо інтерновані вирішать, зокрема, організувати систему взаємодопомоги серед них, ця організація буде в межах компетенції цих Комітетів на додаток до спеціальних обов'язків, покладених на них відповідно до інших положень цієї Конвенції.

Стаття 104

Від членів Комітетів інтернованих не вимагається виконання іншої роботи, якщо виконання їхніх службових обов'язків вважається складнішим.

Члени Комітетів інтернованих можуть призначати серед інтернованих таких помічників, стосовно яких вони можуть зробити запит. Їм надаються всі матеріальні засоби, зокрема певна свобода пересування, потрібна для виконання їхніх обов'язків (відвідування робочих загонів, одержання поставок тощо).

Усі засоби також надаються членам Комітетів інтернованих для зв'язку поштою і телеграфом з органами влади, які здійснюють утримання під вартою, державами-покровительками, Комітетом інтернованих Червоного Хреста та їхніми делегатами, та з організаціями, які надають допомогу інтернованим. Члени комітету в робочих загонах матимуть схожі засоби для зв'язку з їхнім Комітетом інтернованих в головному місці інтернування. Такий зв'язок не обмежується й не вважається таким, що створює частину квоти, згаданої в статті 107.

Членам Комітетів інтернованих, яких переводять, надають обґрунтований час для того, щоб увести їхніх наступників у курс справ.

Глава VIII ВІДНОСИНИ ІЗ ЗОВНІШНІМ СВІТОМ

Стаття 105

Відразу після інтернування осіб, які перебувають під захистом, держави, які затримують, повідомляють їм, державі, громадянами якої вони є, та їхній державі-покровительці про заходи, ужиті для виконання положень цієї глави. Держави, які затримують, також повідомляють заінтересованим Сторонам про будь-які подальші зміни в таких заходах.

Стаття 106

Як тільки його інтернують, або не пізніше, ніж через тиждень після його прибуття до місця інтернування, а також у випадках хвороби або переведення до іншого місця інтернування або до лікарні, кожному інтернованому надають змогу надіслати безпосередньо своїй сім'ї, з одного боку, та до Центрального агентства, передбаченого статтею 140, з іншого боку, листівку інтернування, схожу, якщо можливо, на зразок, який додається до цієї Конвенції, у якій повідомляє своїм рідним про затримання, свою адресу і

стан здоров'я. Згадані листівки пересилаються якомога скоріше й не можуть затримуватися будь-яким чином.

Стаття 107

Інтернованим дозволяється надсилати й отримувати листи й листівки. Якщо держава, яка затримує, уважає за необхідне обмежити кількість листів і листівок, які надсилає кожний інтернований, згадана кількість не може бути меншою, ніж два листи й чотири листівки на місяць; вони пишуться та, щоб якомога точніше відповідати зразкам, які додаються до цієї Конвенції. Якщо на кореспонденцію, адресовану інтернованим, треба накласти обмеження, їх накладає держава, громадянами якої вони є, по можливості на запит держави, яка затримує. Такі листи й листівки повинні передаватися обґрунтованою депешею; вони не можуть затримуватись або утримуватися з дисциплінарних причин.

Інтерновані, які тривалий час перебували без новин або які не мають можливості отримувати новини від своїх рідних чи надавати їм новини звичайним поштовим шляхом, а також ті, хто знаходиться на значній відстані від дому, мають дозвіл надсилати телеграми, причому вони сплачують витрати у валюті в місці їхньої передачі. Також вони користуються перевагою цього положення у випадках, які визнаються терміновими.

Як правило, пошта інтернованих пишеться їхньою. Воюючі сторони можуть санкціонувати кореспонденцію іншими мовами.

Стаття 108

Інтернованим дозволяється отримувати, поштою чи будь-якими іншими засобами, індивідуальні пакунки чи спільні посилки, які містять певний харч, одяг, медикаменти, а також книжки та предмети побожного, освітнього та рекреаційного характеру, які можуть задовольнити їхні потреби. Такі посилки жодним чином не звільняють держави, яка затримує, від обов'язків, покладених на неї цією Конвенцією.

Якщо за воєнної необхідності кількість таких посилок обмежується, належне повідомлення про це надсилається державі-покровительці та Міжнародному комітетові Червоного Хреста, чи будь-якій іншій організації, яка надає допомогу інтернованим і відповідає за пересилку таких посилок.

Умови надсилання індивідуальних пакунків і спільних посилок, у разі необхідності, підлягають спеціальним угодам між заінтересованими державами, що в жодному разі не може затримувати отримання інтернованими поставок для надання допомоги. Пакунки з одягом і харчами не повинні містити книжок. Як правило, поставки медикаментів надсилаються в спільних пакунках.

Стаття 109

За відсутності спеціальних угод між воюючими сторонами стосовно умов отримання та розподілу спільних посилок допомоги, застосовуються правила стосовно спільної допомоги, які додаються до цієї Конвенції.

Спеціальні угоди, передбачені вище у тексті, у жодному разі не обмежують права Комітетів інтернованих отримати у володіння спільні посилки допомоги, надісланих для інтернованих, взяти на себе їхній розподіл і розпоряджатися ними в інтересах одержувачів.

Такі угоди також не обмежують права представників держав-покровителів, Міжнародного комітету Червоного Хреста, чи будь-якої іншої організації, яка надає допомогу інтернованим і відповідає за пересилку спільних посилок, на нагляд за їхнім розподілом серед одержувачів.

Стаття 110

Усі посилки з допомогою для інтернованих звільняються від імпортного мита, митних та інших зборів.

Усі речі, надіслані поштою, зокрема пакунки з допомогою, надіслані поштово-посилочною службою та грошові перекази, адресовані з інших країн інтернованим або відправлені ними через поштове відділення, безпосередньо або через Інформаційне бюро, передбачене в статті 136, і Центральне інформаційне агентство, передбачене в статті 140, звільняються від усіх поштових зборів як у країні походження, так і в країні одержання і транзитних країнах. Для цього, зокрема звільнення від зборів, передбачене Всесвітньою Поштовою Конвенцією від 1947 та угодами Всесвітнього Поштового Союзу на користь цивільних осіб – громадян ворожої країни, затриманих у таборах або цивільних в'язницях, поширюється на інших інтернованих осіб, що перебувають під захистом цієї Конвенції. Країни, які не підписали згаданих вище угод, зобов'язані гарантувати звільнення від витрат за таких самих обставин.

Вартість транспортування посилок з допомогою, які адресовані інтернованим і які з причин їхньої ваги чи будь-якої іншої причини не можуть бути надіслані через поштове відділення, сплачується державою, яка затримує, на всіх територіях, які є під її контролем. Інші держави – сторони цієї Конвенції сплачують витрати на транспорт на їхніх відповідних територіях.

Витрати, пов'язані з перевезенням таких посилок, які не охоплені положеннями попередніх абзаців, сплачуються відправниками.

Високі Договірні Сторони намагаються зменшити, наскільки це можливо, витрати на телеграми, надіслані інтернованими або адресовані їм.

Стаття 111

Якщо воєнні дії заважають заінтересованим державам виконувати їхні обов'язки по забезпеченню передачі пошти й посилок з допомогою, передбачених статтями 106, 107, 108 і 113, то заінтересовані держави-покровительки, Міжнародний комітет Червоного Хреста чи будь-яка інша організація, належним чином ухвалена воюючими сторонами, можуть взяти на себе передачу таких посилок підходящими засобами (залізниця, автотранспорт, судна або авіація тощо). Для цього Високі Договірні Сторони намагаються надати їм такий транспорт і дозволити його курсування, особливо гарантуючи необхідні охоронні перепустки.

Такий транспорт може також використовуватися для перевезення:

а) кореспонденції, списків і звітів, обмін якими здійснюється між Центральним інформаційним агентством, зазначеним у статті 140, і Національним бюро, зазначеним у статті 136;

б) кореспонденція та звіти, які стосуються інтернованих, якими держави-покровительки, Міжнародний комітет Червоного Хреста чи будь-яка інша організація, яка допомагає інтернованим, обмінюються або з їхніми делегатами, або з воюючими сторонами.

Ці положення жодним чином не заважають праву будь-якої воюючої сторони організувати інші засоби перевезення, якщо вона віддасть їм перевагу, та не перешкоджають наданню охоронних перепусток, згідно з взаємно погодженими умовами, для таких засобів перевезення.

Витрати, спричинені використанням таких засобів перевезення сплачують, пропорційно до важливості посилок, воюючими сторонами, на користь чийх громадян вони надсилаються.

Стаття 112

Цензурування кореспонденції, яка адресована інтернованим або відправлена ними виконується якомога швидше.

Перевірка вантажів, адресованих інтернованим не проводиться за умов, які спричинять зіпсування товарів, які вони містять. Ця процедура виконується в присутності адресата, або одного з інтернованих, належним чином ним на те уповноваженого. Доставка інтернованим індивідуальних або спільних вантажів не затримується з приводу труднощів цензури.

Будь-яка заборона кореспонденції, накладена воюючими сторонами з воєнних або політичних міркувань є тимчасовою й її тривалість є якомога коротшою.

Стаття 113

Держави, які затримують, надають усі обґрунтовані засоби для передачі, через державу-покровительку або Центральне агентство, передбачене в статті 140, або яким-небудь іншим чином, заповітів, довіреностей, письмових повноважень чи будь-яких інших документів, адресованих інтернованим або відправлених ними.

У всіх випадках держави, які затримують, спрощують виконання та засвідчення в належній юридичній формі таких документів від імені інтернованих, зокрема дозволяючи їм отримати консультацію в юриста.

Стаття 114

Держава, яка затримує, надає інтернованим усі засоби для того, щоб вони мали змогу розпоряджатися своєю власністю, за умови, що це відповідає умовам інтернування та закону, який можна застосувати. Для цього згадана держава може надати їм дозвіл на виїзд з місця інтернування у крайніх випадках, і якщо дозволяють обставини.

Стаття 115

У всіх випадках, коли інтернований є учасником судового процесу в будь-якому суді, держава, яка затримує, якщо він робить про це запит, повідомляє суду про його затримання, забезпечує, щоб були вжиті всіх необхідних заходів для запобігання упередженості стосовно нього в суді з причини його інтернування, в тому, що стосується підготовки і ведення його справи або що стосується винесення будь-якого вироку в суді.

Стаття 116

Кожному інтернованому дозволяється приймати відвідувачів, особливо близьких родичів, регулярними інтервалами та якомога частіше.

Настільки, наскільки це можливо, інтернованим дозволяється відвідувати їхні домівки в крайніх випадках, особливо у випадках смерті або серйозної хвороби рідних.

Глава IX **КАРНІ ТА ДИСЦИПЛІНАРНІ САНКЦІЇ**

Стаття 117

За умови положень цієї глави, чинне законодавство території, на якій вони затримуються, буде продовжувати застосовуватися до інтернованих, які вчиняють правопорушення під час інтернування.

В загальному законодавстві, якщо правила або накази визнають дії, учинені інтернованими такими, що підлягають покаранню, тоді як ті самі дії не підлягають покаранню, якщо вчинені особами, які не є інтернованими, такі дії караються лише дисциплінарно.

Жодний інтернований не може бути покараним більше, ніж раз за один і той самий вчинок, або з того самого приводу.

Стаття 118

Суди й органи влади під час винесення вироків якомога більше беруть до уваги те, що підсудний не є громадянином держави, яка затримує. Вони вільні зменшити покарання, приписане для цього правопорушення, у якому обвинувачується інтернований і не повинні для цього застосовувати мінімального приписаного вироку.

Ув'язнення в приміщенні без денного світла та в цілому всі форми жорстокості без винятків забороняються.

З інтернованими, які відбули дисциплінарні чи судові вирокі, поводяться так само, як і з іншими інтернованими.

Тривалість превентивного затримання, яке пройшов інтернований, віднімається від будь-якого дисциплінарного або судового вироку з ув'язненням, на який він може бути засуджений.

Комітетам інтернованих повідомляється про всі судові процеси, які ведуться проти інтернованих, яких вони представляють і про їхній результат.

Стаття 119

Дисциплінарні стягнення, які застосовуються до інтернованих:

- 1) Штраф, який не перевищує 50 відсотків зарплатні, яку інтернований отримав би згідно з положеннями статті 95 за період не більше, ніж 30 днів.
- 2) Припинення привілеїв, які надаються поза межами поведження, обумовленого цією Конвенцією.
- 3) Додаткові фізичні роботи, які не перевищують двох годин на день, у зв'язку з обслуговуванням місця інтернування.

4) Ув'язнення.

У жодному разі дисциплінарні стягнення не можуть бути жорстокими, брутальними чи небезпечними для здоров'я інтернованих. Потрібно звертати увагу на вік інтернованого, стать і стан здоров'я.

Тривалість будь-якого окремого покарання в жодному разі не повинна перевищувати максимум 30 послідовних днів, навіть якщо інтернований відповідає за кілька порушень дисципліни, коли розбирають його справу, пов'язані ці порушення чи ні.

Стаття 120

Інтерновані, яких повторно затримано після того, як вони втекли чи під час спроби втечі, підлягають лише дисциплінарному стягненню стосовно цієї дії, навіть якщо це багаторазове правопорушення.

Незважаючи на абзац третій статті 118, інтерновані, покарані внаслідок втечі або спроби втекти, можуть підлягати спеціальному спостереженню, за умови, що таке спостереження не впливає на стан їхнього здоров'я, яке виконується в місці інтернування, і що воно не спричиняє скасування будь-яких охоронних свідоцтв, забезпечених цією Конвенцією.

Інтерновані, які допомагають і сприяють втечі або намагаються втекти, підлягають з цього приводу лише дисциплінарному стягненню.

Стаття 121

Втеча або спроба втекти, навіть якщо це неодноразове правопорушення, не вважається обтяжливою обставиною у випадках, коли інтернований обвинувачується в правопорушеннях, учинених під час його втечі.

Воюючі сторони забезпечують, щоб компетентні органи влади були толерантними у вирішенні чи повинне покарання, винесене за правопорушення, мати дисциплінарний або судовий характер, особливо стосовно дій, учинених у зв'язку з втечею, незважаючи на її успіх.

Стаття 122

Дії, які становлять правопорушення проти дисципліни розслідуються негайно. Це правило застосовується, зокрема у випадках втечі або спроби втекти. Повторно затримані інтерновані передаються до компетентних органів влади якомога швидше.

У разі правопорушень проти дисципліни, ув'язнення до суду зменшується до абсолютного мінімуму для всіх інтернованих і не перевищує чотирнадцять днів. Його тривалість у будь-якому разі віднімається від будь-якого виroku з ув'язненням.

Положення статей 124 и 125 застосовуються до інтернованих, які ув'язнені, очікуючи суду, за правопорушення проти дисципліни.

Стаття 123

Без шкоди для компетенції судових органів і вищих властей дисциплінарне стягнення може бути накладене лише комендантом місця інтернування або відповідальним чиновником або службовою особою, яка його замінює, або якій він передав свої дисциплінарні повноваження.

До того, як призначено будь-яке дисциплінарне стягнення, обвинуваченому інтернованому надають точні відомості стосовно правопорушень, у яких він обвинувачується, і надають можливість пояснити свою поведінку та захистити себе. Йому дозволяється зокрема викликати свідків і звернутися по допомогу, якщо це необхідно, до послуг компетентного перекладача. Рішення оголошується в присутності обвинуваченого та члена Комітету інтернованих.

Період, який минає між часом призначення дисциплінарного стягнення та його виконанням не перевищує одного місяця.

Коли інтернованому призначають подальше дисциплінарне стягнення, між виконанням будь-якого з двох покарань повинно минути, принаймні, три дні, якщо тривалість одного з цих покарань складає десять днів чи більше.

Облік дисциплінарних стягнень ведеться комендантом місця інтернування та є відкритим для перевірки представниками держави-покровительки.

Стаття 124

Інтернованих у жодному разі не переводять до виправних закладів (в'язниць, виправних будинків, каторжних тюрем тощо) для відбування там дисциплінарного стягнення.

Приміщення, у яких відбувають дисциплінарні стягнення, повинні відповідати санітарним вимогам; зокрема, в них повинно бути достатньо ліжок. Інтернованим, які відбувають покарання, надається можливість підтримувати себе в чистоті.

Інтерновані-жінки, які відбувають дисциплінарне стягнення, розміщуються в окремих приміщеннях від інтернованих-чоловіків і перебувають під безпосереднім наглядом жінок.

Стаття 125

Інтернованим, яким призначено дисциплінарне стягнення, дозволяється займатися фізичними вправами та залишатися на відкритому повітрі, принаймні, дві години щодня.

Їм дозволяється, якщо вони це просять, бути присутніми на щоденних медичних перевірках. Вони отримують увагу, якої потребує їхній стан здоров'я, і, якщо необхідно, переводяться в лазарет місця інтернування або лікарню.

Їм дозволяється читати й писати, а також відправляти й отримувати листи. Посилки і грошові перекази, однак, можуть утримуватися від них до закінчення їхнього покарання; такі вантажі на цей час надаються Комітету інтернованих, який передасть до лазарету товари, які містять посилки і які можуть зіпсуватися.

Жодний інтернований, якому призначили дисциплінарне стягнення, не може бути позбавлений переваги положень статей 107 і 143 цієї Конвенції.

Стаття 126

Положення статей 71 й 76 включно застосовуються за аналогією до судових процесів над інтернованими, які знаходяться на національній території держави, яка затримує.

Глава X ПЕРЕВЕДЕННЯ ІНТЕРНОВАНИХ

Стаття 127

Переведення інтернованих завжди виконується гуманно. Як правило, воно проводиться залізницею або іншими засобами перевезення та за умов, принаймні рівних тим умовам, які діють для сил держави, яка затримує, в їхніх змінах станції. Якщо як винятковий захід такі переведення повинні виконуватися пішки, вони можуть не відбутися, якщо здоров'я інтернованих знаходиться в поганому стані, і в будь-якому разі не можуть піддавати їх надмірному виснаженню.

Держава, яка затримує, надає інтернованим під час переведення питну воду та їжу в достатній кількості, якості й різноманітності для того, щоб підтримувати себе в доброму здоров'ї, а також необхідний одяг, притулок, що відповідає нормам, і необхідну медичну увагу. Держава, яка затримує, уживає всіх необхідних заходів застереження для забезпечення їхньої безпеки під час переведення, і створює перед їхнім від'їздом повний список усіх інтернованих, яких переводять.

Хворі, поранені або госпіталізовані інтерновані і породіллі не переводяться, якщо подорож буде серйозно шкідливою для них, крім випадків, коли цього категорично вимагає їхня безпека.

Якщо зона бойових дій підходить близько до місця інтернування, інтерновані в згаданому місці не переводяться, якщо їхнє переведення не може бути здійснене в адекватних умовах безпеки, або якщо вони наражаються на більший ризик, залишаючись на місці, ніж за умов переведення.

Під час ухвалення рішень стосовно переведення інтернованих держава, яка затримує, ураховує їхні інтереси, зокрема не робить нічого, що підвищує труднощі їхньої репатріації або повернення до їхніх домівок.

Стаття 128

У разі переведення інтернованим повідомляють про їхній від'їзд і про їхню нову поштову адресу. Такі повідомлення даються вчасно для того, щоб вони могли спакувати багаж та повідомити своїм близьким родичам.

Їм дозволяється брати з собою особисті речі, кореспонденцію і посилки, які їм прислали. Вага такого багажу може обмежуватися, якщо так вимагають умови переведення, але в жодному разі не повинна бути менше, ніж двадцять п'ять кілограмів на інтернованого.

Пошта і посилки, адресовані на їхнє колишнє місце інтернування, персилаються їм без затримки.

Комендант місця інтернування вживає, погоджено з Комітетом інтернованих, будь-яких заходів, необхідних для забезпечення перевезення власності громади інтернованих і багажу, який інтерновані не можуть узяти з собою внаслідок обмежень, накладених на підставі абзацу другого.

Глава XI СМЕРТІ

Стаття 129

Заповіти інтернованих отримуються для зберігання відповідальним органами влади; і в разі смерті інтернованого його заповіт передається без затримки особі, яку він заздалегідь призначив.

Смерті інтернованих засвідчуються лікарем кожного разу, і свідoctво про смерть складається, підтверджуючи причину смерті й умови, за яких вона сталася.

Офіційний звіт про смерть, належним чином зареєстрований, складається відповідно до процедури, яка цього стосується, і яка чинна на території, де розташоване місце інтернування, і належним чином засвідчена копія такого звіту передається без затримки державі-покровительці, а також до Центрального агентства, зазначеного в статті 140.

Стаття 130

Органи влади, які затримують, забезпечують, щоб інтерновані, які померли під час інтернування, були поховані з пошаною, і, якщо можливо, згідно з ритуалами релігії, до якої вони належали, і щоб їхні могили шанували, належним чином прибирали і позначалися так, щоб їх завжди можна було впізнати.

Померлих інтернованих ховають в індивідуальних могилах, крім випадків, коли обставини, яких неможливо уникнути, вимагають використання спільних могил. Тіла може бути піддано кремації лише з категоричних причин гігієни, відповідно до релігії померлого або згідно з його чітким побажанням на цю дію. У разі кремації її факт буде констатовано і причини надано в свідоцтві про смерть померлого. Попіл зберігається в цілості органами влади, які затримують, і передається якомога швидше близьким рідним на їхній запит.

Як тільки дозволять обставини, але не пізніше припинення воєнних дій, держава, яка затримує, пересилає списки могил померлих інтернованих державам, громадянами яких були померлі інтерновані, через Інформаційне бюро, обумовлене статтею 136. Такі списки містять усі особливості, необхідні для визначення померлих інтернованих, а також точне місцезнаходження їхніх могил.

Стаття 131

Кожна смерть або серйозна травма інтернованого, спричинена чи підозрювана як така, що була спричинена вартовим, ще одним інтернованим чи будь-якою іншою особою, а також будь-яка смерть, причина якою невідома, негайно супроводжується офіційним розслідуванням держави, яка затримує.

Повідомлення з цього приводу негайно надсилається державі-покровительці. Приймаються свідчення будь-яких свідків, і звіт, який містить такі свідчення готується та пересилається згаданій державі-покровительці.

Якщо розслідування визначає провину однієї чи більше осіб, держава, яка затримує, уживає всіх необхідних заходів із забезпечення покарання винної особи чи осіб.

Глава XII

ЗВІЛЬНЕННЯ, РЕПАТРІАЦІЯ ТА ПРИТУЛОК В НЕЙТРАЛЬНИХ КРАЇНАХ

Стаття 132

Кожна інтернована особа звільняється державою, під яка затримує, як тільки причини, що спричинили її інтернування, більше не існує.

Воюючі сторони, крім цього, намагаються під час воєнних дій укласти угоди про звільнення, репатріацію, повернення до місць проживання або притулку в нейтральній країні певних класів інтернованих, особливо дітей, вагітних жінок і матерів з немовлятами й маленькими дітьми, поранених і хворих та інтернованих, яких затримували тривалий час.

Стаття 133

Інтернування припиняється відразу ж, як це є можливим після припинення воєнних дій.

Інтернованих на території воюючої сторони, проти яких триває карний судовий процес за правопорушення, які не є виключно предметом дисциплінарних стягнень, може бути затримано до закриття такого судового процесу і, якщо цього вимагають обставини, до завершення покарання. Теж саме застосовується до інтернованих, яких було до цього засуджено на покарання з позбавленням волі.

За угодою між державою, яка затримує, та заінтересованими державами, після припинення воєнних дій або окупації територій можуть створюватися комітети для пошуку загублених інтернованих.

Стаття 134

Високі Договірні Сторони намагаються після припинення воєнних дій або окупації забезпечити повернення всіх інтернованих до їхнього останнього місця проживання чи спростити їхню репатріацію.

Стаття 135

Держава, яка затримує, несе витрати на повернення звільнених інтернованих до місць, де вони проживали, коли їх інтернували, або, якщо вона взяла їх під варту, коли вони подорожували транзитом чи у відкритому морі, витрати на завершення їхньої подорожі чи їхнє повернення до початку подорожі.

У випадках, коли держава, яка затримує, відмовляється дати дозвіл на проживання на її території звільненому інтернованому, який до цього мав

тут постійне проживання, то така держава, яка затримує, сплачує витрати на репатріацію згаданого інтернованого. Якщо, однак, інтернований вирішує повернутися до своєї країни на власний ризик або згідно з наказом уряду держави, громадянином якої він є, держава, яка затримує, не повинна сплачувати витрат на його подорож з моменту його виїзду з її території. Держава, яка затримує, не повинна сплачувати витрат на репатріацію інтернованого, якого інтернували за власним бажанням.

Якщо інтернованих передають згідно зі статтею 45, держави, які здійснюють таку передачу й отримання погоджують суму витрат на згадане вище, яку сплачує кожна з них.

Згадане вище повинно бути без шкоди для особливих угод, які можуть укладатися між воюючими сторонами стосовно обміну та репатріації їхніх громадян, які знаходяться у ворожому полоні.

Розділ V

ІНФОРМАЦІЙНЕ БЮРО ТА ЦЕНТРАЛЬНЕ АГЕНТСТВО

Стаття 136

Під час раптового початку війни й у всіх випадках окупації кожна воююча сторона засновує офіційне Інформаційне бюро, відповідальне за отримання та передачу інформації стосовно осіб, що перебувають під захистом, які знаходяться під її юрисдикцією.

Кожна воююча сторона за найкоротший період надає своєму Бюро відомості про будь-який захід, ужитий нею стосовно будь-яких осіб, що перебувають під захистом і тримаються в полоні більше, ніж два тижні, які підлягають призначеному місцю проживання або яких інтерновано. Вона, крім того, надсилає запит своїм різним відділам, які займаються такими справами, швидко надати згаданому вище Бюро відомості про всі зміни стосовно цих осіб, що перебувають під захистом, як, наприклад, стосовно передач, звільнень, репатріацій, втеч, направлення до лікарень, народження та смерті.

Стаття 137

Кожне національне Бюро негайно пересилає відомості стосовно осіб, що перебувають під захистом, найшвидшими засобами до держав, громадянами яких є особи, згадані вище, або до держав, на чий території вони проживали, через Центральне агентство, передбачене в статті 140. Такі Бюро також відповідають на всі запити, які можуть отримуватися стосовно осіб, що перебувають під захистом.

Інформаційні бюро передають відомості стосовно особи, яка перебуває під захистом, крім випадку, коли така передача може бути шкідливою для заінтересованої особи чи для його (її) рідних. Навіть у такому разі ці відомості не можуть замовчуватися від Центрального агентства, яке, після того, як йому повідомили про обставини, уживатиме необхідних пересторог, зазначених у статті 140.

Увесь зв'язок у письмовій формі, здійснений будь-яким Бюро, повинен бути засвідчений підписом або печаткою.

Стаття 138

Відомості, отримані національним Бюро та передані ним, носять такий характер, щоб було можливо точно визначити особу, якій надається захист, і швидко повідомити її близьким родичам. Відомості стосовно кожної особи містять, принаймні, її прізвище, імена, місце та дату народження, національність, останнє місце проживання та характерні риси, ім'я батька і жіноче прізвище матері, дата, місце та природа дії, яка вживалася стосовно цієї особи, адресу, на яку може надсилатися кореспонденція для неї й ім'я та адреса особи, якій треба повідомити.

Також відомості стосовно стану здоров'я інтернованих, які серйозно хворі чи яких серйозно поранено, передаються регулярно та, якщо можливо, кожного тижня.

Стаття 139

Кожне національне Інформаційне бюро, крім того, є відповідальним за збирання всіх особистих цінних речей, залишених особами, яким надається захист, згаданим у статті 136, особливо тих, кого було репатрійовано чи звільнено, або тих, хто втік або помер; воно пересилає згадані цінні речі заінтересованим особам безпосередньо чи, якщо це необхідно, через Центральне агентство. Такі статті надсилаються Бюро в запечатаних пакетах, які супроводжуються документами, що надають повний звіт про тотожність особи, якій належали ці статті, та повним списком вмісту пакунку. Ведуться докладні реєстраційні записи про отримання й відправку всіх таких цінних речей.

Стаття 140

Центральне інформаційне агентство у справах осіб, що перебувають під захистом, зокрема інтернованих, створюється в нейтральній країні. Міжнародний комітет Червоного Хреста, якщо він вважає це необхідним, пропонує заінтересованим державам організувати таке агентство, яке може

бути там самим агентством, яке передбачено в статті 123 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р.

Функція цього агентства полягає в збиранні всіх відомостей такого типу, що викладений у статті 136, які воно може отримати через офіційні чи приватні канали та передати їх якнайшвидше до країн походження чи проживання заінтересованих осіб, за винятком випадків, коли такі передачі можуть бути шкідливими для осіб, яких стосується ця інформація або для їхніх родичів. Воно повинно отримувати від воюючих сторін усе обґрунтоване устаткування, необхідне для здійснення таких передач.

Від Високих Договірних Сторін, і особливо тих чийі громадяни отримують переваги від послуг Центрального агентства, вимагається надати згаданому Агентству фінансову допомогу, яку воно може попросити.

Згадане вище положення в жодному разі не трактується як такі, що обмежують гуманітарну діяльність Міжнародного комітету Червоного Хреста й Організацій з надання допомоги, описаних у статті 142.

Стаття 141

Національне інформаційне бюро та Центральне інформаційне агентство мають переваги безоплатного відправлення всієї пошти, також звільнення від митних зборів, обумовлені статтею 110, і крім того, наскільки це можливо, звільнення від плати за телеграф, принаймні, набагато зменшені тарифи.

Частина IV ВИКОНАННЯ КОНВЕНЦІЇ

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 142

За умови заходів, що держави, які затримують, можуть вважати необхідними для того, щоб забезпечити безпеку або виконати будь-яку іншу обґрунтовану потребу, представники релігійних організацій, організацій з надання допомоги чи будь-яких інших організацій, які надають допомогу особам, що перебувають під захистом, отримують від цих держав, самостійно або через їхніх належним чином на те вповноважених представників, усі засоби для відвідування осіб, яким надається захист, для роздачі припасів допомоги й

матеріалу з будь-якого джерела, адресованих для освітніх, рекреаційних або релігійних цілей, або для надання їм допомоги в організації їхнього вільного часу в межах місць інтернування. Такі об'єднання й організації можуть розміщуватися на території держави, яка затримує, чи в будь-якій іншій країні, або вони можуть мати міжнародний характер.

Держава, яка затримує, може обмежити кількість об'єднань або організацій, чиїм делегатам дозволяється здійснювати їхню діяльність на її території й під її наглядом, однак за умови, що таке обмеження не перешкоджає поставкам ефективної та адекватної допомоги всім особам, що перебувають під захистом.

Особлива позиція Міжнародного комітету Червоного Хреста з цього питання визнається й шанується повсякчасно.

Стаття 143

Представники чи делегати держав-покровительок мають дозвіл відвідувати всі місця, де знаходяться особи, яким надається захист, особливо місця інтернування, затримання чи роботи.

Вони мають доступ до всіх приміщень, у яких знаходяться особи, яким надається захист, і можуть проводити співбесіди з останніми без свідків, особисто або через перекладача.

Такі відвідування не можуть заборонятися, окрім з причин нагальної воєнної необхідності, і навіть тоді – лише як винятковий і тимчасовий захід. Їхня тривалість і частота не обмежуються.

Такі представники та делегати мають повну свободу вибирати місця, які вони хочуть відвідати. Держава, яка затримує, чи окупаційна держава, держава-покровителька та, коли виникає необхідність, держава походження осіб, яких відвідують, можуть погодити, щоб співвітчизникам інтернованих дозволялося брати участь у таких відвідуваннях.

Делегати Міжнародного комітету Червоного Хреста також користуються згаданими вище прерогативами. Призначення таких делегатів подається на схвалення до держави, яка управляє територіями, де вони будуть виконувати свої службові обов'язки.

Стаття 144

Високі Договірні Сторони зобов'язуються, як у мирний час, так і воєнний час, розповсюджувати текст цієї Конвенції якомога ширше в їхніх відповідних країнах, та, зокрема, додавати навчання про цю Конвенцію в їхні програми військового, та, якщо можливо, цивільного інструктування так, щоб принципи цієї Конвенції стали відомими всьому населенню.

Будь-які цивільні, військові, поліцейські чи інші органи влади, які в воєнний час беруть на себе зобов'язання стосовно осіб, що перебувають під захистом, повинні мати текст цієї Конвенції і бути спеціально проінструктованими стосовно її положень.

Стаття 145

Високі Договірні Сторони передають одна одній через Швейцарську Федеральну Раду та, під час воєнних дій, через держави-покровительки, офіційні переклади цієї Конвенції, а також закони й адміністративні правила, які вони можуть ухвалити для того, щоб забезпечити застосування цієї Конвенції.

Стаття 146

Високі Договірні Сторони зобов'язуються надати чинності будь-якому закону, необхідному для надання дієвих карних санкцій для осіб, які вчинять, або наказують іншим учинити будь-яке серйозне порушення цієї Конвенції, визначеного в цій статті.

Кожна Висока Договірна Сторона зобов'язується розшукати осіб, яких обвинувачено у вчиненні або в наказі вчинити такі серйозні порушення, і представляють таких осіб, незалежно від їхнього громадянства, перед своїми судами. Вона може також, якщо вона вважає це потрібним, і відповідно до положень свого законодавства, передати таких осіб для судового процесу іншій заінтересованій Високій Договірній Стороні за умови, що така Висока Договірна Сторона не має доказів, які давали б підстави для обвинувачення таких осіб.

Кожна Висока Договірна Сторона вживає заходів, необхідних для припинення всіх дій, які суперечать положенням цієї Конвенції, крім серйозних порушень визначених наступною статтею.

За будь-яких обставин обвинувачені особи користуються перевагами гарантій належного судового процесу та захисту, що надають не менше переваг, ніж ті, що обумовлені статтею 105, і ті, що впливають з Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р.

Стаття 147

Серйозні порушення, про які йдеться в попередній статті, становлять такі порушення, що охоплюють такі дії, якщо їх здійснено проти осіб або власності, які перебувають під захистом цієї Конвенції: умисне вбивство, тортури або нелюдяне поводження, зокрема біологічні експерименти, які умисно спричинять великі страждання чи серйозні травми

тілу чи здоров'ю, нелегальна депортація чи переведення або нелегальне ув'язнення особи, що перебуває під захистом, примушення особи, що перебуває під захистом, служити в збройних силах ворожої держави, або умисне відбирання в особи, що перебуває під захистом, прав на справедливий і офіційний судовий процес, рекомендований цією Конвенцією, захоплення полонених і широкомасштабне руйнування і привласнення власності, не виправдане воєнною необхідністю, і здійснюване незаконним чином і безцільно.

Стаття 148

Жодній Високій Договірній Стороні не дозволяється звільнити себе чи будь-яку іншу Високу Договірну Сторону від відповідальності, яку несе вона чи інша Висока Договірна Сторона за порушення, наведені в попередній статті.

Стаття 149

На запит воюючої сторони створюється розслідування у спосіб, який вирішується між заінтересованими Сторонами, стосовно будь-якого інкримінованого порушення цієї Конвенції.

Якщо не було досягнуто згоди стосовно процедури такого розслідування, Сторони повинні погодити вибір посередника, який винесе рішення стосовно процедури, якої треба дотримуватися.

Як тільки таке порушення було встановлено, воюючі сторони припиняють його і придушують з якомога меншою затримкою.

Розділ II ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 150

Ця Конвенція приймається англійською та французькою мовами. Обидва тексти є автентичними.

Швейцарська Федеральна Рада організовує офіційні переклади цієї Конвенції російською та іспанською мовами.

Стаття 151

Ця Конвенція, яка датована цим днем, відкрита для підписання до 12 лютого 1950 р., від імені держав, представлених на Конференції, що відкрилася в Женеві 21 квітня 1949 р.

Стаття 152

Ця Конвенція ратифікується якомога швидше, і ці ратифікаційні грамоти здаються на зберігання в Берн.

Записується реєстрація здачі на зберігання кожної ратифікаційної грамоти, і засвідчені копії цієї реєстрації передаються Швейцарською Федеральною Радою всім державам, від імені яких була підписана ця Конвенція, або про чие приєднання було повідомлено.

Стаття 153

Ця Конвенція набирає чинності через шість місяців після того, як, принаймні, дві ратифікаційні грамоти здано на зберігання.

Відповідно до цього, вона набирає чинності для кожної Високої Договірної Сторони через шість місяців після здачі на зберігання ратифікаційної грамоти.

Стаття 154

У відносинах між державами, які зобов'язані Гаазькими конвенціями про закони та звичаї сухопутної війни як від 29 липня 1899, так і від 18 жовтня 1907, і які є сторонами цієї Конвенції, ця остання Конвенція є додатковою до розділів II й III Положень, доданих до згаданих вище Гаазьких конвенцій.

Стаття 155

З дати набрання нею чинності ця Конвенція є відкритою для приєднання будь-якої держави, від імені якої її було підписано.

Стаття 156

Про приєднання повідомляється в письмовій формі Швейцарській Федеральній Раді, і вони набирають чинності через шість місяців з дати, в яку їх було отримано.

Швейцарська Федеральна Рада передає ці приєднання всім державам, від імені яких було підписано цю Конвенцію або про чие приєднання було повідомлено.

Стаття 157

Ситуації, обумовлені статтями 2 й 3, негайно надають сили ратифікаційним грамотам, зданим на зберігання, і приєднанням, про які було повідомлено воюючими сторонами до чи після початку воєнних дій або окупації. Швейцарська Федеральна Рада передає найшвидшим шляхом будь-які ра-

тифікаційні грамоти чи документи про приєднання, отримані від воюючих сторін.

Стаття 158

Кожна з Високих Договірних Сторін може денонсувати цю Конвенцію.

Про таку денонсацію повідомляється письмово Швейцарській Федеральній Раді, яка передає її урядам Високих Договірних Сторін.

Денонсація набирає чинності через рік після того, як повідомлення про неї було надіслано Швейцарській Федеральній Раді. Однак денонсація, про яку було надіслане повідомлення тоді, коли держава, що здійснює цю денонсацію, веде воєнні дії, не набирає чинності доти, доки не буде укладено миру й доки не буде припинено операцій, пов'язаних зі звільненням, репатріацією та поновленням у суспільстві осіб, що перебувають під захистом цієї Конвенції.

Денонсація є чинною лише для держави, що денонсує. Вона жодним чином не порушує зобов'язань, які воюючі сторони зобов'язані виконати відповідно до принципів міжнародного права, оскільки вони є результатом звичаїв, установлених серед цивілізованих народів, законів гуманності й веління суспільної думки.

Стаття 159

Швейцарська Федеральна Рада реєструє цю Конвенцію в Секретаріаті Об'єднаних Націй. Швейцарська Федеральна Рада також повідомляє Секретаріатові Об'єднаних Націй про всі ратифікаційні грамоти, документи про приєднання та денонсацію, отримані нею, стосовно цієї Конвенції.

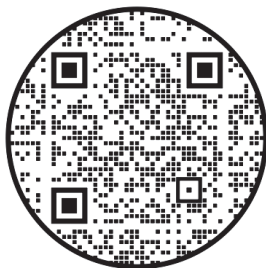
На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, передавши на зберігання їхні повні відповідні повноваження, підписали цю Конвенцію.

Учинено в м. Женева дванадцятого серпня 1949 року англійською та французькою мовами. Оригінал Конвенції зберігається в архіві Швейцарської Конфедерації. Швейцарське Федеральне Консульство передає засвідчені копії документа кожній з держав, що підписали Конвенцію чи приєдналися до неї.

**Додатковий протокол
до Женевських конвенцій
від 12 серпня 1949 року,
що стосується захисту жертв міжнародних
збройних конфліктів (Протокол I),
від 8 червня 1977 року**

Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) – це багатосторонній міжнародно-правовий договір, який доповнює Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року та оновлює і уточнює положення цих документів.

*Протокол підписано в Женеві 08.06.1977 р. та ратифіковано
Указом Президії Верховної Ради УРСР від 18.08.1989*

Преамбула

Високі Договірні Сторони, заявляючи про своє щире бажання бачити народи, що живуть у мирі, нагадуючи, що кожна держава зобов'язана згідно із Статутом Організації Об'єднаних Націй (995_010) утримуватися в їх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування як проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-яким державам, так і будь-яким іншим чином, несумісним з цілями Організації Об'єднаних Націй, вважаючи, однак, за необхідне підтвердити й розвинути положення, що передбачають захист жертв збройних конфліктів, та доповнити заходи, спрямовані на забезпечення більш ефективного їх застосування, висловлюючи своє переконання в тому, що ніщо в цьому Протоколі або в Женевських конвенціях від 12 серпня 1949 року не може бути витлумачене як таке, що узаконює чи санкціонує будь-який акт агресії або будь-яке інше застосування сили, несумісне із Статутом Організації Об'єднаних Націй підтверджуючи далі, що положення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року та цього Протоколу повинні за всіх обставин цілком застосовуватися до всіх осіб, які перебувають під захистом цих документів, без яких-небудь несприятливих відмінностей, що полягають у характері чи походженні збройного конфлікту або у причинах, що висуваються Сторонами в конфлікті чи приписуються їм, погодилися про таке:

Частина I Загальні положення

Стаття 1. Загальні принципи і сфера застосування

1. Високі Договірні Сторони зобов'язуються додержувати цього Протоколу та забезпечувати його додержання за будь-яких обставин.

2. У випадках, не передбачених цим Протоколом або іншими міжнародними угодами, цивільні особи й комбатанти залишаються під захистом і дією принципів міжнародного права, що випливають з усталених звичаїв, з принципів гуманності та з вимог суспільної свідомості.

3. Цей Протокол, що доповнює Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року про захист жертв війни, застосовується при ситуаціях, зазначених у статті 2, спільній для цих Конвенцій.

4. Ситуації, згадані в попередньому пункті, включають збройні конфлікти, в яких народи ведуть боротьбу проти колоніального панування,

іноземної окупації та расистських режимів для здійснення свого права на самовизначення, закріпленого в Статуті Організації Об'єднаних Націй та в Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 2. Визначення

Для цілей цього Протоколу:

а) «Перша конвенція», «Друга конвенція», «Третя конвенція» і «Четверта конвенція» означають відповідно: Женевську конвенцію про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року; Женевську конвенцію про поліпшення долі поранених, хворих та осіб зі складу збройних сил, які потерпіли корабельну аварію на морі, від 12 серпня 1949 року; Женевську конвенцію про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року; Женевську конвенцію про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року; «Конвенції» означають чотири Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року про захист жертв війни;

б) вислів «норми міжнародного права, застосовуваного в період збройних конфліктів» означає норми, застосовувані в період збройних конфліктів, наведені в міжнародних угодах, учасницями яких є сторони, що перебувають у конфлікті, а також загально визнані принципи і норми міжнародного права, застосовувані до збройних конфліктів;

в) «Держава-покровителька» означає нейтральну державу або іншу державу, що не є стороною в конфлікті, яка була призначена стороною, що перебуває в конфлікті, і визнана супротивною стороною та яка погодилася здійснювати функції, що покладаються на Державу-покровительку згідно з Конвенціями та цим Протоколом;

г) «субститут» означає організацію, яка виступає замість Держави-покровительки згідно зі статтею 5.

Стаття 3. Початок і припинення застосування

Без шкоди для положень, які застосовуються в будь-який час:

а) Конвенції і цей Протокол застосовуються з початку будь-якої ситуації, згаданої у статті 1 цього Протоколу;

б) застосування Конвенцій і цього Протоколу на території сторін, що перебувають у конфлікті, припиняється із загальним припиненням воєнних дій, а на окупованій території – після припинення окупації. Винятком в обох випадках є особи, остаточне звільнення, репатріація чи влаштування яких відбудеться пізніше. Ці особи продовжують користуватися покровитель-

ством відповідних положень Конвенцій і цього Протоколу до моменту їх остаточного звільнення, репатріації чи влаштування.

Стаття 4. Правовий статус сторін, що перебувають у конфлікті

Застосування Конвенцій і цього Протоколу, а також укладання угод, передбачених цими документами, не торкаються правового статусу сторін, що перебувають у конфлікті. Ні окупація якої-небудь території, ні застосування Конвенцій і цього Протоколу не торкаються правового статусу цієї території.

Стаття 5. Призначення Держави-покровительки та її субститут

1. Зобов'язання сторін, що перебувають у конфлікті, полягають у тому, щоб з початку такого конфлікту забезпечити додержання й застосування Конвенцій і цього Протоколу шляхом застосування системи Держав-покровительок, включаючи, зокрема, їх призначення та визнання відповідно до нижченаведених пунктів. На Держави-покровительки покладається обов'язок охороняти інтереси сторін, що перебувають у конфлікті.

2. З моменту виникнення ситуації, згаданої у статті 1, кожна сторона, що перебуває в конфлікті, без затримки призначає Державу-покровительку з метою застосування Конвенцій і цього Протоколу, а також без затримки дозволяє діяльність Держави-покровительки, визнаної нею такою після призначення супротивною стороною.

3. Якщо Держава-покровителька не призначена чи не визнана з моменту виникнення ситуації, згаданої у статті 1, Міжнародний комітет Червоного Хреста, не зачіпаючи права будь-якої іншої неупередженої гуманітарної організації чинити так само, пропонує свої добрі послуги сторонам, що перебувають у конфлікті, з метою призначення без затримки Держави-покровительки за згодою сторін, що перебувають у конфлікті. З цією метою він може, зокрема, звернутися з проханням до кожної сторони подати йому список принаймні п'яти держав, які така сторона вважає прийнятними для того, щоб діяти як Держава-покровителька від її імені щодо супротивної сторони, та звернутися з проханням до кожної супротивної сторони, подати список принаймні п'яти держав, які вона вважатиме прийнятними як Держави-покровительки іншої сторони; такі списки повинні бути надіслані цьому Комітету протягом двох тижнів після одержання прохання; він зіставляє їх і запитує згоди будь-якої запропонованої держави, зазначеної у двох списках.

4. Якщо незважаючи на вищевикладене Держава-покровителька або не призначена або не діє, сторони, що перебувають у конфлікті, без затримки

приймають пропозицію, яка може бути зроблена Міжнародним комітетом Червоного Хреста чи будь-якою іншою організацією, що надає гарантії неупередженості та ефективності, діяти як субститут після відповідних консультацій з вищезгаданими сторонами та з урахуванням результатів цих консультацій. Діяльність такого субституту обумовлюється згодою сторін, що перебувають у конфлікті; сторони, що перебувають у конфлікті, докладають усіх зусиль для сприяння діяльності субституту при виконанні його завдань згідно з Конвенціями і цим Протоколом.

5. Згідно зі статтею 4 призначення й визнання Держав-покровительок з метою застосування Конвенцій і цього Протоколу не торкаються правового статусу сторін, що перебувають у конфлікті, чи будь-якої території, включаючи окуповану територію.

6. Підтримання дипломатичних відносин між сторонами, що перебувають у конфлікті, або доручення третій державі захисту інтересів однієї із сторін та інтересів її громадян згідно з нормами міжнародного права, що стосуються дипломатичних зносин, не є перешкодою для призначення Держав-покровительок з метою застосування Конвенцій і цього Протоколу.

7. Кожного разу, коли в цьому Протоколі згадується Держава-покровителька, це стосується також субституту.

Стаття 6. Спеціально підготовлений персонал

1. Ще в мирний час Високі Договірні Сторони з допомогою національних товариств Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева і Сонця) докладають зусиль для підготовки спеціального персоналу з метою сприяння застосування Конвенцій та цього Протоколу і, зокрема, діяльності Держав-покровительок.

2. Набір і підготовка такого персоналу є компетенцією держави.

3. Міжнародний комітет Червоного Хреста зберігатиме для представлення їх Високим Договірним Сторонам списки осіб, підготовлених таким чином, які Високі Договірні Сторони могли б скласти й надіслати йому з цією метою.

4. Умови використання цих осіб за межами національної території у кожному випадку є предметом спеціальних угод між заінтересованими сторонами.

Стаття 7. Наради

Депозитарій цього Протоколу на прохання однієї чи кількох Високих Договірних Сторін та за згодою більшості Високих Договірних Сторін скликає наради всіх зазначених Сторін з метою розгляду загальних проблем, які стосуються застосування Конвенцій і цього Протоколу.

Частина II

Поранені, хворі і особи, які потерпіли корабельну аварію

Розділ I

Загальний захист

Стаття 8. Термінологія

Для цілей цього Протоколу:

а) «Поранені» і «хворі» означають як військовослужбовців, так і цивільних осіб, які внаслідок травми, хвороби або іншого фізичного чи психічного розладу або інвалідності потребують медичної допомоги чи догляду, та які утримуються від будь-яких ворожих дій. Ці слова стосуються також породіль, новонароджених та інших осіб, які можуть потребувати в даний час медичної допомоги чи догляду, наприклад, вагітні жінки чи немічні, та які утримуються від будь-яких ворожих дій;

б) «особи, які потерпіли корабельну аварію» означають як військовослужбовців, так і цивільних осіб, які зазнають небезпеки на морі чи в інших водах внаслідок нещастя, що сталося або з ними, або з судном чи літальним апаратом, що перевозив їх, та які утримуються від будь-яких ворожих дій. Ці особи продовжують вважатися такими, що потерпіли корабельну аварію, під час їх рятування і доти, доки вони не одержать іншого статусу згідно з Конвенціями або цим Протоколом, за умови, що вони продовжують утримуватися від ворожих дій;

с) «медичний персонал» означає осіб, які призначені стороною, що перебуває в конфлікті, виключно для медичних цілей, перерахованих у пункті «е», для адміністративно-господарського забезпечення медичних формувань або для роботи на санітарно-транспортних засобах та для адміністративно-технічного забезпечення. Такі призначення можуть бути або постійними, або тимчасовими. Цей термін включає:

с.1) медичний персонал сторони, що перебуває в конфлікті, як військовий, так і цивільний, включаючи персонал, зазначений в Першій і Другій конвенціях, та персонал, який придано організаціям цивільної оборони;

с.2) медичний персонал національних товариств Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева і Сонця) та інших національних добровільних товариств допомоги, належним чином визнаних і уповноважених стороною, що перебуває в конфлікті;

с.3) медичний персонал медичних формувань або санітарно-транспортних засобів, зазначених у статті 9, пункт 2;

d) «духовний персонал» означає осіб, як військових, так і цивільних, як, наприклад, священників, що зайняті виключно виконанням своїх духовних функцій та придані:

d.1) збройним силам сторони, що перебуває в конфлікті;

d.2) медичним формуванням або санітарно-транспортним засобам сторони, що перебуває в конфлікті;

d.3) медичним формуванням або санітарно-транспортним засобам, зазначеним у статті 9, пункт 2;

d.4) організаціям цивільної оборони сторони, що перебуває в конфлікті.

Духовний персонал може бути приданий постійно або тимчасово, і на нього поширюються відповідні положення пункту k;

e) «медичні формування» означають установи та інші формування, як воєнні, так і цивільні, створені для медичних цілей, а саме: для розшуку, підбирання, транспортування, встановлення діагнозу чи лікування, включаючи надання першої допомоги, поранених, хворих і осіб, які потерпіли корабельну аварію, а також для профілактики захворювань. Цей термін стосується, наприклад, госпіталів та інших подібних медичних центрів та інститутів, складів медичного майна та медико-фармацевтичних складів таких формувань. Медичні формування можуть бути стаціонарними або рухомими, постійними або тимчасовими;

f) «санітарне перевезення» означають перевезення сушею, водою чи повітрям поранених, хворих і осіб, які потерпіли корабельну аварію, а також медичного і духовного персоналу, медичного обладнання й запасів, що перебувають під захистом Конвенцій і цього Протоколу;

g) «санітарно-транспортні засоби» означають будь-які засоби перевезення, як воєнні, так і цивільні, постійні або тимчасові, що призначені виключно для санітарного перевезення й перебувають під контролем компетентного органу влади сторони, що перебуває в конфлікті;

h) «наземні санітарно-транспортні засоби» означають будь-які засоби санітарного перевезення сушею;

i) «санітарні судна і плаваючі засоби» означають будь-які засоби санітарного перевезення по воді;

j) «санітарні літальні апарати» означають будь-які засоби санітарного перевезення в повітрі;

k) «постійними» є медичні формування, медичний персонал і санітарно-транспортні засоби, які призначаються виключно для медичних цілей на невизначений період часу. «Тимчасовими» є медичні формування, медичний персонал і санітарно-транспортні засоби, залучені виключно для медичних цілей на обмежені періоди часу протягом усього строку таких періодів. За

відсутністю іншого спеціального визначення терміни «медичні формування», «медичний персонал» і «санітарно-транспортні засоби» стосуються як постійних, так і тимчасових категорій;

l) «розпізнавальна емблема» означає розпізнавальну емблему Червоного Хреста, Червоного Півмісяця або Червоного Лева і Сонця на білому тлі, коли вони використовуються для захисту медичних формувань і санітарно-транспортних засобів, медичного і духовного персоналу та устаткування або запасів;

m) «розпізнавальний сигнал» означає будь-який сигнал або повідомлення, які встановлені виключно для розпізнавання медичних формувань або санітарно-транспортних засобів згідно з главою III Додатка 1 до цього Протоколу.

Стаття 9. Сфера застосування

1. Ця частина, положення якої спрямовані на поліпшення долі поранених, хворих і осіб, які потерпіли корабельну аварію, застосовується до всіх осіб, яких торкається ситуація, зазначена у статті 1, без яких-небудь несприятливих відмінностей, як-от: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія чи віра, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, місце народження чи інший статус або будь-які інші аналогічні критерії.

2. Відповідні положення статей 27 і 32 Першої конвенції застосовуються до постійних медичних формувань і санітарно-транспортних засобів (крім госпітальних суден, до яких застосовуються положення статті 25 Другої конвенції та їх персоналу, наданих з гуманітарною метою стороні, що перебуває в конфлікті:

- a) нейтральною державою або іншою державою, яка не є стороною, що перебуває в конфлікті;
- b) визнаним і уповноваженим товариством допомоги такої держави;
- c) неупередженою міжнародною гуманітарною організацією.

Стаття 10. Захист та догляд

1. Всі поранені, хворі й особи, які потерпіли корабельну аварію, незалежно від того, до якої сторони вони належать, користуються повагою та захистом.

2. За всіх обставин з ними поведуться гуманно і надають їм в максимальній мірі та в найкоротші строки медичну допомогу й догляд, яких вимагає їх стан. Між ними не робиться жодної різниці з яких би то не було міркувань, крім медичних.

Стаття 11. Захист окремих осіб

1. Фізичному і психічному стану здоров'я і недоторканності осіб, що перебувають під владою супротивної сторони, або інтернованих, затриманих чи яким-небудь іншим чином позбавлених свободи в результаті ситуації, зазначеної у статті 1, не повинно завдаватися шкоди шляхом якоїсь невинуватеної дії або бездіяльності. Відповідно забороняється піддавати осіб, зазначених у цій статті, жодній медичній процедурі, яка не вимагається за станом здоров'я зазначеної особи й не відповідає загальноприйнятим медичним нормам, що застосовуються за аналогічних, з медичної точки зору, обставин до громадян сторони, що проводить цю процедуру, які не позбавлені свободи в якій би то не було формі.

2. Зокрема, забороняється піддавати таких осіб, навіть за їх згодою:

- a) фізичним каліцтвам;
- b) медичним чи науковим експериментам;
- c) видаленню тканин чи органів для пересадки; за винятком тих випадків, коли такі дії є виправданими згідно з умовами, передбаченими пунктом 1.

3. Винятки із заборони, що містяться в пункті 2 с, можуть бути зроблені тільки в разі здавання крові для переливання або шкіри для пересадки за умови, що це робиться добровільно, без жодного примусу чи спонукання й до того ж лише з лікувальною метою в умовах, що відповідають загальноновизнаним медичним нормам, та під контролем, спрямованим на благо як донора, так і реципієнта.

4. Будь-яка навмисна дія чи навмисна бездіяльність, що серйозно загрожує фізичному чи психічному стану або недоторканності будь-якої особи, яка перебуває під владою супротивної сторони, до котрої вона не належить, та які або порушують будь-яку із заборон, що містяться в пунктах 1 і 2, або не виконують вимог пункту 3, є серйозним порушенням цього Протоколу.

5. Особи, зазначені в пункті 1, мають право відмовитися від будь-якої хірургічної операції. У разі відмови медичний персонал повинен домагатися отримання письмової заяви, підписаної або підтвердженої пацієнтом.

6. Кожна сторона, що перебуває в конфлікті, повинна вести медичні записи при кожному здаванні крові для переливання або шкіри для пересадки особами, зазначеними в пункті 1, якщо таке здавання проводиться під відповідальність такої сторони. Крім того, кожна сторона, що перебуває в конфлікті, прагне вести запис всіх медичних процедур, застосованих щодо будь-якої особи, інтернованої, затриманої або яким-небудь іншим чином позбавленої волі в результаті ситуації, зазначеної у статті 1. Такі записи

повинні бути готові для надання в будь-який час Державі-покровительці для перевірки.

Стаття 12. Захист медичних формувань

1. Медичні формування в будь-який час користуються повагою й захистом і не можуть бути об'єктом нападу.

2. Пункт 1 застосовується до цивільних медичних формувань за умови, що вони:

- a) належать до однієї із сторін, що перебувають у конфлікті;
- b) визнані й уповноважені компетентними властями однією із сторін, що перебувають у конфлікті; або
- c) уповноважені згідно з пунктом 2 статті 9 цього Протоколу або статтею 27 Першої конвенції.

3. Сторонам, що перебувають у конфлікті, пропонується сповіщати одна одну про розміщення своїх стаціонарних медичних формувань. Відсутність таких оповіщень не звільняє будь-яку із сторін від обов'язку додержувати положень пункту 1.

4. Ні за яких обставин медичні формування не повинні використовуватися для спроб прикрити військові об'єкти від нападу. Сторони, що перебувають у конфлікті, забезпечують, якщо це можливо, таке розміщення своїх медичних формувань, за якого їх безпека не буде перебувати під загрозою при нападі на військові об'єкти.

Стаття 13. Припинення надання захисту цивільним медичним формуванням

1. Захист, на який мають право цивільні медичні формування, припиняється лише в тому разі, якщо вони використовуються, крім їхніх гуманітарних функцій, для вчинення дій, що завдають шкоди противнику. Надання захисту може, однак, бути припинено тільки після попередження із встановленням у відповідних випадках розумного строку й після того, як таке попередження не було взято до уваги.

2. Не розглядаються як дії, що завдають шкоди противнику:

- a) наявність у персоналу медичних формувань легкої особистої зброї для самооборони або для захисту поранених і хворих, якими вони опікуються;
- b) охорона медичних формувань караулами, вартовими та конвоєм;
- c) наявність у медичних формуваннях стрілецької зброї і боезапасів, відібраних у поранених та хворих і ще не зданих відповідним службам;
- d) перебування в медичних формуваннях військовослужбовців чи інших комбатантів з міркувань медичного характеру.

Стаття 14. Обмеження реквізиції цивільних медичних формувань

1. Окупуюча держава зобов'язана забезпечувати подальше задоволення медичних потреб цивільного населення на окупованій території.

2. Через це окупуюча держава не може реквізувати цивільні медичні формування, їх обладнання і матеріали або залучати в примусовому порядку до праці їх персонал, поки ці ресурси необхідні для забезпечення належного медичного обслуговування цивільного населення і для безперервного догляду за пораненими та хворими, які вже лікуються.

3. За умови, що загальне право, яке міститься в пункті 2, продовжує бути чинним, окупуюча держава може реквізувати згадані ресурси, додержуючи таких конкретних умов:

а) ці ресурси необхідні для надання належної і невідкладної медичної допомоги пораненим та хворим особам із складу збройних сил окупуючої держави або військовополоненим;

б) реквізиція триває тільки доти, доки існує така необхідність;

с) негайно слід вжити заходів для подальшого задоволення медичних потреб цивільного населення, поранених і хворих, що перебувають на лікуванні, яких торкається така реквізиція.

Стаття 15. Захист цивільного медичного і духовного персоналу

1. Цивільний медичний персонал користується повагою та захистом.

2. У разі необхідності в районі, де цивільні медичні служби порушені внаслідок бойових дій, цивільному медичному персоналу надається всіляка можлива допомога.

3. Окупуюча держава надає цивільному медичному персоналу на окупованих територіях всіляку допомогу з тим, щоб дати йому можливість виконувати свої гуманітарні функції найкращим чином. Окупуюча держава не може вимагати, щоб при виконанні своїх функцій цей персонал віддав перевагу будь-якій особі, крім як з міркувань медичного характеру. Цей персонал не можна примушувати виконувати завдання, несумісні з його гуманітарною місією.

4. Цивільний медичний персонал має доступ у будь-яке місце, де його послуги є необхідними, за умови додержання таких заходів контролю й безпеки, які заінтересована сторона, що перебуває в конфлікті, може вважати за необхідні.

5. Цивільний духовний персонал користується повагою й захистом. Положення Конвенцій і цього Протоколу, що стосуються захисту й розпізнавання медичного персоналу, однаковою мірою застосовні до цих осіб.

Стаття 16. Загальний захист осіб, які виконують медичні функції

1. Ні за яких обставин жодна особа не може бути піддана покаранню за виконання нею медичних функцій, сумісних з медичною етикою, незалежно від того, в інтересах якої особи виконуються ці функції.

2. Осіб, які виконують медичні функції, не можна примушувати до вчинення дій чи виконання робіт на порушення норм медичної етики чи медичних норм, що відповідають інтересам поранених і хворих, або на порушення положень Конвенцій чи цього Протоколу, а також до невиконання дій чи робіт, яких вимагають такі нормативи й положення.

3. Жодну особу, яка виконує медичні функції, не можна примушувати надавати кому б то не було з супротивної сторони чи з її власної сторони, за винятком випадків, передбачених законодавством останньої, якої-небудь інформації щодо хворих і поранених, про яких вона піклувалась чи піклується, якщо така інформація, на його думку, завдасть шкоди пацієнтам або їхнім сім'ям. Однак повинні виконуватися обов'язкові медичні вимоги, коли йдеться про повідомлення щодо інфекційних хвороб.

Стаття 17. Роль цивільного населення й товариств допомоги

1. Цивільне населення ставиться з повагою до поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію, навіть якщо вони належать до супротивної сторони, і не допускає щодо них актів насильства. Цивільному населенню й товариствам допомоги, таким як національні товариства Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева і Сонця), дозволяється, навіть з їх власної ініціативи, підбирати поранених, хворих і осіб, які потерпіли корабельну аварію, та доглядати їх навіть на захопленій чи окупованій території. Ніхто не може зазнавати утисків, переслідування, засудження або покарання за такі гуманні дії.

2. Сторони, що перебувають у конфлікті, можуть звертатися до цивільного населення або товариств допомоги, зазначених у пункті 1, з проханням підбирати поранених, хворих і осіб, які потерпіли корабельну аварію, та доглядати їх, розшукувати мертвих і повідомляти про їх місцезнаходження; вони забезпечують захист і необхідне сприяння тим, хто відгукується на їх звернення. Якщо супротивна сторона встановлює чи відновлює контроль над територією, то ця сторона надає такий самий захист і сприяння доти, доки вони необхідні.

Стаття 18. Розпізнавання

1. Кожна сторона, що перебуває в конфлікті, прагне забезпечити розпізнавання медичного і духовного персоналу, а також медичних формувань і санітарно-транспортних засобів.

2. Кожна сторона, що перебуває в конфлікті, прагне також застосовувати і здійснювати методи процедури, які дають змогу розпізнати медичні формування та санітарно-транспортні засоби, що використовують розпізнавальну емблему і розпізнавальні сигнали.

3. На окупованій території та в районах, де йдуть чи можуть іти бої, цивільний медичний персонал і цивільний духовний персонал розпізнаються по розпізнавальних емблемах та посвідченнях осіб, що підтверджують їх статус.

4. За згодою компетентних властей медичні формування та санітарно-транспортні засоби позначаються емблемою. Судна і плавучі засоби, згадані у статті 22 цього Протоколу, позначаються згідно з положеннями Другої конвенції.

5. Крім розпізнавальної емблеми, сторона, що перебуває в конфлікті, може, відповідно до глави III Додатка 1 до цього Протоколу, дозволяти використання розпізнавальних сигналів для розпізнавання медичних формувань та санітарно-транспортних засобів. Як виняток в особливих випадках, передбачених у зазначеній вище главі, санітарно-транспортні засоби можуть користуватися розпізнавальними сигналами, не використовуючи розпізнавальної емблеми.

6. Застосування положень пунктів 1 – 5 цієї статті визначається главами I – III Додатка 1 до цього Протоколу. Сигнали, описані в главі III цього Додатка й призначені виключно для використання їх медичними формуваннями та санітарно-транспортними засобами, не повинні, за винятком випадків, зазначених у цій главі, використовуватися для якої-небудь іншої мети, крім як для розпізнавання тих медичних формувань та санітарно-транспортних засобів, які зазначені в цій главі.

7. Положення цієї статті не дозволяють розширення застосування в мирний час розпізнавальної емблеми за межами того, що передбачено у статті 44 Першої конвенції.

8. Положення Конвенцій і цього Протоколу, що стосуються контролю над використанням розпізнавальної емблеми та запобігання і припинення зловживань нею, застосовуються й до розпізнавальних сигналів.

Стаття 19. Нейтральні держави та інші держави, які не є сторонами, що перебувають у конфлікті

Нейтральні держави та інші держави, які не є сторонами, що перебувають у конфлікті, застосовують відповідні положення цього Протоколу щодо осіб, які користуються захистом згідно з положеннями частини II цього Протоколу і які можуть бути прийняті або інтерновані в межах їх територій,

а також щодо померлих осіб, які належать сторонам, що перебувають у конфлікті, і яких вони зможуть знайти.

Стаття 20. Заборона репресалій

Репресалії проти осіб і об'єктів, яким відповідно до цієї частини надається захист, заборонені.

Розділ II Санітарні перевезення

Стаття 21. Наземні санітарно-транспортні засоби

Наземні санітарно-транспортні засоби користуються такою самою повагою й захистом, як і рухомі медичні формування відповідно до Конвенцій і цього Протоколу.

Стаття 22. Госпітальні судна та прибережні рятувальні плавучі засоби

1. Положення Конвенцій, що стосуються:

а) суден, зазначених у статтях 22, 24, 25 і 27 Другої конвенції;

б) їх рятувальних шлюпок і невеликих суден;

с) їх персоналу і команд; і

д) поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію, що перебувають на борту, застосовуються також у випадках, коли ці судна перевозять цивільних поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію, що не належать до жодної з категорій, зазначених у статті

13 Другої конвенції. Однак такі цивільні особи не підлягають передачі будь-якій стороні, яка не є їхньою стороною, або захопленню в полон на морі. Якщо вони опиняються під владою сторони, що перебуває в конфлікті і не є їх власною, вони підпадають під дію Четвертої конвенції і цього Протоколу.

2. Передбачуваний Конвенціями захист суден, зазначених у статті 25 Другої конвенції, поширюється на госпітальні судна, які надаються з гуманітарною метою стороні, що перебуває в конфлікті:

а) нейтральною державою або іншою державою, яка не є стороною, що перебуває в конфлікті; або

б) неупередженою міжнародною гуманітарною організацією, якщо в обох випадках виконуються вимоги, викладені в цій статті.

3. Невеликі судна, зазначені у статті 22 Другої конвенції, користуються захистом, навіть якщо повідомлення, передбачене в цій статті, не було зро-

блене. Проте сторонам, що перебувають у конфлікті, пропонується інформувати одна одну про всі подробиці, що стосуються таких суден, які можуть полегшити їх упізнання й визначення.

Стаття 23. Інші санітарні судна та плавучі засоби

1. Санітарні судна та плавучі засоби, крім зазначених у статті 22 цього Протоколу та в статті 38 Другої конвенції, що перебувають або в морі, або в інших водах, користуються такою ж повагою й захистом, як і рухомі санітарні формування, згідно з Конвенціями і цим Протоколом. Оскільки цей захист буде ефективним тільки в тому разі, якщо вони можуть бути впізнані й визначені як санітарні судна або плавучі засоби, такі судна повинні позначатися розпізнавальною емблемою і, наскільки це можливо, додержувати положень пункту 2 статті 43 Другої конвенції.

2. На судна та плавучі засоби, зазначені в пункті 1, також поширюються закони війни. Будь-яке воєнне судно, що перебуває на поверхні, яке в змозі негайно примусити їх до виконання своєї команди, може дати їм наказ зупинитися, покинути район чи взяти певний курс, і вони повинні підкоритися будь-якій такій команді. Такі судна та плавучі засоби не можуть жодним іншим чином відволікатися від виконання своєї санітарної місії доти, доки вони необхідні для поранених, хворих і осіб, які потерпіли корабельну аварію й перебувають на борту.

3. Захист, передбачений у пункті 1, припиняється тільки за умов, які викладені у статтях 34 і 35 Другої конвенції. Явна відмова підкоритися наказу, відданому згідно з пунктом 2, вважається дією, що завдає шкоди противнику згідно зі статтею 34 Другої конвенції.

4. Сторона, що перебуває в конфлікті, може повідомити будь-яку супротивну сторону якомога раніше, до відплиття, про назву, технічні дані, очікуваний час відплиття, курс і передбачувану швидкість санітарного судна або плавучого засобу, особливо щодо суден водотоннажністю 2000 брутто-тонн, і може подати відомості, які полегшать впізнання й визначення. Супротивна сторона підтверджує одержання таких відомостей.

5. Положення статті 37 Другої конвенції застосовуються до медичного і духовного персоналу, який перебуває на таких судах та плавучих засобах.

6. Положення Другої конвенції застосовуються до поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію, зазначених у статті 13 Другої конвенції й у статті 44 цього Протоколу, що можуть перебувати на борту таких санітарних суден та плавучих засобів. Цивільні поранені, хворі та особи, які потерпіли корабельну аварію, але не належать до жодної з категорій, зазначених у статті 13 Другої конвенції, поки вони перебувають на морі, не підлягають ні передачі будь-якій стороні, яка не є їх власною, ні зніманню з

таких суден або плавучих засобів. Однак, якщо вони опиняються під владою сторони, що перебуває в конфлікті, яка не є їх власною, вони підпадають під дію положень Четвертої конвенції і цього Протоколу.

Стаття 24. Захист санітарних літальних апаратів

Санітарні літальні апарати користуються повагою й захистом відповідно до положень цієї частини.

Стаття 25. Санітарні літальні апарати в районах, що не контролюються супротивною стороною

В районах суші та в повітряному просторі над ними, фізичний контроль над якими здійснюється дружніми силами, або в районах моря та в повітряному просторі над ними, фізичний контроль над якими супротивною стороною не здійснюється, повага й захист санітарних літальних апаратів сторони, що перебуває в конфлікті, не залежать від будь-якої угоди з супротивною стороною. Проте сторона, що перебуває в конфлікті і використовує в цих районах санітарні літальні апарати, для більшої безпеки може повідомити супротивну сторону, як передбачено у статті 29, зокрема, коли такі літальні апарати здійснюють польоти в межах досяжності зброї класу «поверхня-повітря» супротивної сторони.

Стаття 26. Санітарні літальні апарати в зоні стикання або аналогічних зонах

1. У тих частинах зони стикання, фізичний контроль над якими здійснюється дружніми силами, та в тих районах, де фізичний контроль над будь-якими силами чітко не встановлено, а також у відповідному повітряному просторі над ними захист санітарних літальних апаратів може бути повністю дійсним лише на підставі попередньої угоди між компетентними властями сторін, що перебувають у конфлікті, як передбачено у статті 29. Хоча за відсутності такої угоди санітарні літальні апарати діють на свій власний ризик, але вони користуються повагою після того, як були розпізнані як такі.

2. «Зона стикання» означає будь-який район суші, в якому передові підрозділи супротивних сторін перебувають у стиканні один з одним, тобто в межах досяжності вогню прямою наводкою з землі.

Стаття 27. Санітарні літальні апарати в районах, що контролюються супротивною стороною

1. Санітарні літальні апарати сторони, що перебуває в конфлікті, продовжують користуватись захистом під час польотів над районами суші або

моря, фізичний контроль над якими здійснюється супротивною стороною, за умови, що на здійснення таких польотів попередньо було одержано згоду компетентних властей цієї супротивної сторони.

2. Санітарний літальний апарат, що виконує політ над районом, фізичний контроль над яким здійснює супротивна сторона, при відсутності згоди, передбаченої пунктом 1, або при порушенні умов, за яких така згода була одержана, або внаслідок навігаційної помилки, або через надзвичайні обставини, що загрожують польоту, докладає всіх зусиль для свого розпізнавання та для повідомлення супротивної сторони про такі обставини. Як тільки такий санітарний літальний апарат розпізнано супротивною стороною, ця сторона докладає всіх розумних зусиль з тим, щоб віддати наказ приземлитися або зробити посадку на воду, як це передбачено пунктом 1 статті 30, або вчинити інші заходи для охорони своїх інтересів, і в будь-якому разі перед тим, як нападати на літальний апарат, дати йому час для виконання наказу.

Стаття 28. Обмеження використання санітарних літальних апаратів

1. Сторонам, що перебувають у конфлікті, заборонено використовувати їхні санітарні літальні апарати з метою отримання будь-якої воєнної переваги над супротивною стороною. Присутність санітарних літальних апаратів не повинна використовуватися для забезпечення недоторканності воєнних об'єктів від нападу.

2. Санітарні літальні апарати не повинні використовуватися для збирання або передачі розвідувальних даних і не повинні нести на своєму борту жодного устаткування, призначеного для таких цілей. Їм заборонено транспортувати будь-яких осіб і вантажі, які не включені у визначення, що містяться в пункті е статті 8. Перевезення на борту особистих речей осіб, що перебувають на борту, або наявність устаткування, призначеного виключно для полегшення пілотування, зв'язку чи розпізнавання, не вважаються забороненими.

3. Санітарні літальні апарати не повинні нести будь-якого іншого озброєння, крім стрілецької зброї і боезапасів, знятих з поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію, що перебувають на борту й ще не передані відповідній службі, та такої легкої особистої зброї, яка може бути необхідна медичному персоналу, що перебуває на борту, для самооборони й захисту поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію і знаходяться на його піклуванні.

4. При здійсненні польотів, згаданих у статтях 26 і 27, санітарні літальні апарати, за винятком випадків, передбачених попередньою угодою з супротивною стороною, не повинні використовуватися для розшуку поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію.

Стаття 29. Повідомлення й угоди, що стосуються санітарних літальних апаратів

1. Повідомлення відповідно до статті 25 або запити про попередню згоду відповідно до статей 26, 27, 28, пункт 4, та статті 31 містять дані про передбачувану кількість санітарних літальних апаратів, плани їх польотів і засоби розпізнавання і розглядаються як підтвердження, що кожний політ здійснюватиметься відповідно до статті 28.

2. Сторона, що отримує повідомлення, яке надсилається згідно зі статтею 25, негайно підтверджує отримання такого повідомлення.

3. Сторона, що отримала запит про попередню згоду відповідно до статей 26, 27, 28, пункт 4, або статті 31, якомога швидше повідомляє запитуючу сторону:

а) про згоду на задоволення запиту;

б) про відхилення запиту; або

в) про розумні альтернативні пропозиції у відповідь на запит. Вона може також запропонувати заборонити та обмежити інші польоти в даному районі у відповідний час. Якщо сторона, що подає запит, приймає альтернативні пропозиції, вона повідомляє іншу сторону про свою згоду прийняти ці пропозиції.

4. Сторони вживають необхідних заходів для того, щоб забезпечити швидке повідомлення й укладання угод.

5. Сторони вживають також необхідних заходів з тим, щоб суть будь-якого такого повідомлення й угоди могла бути швидко доведена до відома відповідних військових частин, та інструктують такі частини про засоби розпізнавання, які будуть використані даним санітарним літальним апаратом.

Стаття 30. Приземлення й перевірка санітарних літальних апаратів

1. Санітарним літальним апаратам, що літають над районами, фізичний контроль над якими здійснюється супротивною стороною, а також над районами, фізичний контроль над якими чітко не встановлений, може бути наказано, залежно від випадку, приземлитися або зробити посадку на воду для проведення перевірки відповідно до нижченаведених пунктів. Санітарні літальні апарати повинні підкорятися будь-якому такому наказу.

2. У випадку приземлення або посадки на воду за наказом чи з інших причин літальний апарат може бути перевірений виключно з метою встановлення того, чи задовольняє він умовам, зазначеним у пунктах 3 і 4. Будь-яка така перевірка проводиться без затримок і за короткий строк. Сторона,

що проводить перевірку не вимагає видалення поранених і хворих з борту літального апарата, за винятком випадків, коли їх видалення необхідне для перевірки. Сторона, що проводить перевірку в усіх випадках діє таким чином, щоб стан поранених і хворих не погіршувався в результаті перевірки чи видалення їх з борту літального апарата.

3. Якщо така перевірка покаже, що літальний апарат:

a) є санітарним літальним апаратом у значенні статті 8 пункт j;

b) не порушує умови, що передбачені в статті 28, і

c) не здійснює політ без попередньої угоди чи порушує її, коли така угода вимагається, то літальному апарату і тим особам, що перебували на його борту, які належали до супротивної сторони або до нейтральної чи іншої держави, яка не є стороною, що перебуває в конфлікті, дозволяється продовжувати політ без затримки.

4. Якщо така перевірка покаже, що літальний апарат:

a) не є санітарним літальним апаратом у значенні статті 8 пункт j;

b) порушує умови, що передбачені в статті 28, або

c) здійснює політ без попередньої угоди чи порушує її, коли така угода вимагається, такий літальний апарат може бути затриманий. З усіма особами, що перебувають на борту літального апарата, поводяться згідно з відповідним положенням Конвенції і цього Протоколу. Будь-який затриманий літальний апарат, що був призначений для використання як постійний літальний апарат, може потім використовуватися тільки як санітарний літальний апарат.

Стаття 31. Нейтральні держави або інші держави, які не є сторонами, що перебувають у конфлікті

1. Санітарні літальні апарати не повинні здійснювати польоти над територією нейтральної або іншої держави, яка не є стороною, що перебуває в конфлікті, і не повинні робити посадки на ній крім посадки на підставі попередньо досягнутої угоди. Однак за наявності такої угоди вони користуються повагою протягом усього польоту, а також під час будь-якої проміжної посадки на такій території. Але вони повинні підкорятися будь-якому наказу приземлитися чи зробити посадку на воду, залежно від випадку.

2. Якщо санітарний літальний апарат здійснює політ над територією нейтральної держави або іншої держави, яка не є стороною, що перебуває в конфлікті за відсутності угоди чи відступає від його умов, у результаті навігаційної помилки або через надзвичайні обставини, що впливають на безпеку польоту, то він вживає всіх заходів для повідомлення про такий політ та для

свого розпізнання. Як тільки такий санітарний літальний апарат розпізнано, ця держава докладає всіх розумних зусиль до того, щоб видати наказ приземлитися або зробити посадку на воду відповідно до пункту 1 статті 30, або вживає інших заходів для охорони своїх інтересів і, в будь-якому разі, надає літальному апарату час для виконання наказу, до того як вчинити напад на нього.

3. Якщо санітарний літальний апарат згідно з угодою або через об'єктивні обставини, зазначені в пункті 2, приземлиться або зробить посадку на воду за наказом чи з яких-небудь інших причин на території нейтральної держави або іншої держави, яка не є стороною, що перебуває в конфлікті, цей літальний апарат піддається перевірці для встановлення того, чи є він санітарним літальним апаратом. Перевірка проводиться без затримки і в короткий час. Сторона, що проводить перевірку, не вимагає видалення з борту поранених і хворих сторони, що використовує літальний апарат, за винятком випадків, коли їх видалення необхідне для перевірки. Сторона, що проводить перевірку, в усіх випадках піклується, щоб стан поранених і хворих не погіршувався в результаті перевірки чи видалення їх з борту літального апарата. Якщо перевірка показує, що літальний апарат є санітарним літальним апаратом, то такому літальному апарату разом з особами, які перебувають на його борту, за винятком тих, хто повинен бути затриманий відповідно до норм міжнародного права, що застосовуються в період збройних конфліктів, дозволяється продовжити політ, і йому надаються необхідні умови для продовження польоту. Якщо перевіркою встановлено, що літальний апарат не є санітарним літальним апаратом, то він затримується, і з особами, що перебувають на його борту, поводяться згідно з пунктом 4.

4. За винятком знятих тимчасово, поранені, хворі й особи, які потерпіли корабельну аварію, зняті з санітарного літального апарата за згодою місцевих властей на території нейтральної держави або іншої держави, яка не є стороною, що перебуває в конфлікті, за відсутності угоди іншого характеру між цими державами і сторонами, що перебувають у конфлікті, затримуються цією державою, коли цього вимагають норми міжнародного права, застосовувані в період збройних конфліктів, таким чином, щоб вони не змогли знову взяти участь у воєнних діях. Витрати, пов'язані з госпіталізацією та інтернуванням, несе держава, якій належать ці особи.

5. Нейтральні держави або інші держави, які не є сторонами, що перебувають у конфлікті, застосовують умови й обмеження щодо польоту над своєю територією або посадки на ній санітарних літальних апаратів на рівній основі з усіма сторонами, що перебувають у конфлікті.

Розділ III Особи, що пропали безвісти, та померлі

Стаття 32. Загальний принцип

При застосуванні положень цього розділу Високі Договірні Сторони, сторони, що перебувають у конфлікті, та міжнародні гуманітарні організації, згадані в Конвенціях і в цьому Протоколі, у своїй діяльності насамперед виходять з права сімей знати про долю своїх родичів.

Стаття 33. Особи, які пропали безвісти

1. Як тільки дозволяють обставини і найпізніше після закінчення активних воєнних дій, кожна сторона, що перебуває в конфлікті, розшукує осіб, про які супротивна сторона повідомляє як про таких, що пропали безвісти. Ця супротивна сторона подає всі необхідні відомості про таких осіб з метою сприяння їх розшуку.

2. З метою сприяння збиранню відомостей відповідно до попереднього пункту кожна сторона, що перебуває в конфлікті, щодо осіб, які не будуть користуватися більш сприятливим ставленням згідно з Конвенцією і цим Протоколом:

a) реєструє відомості, як це передбачено статтею 138 Четвертої конвенції, про тих осіб, які були затримані, ув'язнені чи яким-небудь іншим чином позбавлені волі на строк, що перевищує два тижні, внаслідок воєнних дій чи окупації, або які померли під час такого затримання;

b) максимально можливо сприяє розшуку таких осіб та реєстрації відомостей про них, якщо вони померли за інших обставин внаслідок воєнних дій чи окупації, і, за необхідності, сама проводить розшук і реєстрацію.

3. Відомості про осіб, про яких згідно з пунктом 1 повідомлялося як про таких, що пропали безвісти, та запити щодо відомостей передаються або безпосередньо, або через Державу-покровительку, або через Центральне агентство Міжнародного комітету Червоного Хреста, або через національні товариства Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева і Сонця). Коли відомості передаються не через Міжнародний комітет Червоного Хреста і його Центральне довідкове агентство, кожна сторона, що перебуває в конфлікті, забезпечує надсилання таких відомостей також у Центральне довідкове агентство.

4. Сторони, що перебувають у конфлікті, прагнуть дійти згоди щодо створення команд для розшуку, впізнання й вивезення померлих із районів бойових дій, включаючи угоди, якщо це необхідно, про супроводження

таких команд персоналом супротивної сторони при виконанні цих завдань у районах, що контролюються супротивною стороною. Персонал таких команд користується повагою й захистом при виконанні ним виключно таких обов'язків.

Стаття 34. Останки померлих

1. Останки осіб, які померли з причин, пов'язаних з окупацією, або в ув'язненні, що є наслідком окупації або воєнних дій, та осіб, котрі не є громадянами країни, в якій вони померли внаслідок воєнних дій, користуються повагою, і місця поховання таких осіб також користуються повагою, утримуються й позначаються, як це передбачено у статті 130 Четвертої конвенції, якщо останки таких осіб або місця їх поховання не користуються більш сприятливим ставленням згідно з Конвенціями й цим Протоколом.

2. Як тільки дозволять обставини й відносини між супротивними сторонами, Високі Договірні Сторони, на території яких розміщені могили і, можливо, інші місця поховання останків осіб, померлих внаслідок воєнних дій під час окупації або ув'язнення, укладають угоди з метою:

а) сприяння доступу родичів померлих і представників офіційних служб реєстрації могил до місць поховання, а також визначення практичних заходів щодо забезпечення такого доступу;

б) постійного збереження й догляду за такими місцями поховання;

с) сприяння поверненню останків і особистого майна померлих на батьківщину на прохання цієї країни або, якщо ця країна не заперечує, на прохання близьких родичів померлих.

3. У разі відсутності угод, передбачених у пунктах 2 б і 2 с, і якщо країна, що є батьківщиною померлих, не згодна утримувати місця поховання за свій рахунок, Висока Договірна Сторона, на території якої є такі місця поховання, може запропонувати надати сприяння поверненню останків таких померлих на батьківщину. Коли така пропозиція не приймається, Висока Договірна Сторона після закінчення п'яти років з дати такої пропозиції і після належного повідомлення країни, що є батьківщиною померлих, може вжити заходів, передбачених у її власному законодавстві щодо кладовищ і могил.

4. Високій Договірній Стороні, на території якої розміщені місця поховання, зазначені в цій статті, дозволяється проводити ексгумацію тільки:

а) згідно з пунктами 2 б і 3; або

б) коли ексгумація викликана вищою громадською необхідністю, включаючи випадки, зумовлені медичною необхідністю й необхідністю проведення розслідування; у цьому разі Висока Договірна Сторона завжди з повагою ставиться до останків і повідомляє країну, що є батьківщиною померлих,

про свій намір провести ексгумацію, а також повідомляє подробиці про гадане місце перепоховання.

Частина III

Методи та засоби ведення війни – статус комбатантів і військовополонених

Розділ I

Методи та засоби ведення війни

Стаття 35. Основні норми

1. У разі будь-якого збройного конфлікту право сторін, що перебувають у конфлікті, обирати методи або засоби ведення війни не є необмеженим.

2. Заборонено застосовувати зброю, снаряди, речовини й методи ведення воєнних дій, здатні завдати надмірних пошкоджень або надмірних страждань.

3. Заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть широкої, довготривалої і серйозної шкоди природному середовищу.

Стаття 36. Нові види зброї

При вивченні, розробці, придбанні чи прийнятті на озброєння нових видів зброї, засобів або методів ведення війни Висока Договірна Сторона повинна визначити, чи підпадає їх застосування, за деяких або за всіх обставин, під заборони, що містяться в цьому Протоколі або в яких-небудь інших нормах міжнародного права, застосовуваних до Високої Договірної Сторони.

Стаття 37. Заборона віроломства

1. Заборонено вбивати, завдавати поранення або брати в полон противника, вдаючись до віроломства. Віроломством вважаються дії, спрямовані на те, щоб викликати довіру противника і примусити його повірити, що він має право на захист і зобов'язаний надати такий захист згідно з нормами міжнародного права, застосовуваного в період збройних конфліктів, з метою обману такої довіри. Прикладами такого віроломства є дії:

а) симулювання наміру вести переговори під прапором перемир'я або симулювання капітуляції;

б) симулювання виходу із строю внаслідок поранення або хвороби;
с) симулювання володіння статусом цивільної особи або некомбатанта; і
д) симулювання володіння статусом, що надає захист, шляхом використання знаків, емблем або форменого одягу Організації Об'єднаних Націй, нейтральних держав, які не є сторонами, що перебувають у конфлікті.

2. Воєнні хитрощі не заборонені. Такими хитрощами є дії, спрямовані на те, щоб призвести противника до помилки чи спонукати його діяти необачно, але які не порушують будь-яких норм міжнародного права, застосовуваних у період збройних конфліктів, і які не є віроломними, оскільки вони не обманюють довіри супротивної сторони щодо захисту, який надається цим правом. Прикладами хитрощів є такі дії: використання маскуванню, пасток, обманні операції та дезінформація.

Стаття 38. Визнані емблеми

1. Заборонено використовувати не за призначенням розпізнавальну емблему Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Лева і Сонця або інші емблеми, знаки та сигнали, передбачені Конвенціями або цим Протоколом. Також заборонено навмисно зловживати під час збройних конфліктів іншими міжнародно визнаними захисними емблемами, знаками та сигналами, включаючи прапор перемир'я та захисну емблему культурних цінностей.

2. Заборонено використовувати розпізнавальну емблему Організації Об'єднаних Націй, крім як з дозволу цієї Організації.

Стаття 39. Національні емблеми

1. Заборонено використовувати у збройних конфліктах прапори, воєнні емблеми, військові відзнаки або формений одяг нейтральних держав чи інших держав, що не є сторонами, які перебувають у конфлікті.

2. Заборонено використовувати прапори, військові емблеми, військові відзнаки або формений одяг супротивних сторін під час нападу або для прикриття воєнних дій, сприяння цим діям, захисту або утруднення їх.

3. Ніщо в цій статті або пункті 1 d статті 37 не торкається існуючих, загальноновизнаних норм міжнародного права, застосовуваних до шпигунства чи до використання прапорів під час збройних конфліктів на морі.

Стаття 40. Пощада

Заборонено віддавати наказ не залишати нікого живих, погрожувати цим, противнику або вести воєнні дії таким чином.

Стаття 41. Гарантії особам супротивної сторони, які вибули із строю

1. Заборонено нападати на особу, яку визнано чи яку за даних обставин належить визнати особою, яка вибула із строю.

2. Вибулою із строю вважається будь-яка особа, якщо вона:

а) перебуває під владою супротивної сторони;

б) ясно виражає намір здатися в полон; або

в) неpritомна чи яким-небудь іншим чином виведена із строю внаслідок поранення чи хвороби й тому не здатна оборонятися, за умови, що в будь-якому разі ця особа утримується від ворожих дій і не намагається втекти.

3. Якщо особи, які мають право на захист як військовополонені, підпадають під владу супротивної сторони при незвичайних умовах воєнних дій, за яких неможлива їхня евакуація, як це передбачено в частині I розділу III Третьої конвенції, то вони звільняються, а для їхньої безпеки належить вжити всіх можливих застережних заходів.

Стаття 42. Особи на борту літальних апаратів

1. Жодна особа, яка покидає на парашуті літальний апарат, що зазнає аварії, не зазнає нападу протягом свого спускання на землю.

2. Особі, яка покинула на парашуті літальний апарат, що зазнає аварії, після приземлення на території, що контролюється супротивною стороною, надається можливість здатися в полон до того, як вона стане об'єктом нападу, якщо не стає очевидним, що вона вчиняє ворожу дію.

3. Повітряно-десантні війська не підпадають під захист цієї статті.

Розділ II

Статус комбатантів і військовополонених

Стаття 43. Збройні сили

1. Збройні сили сторони, що перебуває в конфлікті, складаються з усіх організованих збройних сил, груп і підрозділів, що перебувають під командуванням особи, відповідальної перед цією стороною за поведінку своїх підлеглих, навіть якщо ця сторона представлена урядом чи властями, не визнаними супротивною стороною. Такі збройні сили підпорядковані внутрішній дисциплінарній системі, яка, поряд з іншим, забезпечує додержання норм міжнародного права, застосовуваних у період збройних конфліктів.

2. Особи, які входять до складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті (крім медичного і духовного персоналу, про який ідеться у статті

33 Третьою конвенцією, є комбатантами, тобто вони мають право брати безпосередню участь у воєнних діях.

3. Щоразу, коли сторона, яка перебуває в конфлікті, включає у свої збройні сили напіввоєнну організацію або озброєну організацію, що забезпечує охорону порядку, вона повідомляє про це інші сторони, що перебувають у конфлікті.

Стаття 44. Комбатанти і військовополонені

1. Будь-який комбатант, як це визначено у статті 43, який потрапляє під владу супротивної сторони, є військовополоненим.

2. Хоча всі комбатанти зобов'язані додержувати норм міжнародного права, застосовуваного в період збройних конфліктів, порушення цих норм не позбавляє комбатанта його права вважатися комбатантом або, якщо він підпадає під владу супротивної сторони, його права вважатися військовополоненим, за винятком випадків, передбачених у пунктах 3 і 4.

3. Для сприяння посиленню захисту цивільного населення від наслідків воєнних дій комбатанти зобов'язані відрізати себе від цивільного населення в той час, коли вони беруть участь у нападі або у воєнній операції, що є підготовкою до нападу. Однак у зв'язку з тим, що під час збройних конфліктів бувають такі ситуації, коли через характер воєнних дій озброєний комбатант не може відрізати себе від цивільного населення, він зберігає свій статус комбатанта за умови, що в таких ситуаціях він відкрито носить свою зброю:

а) під час кожного воєнного зіткнення, і

б) в той час, коли він перебуває на виду у противника в ході розгортання в бойові порядки, що передують початку нападу, в якому він повинен взяти участь.

Дії, що відповідають вимогам цього пункту, не розглядаються як віроломні в значенні статті 37, пункт 1 б.

4. Комбатант, який підпадає під владу супротивної сторони в той час, коли він не виконує вимог, викладених у другій фразі пункту 3, позбавляється права вважатися військовополоненим, проте йому надається захист, рівноцінний у всіх відношеннях тому, який надається військовополоненим згідно з Третьою конвенцією і цим Протоколом. Такий захист включає захист, рівноцінний тому, який надається військовополоненим згідно з Третьою конвенцією, в разі якщо така особа передається до суду й несе покарання за будь-які правопорушення, які вона вчинила.

5. Будь-який комбатант, який потрапляє під владу супротивної сторони, якщо він не бере участі в нападі або у воєнній операції, що є підготовкою до

нападу, не втрачає свого права вважатися комбатантом і військовополоненим через вчинені ним раніше дії.

6. Дана стаття не завдає шкоди праву будь-якої особи вважатися військовополоненим відповідно до статті 4 Третьої конвенції.

7. Дана стаття не має на меті змінити загальноприйнятну практику держав щодо носіння форменого одягу комбатантами, включеними до складу одягнених у форму озброєних підрозділів регулярних військ сторони, що перебуває в конфлікті.

8. На доповнення до категорій осіб, зазначених у статті 13 Першої і Другої конвенцій, всі особи із складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті, як це визначено у статті 43 цього Протоколу, мають право на захист згідно з цими Конвенціями, якщо вони поранені або хворі, або стосовно до Другої конвенції, якщо вони зазнали корабельної аварії на морі або в інших водах.

Стаття 45. Захист осіб, які беруть участь у воєнних діях

1. Особа, яка бере участь у воєнних діях і потрапляє під владу супротивної сторони, вважається військовополоненою й тому користується захистом Третьої конвенції, якщо вона претендує на статус військовополоненого, якщо видається, що вона має право на такий статус, або, якщо сторона, від якої вона залежить, вимагає для неї такого статусу шляхом повідомлення держави, що її затримує, або Держави-покровительки. У разі виникнення якогось сумніву в тому, чи має будь-яка така особа право на статус військовополоненого, вона продовжує зберігати такий статус і, отже, користуватися захистом Третьої конвенції і цього Протоколу доти, доки її статус не буде визначено компетентним судовим органом.

2. Якщо особа, яка потрапила під владу супротивної сторони, не затримується як військовополонена й підлягає суду цієї сторони за правопорушення, пов'язане з воєнними діями, вона має право на статус військовополоненого перед судовим органом і на винесення рішення з цього питання. У тих випадках, коли це можливо згідно із застосовуваною процедурою, це рішення виноситься до суду за правопорушення. Представники Держави-покровительки мають право бути присутніми на судовому розгляді, на якому виноситься рішення з цього питання, якщо тільки, як виняток, він не відбувається на закритому судовому засіданні в інтересах державної безпеки. У такому разі затримуюча держава відповідним чином повідомляє Державу-покровительку.

3. Будь-яка особа, що бере участь у воєнних діях, яка не має права на статус військовополоненого й не користується більш сприятливим ставлен-

ням згідно з Четвертою конвенцією, має право в усіх випадках на захист, передбачений статтею 75 цього Протоколу. На окупованій території будь-яка така особа, якщо тільки вона не затримана як шпигун, має також, незалежно від статті 5 Четвертої конвенції, право на зв'язок, що надається даною Конвенцією.

Стаття 46. Шпигуни

1. Незалежно від будь-якого іншого положення Конвенцій або цього Протоколу будь-яка особа із складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті, яка потрапляє під владу супротивної сторони в той час, коли вона займається шпигунством, не має права на статус військовополоненого, і з нею можуть поводитися як із шпигуном.

2. Особа із складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті, яка від імені цієї сторони збирає або намагається зібрати інформацію на території, що контролюється супротивною стороною, не вважається особою, яка займається шпигунством, якщо, діючи таким чином, вона носить формений одяг своїх збройних сил.

3. Особа із складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті, яка проживає на території, окупованій супротивною стороною, і яка від імені сторони, від котрої вона залежить, збирає або намагається збирати на цій території інформацію, що має воєнне значення, не вважається особою, яка займається шпигунством, якщо вона не діє обманним шляхом або навмисно не вдається до таємних методів. Понад те, така особа не втрачає свого права на статус військовополоненого, і з нею не можуть поводитися як із шпигуном, якщо тільки вона не захоплена в той час, коли займалась шпигунством.

4. Особа із складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті, яка не проживає на території, окупованій супротивною стороною, і яка займається шпигунством на цій території, не втрачає свого права на статус військовополоненого, і з нею не можуть поводитися як із шпигуном, крім випадків, коли її захоплено до того, як вона знову приєдналася до збройних сил, до яких вона належить.

Стаття 47. Найманці

1. Найманець не має права на статус комбатанта або військовополоненого.

2. Найманець – це будь-яка особа, яка:

а) спеціально завербована на місці або за кордоном для того, щоб брати участь у збройному конфлікті;

б) фактично бере безпосередню участь у воєнних діях;

с) бере участь у воєнних діях, керуючись, головним чином, бажанням одержати особисту вигоду, і якій дійсно було обіцяно стороною або за дорученням сторони, що перебуває в конфлікті, матеріальну винагороду, що істотно перевищує винагороду, яка обіцяна чи сплачується комбатантам такого ж рангу і функцій, які входять до особового складу збройних сил даної сторони;

d) не є ні громадянином сторони, що перебуває в конфлікті, ні особою, яка постійно проживає на території, яка контролюється стороною, що перебуває в конфлікті;

e) не входить до особового складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті;

f) не послана державою, яка не є стороною, що перебуває в конфлікті, для виконання офіційних обов'язків як особи, яка входить до складу її збройних сил.

Частина IV

Цивільне населення

Розділ I

Загальний захист від наслідків воєнних дій

Глава I

Основна норма і сфера застосування

Стаття 48. Основна норма

Для забезпечення поваги й захисту цивільного населення та цивільних об'єктів сторони, що перебувають у конфлікті, повинні завжди розрізняти цивільне населення й комбатантів, а також цивільні й воєнні об'єкти та відповідно спрямовувати свої дії тільки проти воєнних об'єктів.

Стаття 49. Визначення нападів та сфера застосування

1. «Напад» означає акти насильства щодо противника незалежно від того, здійснюються вони під час наступу чи під час оборони.

2. Положення цього Протоколу, що стосуються нападів, застосовуються до всіх нападів незалежно від того, на якій території вони здійснюються, включаючи національну територію, яка належить стороні, що перебуває в конфлікті, але є під контролем супротивної сторони.

3. Положення цього розділу застосовуються до будь-яких воєнних дій на суші, у повітрі або на морі, які можуть завдати шкоди цивільному населенню або цивільним об'єктам, що розміщені на суші. Вони також застосовуються до всіх нападів з моря або з повітря на об'єкти, що розміщені на суші, але не торкаються будь-яким чином норм міжнародного права, застосовуваних у період збройних конфліктів на морі або в повітрі.

4. Положення цього розділу доповнюють норми, що стосуються гуманітарного захисту, які містяться в Четвертій конвенції, зокрема в частині II цієї Конвенції, та в інших міжнародних угодах, обов'язкових для Високих Договірних Сторін, а також доповнюють інші норми міжнародного права, що стосуються захисту цивільних осіб і цивільних об'єктів на суші, на морі або в повітрі від наслідків воєнних дій.

Глава II **Цивільні особи й цивільне населення**

Стаття 50. Визначення цивільних осіб і цивільного населення

1. Цивільною особою є будь-яка особа, що не належить до жодної з категорій осіб, зазначених у статті 4 А, 1, 2, 3 та 6 Третьої конвенції та у статті 43 цього Протоколу. У разі сумніву щодо того, чи є яка-небудь особа цивільною особою, вона вважається цивільною особою.

2. Цивільне населення складається з усіх осіб, які є цивільними особами.

3. Присутність серед цивільного населення окремих осіб, які не підпадають під визначення цивільних осіб, не позбавляє ценоселення його цивільного характеру.

Стаття 51. Захист цивільного населення

1. Цивільне населення й окремі цивільні особи користуються загальним захистом від небезпек, що виникають у зв'язку з воєнними операціями. З метою здійснення цього захисту, на доповнення до інших застосовуваних норм міжнародного права, за всіх обставин слід додержувати таких норм.

2. Цивільне населення як таке, а також окремі цивільні особи не повинні бути об'єктом нападів. Заборонено акти насильства чи загрози насильства, що мають головною метою тероризувати цивільне населення.

3. Цивільні особи користуються захистом, передбаченим цим розділом, за винятком окремих випадків і на такий період, поки вони беруть безпосередню участь у воєнних діях.

4. Напади невибіркового характеру заборонено. До нападу невибіркового характеру належать:

- а) напади, не спрямовані на конкретні воєнні об'єкти;
- б) напади, при яких застосовуються методи або засоби ведення воєнних дій, які не можуть бути спрямовані на конкретні воєнні об'єкти; або
- с) напади, при яких застосовуються методи або засоби ведення воєнних дій, наслідки яких не можуть бути обмежені, як це вимагається згідно з цим Протоколом; і які, таким чином, у кожному такому випадку поразяють воєнні об'єкти й цивільних осіб або цивільні об'єкти, не розрізняючи їх.

5. Серед інших належить вважати невибірковими такі види нападів:

- а) напад шляхом бомбардування будь-якими методами або засобами, при якому як єдиний воєнний об'єкт розглядається ряд явно пов'язаних один з одним і розрізняваних воєнних об'єктів, розміщених у місті, у селі чи в іншому районі, де сконцентровані цивільні особи або цивільні об'єкти; і
- б) напад, котрий, як можна очікувати, попутно потягне за собою втрати життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб та шкоду цивільним об'єктам, або те й інше разом, які були б надмірними щодо конкретної і безпосередньої воєнної переваги, якої передбачається таким чином досягти.

6. Заборонено напади на цивільне населення або на окремих цивільних осіб у порядку репресалій.

7. Присутність або пересування цивільного населення або окремих цивільних осіб не повинні використовуватись для захисту певних пунктів або районів від воєнних дій, зокрема у спробах захистити воєнні об'єкти від нападу або прикрити воєнні дії, сприяти чи перешкодити їм. Сторони, що перебувають у конфлікті, не повинні направляти пересування цивільного населення або окремих цивільних осіб з метою спробувати захистити воєнні об'єкти від нападу чи прикрити воєнні операції.

8. Будь-яке порушення цих заборон не звільняє сторони, що перебувають у воєнному конфлікті, від їх правових зобов'язань щодо цивільного населення й цивільних осіб, у тому числі від зобов'язань вживати запобіжних заходів, передбачених у статті 57.

Глава III Цивільні об'єкти

Стаття 52. Загальний захист цивільних об'єктів

1. Цивільні об'єкти не повинні бути об'єктом нападу або репресалій. Цивільними об'єктами є всі ті об'єкти, які не є воєнними об'єктами, як вони визначені в пункті 2.

2. Напади повинні суворо обмежуватися об'єктами. Що стосується об'єктів, то воєнні об'єкти обмежуються тими об'єктами, які через свій характер, розміщення, призначення або використання вносять ефективний вклад у воєнні дії і повне або часткове руйнування, захоплення чи нейтралізація яких за існуючих у даний момент обставин дає явну воєнну перевагу.

3. У разі сумніву в тому, чи не використовується об'єкт, який звичайно призначений для цивільних цілей, наприклад, місце відправлення культу, житловий будинок чи інші житлові будови або школа, для ефективної підтримки воєнних дій, передбачається, що такий об'єкт використовується в цивільних цілях.

Стаття 53. Захист культурних цінностей і місць відправлення культів

Без шкоди для положень Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту від 14 травня 1954 року та інших відповідних міжнародних документів заборонено:

- а) здійснювати будь-які ворожі акти, спрямовані проти історичних пам'яток, творів мистецтва або місць відправлення культів, які є культурною або духовною спадщиною народів;
- б) використовувати такі об'єкти для підтримки воєнних зусиль;
- с) робити такі об'єкти об'єктами репресалій.

Стаття 54. Захист об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення

1. Заборонено вдаватися до голоду серед цивільного населення як методу ведення війни.

2. Заборонено піддавати нападу або знищувати, виводити або доводити до непридатності об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення, такі як запаси продуктів харчування, сільськогосподарські райони, що виробляють продовольство, посіви, худобу, споруди для забезпечення питною водою й запаси останньої, а також іригаційні споруди спеціально з метою не допустити використання їх цивільним населенням або супротивною сторо-

ною як засобу підтримання існування, незалежно від мотивів, ніби з метою викликати голод серед цивільних осіб, примусити їх до виїзду або з якої-небудь іншої причини.

3. Заборони, передбачені в пункті 2, не застосовуються щодо таких об'єктів, зазначених у цьому пункті, які використовуються цсупротивною стороною:

а) для підтримання виключно особового складу їх збройних сил; або

б) якщо не для підтримання існування, то для прямої підтримки воєнних дій, за умови, однак, що проти цих об'єктів ні в якому разі не вдаються до дій, в результаті яких можна очікувати, що цивільне населення залишиться без достатньої кількості продовольства або води, що викличе серед нього голод, або примусить до виїзду.

4. Ці об'єкти не повинні ставати об'єктами репресалій.

5. Виходячи із визнання життєво важливих для будь-якої сторони, що перебуває в конфлікті, потреб в обороні своєї національної території від вторгнення, допускається відступ від заборон, передбачених у пункті 2, стороною, що перебуває в конфлікті, на такій контрольованій нею території, де цього вимагає постійна воєнна необхідність.

Стаття 55. Захист природного середовища

1. При веденні воєнних дій має бути виявлена турбота про захист природного середовища від широкої, довгочасної і серйозної шкоди. Таки захист включає заборону використання методів або засобів ведення війни, що мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть такої шкоди природному середовищу тим самим завдадуть шкоди здоров'ю або виживанню населення.

2. Заподіяння шкоди природному середовищу як репресалій заборонено.

Стаття 56. Захист установок і споруд, що містять небезпечні сили

1. Установки і споруди, що містять небезпечні сили, а саме: греблі, дамби й атомні електростанції, – не повинні ставати об'єктами нападу навіть у тих випадках, коли такі об'єкти є воєнними об'єктами, якщо такий напад може викликати звільнення небезпечних сил і наступні тяжкі втрати серед цивільного населення. Інші воєнні об'єкти, розміщені в цих установках або спорудах чи поблизу них, не повинні ставати об'єктами нападу, якщо такий напад може викликати вивільнення небезпечних сил у таких установках або спорудах та наступні тяжкі втрати серед цивільного населення.

2. Загальний захист від нападу, передбачений у пункті 1, припиняється:

а) щодо гребель і дамб тільки в тому разі, якщо вони використовуються яким-небудь чином, що різниться від їх нормального функціонування, та

для регулярної істотної і безпосередньої підтримки воєнних операцій і якщо такий напад є єдиним практично можливим засобом припинити таку підтримку;

б) щодо атомних електростанцій тільки в тому разі, якщо вони виробляють електроенергію для регулярної істотної і безпосередньої підтримки воєнних операцій і якщо такий напад є єдиним практично можливим засобом припинити таку підтримку;

с) щодо інших воєнних об'єктів, розміщених у цих установках або спорудах чи поблизу них, тільки в тому разі, якщо вони використовуються для регулярної і безпосередньої підтримки воєнних операцій і якщо такий напад є єдиним практично можливим засобом припинити таку підтримку.

3. У всіх випадках цивільне населення й окремі цивільні особи продовжують користуватися правом на повний захист, що надається їм міжнародним правом, включаючи захист шляхом вжиття застережних заходів, передбачених у статті 57. Якщо захист припиняється і які-небудь з установок, споруд або воєнних об'єктів, зазначених у пункті 1, зазнають нападу, вживаються всі практичні запобіжні заходи, щоб уникнути вивільнення небезпечних сил.

4. Заборонено робити об'єктом репресалій будь-які установки, споруди або воєнні об'єкти, зазначені в пункті 1.

5. Сторони, що перебувають у конфлікті, повинні прагнути уникати розміщення будь-яких воєнних об'єктів поблизу установок або споруд, зазначених у пункті 1. Однак допускаються споруди, збудовані з єдиною метою оборони установок або споруд, що використовуються для захисту від нападу на установки і споруди, і самі вони не повинні ставати об'єктом нападу за умови, що вони не використовуються для ведення воєнних дій, за винятком оборонних дій, необхідних для відбиття нападу на установки або споруди, які користуються захистом, і що їх озброєння обмежується зброєю для відбиття нападу противника на установки і споруди, що користуються захистом.

6. Високі Договірні Сторони і сторони, що перебувають у конфлікті, закликаються укладати між собою інші угоди для забезпечення додаткового захисту об'єктів, що містять небезпечні сили.

7. Для того щоб полегшити розпізнавання об'єктів, які користуються захистом цієї статті, сторони, що перебувають у конфлікті, можуть позначати їх спеціальним знаком у вигляді групи яскраво оранжових кругів, розміщених на одній і тій самій осі, як зазначено у статті 16 Додатка 1 до цього Протоколу. Відсутність такої позначки жодним чином не звільняє жодну із сторін, що перебувають у конфлікті, від її зобов'язань, що покладаються цією статтею.

Глава IV Запобіжні заходи

Стаття 57. Запобіжні заходи при нападі

1. При проведенні воєнних операцій повинна постійно виявлятися турбота про те, щоб оберігати цивільне населення, цивільних осіб і цивільні об'єкти.

2. Щодо нападів вживаються такі запобіжні заходи:

а) ті, хто планує напад або приймає рішення про його здійснення:

а.1) роблять все практично можливе, щоб пересвідчитися в тому, що об'єкти нападу не є ні цивільними особами, ні цивільними об'єктами й не підлягають особливому захисту, а є воєнними об'єктами у значенні пункту 2 статті 52, і що згідно з положенням цього Протоколу напад на них не заборонено;

а.2) вживають усіх практично можливих запобіжних заходів при виборі засобів і методів нападу з тим, щоб уникнути випадкових втрат життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і випадкової шкоди цивільним об'єктам і, в усякому випадку, звести їх до мінімуму;

а.3) утримуються від прийняття рішень про здійснення будь-якого нападу, який, як можна очікувати, викличе випадкові втрати життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і завдасть випадкової шкоди цивільним об'єктам або те й інше разом, що було б надмірним щодо конкретної і прямої воєнної переваги, яку передбачається одержати;

б) напад відміняється або зупиняється, якщо стає очевидним, що об'єкт не є воєнним, що він підлягає особливому захисту, або що напад, як можна очікувати, викличе випадкові втрати життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і завдасть випадкової шкоди цивільним об'єктам або те й інше разом, що було б надмірним щодо конкретної і прямої воєнної переваги, яку передбачається отримати;

с) робиться ефективно завчасне попередження про напади, які можуть торкнутися цивільного населення, за винятком тих випадків, коли обставини цього не дозволяють.

3. Коли можливий вибір між кількома воєнними об'єктами для отримання рівноцінної воєнної переваги, обирається той об'єкт, напад на який, як можна очікувати, створить найменшу небезпеку для життя цивільних осіб та для цивільних об'єктів.

4. При проведенні воєнних операцій на морі або в повітрі кожна сторона, що перебуває в конфлікті, вживає, відповідно до своїх прав і обов'язків

згідно з нормами міжнародного права, застосовними в період воєнних конфліктів, усіх розумних запобіжних заходів з тим, щоб уникнути втрат життя серед цивільного населення і шкоди цивільним об'єктам.

5. Жодне з положень цієї статті не може тлумачитися як таке, що дозволяє будь-які напади на цивільне населення, цивільних осіб або цивільні об'єкти.

Стаття 58. Запобіжні заходи щодо наслідків нападу

Сторони, що перебувають у конфлікті, максимально можливою мірою:

- a) прагнуть без шкоди для статті 49 Четвертої конвенції вивести цивільне населення, цивільних осіб і цивільні об'єкти, що перебувають під їхнім контролем, із районів, розміщених поблизу воєнних об'єктів;
- b) уникають розміщення воєнних об'єктів у густонаселених районах або поблизу них;
- c) вживають інших необхідних запобіжних заходів щодо захисту цивільного населення й цивільних об'єктів, що перебувають під їхнім контролем, від небезпек, що виникають у результаті воєнних операцій.

Глава V

Місцевості й зони, що перебувають під особливим захистом

Стаття 59. Необоронювані місцевості

1. Сторонам, що перебувають у конфлікті, забороняється нападати на необоронювані місцевості якими б то не було засобами.

2. Відповідні власті сторони, що перебуває в конфлікті, можуть оголосити необоронюваною місцевістю будь-який населений пункт, розміщений у зоні зіткнення збройних сил або поблизу неї, відкритий для окупації супротивною стороною. Ця місцевість повинна відповідати таким умовам:

- a) всі комбатанти, а також мобільні бойові засоби та мобільне воєнне спорядження мають бути евакуйовані;
- b) стаціонарні воєнні установки або споруди не повинні використовуватися з ворожою метою;
- c) ні власті, ні населення не повинні здійснювати ворожих дій;
- d) не повинно чинитися жодних дій на підтримку воєнних операцій.

3. Присутність у цій місцевості осіб, які користуються особливим захистом згідно з Конвенціями та цим Протоколом, і присутність поліцейських сил, що залишилися з єдиною метою підтримки законності й порядку, не суперечить умовам, викладеним у пункті 2.

4. Супротивній стороні робиться заява, передбачена в пункті 2, в якій якнайточніше подається визначення й опис межі необоронюваної місцевості. Сторона, що перебуває в конфлікті, до якої адресована така заява, підтверджує її отримання і ставиться до цієї місцевості як до необоронюваної місцевості, за винятком тих випадків, коли умов, передбачених пунктом 2, фактично не додержано; у цьому разі вона негайно повідомляє про це сторону, що зробила заяву. Навіть у тому разі, коли умови, викладені в пункті 2, не додержані, така місцевість продовжує користуватися захистом, передбаченим іншими положеннями цього Протоколу та іншими нормами міжнародного права, застосовними в період збройних конфліктів.

5. Сторони, що перебувають у конфлікті, можуть погодитися на оголошення місцевостей необоронюваними, навіть якщо такі місцевості не відповідають умовам пункту 2. У такій угоді повинно даватися якомога точніше визначення й опис межі необоронюваної місцевості; за необхідності в ній можуть бути передбачені методи контролю.

6. Сторона, під контролем якої перебуває місцевість, що є предметом такої угоди, позначає її, наскільки це можливо, такими знаками, які можуть бути погоджені з іншою стороною і встановлюються там, де їх ясно видно, особливо по її периметру, на межах і на шосейних дорогах.

7. Місцевість втрачає свій статус необоронюваної місцевості, якщо вона перестає відповідати умовам, викладеним у пункті 2 або в угоді, згаданій у пункті 5. У такому разі ця місцевість продовжує користуватися захистом, передбаченим іншими положеннями цього Протоколу та іншими нормами міжнародного права, застосованими в період збройних конфліктів.

Стаття 60. Демілітаризовані зони

1. Сторонам, що перебувають у конфлікті, заборонено поширювати свої військові операції на зони, яким вони за згодою надали статус демілітаризованих зон, якщо таке поширення суперечить положенням такої угоди.

2. Така угода має бути ясно визначеною й може бути укладена в усній чи письмовій формі, або безпосередньо, або через Держави-покровительки, або будь-яку безсторонню гуманітарну організацію, і може являти собою взаємні збіжні заяви. Угода може бути укладена в мирний час, а також після початку військових дій, і в ній повинні бути подані якомога точніші визначення й опис межі демілітаризованої зони та, за необхідності, встановлені методи контролю.

3. Предметом такої угоди звичайно є будь-яка зона, що відповідає таким умовам:

а) всі комбатанти, а також мобільні бойові засоби й мобільне військове спорядження повинні бути евакуйовані;

б) стаціонарні воєнні установки і споруди не повинні використовуватися у ворожих цілях;

с) ні власті, ні населення не повинні чинити ворожих дій; і

д) будь-яка діяльність, пов'язана з воєнними зусиллями, повинна бути припинена.

Сторони, що перебувають у конфлікті, повинні дійти згоди про тлумачення, яке належить давати умовам, викладеним у підпункті d цієї статті, та про осіб, які повинні бути допущені в демілітаризовану зону, крім осіб, зазначених у пункті 4.

4. Присутність у цій зоні осіб, які користуються особливим захистом згідно з Конвенціями і цим Протоколом, та поліцейських сил, залишених з єдиною метою підтримання законності та порядку, не суперечить умовам, викладеним у пункті 3 цієї статті.

5. Сторона, під контролем якої перебуває така зона, позначає її, наскільки це можливо, такими знаками, які можуть бути погоджені з іншою стороною і які встановлюються там, де їх ясно видно, зокрема по її периметру, на її межах і на шосейних дорогах.

6. Якщо воєнні дії наближаються до демілітаризованої зони і якщо сторони, що перебувають у конфлікті, дійшли такої згоди, жодна з них не може використовувати цю зону з метою, що має відношення до ведення воєнних дій, або в односторонньому порядку скасувати її статус.

7. Якщо одна із сторін, що перебувають у конфлікті, вчинить істотне порушення положень пунктів 3 і 6 цієї статті, інша сторона звільняється від своїх зобов'язань, передбачених угодою про надання цій зоні статусу демілітаризованої. У такому разі ця зона втрачає свій статус, але продовжує користуватися захистом, передбаченим іншими положеннями цього Протоколу та іншими нормами міжнародного права, застосовними в період збройних конфліктів.

Глава VI Цивільна оборона

Стаття 61. Визначення і сфери застосування

Для мети даного Протоколу:

а) «цивільною обороною» є виконання деяких або всіх зазначених нижче гуманітарних завдань, спрямованих на те, щоб захистити цивільне населення від небезпек та допомогти йому усунути безпосередні наслідки воєнних дій або лиха, а також створити умови, необхідні для його виживання. Цими завданнями є:

- a.1) оповіщення;
 - a.2) евакуація;
 - a.3) надання сховищ та їх улаштування;
 - a.4) вжиття заходів для світломаскування;
 - a.5) рятувальні роботи;
 - a.6) медичне обслуговування, включаючи першу допомогу, а також релігійна допомога;
 - a.7) боротьба з пожежами;
 - a.8) виявлення й позначення небезпечних районів;
 - a.9) знезараження та інші подібні методи захисту;
 - a.10) термінове надання притулку й постачання;
 - a.11) термінова допомога у відновленні й підтриманні порядку в районах лиха;
 - a.12) термінове відновлення роботи необхідних комунальних служб;
 - a.13) термінове поховання трупів;
 - a.14) допомога у збереженні об'єктів, украй необхідних для виживання;
 - a.15) додаткова діяльність, необхідна для здійснення будь-якого з вищезазначених завдань, включаючи планування та організацію, але не обмежуючись ними;
- b) «організація цивільної оборони» означає й установи та інші організаційні одиниці, які створені або уповноважені компетентними властями сторони, що перебуває в конфлікті, виконувати будь-яке із завдань, зазначених у підпункті а, і які призначені та використовуються виключно для виконання цих завдань;
- c) «персонал організацій цивільної оборони» означає таких осіб, які призначені стороною, що перебуває в конфлікті, виключно для виконання завдань, зазначених у пункті а, у тому числі персонал, призначений компетентними властями сторони, що перебуває в конфлікті, суто для управління цими організаціями;
- d) «матеріальна частина» організацій цивільної оборони означає обладнання, матеріали та транспортні засоби, використовувані цими організаціями для виконання завдань цивільної оборони, зазначених у пункті а.

Стаття 62. Загальний захист

1. Цивільні організації цивільної оборони та їх персонал користуються повагою й захистом згідно з положеннями цього Протоколу, особливо даного розділу. Вони мають право виконувати доручені їм завдання з цивільної оборони, за винятком випадків настійної воєнної необхідності.

2. Положення пункту 1 застосовуються також до цивільних осіб, які, хоча й не є членами цивільних організацій цивільної оборони, на заклик компетентних властей та під їх контролем виконують завдання цивільної оборони.

3. Стаття 52 цього Протоколу поширюється на будівлі й матеріальну частину, використовувані з метою цивільної оборони, а також на сховища, що надаються для цивільного населення. Об'єкти, використовувані з метою цивільної оборони, не можуть знищуватися або використовуватися не за їх прямим призначенням, крім як стороною, якій вони належать.

Стаття 63. Цивільна оборона на окупованих територіях

1. На окупованих територіях цивільні організації цивільної оборони отримують від властей сприяння, необхідне для здійснення їх завдань. За жодних обставин їх персонал не може бути примушений до діяльності, яка утруднювала б належне виконання цих завдань. Окупуюча держава не вносить жодних змін у структуру або персонал цих організацій, що могли б поставити під загрозу ефективне виконання цих завдань. Від цих організацій не вимагається надання пріоритету громадянам або інтересам цієї держави.

2. Окупуюча держава не повинна примушувати чи спонукати цивільні організації цивільної оборони виконувати їх завдання таким чином, щоб це згубно відбивалося на інтересах цивільного населення.

3. Окупуюча держава може роззброювати персонал цивільної оборони з міркувань безпеки.

4. Окупуюча держава не повинна ні змінювати прямого призначення будівель або матеріальної частини, що належать організаціям цивільної оборони або використовуються ними, ні реквізувати їх, якщо така зміна призначення або реквізиція завдають шкоди цивільному населенню.

5. За умови, що загальне положення, про яке йдеться в пункті 4, зберігається, окупуюча держава може реквізувати або міняти призначення цих ресурсів за наявності таких конкретних умов:

- a) ці будівлі або матеріальна частина необхідні для інших потреб цивільного населення; і
- b) реквізиція або зміна призначення проводяться тільки доти, доки існує така необхідність.

6. Окупуюча держава не повинна ні змінювати призначення, ні реквізувати сховища, призначені для використання цивільним населенням або необхідні для цього населення.

Стаття 64. Цивільні організації цивільної оборони нейтральних держав або інших держав, які не є сторонами, що перебувають у конфлікті, та міжнародні координуючі організації

1. Положення статей 62, 63, 65 і 66 застосовуються також до персоналу й матеріальної частини цивільних організацій і цивільної оборони нейтральних держав або інших держав, які не є сторонами, що перебувають у конфлікті, які виконують завдання цивільної оборони, зазначеної в статті 61, на території сторони, що перебуває в конфлікті за згодою й під контролем цієї сторони. Будь-яка заінтересована супротивна сторона повідомляє про таку допомогу якомога швидше. За жодних обставин ця діяльність не розглядається як втручання в конфлікт. Однак цю діяльність необхідно здійснювати з належним урахуванням інтересів безпеки заінтересованих сторін, що перебувають у конфлікті.

2. Сторони, що перебувають у конфлікті, які отримують допомогу, про яку йдеться в пункті 1, та Високі Договірні Сторони, що подають таку допомогу, повинні, якщо це необхідно, сприяти міжнародній координації такої діяльності в галузі цивільної оборони. У таких випадках на відповідні міжнародні організації поширюються положення цієї глави.

3. На окупованих територіях окупуюча держава може забороняти або обмежувати діяльність цивільних організацій цивільної оборони нейтральних держав або інших держав, які не є сторонами, що перебувають у конфлікті, та міжнародних координуючих організацій лише в тому разі, якщо вона може забезпечити належне виконання завдань цивільної оборони своїми власними засобами або засобами, що є на окупованій території.

Стаття 65. Припинення надання захисту

1. Надання захисту, на який мають право цивільні організації цивільної оборони, їх персонал, будівлі, сховища й матеріальна частина, припиняється лише в тому разі, коли вони, крім своїх власних завдань, чинять дії, що завдають шкоди противнику, або використовуються для вчинення таких дій. Однак надання захисту може припинитися тільки після того, як було зроблено попередження, що встановлює кожного разу, коли це необхідно, розумний строк, і після того, як таке попередження не було взято до уваги.

2. Такі дії не вважаються діями, що завдають шкоди противнику в разі:

а) виконання завдань цивільної оборони під керівництвом або контролем військових властей;

б) співробітництва цивільного персоналу цивільної оборони з воєнним персоналом у виконанні завдань цивільної оборони або придання деякої кількості військовослужбовців цивільним організаціям цивільної оборони;

с) якщо виконання завдань цивільної оборони може водночас приносити користь жертвам з числа військових, зокрема тим, які вибули зі строю.

3. Носіння легкої особистої зброї цивільним персоналом цивільної оборони з метою підтримання порядку або самооборони також не вважається дією, що завдає шкоди противнику. Однак у районах на суші, де мають або, вірогідно, матимуть місце бої, сторони, що перебувають у конфлікті, вживають необхідних заходів з метою обмежити озброєння такою ручною зброєю, як пістолети або револьвери, щоб було легше відрізнити персонал цивільної оборони від комбатантів. Навіть, якщо персонал цивільної оборони носить інші види легкої особистої зброї у таких районах, він, проте, користується повагою й захистом, як тільки його розпізнано.

4. Формування цивільних організацій цивільної оборони на зразок військових і обов'язкова служба в них також не позбавляють їх захисту, що передбачений цією главою.

Стаття 66. Розпізнавання

1. Кожна сторона, що перебуває в конфлікті, прагне вжити заходів для того, щоб її організації цивільної оборони, їх персонал, будівлі й матеріальна частина могли бути розпізнані в той час, коли вони призначені виключно для виконання завдань цивільної оборони. Таким самим чином належить забезпечити розпізнавання сховищ, призначених для цивільного населення.

2. Кожна сторона, що перебуває в конфлікті, прагне також прийняти й застосовувати методи і процедури, що дають можливість розпізнавати цивільні сховища, а також персонал, будівлі та матеріальну частину цивільної оборони, на яких ставиться міжнародний розпізнавальний знак цивільної оборони.

3. На окупованих територіях і в районах, де йдуть або можуть іти бої, цивільний персонал цивільної оборони розпізнається за допомогою міжнародного розпізнавального знака цивільної оборони та посвідчення особи, що підтверджує її статус.

4. Міжнародним розпізнавальним знаком цивільної оборони є рівнобічний голубий трикутник на оранжевому тлі, якщо він використовується для захисту організацій цивільної оборони, їх персоналу, будівель і матеріальної частини, а також цивільних сховищ.

5. Крім розпізнавального знака, сторони, що перебувають у конфлікті, можуть домовитися про використання розпізнавальних сигнальних знаків з метою розпізнавання цивільної оборони.

6. Застосування положень пунктів 1 – 4 цієї статті регламентується главою V Додатка 1 до цього Протоколу.

7. У мирний час розпізнавальним знаком, описаним у пункті 4, можна, за згодою компетентних державних властей, користуватися з метою розпізнавання цивільної оборони.

8. Високі Договірні Сторони і сторони, що перебувають у конфлікті, вживають необхідних заходів для забезпечення контролю над використанням міжнародного розпізнавального знака цивільної оборони та для запобігання і припинення будь-якого зловживання ним.

9. Розпізнавання медичного та духовного персоналу цивільної оборони, медичних формувань і санітарно-транспортних засобів також регламентується статтею 18.

Стаття 67. Особовий склад збройних сил і військові підрозділи, призначені в організації цивільної оборони

1. Особовий склад збройних сил і військові підрозділи, призначені в організації цивільної оборони, користуються повагою й захистом за умови, що:

a) такий особовий склад і такі військові підрозділи постійно призначені та займаються виключно виконанням завдань, зазначених у статті 61;

b) призначений таким чином цей особовий склад не виконує яких-небудь інших військових обов'язків під час конфлікту;

c) такий особовий склад чітко відрізняється від інших осіб, які входять до складу збройних сил, міжнародним розпізнавальним знаком, що носить-ся на видному місці, й має бути настільки великим, наскільки це можливо, цей особовий склад забезпечується згаданим у главі V Додатка 1 до цього Протоколу посвідченням особи, що підтверджує його статус;

d) такий особовий склад і такі військові підрозділи озброєні тільки легкою особистою зброєю з метою підтримання порядку або для самооборони, Положення пункту 3 статті 65 також застосовуються в цьому разі;

e) такий особовий склад не бере безпосередньої участі у воєнних діях і не чинить або не використовується для вчинення, крім своїх завдань цивільної оборони, дій, що завдають шкоди супротивній стороні;

f) такий особовий склад і такі військові підрозділи виконують свої завдання цивільної оборони тільки в межах національної території своєї сторони.

Недодержання умов, викладених вище в підпункті f, будь-якою особою, яка входить до складу збройних сил, що зв'язане умовами, передбаченими вище в підпунктах a і b, заборонено.

2. Особи, які входять до складу збройних сил і служать в організаціях цивільної оборони, якщо вони потрапляють під владу супротивної сторони, є

військовополоненими. На окупованій території у випадку, коли в цьому виникне необхідність, вони можуть бути використані для виконання завдань цивільної оборони, але тільки в інтересах цивільного населення цієї території і за умови, що в разі небезпечності такої роботи вони погоджуються виконувати її добровільно.

3. Будівлі, велике обладнання та транспортні засоби військових підрозділів, призначені в організації цивільної оборони, повинні чітко позначатися міжнародним розпізнавальним знаком цивільної оборони. Цей розпізнавальний знак має бути настільки великим, наскільки це можливо.

4. Матеріальна частина й будівлі військових підрозділів, призначених в організації цивільної оборони суто для завдань цивільної оборони, в разі, якщо вони потрапляють під владу супротивної сторони, продовжують підпорядковуватися законам війни. Вони не можуть використовуватись для інших цілей, крім як для цілей цивільної оборони, до тих пір, поки вони вимагаються для виконання завдань цивільної оборони, за винятком випадків настійної воєнної необхідності, якщо тільки заздалегідь не було вжито заходів для достатнього забезпечення потреб цивільного населення.

Розділ II **Допомога цивільному населенню**

Стаття 68. Сфера застосування

Положення цього розділу застосовуються до цивільного населення, як воно визначене цим Протоколом, і є доповненням до статей 23, 55, 59, 60, 61 і 62 та до інших відповідних положень Четвертої конвенції.

Стаття 69. Основні потреби на окупованих територіях

1. На доповнення до перелічених у статті 55 Четвертої конвенції обов'язків, що стосуються постачання продовольства і медикаментів, окупаюча держава, максимально можливою мірою використовуючи наявні в неї засоби і без будь-якої дискримінації, забезпечує також одягом, постільною білизною, засобами притулку та припасами, істотно важливими для виживання цивільного населення окупованої території, а також предметами, необхідними для відправлення релігійних обрядів.

2. Заходи щодо надання без істотної затримки допомоги цивільному населенню окупованих територій регулюються статтями 59, 60, 61, 62, 108, 109, 110 і 111 Четвертої конвенції, а також статтею 71 цього Протоколу.

Стаття 70. Операції з надання допомоги

1. Якщо цивільне населення будь-якої території, яка перебуває під контролем сторони, що бере участь у конфлікті, крім окупованої території, недостатньо забезпечується запасами, згаданими у статті 69, то проводяться операції з надання допомоги, які мають гуманітарний та беззастережний характер і здійснюються без будь-яких несприятливих особливостей за згодою між сторонами, заінтересованими в таких операціях щодо надання допомоги. Пропозиції щодо надання допомоги, що відповідають вищезазначеним умовам, не розглядаються як втручання у збройний конфлікт або як недружні акти. При розподілі поставок допомоги пріоритет надається таким особам, як діти, вагітні жінки, породіллі й годувальниці, які згідно з Четвертою конвенцією або цим Протоколом користуються особливими пільгами та особливим захистом.

2. Сторони, що перебувають у конфлікті, і кожна Висока Договірна Сторона дозволяють швидке й безперешкодне перевезення всіх поставок, обладнання та персоналу для надання допомоги згідно з цим розділом, і сприяють йому, якщо навіть така допомога призначається для цивільного населення супротивної сторони.

3. Сторони, що перебувають у конфлікті, і кожна Висока Договірна Сторона, які дозволяють перевезення поставок, обладнання та персоналу з метою надання допомоги відповідно до пункту 2:

а) мають право на проведення технічних заходів, включаючи огляд, за умови виконання яких дозволено таке перевезення;

б) можуть обумовити такий дозвіл тим, щоб розподіл допомоги проводився на місці під контролем Держави-покровительки;

в) жодним чином не змінюють первісного призначення поставок допомоги й не затримують їх перевезення, за винятком випадків термінової необхідності в інтересах відповідного цивільного населення.

4. Сторони, що перебувають у конфлікті, забезпечують захист поставок допомоги і сприяють їх швидкому розподіленню.

5. Сторони, що перебувають у конфлікті, і кожна заінтересована Висока Договірна Сторона заохочують ефективну міжнародну координацію операцій з надання допомоги, зазначених у пункті 1, та сприяють їй.

Стаття 71. Персонал, який бере участь в операціях з надання допомоги

1. У разі потреби виділення персоналу для сприяння проведенню операцій з надання допомоги, особливо для транспортування й розподілу поставок допомоги, може складати частину цих операцій; на участь такого персо-

налу в операціях з надання допомоги має бути отримана згода сторони, на території якої він виконуватиме свої обов'язки.

2. Такий персонал користується повагою й захистом.

3. Кожна сторона, що отримує поставки допомоги, максимально практично можливою мірою допомагає згаданому в пункті 1 персоналу у виконанні його місії з надання допомоги. Тільки за настійної воєнної потреби діяльність такого персоналу та його пересування можуть бути тимчасово обмежені.

4. За жодних обставин персонал для проведення операцій з надання допомоги не повинен виходити за рамки своєї місії відповідно до цього Протоколу. Зокрема, він має брати до уваги вимоги безпеки сторони, на території якої виконує свої обов'язки. Діяльність будь-якої особи, що входить до складу даного персоналу, яка не додержує цих вимог, може бути припинена.

Розділ III

Поводження з особами, які перебувають під владою сторони, що бере участь у конфлікті

Глава I

Сфера застосування й захист осіб та об'єктів

Стаття 72. Сфера застосування

Положення, що містяться в даному розділі, є доповненням до норм, що стосуються гуманітарного захисту цивільних осіб і цивільних об'єктів, які перебувають під владою сторони, що бере участь у конфлікті, які містяться в Четвертій конвенції, зокрема її частинах I і III, а також до інших застосовуваних норм міжнародного права, щодо захисту основних прав людини в період міжнародних збройних конфліктів.

Стаття 73. Біженці й апатриди

Особи, які до початку воєнних дій розглядалися як апатриди або біженці згідно з відповідними міжнародними актами, прийнятими заінтересованими сторонами, або з національним законодавством держави, що надала притулок, чи держави проживання, є особами, які користуються захистом відповідно до смислу частин I і III Четвертої конвенції за всіх обставин і без будь-якого несприятливого розрізнення.

Стаття 74. Возз'єднання роз'єднаних сімей

Високі Договірні Сторони і сторони, що перебувають у конфлікті, будь-якими можливими шляхами сприяють возз'єднанню сімей, роз'єднаних внаслідок збройних конфліктів, і, зокрема, заохочують роботу гуманітарних організацій, що виконують це завдання, відповідно до положень Конвенцій і цього Протоколу та згідно з їхніми відповідними правилами безпеки.

Стаття 75. Основні гарантії

1. Тією мірою, якою їх торкається ситуація, зазначена у статті 1 цього Протоколу, з особами, які перебувають під владою сторони, що бере участь у конфлікті, і не користуються сприятливим ставленням згідно з Конвенціями або згідно з цим Протоколом, за всіх обставин поводяться гуманно, і вони, як мінімум, користуються захистом, передбаченим у цій статті, без будь-якої несприятливої різниці, заснованої на ознаках раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи віросповідання, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншого статусу або на яких-небудь інших подібних критеріях. Кожна сторона має з повагою ставитися до особи, честі, переконань та релігійних обрядів усіх таких осіб.

2. Заборонені й будуть залишатися забороненими в будь-який час і в будь-якому місці такі дії, незалежно від того, чиняться вони представниками цивільних чи воєнних органів:

а) насильство над життям, здоров'ям і фізичним та психічним станом осіб, зокрема:

- а.1) вбивство;
- а.2) катування всіх видів – фізичні чи психічні;
- а.3) тілесні покарання;
- а.4) каліцтво;

б) знущання над людською гідністю, зокрема, принижуюче й образливе поводження, примус до проституції чи непристойне посягання в будь-якій його формі;

- с) взяття заручників;
- д) колективне покарання; і
- е) погрози вчинити будь-яку з вищезазначених дій.

3. Будь-яка особа, що піддається арешту, затриманню або інтернуванню за дії, пов'язані зі збройним конфліктом, має бути невідкладно проінформована зрозумілою їй мовою про причини вжиття таких заходів, за винятком випадків арешту або затримання закримінальні правопорушення. Такі

особи повинні бути звільнені унайкоротший строк і в будь-якому разі, як тільки обставини, що виправдовують арешт, затримання чи інтернування, стали недійсними.

4. Особи, визнаній винною у вчиненні кримінального правопорушення, пов'язаного зі збройним конфліктом, не може бути винесено жодного вироку, і вона не може бути піддана жодному покаранню, крім як за постановою неупередженого й відповідним чином створеного суду, що додержує загальноновизнаних принципів звичайного судочинства, які включають таке:

a) процедура повинна передбачати, щоб обвинувачений був без затримки проінформований про деталі правопорушення, що ставиться йому за вину, й надавати звинуваченому до і під час суду всі необхідні права та засоби захисту;

b) жодна особа не може бути засуджена за правопорушення, крім як на підставі кримінальної відповідальності;

c) жодна особа не може бути звинувачена у вчиненні кримінального правопорушення або засуджена за нього на підставі будь-якої дії чи недоліку, які не є кримінальним правопорушенням згідно з нормами національного законодавства або міжнародного права, дія яких поширювалася на цю особу під час вчинення такої дії чи бездіяльності; також не може накладатися суворіше покарання, ніж те, яке було застосоване в той час, коли було вчинено це кримінальне правопорушення, якщо після вчинення правопорушення законом установлюється легше покарання, то дія цього закону поширюється й на даного правопорушника;

d) кожний, кому пред'являється звинувачення у правопорушенні, вважається невинним доти, доки його вина не буде доведена за законом;

e) кожний, кому пред'являється звинувачення у правопорушенні, має право на судовий розгляд у його присутності;

f) жодна особа не може бути примушена до подання свідчень проти самої себе або визнання себе винною;

g) кожний, кому пред'являється звинувачення у правопорушенні, має право допитувати свідків, які дають свідчення проти нього, абовимагати, щоб свідки були допитані, а також право на виклик і допит свідків на його користь на тих самих умовах, що й для свідків, які дають свідчення проти нього;

h) жодна особа не може переслідуватися або каратися тією ж стороною за правопорушення, за яке згідно з тим самим законом і судовою процедурою даній особі раніше було винесено вирок, що виправдовує чи засуджує її;

i) кожний, хто є переслідуваним у судовому порядку за правопорушення, має право на те, щоб вирок суду було оголошено публічно; і

ж) при винесенні вироку засудженому має бути повідомлено про його право на оскарження в судовому чи іншому порядку, а також про строк, протягом якого він може скористатися цим правом.

5. Жінки, свобода яких обмежується з причин, пов'язаних із збройним конфліктом, утримуються в приміщеннях, відокремлених від приміщень для чоловіків. Вони перебувають під безпосереднім наглядом жінок. Однак у випадках, коли затримуються чи інтернуються сім'ї, їх, за можливості, розміщують в одному й тому самому місці й утримують як окремі сім'ї.

6. Особи, які піддаються арешту, затриманню чи інтернуванню з причин, пов'язаних зі збройним конфліктом, користуються захистом, передбаченим цією статтею, до їх остаточного звільнення, репатріації чи влаштування навіть після закінчення збройного конфлікту.

7. Щоб уникнути будь-якого сумніву щодо переслідування осіб, які звинувачуються у вчиненні воєнних злочинів або у злочинах проти людства, та суду над ними, застосовуються такі принципи:

а) особи, які звинувачуються в таких злочинах, повинні переслідуватися й передаватися до суду згідно із чинними нормами міжнародного права; і

б) будь-які особи, які не користуються сприятливим обходженням згідно з Конвенціями і цим Протоколом, користуються обходженням, передбаченим цією статтею, незалежно від того, є чи не є злочини, в яких їх звинувачують, серйозним порушенням Конвенцій і цього Протоколу.

8. Жодне з положень цієї статті не може бути використане як таке, що обмежує будь-яке інше сприятливіше положення, що надає особам, про які йдеться в пункті 1, більший захист згідно з будь-якими застосовуваними нормами міжнародного права.

Глава II

Заходи для захисту жінок і дітей

Стаття 76. Захист жінок

1. Жінки користуються особливою повагою і їм забезпечується захист, зокрема, від згвалтування, примусу до проституції і будь-яких інших форм непристойних посягань.

2. Справи вагітних жінок і матерів малолітніх дітей, від яких такі діти залежать, які піддаються арешту, затриманню чи інтернуванню з причин, пов'язаних із збройним конфліктом, розглядаються в першочерговому порядку.

3. Максимально можливою мірою сторони, що перебувають у конфлікті, прагнуть уникати винесення смертних вироків за правопорушення, пов'язані зі збройним конфліктом, щодо вагітних жінок або матерів малолітніх дітей, від яких такі діти залежать. Смертний вирок за такі правопорушення не виконується щодо таких жінок.

Стаття 77. Заходи для захисту дітей

1. Діти користуються особливою повагою, і їм забезпечується захист від будь-якого роду непристойних посягань. Сторони, що перебувають у конфлікті, забезпечують захист і допомогу, які їм потрібні з огляду на їх вік або з будь-якої іншої причини.

2. Сторони, що перебувають у конфлікті, вживають усіх практично можливих заходів для того, щоб діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях, і, зокрема, сторони утримуються від вербування їх у свої збройні сили. При вербуванні із числа осіб, які досягли п'ятнадцятирічного віку, але яким ще не виповнилося вісімнадцяти років, сторони, що перебувають у конфлікті, прагнуть віддавати перевагу особам старшого віку.

3. Якщо, у виключних випадках, у супереч положенням пункту 2, діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, беруть безпосередню участь у воєнних діях і потрапляють під владу супротивної сторони, вони продовжують користуватися особливим захистом, що надається цією статтею, незалежно від того, є вони військовополоненими чи ні.

4. У разі арешту, затримання чи інтернування з причин, пов'язаних зі збройним конфліктом, діти утримуються в приміщеннях, відокремлених від приміщень для дорослих, крім тих випадків, коли сім'ї розміщуються окремо, як це передбачено пунктом 5 статті 75.

5. Смертний вирок за правопорушення, пов'язане зі збройним конфліктом, не виконується щодо осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку на той час, коли це правопорушення було вчинено.

Стаття 78. Евакуація дітей

1. Жодна сторона, що перебуває в конфлікті, не вживає заходів щодо евакуації дітей, крім як своїх власних громадян в іноземну державу, за винятком випадків, коли йдеться про тимчасову евакуацію, необхідну з невідкладних причин, пов'язану зі станом здоров'я чи лікуванням дітей або, якщо вони не перебувають на окупованій території, з їх безпекою. У разі, коли можуть бути знайдені батьки чи законні опікуни, вимагається їхня письмова згода на таку евакуацію. Якщо такі особи не можуть бути знайдені, вимагається письмо-

ва згода на евакуацію від осіб, які за законом або звичаєм несуть головну відповідальність за опіку над дітьми. Будь-яка така евакуація проводиться під спостереженням Держави-покровительки за погодженням із заінтересованими сторонами, тобто стороною, що здійснює евакуацію, стороною, що приймає дітей, і будь-якими сторонами, громадяни яких евакууюються. У кожному випадку всі сторони, що перебувають у збройному конфлікті, вживають усіх практично можливих заходів обережності з метою уникнути створення загрози для евакуації.

2. У всіх випадках здійснення евакуації згідно з пунктом 1 навчання кожної дитини, включаючи її релігійне й моральне виховання згідно з бажанням її батьків, здійснюється, поки вона перебуває в евакуації, максимально можливою мірою безперервно.

3. З метою полегшення повернення у свої сім'ї й у свою країну дітей, евакуйованих згідно з цією статтею, власті сторони, що здійснює евакуацію, і, коли це доцільно, власті приймаючої країни заповнюють на кожну дитину картку з фотографіями, яку вони надсилають у Центральне довідкове агентство Міжнародного комітету Червоного Хреста. У кожній картці міститься, якщо це можливо й не має наслідку ризик завдати шкоди дитині, така інформація:

- a) прізвище (прізвища) дитини;
- b) ім'я (імена) дитини;
- c) стать дитини;
- d) місце й дата народження (якщо дата народження невідома, приблизний вік);
- e) повне ім'я батька;
- f) повне ім'я і дівоче прізвище матері, якщо таке зберігається;
- g) найближчі родичі дитини;
- h) національність дитини;
- i) рідна мова дитини та будь-які інші мови, якими вона володіє;
- j) адреса сім'ї дитини;
- k) будь-який особистий номер дитини;
- l) стан здоров'я дитини;
- m) група крові дитини;
- n) розпізнавальні прикмети;
- o) дата й місце, де була знайдена дитина;
- p) дата виїзду дитини із своєї країни й назва місця, звідки вона виїхала;
- q) релігія дитини, якщо така є;
- r) у разі смерті дитини до її повернення – дата, місце й обставини смерті та місце її поховання.

Глава III Журналісти

Стаття 79. Заходи щодо захисту журналістів

1. Журналісти, що перебувають у небезпечних професійних відрядженнях у районах збройного конфлікту, розглядаються як цивільні особи у значенні пункту 1 статті 50.

2. Як такі вони користуються захистом згідно з Конвенціями й цим Протоколом за умови, що вони не чинять дій, несумісних з їх статусом цивільних осіб, і без шкоди праву воєнних кореспондентів, акредитованих при збройних силах, на статус, передбачений статтею 4 а (4) Третьої конвенції.

3. Вони можуть отримувати посвідчення особи згідно зі зразком, що наводиться в Додатку 2 до цього Протоколу. Це посвідчення, що видається урядом держави, громадянином якої є журналіст, або на території якої він постійно проживає, або в якій перебуває інформаційне агентство, де він працює, підтверджує статус його пред'явника як журналіста.

Частина V Виконання Конвенцій і цього Протоколу

Розділ I Загальні поняття

Стаття 80. Заходи щодо виконання

1. Високі Договірні Сторони і сторони, що перебувають у конфлікті, без затримки вживають усіх необхідних заходів щодо виконання зобов'язань, які покладаються на них Конвенціями і цим Протоколом.

2. Високі Договірні Сторони і сторони, що перебувають у конфлікті, видають накази й розпорядження з метою забезпечення додержання Конвенцій і цього Протоколу та здійснюють контроль за їх виконанням.

Стаття 81. Діяльність Червоного Хреста та інших гуманітарних організацій

1. Сторони, що перебувають у конфлікті, надають Міжнародному комітету Червоного Хреста всі засоби в межах їх можливостей, які дають змогу йому виконувати гуманітарні функції, покладені на нього Конвенціями та цим Протоколом з метою забезпечення захисту й допомоги жертвам кон-

фліктів; Міжнародний комітет Червоного Хреста також може здійснювати будь-яку іншу гуманітарну діяльність на користь таких жертв за згодою заінтересованих сторін, що перебувають у конфлікті.

2. Сторони, що перебувають у конфлікті, надають своїм відповідним організаціям Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева і Сонця) засоби, необхідні для здійснення їх гуманітарної діяльності на користь жертв даного конфлікту, відповідно до положень Конвенцій і цього Протоколу та основних принципів Червоного Хреста, сформульованих Міжнародними конференціями Червоного Хреста.

3. Високі Договірні Сторони і сторони, що перебувають у конфлікті, всіма можливими засобами сприяють наданню допомоги, яку організації Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева і Сонця) та Ліги товариств Червоного Хреста надають жертвам конфліктів відповідно до положень Конвенцій і цього Протоколу та основних принципів Червоного Хреста, сформульованих Міжнародними конференціями Червоного Хреста.

4. Високі Договірні Сторони і сторони, що перебувають у конфлікті, надають, наскільки це можливо, засоби, подібні до тих, про які йдеться в пунктах 2 і 3, іншим гуманітарним організаціям, зазначеним у Конвенціях або в цьому Протоколі, які належним чином уповноважені відповідними сторонами, що перебувають у конфлікті, та здійснюють свою гуманітарну діяльність відповідно до положень Конвенцій і цього Протоколу.

Стаття 82. Юридичні радники у збройних силах

Високі Договірні Сторони в будь-який час і сторони, що перебувають у конфлікті, в період збройного конфлікту забезпечують наявність юридичних радників, які могли б в разі необхідності давати поради командирам на відповідному рівні про застосування Конвенцій і цього Протоколу та відповідний інструктаж збройним силам з цього питання.

Стаття 83. Розповсюдження

1. Високі Договірні Сторони зобов'язуються як у мирний час, так і під час збройного конфлікту розповсюджувати якомога ширше Конвенції та цей Протокол у своїх країнах і, зокрема, включати їх вивчення в програми воєнної підготовки та заохочувати їх вивчення цивільним населенням з тим, щоб ці документи могли стати відомими збройним силам і цивільному населенню.

2. Будь-які воєнні або цивільні власті, які під час збройних конфліктів беруть на себе відповідальність щодо застосування Конвенцій і цього Протоколу, повинні бути повністю ознайомлені з їх текстами.

Стаття 84. Правила застосування

Високі Договірні Сторони в якомога коротші строки надсилають одна одній через депозитарія і, в разі необхідності, за допомогою Держав-покровительок свої офіційні переклади цього Протоколу, а також закони й положення, які вони можуть прийняти для забезпечення його застосування.

Розділ II

Припинення порушень Конвенцій і цього Протоколу

Стаття 85. Припинення порушень цього Протоколу

1. Положення Конвенцій, що стосуються припинення порушень і серйозних порушень, доповнені цим розділом, застосовуються щодо припинення порушень і серйозних порушень цього Протоколу.

2. Дії, що характеризуються в Конвенціях як серйозні порушення, є серйозними порушеннями цього Протоколу, якщо вони вчиняються проти осіб, які перебувають під владою супротивної сторони й користуються захистом статей 44, 45 і 73 цього Протоколу, або проти поранених, хворих та осіб, що потерпіли корабельну аварію, які належать до супротивної сторони й користуються захистом цього Протоколу, або проти медичного чи духовного персоналу, медичних формувань чи санітарно-транспортних засобів, що перебувають під контролем супротивної сторони й користуються захистом цього Протоколу. 3. На доповнення до серйозних порушень, визначених у статті 11, такі дії розглядаються як серйозні порушення цього Протоколу, коли вони вчиняються навмисне на порушення відповідних положень цього Протоколу і є причиною смерті або серйозного тілесного пошкодження чи шкоди здоров'ю:

а) перетворення цивільного населення або окремих цивільних осіб на об'єкт нападу;

б) вчинення нападу невибіркового характеру, що торкається цивільного населення або цивільних об'єктів, коли відомо, що такий напад стане причиною надмірних втрат життя, поранень серед цивільного населення або завдасть шкоди цивільним об'єктам, як це визначено в пунктах а.2, а.3 статті 57;

в) вчинення нападу на установки або споруди, що містять небезпечні сили, коли відомо, що такий напад стане причиною надмірних втрат життя, поранень серед цивільного населення або завдасть шкоди цивільним об'єктам, як це визначено в пунктах а.2, а.3 статті 57;

d) перетворення необоронних місцевостей і нейтральних зон на об'єкт нападу;

e) вчинення нападу на особу, коли відомо, що вона припинила брати участь у воєнних діях;

f) віроломне використання на порушення статті 37 розпізнавальної емблеми Червоного Хреста, Червоного Півмісяця або Червоного Лева і Сонця, або інших захисних знаків, визнаних Конвенціями і цим Протоколом.

4. На доповнення до серйозних порушень, зазначених у попередніх пунктах цієї статті та в Конвенціях, розглядаються як серйозні порушення цього Протоколу такі дії, коли вони здійснюються навмисне й на порушення Конвенцій або цього Протоколу:

a) переміщення окупуючою державою частини її власного цивільного населення на окуповану нею територію або депортація чи переміщення всього або частини населення окупованої території у межах цієї території чи за її межі на порушення статті 49 Четвертої конвенції;

b) невинуватена затримка репатріації військовополонених або цивільних осіб;

c) застосування практики апартеїду інших негуманних і принижуючих дій, заснованих на расовій дискримінації, які зневажають гідність особи;

d) перетворення ясно розпізнаних історичних пам'яток, творів мистецтва або місць відправлення культу, які є культурною або духовною спадщиною народів і яким спеціальною угодою, укладеною, наприклад, у рамках компетентної організації, надається особливий захист на об'єкт нападу, внаслідок чого вони зазнають великих руйнувань, коли немає свідчень про порушення супротивною стороною пункту b статті 53, і коли такі історичні пам'ятки, твори мистецтва та місця відправлення культу не розміщені поблизу воєнних об'єктів;

e) позбавлення особи, яка користується захистом Конвенцій або захистом, згаданим у пункті 2 цієї статті, права на неупереджене й нормальне судочинство.

5. Без шкоди для застосування Конвенцій і цього Протоколу серйозні порушення цих документів розглядаються як воєнні злочини.

Стаття 86. Неприйняття заходів

1. Високі Договірні Сторони і сторони, що перебувають у конфлікті, повинні перепиняти серйозні порушення та вживати необхідних заходів щодо перепинення всіх інших порушень Конвенцій або цього Протоколу, які є результатом неприйняття заходів, що мають бути прийняті.

2. Той факт, що порушення Конвенцій і цього Протоколу було вчинене підлеглою особою, не звільняє її начальників від кримінальної або дисциплінарної відповідальності в разі, якщо вони знали, що мають у своєму розпорядженні інформацію, яка повинна була б надати їм можливість дійти висновку в обстановці, що існувала на той час, що така підлегла особа вчиняє або має намір вчинити подібне порушення, і якщо вони не вжили всіх практично можливих заходів у межах своїх повноважень для відвернення або перепинення цього порушення.

Стаття 87. Обов'язки командирів

1. Високі Договірні Сторони і сторони, що перебувають у конфлікті, повинні вимагати від воєнних командирів, оскільки це стосується осіб, які входять до складу підлеглих їм збройних сил, та інших підлеглих їм осіб, щоб вони не допускали порушень Конвенцій і цього Протоколу і, в разі потреби, перепиняли ці порушення та повідомляли про це компетентні власті.

2. З метою запобігання порушенням і перепинення їх Високі Договірні Сторони і сторони, що перебувають у конфлікті, повинні вимагати, щоб особи, які входять до складу підлеглих їм збройних сил, були обізнані з обов'язками, що покладаються на них Конвенціями і цим Протоколом.

3. Високі Договірні Сторони і сторони, що перебувають у конфлікті, повинні вимагати від кожного командира, який знає про те, що його підлеглі чи інші особи, що перебувають під його контролем, мають намір вчинити або вчинили порушення Конвенцій або цього Протоколу, вжиття необхідних заходів щодо запобігання подібним порушенням Конвенцій або цього Протоколу і, за потреби, щодо порушення дисциплінарного чи кримінального переслідування проти тих, хто вчинив такі порушення.

Стаття 88. Взаємна допомога в питаннях кримінального переслідування

1. Високі Договірні Сторони максимально сприяють одна одній у зв'язку з кримінальним переслідуванням, що розпочинається в разі серйозних порушень Конвенцій і цього Протоколу.

2. Без шкоди для прав і обов'язків, встановлених Конвенціями і пунктом 1 статті 85 цього Протоколу, і коли обставини це дозволяють, Високі Договірні Сторони співробітничать у тому, що стосується видачі. Вони належним чином враховують прохання держави, на території якої було вчинено дане правопорушення.

3. У всіх випадках застосовується законодавство Високої Договірної Сторони, що отримала прохання про видачу. Однак положення, наведені в попередніх пунктах, не торкаються зобов'язань, що випливають з положень

будь-якої іншої двосторонньої або багатосторонньої угоди, яка повністю або частково визначає чи буде визначати надання взаємної допомоги в питаннях кримінального переслідування.

Стаття 89. Співробітництво

У випадках серйозних порушень Конвенцій або цього Протоколу Високі Договірні Сторони зобов'язуються вживати заходів як спільно, так й індивідуально у співробітництві з Організацією Об'єднаних Націй і у відповідності зі Статутом Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 90. Міжнародна комісія із встановлення фактів

1. а) Засновується Міжнародна комісія із встановлення фактів (далі – Комісія) у складі п'ятнадцяти членів, які мають високі моральні якості й визнану неупередженість;

б) після того як не менше двадцяти Високих Договірних Сторін погодяться прийняти компетенцію Комісії згідно з пунктом 2, депозитарій скликає тоді, а згодом через кожні п'ять років, конференцію представників таких Високих Договірних Сторін з метою обрання членів Комісії. На конференції представники обирають членів Комісії шляхом таємного голосування зі списку осіб, до якого кожна з цих Високих Договірних Сторін може внести одну кандидатуру;

с) члени Комісії виступають як самостійні особи й виконують свої функції аж до обрання нових членів на наступній конференції;

д) під час виборів Високі Договірні Сторони стежать за тим, щоб кожна окрема особа, яку обирають у Комісію, мала необхідні якості й щоб у Комісії в цілому було забезпечене справедливе географічне представництво;

е) у разі виникнення непередбаченої вакансії сама Комісія заповнює цю вакансію, враховуючи належним чином положення попередніх пунктів;

ф) депозитарій надає Комісії необхідну адміністративну допомогу у виконанні її функцій.

2. а) Високі Договірні Сторони можуть під час підписання, ратифікації або приєднання до Протоколу чи в будь-який інший наступний час заявити, що вони визнають *ipso facto* і без спеціальної угоди щодо будь-якої іншої Високої Договірної Сторони, яка бере на себе таке ж зобов'язання, компетенцію Комісії щодо розслідування заяв такої іншої сторони, як це дозволяється цією статтею;

б) вищезгадані заяви вручаються депозитарієві, який надсилає копії цих заяв Високим Договірним Сторонам;

с) Комісія компетентна:

і) розслідувати будь-які факти, котрі, як передбачається, є серйозним порушенням, як воно визначається Конвенціями і цим Протоколом, або інше серйозне порушення Конвенцій і цього Протоколу;

ii) сприяти шляхом надання добрих послуг відновленню поваги до Конвенцій і цього Протоколу;

d) в інших ситуаціях Комісія призначає розслідування на прохання сторони, що перебуває в конфлікті, тільки за згодою іншої заінтересованої сторони чи сторін;

e) з урахуванням визначених положень цього пункту положення статей 52, 53, 132 і 149 відповідно Першої, Другої, Третьої і Четвертої конвенцій, продовжують застосовуватися до будь-якого передбачуваного порушення Конвенцій і поширюються на будь-які передбачувані порушення цього Протоколу;

3. a) Якщо не буде досягнуто іншої угоди між заінтересованими сторонами, всі розслідування проводяться палатою у складі семи членів, що призначаються таким чином:

i) п'ять членів Комісії, які не є громадянами жодної із сторін, що перебувають у конфлікті, призначає голова Комісії на основі справедливого географічного представництва після консультацій зі сторонами, що перебувають у конфлікті;

ii) два спеціальні члени, які не є громадянами жодної сторони, що перебуває в конфлікті, призначаються по одному кожною із сторін;

b) після отримання прохання про проведення розслідування голова Комісії встановлює відповідний строк для заснування Палати. Якщо який-небудь спеціальний член не був призначений протягом встановленого строку, голова негайно призначає таких додаткових членів або членів Комісії, які можуть бути необхідні для укомплектування складу палати.

4. a) Палата, що засновується згідно з пунктом 3 для проведення розслідування, пропонує сторонам, що перебувають у конфлікті, сприяти їй та надавати докази. Палата може також шукати інші докази, які вона вважатиме за необхідні, та проводити розслідування становища на місці;

b) усі докази повністю доводяться до відома заінтересованих сторін, що мають право подавати Комісії зауваження щодо цих доказів;

c) кожна заінтересована сторона має право оспорювати такі докази.

5. a) Комісія подає заінтересованим сторонам доповідь профакти, встановлені палатою, з рекомендаціями, які вона вважає за необхідні;

b) якщо палата не має можливості отримати достатні докази для вироблення об'єктивних і безсторонніх висновків, то Комісія повідомляє причини, з яких вона не змогла це зробити;

с) Комісія не повідомляє публічно про свої висновки, якщо тільки всі сторони, що перебувають у конфлікті, не попросять Комісію це зробити.

6. Комісія встановлює власні правила процедури, включаючи правила, що стосуються головування в Комісії і головування в Палаті. Ці правила забезпечують виконання головою Комісії своїх функцій у будь-який час, а в разі проведення розслідування – виконання їх особою, яка не є громадянином якої-небудь зі сторін, що перебувають у конфлікті.

7. Адміністративні витрати Комісії покриваються за рахунок внесків Високих Договірних Сторін, які роблять заяви згідно з пунктом 2 та за рахунок добровільних внесків. Сторона або сторони, що перебувають у конфлікті, які звертаються з проханням про проведення розслідування, авансують необхідні кошти на покриття витрат Палати, які відшкодовуються їм стороною або сторонами, щодо яких зроблені такі заяви, в розмірі п'ятдесяти відсотків від суми витрат палати. У разі подання Палаті зустрічних заяв сторін кожна сторона вносить аванс у розмірі п'ятдесяти відсотків необхідних коштів.

Стаття 91. Відповідальність

Сторона, що перебуває у конфлікті й порушує положення Конвенцій або цього Протоколу, повинна відшкодовувати завдані збитки, якщо для цього є підстави. Вона несе відповідальність за всі дії, що вчиняються особами, які входять до складу її збройних сил.

Частина VI Заключні положення

Стаття 92. Підписання

Цей Протокол буде відкритий для підписання учасниками Конвенцій через шість місяців після підписання Заключного акта й буде залишатися відкритим протягом дванадцяти місяців.

Стаття 93. Ратифікація

Цей Протокол має бути ратифікований якомога швидше. Ратифікаційні грамоти здаються на зберігання Швейцарській Федеральній Раді, депозитарієві Конвенцій.

Стаття 94. Приєднання

Цей Протокол відкритий для приєднання будь-якого учасника Конвенцій, що не підписав його. Документи про приєднання здаються на зберігання депозитарієві.

Стаття 95. Набуття чинності

1. Цей Протокол набуває чинності через шість місяців після здачі на зберігання двох ратифікаційних грамот або документів про приєднання.

2. Для кожного учасника Конвенцій, що ратифікує цей Протокол або приєднується до нього потім, він набуває чинності через шість місяців після здачі на зберігання таким учасником його ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 96. Договірні відносини після набуття чинності цим Протоколом

1. Якщо учасники Конвенцій є також учасниками цього Протоколу, Конвенції застосовуються з доповненнями, внесеними до них цим Протоколом.

2. Якщо одна зі сторін, що перебувають у конфлікті, не зв'язана цим Протоколом, останній залишається обов'язковим для сторін-учасниць Протоколу в їх взаємовідносинах. Крім того, цей Протокол є обов'язковим для них щодо кожної зі сторін, не зв'язаних ним, якщо остання визнає й застосовує його положення.

3. Влада, що представляє народ, який веде боротьбу проти однієї з Високих Договірних Сторін у збройному конфлікті, типу, зазначеного в пункті 4 статті 1, може взяти на себе зобов'язання застосовувати Конвенції і цей Протокол щодо такого конфлікту шляхом односторонньої заяви, адресованої депозитарієві. Така заява, після одержання її депозитарієм, буде мати щодо даного конфлікту таку дію:

а) Конвенції і цей Протокол набувають чинності для зазначеної влади як сторони, що перебуває в конфлікті, негайно;

б) зазначена влада отримує ті самі права й бере на себе ті ж зобов'язання, як і права та зобов'язання, що були отримані і взяті на себе Високою Договірною Стороною Конвенцій і цього Протоколу; і

с) Конвенції і цей Протокол є рівною мірою обов'язковими для всіх сторін, що перебувають у цьому конфлікті.

Стаття 97. Поправки

1. Будь-яка з Високих Договірних Сторін може запропонувати поправки до цього Протоколу. Текст запропонованої поправки надсилається депозитарієві, який після консультацій з усіма Високими Договірними Сторонами й Міжнародним Комітетом Червоного Хреста вирішує, чи належить скликати конференцію для розгляду запропонованої поправки або поправок.

2. Депозитарій запрошує на таку конференцію всі Високі Договірні Сторони, а також учасників Конвенцій, незалежно від того підписали чи не підписали вони цей Протокол.

Стаття 98. Перегляд Додатка 1

1. Не пізніше як через чотири роки після набуття чинності цим Протоколом, а потім через інтервали не менш чотирьох років Міжнародний Комітет Червоного Хреста консультується з Високими Договірними Сторонами щодо Додатка 1 до цього Протоколу і, якщо він вважатиме за необхідне, може запропонувати скликати нараду технічних експертів для перегляду Додатка 1 і внесення таких поправок до нього, які можуть бути бажаними. Якщо протягом шести місяців після повідомлення Високим Договірним Сторонам про пропозицію скликати таку нараду не надійдуть заперечення від однієї третини Високих Договірних Сторін, Міжнародний Комітет Червоного Хреста скликає таку нараду й запрошує також спостерігачів від відповідних міжнародних організацій. Така нарада також може бути скликана Міжнародним Комітетом Червоного Хреста в будь-який час на прохання однієї третини Високих Договірних Сторін.

2. Депозитарій скликає конференцію Високих Договірних Сторін і сторін-учасниць Конвенцій для розгляду поправок, запропонованих нарадою технічних експертів, якщо після наради Міжнародний Комітет Червоного Хреста або одна третина Високих Договірних Сторін будуть просити про це.

3. Поправки до Додатка 1 можуть бути прийняті на такій конференції більшістю в дві третини голосів присутніх і голосуючих Високих Договірних Сторін.

4. Депозитарій повідомляє Високі Договірні Сторони і сторони-учасниці Конвенцій про будь-яку поправку, прийняту таким чином. Поправка вважається прийнятою через один рік після такого повідомлення про неї, якщо протягом цього періоду на адресу депозитарію не надійдуть заяви про неприйняття поправки не менш ніж від однієї третини Високих Договірних Сторін.

5. Поправка, що вважається прийнятною згідно з пунктом 4, стає чинною для всіх Високих Договірних Сторін через три місяці після її прийняття, за винятком тих, які згідно з цим пунктом зробили заяви про її неприйняття. Будь-яка сторона, що робить таку заяву, може в будь-який час відкликати її, і поправка в такому разі стає чинною для цієї сторони через три місяці.

6. Депозитарій повідомляє Високі Договірні Сторони і сторони-учасниці Конвенцій про набуття чинності будь-якою поправкою, про сторони, на які ця поправка поширюється, про дату її чинності щодо сторони, про заяви щодо неприйняття поправки, зроблені згідно з пунктом 4, та про відкликання таких заяв.

Стаття 99. Денонсація

1. У разі, якщо Висока Договірна Сторона денонсує цей Протокол, денонсація стає чинною лише через рік після отримання документа про денонсацію. Однак, якщо через рік сторона, що заявила про денонсацію, опиниться в одній із ситуацій, зазначених у статті 1, денонсація не набуває чинності до закінчення збройного конфлікту або окупації і в будь-якому разі доти, доки не будуть завершені операції, зв'язані з остаточним звільненням або репатріацією осіб, які користуються захистом Конвенцій або цього Протоколу.

2. Повідомлення про денонсацію надсилається в письмовій формі депозитарієві, який розсилає його всім Високим Договірним Сторонам.

3. Денонсація має силу тільки щодо сторони, яка заявила про денонсацію.

4. Жодна денонсація згідно з пунктом 1 не торкається зобов'язань, уже взятих на себе у зв'язку зі збройним конфліктом відповідно до цього Протоколу стороною, що заявила про денонсацію, щодо будь-якої дії, вчиненої до набуття чинності такою денонсацією.

Стаття 100. Повідомлення

Депозитарій повідомляє Високі Договірні Сторони, а також учасників Конвенцій, незалежно від того, підписали чи не підписали вони цей Протокол:

а) про підписи, поставлені під цим Протоколом, та про здачу на зберігання ратифікаційних грамот і документів про приєднання згідно зі статтями 93 і 94;

б) про дату набуття чинності цим Протоколом згідно зі статтею 95;

с) про повідомлення й заяви, одержані згідно зі статтями 84, 90 і 97;

д) про заяви, які одержано згідно з пунктом 3 статті 96 і які повідомляються якомога швидше; і

е) про денонсацію згідно зі статтею 99.

Стаття 101. Реєстрація

1. Після набуття чинності цей Протокол надсилається депозитарієм Секретаріату Організації Об'єднаних Націй для реєстрації й опублікування відповідно до статті 102 Статуту Організації Об'єднаних Націй.

2. Депозитарій також повідомляє Секретаріат Організації Об'єднаних Націй про всі одержані ним ратифікаційні грамоти, документи про приєднання й заяви про денонсацію цього Протоколу.

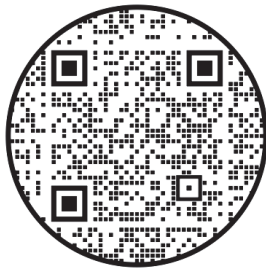
Стаття 102. Автентичні тексти

Оригінал цього Протоколу, англійський, арабський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якого є автентичні, здається на зберігання депозитарієві, який надсилає завірених копії усім учасникам Конвенцій.

**Додатковий протокол
до Женевських конвенцій
від 12 серпня 1949 року,
що стосується захисту жертв збройних
конфліктів неміжнародного характеру
(Протокол II), від 8 червня 1977 року**

Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол II) – це багатосторонній міжнародно-правовий договір, який доповнює Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року, та встановлює правила ведення бойових дій в умовах міжнародного збройного конфлікту.

Протокол підписано в Женеві 08.06.1977 р. та ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР від 18.08.1989

Преамбула

Високі Договірні Сторони, нагадуючи, що гуманітарні принципи, викладені у статті 3, загальній для Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, лежать в основі поваги до людської особистості в разі збройного конфлікту, що не має міжнародного характеру, нагадуючи, що міжнародні документи, які стосуються прав людини, надають основний захист людській особистості, підкреслюючи необхідність забезпечення ефективного захисту жертв таких збройних конфліктів, нагадуючи, що у випадках, не передбачених чинними правовими нормами, людська особистість залишається під захистом принципів гуманності й вимог суспільної свідомості, домовилися про таке:

Частина I

Сфера застосування цього Протоколу

Стаття 1. Основна сфера застосування

1. Цей Протокол розвиває й доповнює статтю 3, загальну для Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, не змінюючи існуючих умов їх застосування, застосовується до всіх збройних конфліктів, які не підпадають під дію статті 1 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), і відбуваються на території будь-якої Високої Договірної Сторони між її збройними силами або іншими організованими збройними групами, які, перебуваючи під відповідальним командуванням, контролюють частину її території, що дає їм змогу здійснювати безперервні й погоджені воєнні дії та застосовувати цей Протокол.

2. Цей Протокол не застосовується до випадків порушення внутрішнього порядку та виникнення обстановки внутрішньої напруженості, таких як безпорядки, окремі й спорадичні акти насильства та інші акти аналогічного характеру, оскільки вони не є збройними конфліктами.

Стаття 2. Сфера застосування щодо окремих осіб

1. Цей Протокол застосовується без будь-якої несприятливої різниці, заснованої на ознаках раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи віросповідання, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншого статусу або на яких-небудь

інших подібних критеріях (далі іменується несприятливою різницею), до всіх осіб, яких торкається збройний конфлікт, як він визначений у статті 1.

2. Після закінчення збройного конфлікту всі особи, які були піддані позбавленню або обмеженню волі з причин, пов'язаних з таким конфліктом, а також ті особи, які піддаються позбавленню або обмеженню волі з тих же причин після конфлікту, користуються захистом, передбаченим статтями 5 і 6, до кінця періоду такого позбавлення або обмеження їх волі.

Стаття 3. Невтручання

1. Ніщо в цьому Протоколі не повинно тлумачитися як таке, що торкається суверенітету держави або обов'язку уряду всіма законними засобами підтримувати або відновлювати правопорядок у державі або захищати національну єдність і територіальну цілісність держави.

2. Ніщо в цьому Протоколі не повинно тлумачитися як виправдання прямого чи посереднього втручання з якої б то не було причини у збройний конфлікт або у внутрішні чи зовнішні справи Високої Договірної Сторони, на території якої відбувається цей конфлікт.

Частина II

Гуманне поводження

Стаття 4. Основні гарантії

1. Усі особи, які не беруть безпосередньої участі або припинили брати участь у воєнних діях, незалежно від того, обмежена їх свобода чи ні, мають право на повагу до своєї особистості, своєї честі, своїх переконань та своїх релігійних обрядів. За всіх обставин з ними поводяться гуманно й без будь-якої несприятливої різниці. Заборонено видавати наказ не залишати нікого в живих.

2. Без шкод для загальних положень, зазначених вище, заборонено й будуть залишатися забороненими в будь-який час і в будь-якому місці такі дії щодо осіб, зазначених у пункті 1:

a) посягання на життя, здоров'я, фізичний і психічний стан осіб, зокрема, вбивство, а також таке жорстоке поводження, як катування, каліцтво чи будь-які форми тілесних покарань;

b) колективні покарання;

c) взяття заручників;

d) акти тероризму;

е) знущання над людською гідністю, зокрема, образливе поведіння, згвалтування, примус до проституції або непристойне посягання у будь-якій формі;

ф) рабство й работоргівля в усіх їх формах;

г) грабіж;

h) погрози вчинити будь-яку з вищезазначених дій.

3. Дітям забезпечується необхідне піклування та допомога, зокрема:

а) вони отримують освіту, включаючи релігійне й моральне виховання, згідно з побажаннями їх батьків або, в разі відсутності батьків, тих осіб, які опікуються ними;

б) вживаються всі необхідні заходи для сприяння возз'єднанню роз'єднаних сімей;

с) діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не підлягають вербуванню у збройні сили або групи, і їм не дозволяється брати участь у військових діях;

д) особливий захист, передбачений цією статтею щодо дітей, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, продовжує застосовуватися до них, якщо вони беруть безпосередню участь у військових діях, у супереч положенням підпункту с, і потраплять у полон.

Стаття 5. Особи, свобода яких обмежена

1. На доповнення до положень статті 4 щодо осіб, позбавлених волі з причин, пов'язаних із збройним конфліктом, незалежно від того, інтерновані вони чи затримані, додержуються, як мінімум, таких положень:

а) поведіння з пораненими та хворими визначено положеннями статті 7;

б) особи, зазначені в цьому пункті, такою ж мірою, як і місцеве цивільне населення, постачаються продовольством і питною водою, їм забезпечуються умови для збереження здоров'я і додержання гігієни, а також надається захист від суворих кліматичних умов і небезпек збройного конфлікту;

с) їм дозволено отримувати допомогу в індивідуальному чи колективному порядку;

д) їм дозволено відправляти свої релігійні обряди і, за наявності відповідних прохань та коли це доречно, отримувати духовну допомогу від осіб, таких як священники, що виконують релігійні функції;

е) у разі залучення до роботи їх забезпечують умовами праці та захистом, аналогічними до тих, які надаються місцевому цивільному населенню.

2. Ті, хто несе відповідальність за інтернування чи затримання осіб, про яких ідеться в пункті 1, додержують, у межах своїх можливостей щодо цих осіб, таких положень:

а) за винятком випадків спільного розміщення чоловіків і жінок, що складають одну сім'ю, жінки утримуються в приміщеннях, окремих від приміщень, що займають чоловіки, і перебувають під наглядом жінок;

б) їм дозволено надсилати й отримувати листи та поштові листівки, кількість яких може бути обмежена компетентними властями, якщо вони вважають це за необхідне;

с) місця утримання інтернованих і затриманих осіб не повинні бути розміщені поблизу зони бойових дій. Особи, зазначені в пункті 1, мають бути евакуйовані, коли місця їх інтернування чи затримання зазнають прямої небезпеки в результаті збройного конфлікту, якщо їх евакуація може бути здійснена в досить безпечних умовах;

д) вони користуються правом на медичне обслуговування;

е) їх фізичному чи психічному здоров'ю й недоторканності не завдається шкоди шляхом якої-небудь невинуватої дії чи недоліку. Заборонено піддавати осіб, зазначених у цій статті, жодним медичним процедурам, необхідність в яких не викликана станом здоров'я відповідних осіб і які не відповідають загальноприйнятим медичним нормам, що застосовуються щодо вільних осіб за аналогічних з медичної точки зору обставин.

3. Особи, на яких не поширюються положення пункту 1, але свобода яких якимось чином обмежена з причин, пов'язаних із збройним конфліктом, користуються гуманним поведінням згідно зі статтею 4 та пунктами 1 а, б, д і 2 б цієї статті.

4. Якщо приймається рішення про звільнення осіб, позбавлених волі, ті, хто приймає такі рішення, вживають необхідних заходів для забезпечення безпеки таких осіб.

Стаття 6. Кримінальне переслідування

1. Ця стаття застосовується до судового переслідування й покарання за кримінальні правопорушення, пов'язані зі збройними конфліктами.

2. Жодне судове рішення не виноситься й жодне покарання не накладається щодо особи, визнаної винною у правопорушенні, крім як на підставі вироку суду, що забезпечує основні гарантії незалежності й неупередженості, зокрема:

а) процедура має передбачати, щоб звинувачений був без затримки інформований про деталі правопорушення, що ставиться йому за вину, та надавати звинуваченому до і під час суду над ним усі необхідні права й засоби захисту;

б) жодна особа не може бути засуджена за правопорушення, крім як на підставі особистої кримінальної відповідальності;

с) жодна особа не може бути визнана винною у зв'язку з будь-якою дією чи бездіяльністю в будь-якому кримінальному правопорушенні, яке не було кримінальним правопорушенням за законом під час його вчинення; також не може накладатися суворіше покарання, ніж те, яке було застосоване, коли було вчинено дане кримінальне правопорушення; якщо після вчинення правопорушення законом встановлено більш легке покарання, то дія цього закону поширюється й на даного правопорушника;

д) кожний, кому пред'явлено звинувачення у правопорушенні, вважається невинним доти, доки його вина не буде доведена згідно із законом;

е) кожний, кому пред'явлено звинувачення у правопорушенні, має право на судовий розгляд у його присутності;

ф) жодна особа не може бути примушена до подання свідчень проти самої себе чи до визнання себе винною.

3. Під час винесення вироку засудженому має бути повідомлено про його права на оскарження в судовому чи іншому порядку, а також про строк, протягом якого він може скористатися цим правом.

4. Смертний вирок не виноситься особам, які на момент вчинення правопорушення не досягли вісімнадцятирічного віку, та не виконується щодо вагітних жінок і матерів, які мають малолітніх дітей.

5. Під час припинення воєнних дій органи, що перебувають при владі, прагнуть надати якомога ширшу амністію особам, які брали участь у збройному конфлікті, та особам, позбавленим волі з причин, пов'язаних із збройним конфліктом, незалежно від того, були вони інтерновані чи затримані.

Частина III

Поранені, хворі та особи, які зазнали корабельної аварії

Стаття 7. Захист і догляд

1. Усі поранені, хворі та особи, які зазнали корабельної аварії, незалежно від того, чи брали вони участь у збройному конфлікті, користуються повагою й захистом.

2. За всіх обставин з ними поводяться гуманно й надають їм максимально можливою мірою та в найкоротші строки медичну допомогу та догляд, яких вимагає їх стан. Між ними не робиться жодної різниці з яких би то не було міркувань, крім медичних.

Стаття 8. Пошук

У всіх випадках, коли це дозволяють обставини, й особливо після бою, невідкладно вживаються всі можливі заходи для того, щоб розшукати й підібрати поранених, хворих та осіб, які потерпіли корабельну аварію, та захистити їх від пограбування й поганого поводження, забезпечити їм необхідний догляд, а також для того, щоб розшукати померлих і запобігти їх пограбуванню та належним чином їх поховати.

Стаття 9. Захист медичного і духовного персоналу

1. Медичний і духовний персонал користується повагою та захистом, і йому надається вся можлива допомога для виконання ним своїх обов'язків. Він не повинен примушуватись до виконання завдань, не сумісних з його гуманітарною місією.

2. Не можна вимагати, щоб при виконанні своїх функцій медичний персонал віддавав перевагу якій-небудь особі, крім як з міркувань медичного характеру.

Стаття 10. Особливий захист осіб, які виконують медичні функції

1. Ні за яких обставин жодна особа не може піддаватися покаранню за виконання нею медичних функцій, сумісних з медичною етикою, незалежно від того, в інтересах якої особи виконуються ці функції.

2. Особи, які виконують медичні функції, не можуть примушуватись до вчинення дій або виконання робіт на порушення норм медичної етики та інших медичних норм, що служать інтересам поранених і хворих, або на порушення положень цього Протоколу, а також до виконання дій, що вимагаються такими нормами й положеннями.

3. З урахуванням національного законодавства необхідно поважати професійні зобов'язання осіб, які виконують медичні функції, пов'язані з інформацією, яку вони можуть одержати про поранених і хворих, що перебувають під їх піклуванням.

4. З урахуванням національного законодавства жодна особа, яка виконує медичні функції, жодним чином не може бути піддана покаранню за відмову надати інформацію або за неподання інформації щодо поранених і хворих, які перебували чи перебувають під її піклуванням.

Стаття 11. Захист медичних формувань і санітарно-транспортних засобів

1. Медичні формування та санітарно-транспортні засоби в будь-який час користуються повагою й захистом і не можуть бути об'єктом нападу.

2. Захист, на який мають право медичні формування та санітарно-транспортні засоби, припиняється лише в тому разі, якщо вони використовуються для вчинення ворожих дій, що виходять за рамки їх гуманітарних функцій. Однак надання захисту може бути припинене тільки після попередження зі встановленням, якщо це вимагається, розумного строку й після того, як таке попередження не було взяте до уваги.

Стаття 12. Розпізнавальна емблема

Під контролем відповідних компетентних властей передбачено носіння або розміщення на видному місці розпізнавальної емблеми Червоного Хреста, Червоного Півмісяця або Червоного Лева і Сонця на білому тлі медичним або духовним персоналом, медичними формуваннями й санітарно-транспортними засобами. Емблема користується повагою за всіх обставин. Вона не повинна використовуватися не за призначенням.

Частина IV Цивільне населення

Стаття 13. Захист цивільного населення

1. Цивільне населення й окремі цивільні особи користуються загальним захистом від небезпек, що виникають у зв'язку з воєнними операціями. З метою здійснення цього захисту за всіх обставин додержують таких норм.

2. Цивільне населення як таке, а також окремі цивільні особи не повинні бути об'єктом нападу. Забороняються акти насильства або погрози насильством, що мають на меті тероризувати цивільне населення.

3. Цивільні особи користуються захистом, передбаченим цією статтею, за винятком окремих випадків і на такий період, поки вони беруть безпосередню участь у воєнних діях.

Стаття 14. Захист об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення

Заборонено використовувати голод серед цивільного населення як метод ведення воєнних дій. Тому заборонено піддавати нападу, знищувати, вивозити чи приводити в непридатний стан об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення, а саме: запаси продуктів харчування, сільськогосподарські райони, що виробляють продовольство, посіви, худобу, споруди, що забезпечують питною водою, запаси останньої, а також іригаційні споруди.

Стаття 15. Захист установок і споруд, що містять небезпечні сили

Установки і споруди, що містять небезпечні сили, а саме: греблі, дамби й атомні електростанції – не повинні бути об'єктом нападу навіть у тих випадках, коли вони є воєнними об'єктами, якщо такий напад може викликати вивільнення небезпечних сил і призвести до тяжких втрат серед цивільного населення.

Стаття 16. Захист культурних цінностей та місць відправлення культу

Без шкоди для положень Гаазької конвенції від 14 травня 1954 року про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту заборонено чинити будь-які ворожі акти, спрямовані проти тих історичних пам'яток, творів мистецтва або місць відправлення культу, які становлять культурну або духовну спадщину народів, та використовувати їх для підтримки воєнних зусиль.

Стаття 17. Заборона примусового переміщення цивільних осіб

1. Не повинні віддаватися розпорядження про переміщення цивільного населення з причин, пов'язаних із збройним конфліктом, якщо необхідність у цьому не викликана вимогами забезпечення безпеки зазначених цивільних осіб або настійними причинами воєнного характеру. За необхідності здійснення таких переміщень вживаються всі необхідні заходи щодо умов приймання цивільного населення, задовільних з точки зору забезпечення при- становища, гігієни, здоров'я, безпеки та харчування.

2. Цивільні особи не можуть бути примушені покидати власну територію з причин, пов'язаних з конфліктом.

Стаття 18. Товариства допомоги й операції щодо надання допомоги

1. Товариства допомоги, що розміщені на території Високої Договірної Сторони, такі як організація Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева і Сонця), можуть пропонувати послуги з метою виконання своїх традиційних функцій щодо жертв збройного конфлікту. Цивільне населення може, навіть за власною ініціативою, підбирати поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, та доглядати за ними.

2. Якщо цивільне населення зазнає надзвичайних бідувань через недостатнє забезпечення запасами, істотно важливими для його виживання, такими як продовольство й медичні матеріали, то за згодою заінтересованої Високої Договірної Сторони проводяться операції з надання допомоги цивільному населенню, яка має виключно гуманітарний і неупереджений характер і здійснюється за будь-якої несприятливої ​​різниці.

Частина V

Заключні положення

Стаття 19. Розповсюдження

Цей Протокол має бути якомога ширше розповсюдженим.

Стаття 20. Підписання

Цей Протокол буде відкритий для підписання учасниками Конвенцій через шість місяців після підписання Заключного акта й буде залишатися відкритим протягом дванадцяти місяців.

Стаття 21. Ратифікація

Цей Протокол повинен бути ратифікований якомога швидше. Ратифікаційні грамоти здаються на зберігання Швейцарській Федеральній Раді, депозитарію Конвенцій.

Стаття 22. Приєднання

Цей Протокол відкритий для приєднання будь-якого учасника Конвенцій, що не підписав його. Документи про приєднання здаються на зберігання депозитарію Конвенцій.

Стаття 23. Набуття чинності

1. Цей Протокол набуває чинності через шість місяців після здачі на зберігання двох ратифікаційних грамот або документів про приєднання.

2. Для кожного учасника Конвенцій, що ратифікує цей Протокол або приєднується до нього потім, він набуває чинності через шість місяців після здачі на зберігання таким учасником його ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 24. Поправки

1. Будь-яка з Високих Договірних Сторін може запропонувати поправки до цього Протоколу. Текст будь-якої запропонованої поправки надсилається депозитарію, який після консультацій з усіма Високими Договірними Сторонами і Міжнародним Комітетом Червоного Хреста вирішує, чи належить скликати конференцію для розгляду запропонованої поправки або поправок.

2. Депозитарій запрошує на таку конференцію всі Високі Договірні Сторони, а також учасників Конвенцій незалежно від того, підписали чи не підписали вони цей Протокол.

Стаття 25. Денонсація

1. У разі, якщо Висока Договірна Сторона денонсує цей Протокол, денонсація стає чинною лише через шість місяців після одержання документа про денонсацію. Однак, якщо через шість місяців сторона, що заявила про денонсацію, опиниться в ситуації, зазначеній у статті 1, денонсація не набуває чинності до закінчення збройного конфлікту. Особи, які позбавляються волі або воля яких обмежена з причин, пов'язаних з цим конфліктом, проте продовжують користуватися покровительством положень цього Протоколу до їх остаточного звільнення.

2. Повідомлення про денонсацію надсилається в письмовій формі депозитарієві, який розсилає його всім Високим Договірним Сторонам.

Стаття 26. Повідомлення

Депозитарій повідомляє Високі Договірні Сторони, а також учасників Конвенцій, незалежно від того, підписали чи не підписали вони цей Протокол, про:

а) підписи, поставлені під цим Протоколом, та про здачу на зберігання ратифікаційних грамот і документів про приєднання згідно зі статтями 21 і 22;

б) дату набуття чинності цим Протоколом згідно зі статтею 23; і

с) повідомлення й заяви, одержані згідно зі статтею 24.

Стаття 27. Реєстрація

1. Після набуття чинності депозитарій надсилає цей Протокол Секретаріату Організації Об'єднаних Націй для реєстрації й опублікування відповідно до статті 102 Статуту Організації Об'єднаних Націй.

2. Депозитарій також повідомляє Секретаріат Організації Об'єднаних Націй про всі одержані ним ратифікаційні грамоти й документи про приєднання до цього Протоколу.

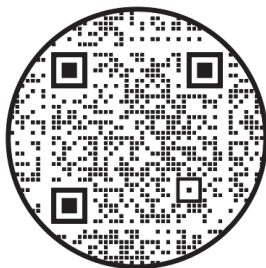
Стаття 28. Автентичні тексти

Оригінал цього Протоколу, англійський, арабський, іспанський, російський і французький тексти якого є автентичні, здається на зберігання депозитарієві, який надсилає його завірени копії усім учасникам Конвенцій.

**Додатковий протокол
до Женевських конвенцій
від 12 серпня 1949 року,
що стосується прийняття додаткової
відмітної емблеми (Протокол III)**

Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III) – цей протокол вводить нову відмітну емблему – «Червоний кристал», як нейтральну відносно релігій і державної приналежності.

Протокол підписано в Женеві 08.12.2005 та ратифіковано Законом № 1674-VI від 22.10.2009

Преамбула

Високі Договірні Сторони,

(параграф 1) підтверджуючи положення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року (зокрема, статей 26, 38, 42 та 44 Першої Женевської конвенції та, у відповідних випадках, Додаткових протоколів до них від 8 червня 1977 року (зокрема, статей 18 та 38 Додаткового протоколу I та статті 12 Додаткового протоколу II, що стосуються використання відмітних емблем;

(параграф 2) бажаючи доповнити згадані вище положення з метою посилення їхньої захисної цінності й універсального характеру;

(параграф 3) відзначаючи, що цей Протокол не завдає шкоди визнаному праву Високих Договірних Сторін продовжувати використовувати емблеми, які вони використовують відповідно до своїх зобов'язань згідно з Женевськими конвенціями та, у відповідних випадках, Додатковими протоколами до них;

(параграф 4) нагадуючи, що зобов'язання ставитися з повагою до осіб та об'єктів, які знаходяться під захистом Женевських конвенцій та Додаткових протоколів до них, впливає з їхнього статусу, що надає їм захист відповідно до міжнародного права, та не залежить від використання відмітних емблем, знаків або сигналів;

(параграф 5) наголошуючи на тому, що відмітним емблемам не надається жодного релігійного, етнічного, расового, регіонального або політичного значення;

(параграф 6) особливо відзначаючи важливість забезпечення повного дотримання зобов'язань, що стосуються відмітних емблем, визнаних Женевськими конвенціями та, у відповідних випадках, Додатковими протоколами до них;

(параграф 7) нагадуючи, що в статті 44 Першої Женевської конвенції розрізняється використання емблем із захисною метою та використанням їх для цілей позначення;

(параграф 8) нагадуючи також, що національні товариства, які здійснюють діяльність на території іншої держави, повинні пересвідчитися, що емблеми, які вони мають намір використовувати в рамках такої діяльності, можуть бути використані в країні, де така діяльність здійснюється, а також у країні чи країнах транзиту;

(параграф 9) визнаючи труднощі, на які можуть натрапляти деякі держави та національні товариства під час використання існуючих відмітних емблем;

(параграф 10) відзначаючи рішучість Міжнародного комітету Червоного Хреста, Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста та Червоного

Півмісяця та Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця зберегти найменування та емблеми, які вони використовують зараз; домовилися про таке:

Стаття 1

Дотримання та сфера застосування цього Протоколу

1. Високі Договірні Сторони зобов'язуються дотримуватися цього Протоколу та забезпечувати його дотримання за будь-яких обставин.

2. Цей Протокол підтверджує та доповнює положення чотирьох Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року («Женевські конвенції») та, у відповідних випадках, двох Додаткових протоколів до них від 8 червня 1977 року («Додаткові протоколи 1977 року»), що стосуються відмітних емблем, а саме: червоного хреста, червоного півмісяця, червоного лева й сонця, та застосовується у тих самих випадках, що й ці положення.

Стаття 2

Відмітні емблеми

1. Цей Протокол визнає додаткову відмітну емблему поряд з відмітними емблемами Женевських конвенцій та з тими самими цілями. Відмітні емблеми користуються однаковим статусом.

2. Ця додаткова відмітна емблема, яка складається із червоної рамки у формі квадрата, що стоїть на одній зі своїх вершин на білому тлі, відповідає зображенню, що міститься в додатку до цього Протоколу. У цьому Протоколі така відмітна емблема має назву «емблема третього Протоколу».

3. Умови використання та поваги до емблеми третього Протоколу є ідентичними умовам, що застосовуються до відмітних емблем, які визначаються Женевськими конвенціями та, у відповідних випадках, Додатковими протоколами 1977 року.

4. Медичні служби та духовний персонал збройних сил Високих Договірних Сторін можуть, без шкоди емблемам, які вони використовують зараз, тимчасово користуватися будь-якою з відмітних емблем, зазначених у пункті 1 цієї статті, у випадках, коли це може посилити захист.

Стаття 3

Використання емблеми третього Протоколу для цілей позначення

1. Національні товариства тих Високих Договірних Сторін, які приймуть рішення використовувати емблему третього Протоколу, можуть, використо-

вуючи емблему згідно з відповідним національним законодавством, включити до неї для цілей позначення:

а) одну з відмітних емблем, визнаних Женевськими конвенціями, чи комбінацію цих емблем або

б) іншу емблему, яка вже фактично використовується тією чи тією Високою Договірною Стороною та про яку було повідомлено іншим Високим Договірним Сторонам та Міжнародному комітетові Червоного Хреста через депозитарій до прийняття цього Протоколу.

Таке включення повинно відповідати зображенню, розміщеному в додатку до цього Протоколу.

2. Національне товариство, яке прийме рішення включити до емблеми третього Протоколу іншу емблему на підставі пункту 1 цієї статті, може відповідно до національного законодавства використовувати цю емблему та її найменування на території своєї держави.

3. Національні товариства можуть відповідно до національного законодавства у виключних випадках та для полегшення своєї роботи, тимчасово використовувати відмітну емблему, згадану в статті 2 цього Протоколу.

4. Ця стаття не зачіпає правового статусу відмітних емблем, визнаних Женевськими конвенціями та цим Протоколом, а також не зачіпає правового статусу будь-якої конкретної емблеми, уключеної до емблеми третього Протоколу для цілей позначення відповідно до пункту 1 цієї статті.

Стаття 4

Міжнародний комітет Червоного Хреста й Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця

Міжнародний комітет Червоного Хреста й Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, а також їхні належним чином уповноважені працівники можуть у виключних випадках та для полегшення своєї роботи використовувати відмітну емблему, згадану в статті 2 цього Протоколу.

Стаття 5

Операції, що проводяться під егідою Організації Об'єднаних Націй

Медичні служби та духовний персонал, які беруть участь в операціях, що проводяться під егідою Організації Об'єднаних Націй, можуть за згодою держав, які беруть у них участь, використовувати одну з відмітних емблем, згаданих у статтях 1 та 2.

Стаття 6

Запобігання неправомірному використанню емблем та припинення його

1. Положення Женевських конвенцій та, у відповідних випадках, Додаткових протоколів 1977 року, що стосуються запобігання неправомірному використанню відмітних емблем та припинення його, застосовуються так само й до емблеми третього Протоколу. Зокрема, Високі Договірні Сторони вживають заходів, необхідних для запобігання неправомірному використанню відмітних емблем, згаданих у статтях 1 і 2, та їхніх найменувань, а також для припинення такого використання будь-коли, у тому числі віроломному використанню та використанню будь-яких знаків і найменувань, які їх відтворюють, а також припинення такого використання.

2. Незалежно від положень пункту 1 цієї статті, Високі Договірні Сторони можуть дозволити тим, хто раніше використовував емблему третього Протоколу чи будь-який інший знак, який є її імітацією, продовжувати використовувати цю емблему за умови, що використання цієї емблеми під час збройного конфлікту не складе враження, що воно надає захист, передбачений Женевськими конвенціями та, у відповідних випадках, Додатковими протоколами 1977, та за умови, що право на таке використання було набуто до прийняття цього Протоколу.

Стаття 7

Розповсюдження

Високі Договірні Сторони зобов'язуються розповсюджувати якнайширше цей Протокол у своїх країнах як у мирний час, так і під час збройних конфліктів та, зокрема, уключати його вивчення до програми військової підготовки й заохочувати його вивчення цивільним населенням для того, щоб цей документ міг стати відомим збройним силам та цивільному населенню.

Стаття 8

Підписання

Цей Протокол буде відкритий до підписання учасниками Женевських конвенцій у день його прийняття й залишатиметься відкритим протягом дванадцяти місяців.

Стаття 9

Ратифікація

Цей Протокол повинен бути ратифікований якнайшвидше. Ратифікаційні грамоти здаються на зберігання Швейцарській Федеральній Раді – депозитарієві Женевських конвенцій та Додаткових протоколів 1977 року.

Стаття 10

Приєднання

Цей Протокол відкритий для приєднання будь-якого учасника Женевських конвенцій, який не підписав його. Документи про приєднання здаються на зберігання депозитарієві.

Стаття 11

Набрання чинності

1. Цей Протокол набирає чинності через шість місяців після здачі на зберігання двох ратифікаційних грамот або документів про приєднання.

2. Для кожного учасника Женевських конвенцій, який ратифікує цей протокол або приєднується до нього в подальшому, він набирає чинності через шість місяців з дня здачі таким учасником ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 12

Договірні відносини після набрання чинності цим Протоколом

1. Якщо учасники Женевських конвенцій є також учасниками цього Протоколу, Конвенції застосовуються з доповненнями, унесеними до них цим Протоколом.

2. Якщо одна зі сторін конфлікту не має зобов'язань за цим Протоколом, то він залишається обов'язковим для сторін – учасниць Протоколу в їхніх взаємовідносинах. Крім того, цей Протокол є обов'язковим для них стосовно кожної зі сторін, що не мають зобов'язань за ним, якщо остання визнає та застосовує його положення.

Стаття 13

Поправки

1. Будь-яка з Високих Договірних Сторін може запропонувати поправки до цього Протоколу. Текст будь-якої запропонованої поправки надсилається депозитарієві, який після консультації з усіма Високими Договірними Сторонами, Міжнародним комітетом Червоного Хреста й Міжнародною федерацією товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця вирішує, чи потрібно скликати конференцію для розгляду запропонованої поправки.

2. Депозитарій запрошує на цю конференцію всі Високі Договірні Сторони, а також учасників Женевських конвенцій незалежно від того, підписали вони цей Протокол чи не підписали його.

Стаття 14

Денонсація

1. Якщо Висока Договірна Сторона денонсує цей Протокол, то денонсація набирає чинності лише після закінчення року після отримання документа про денонсацію. Однак, якщо після закінчення одного року сторона, що заявила про денонсацію, опиниться в ситуації збройного конфлікту або окупації, денонсація не набирає чинності до закінчення збройного конфлікту або окупації.

2. Повідомлення про денонсацію надсилається в письмовій формі депозитарієві, який розсилає його всім Високим Договірним Сторонам.

3. Денонсація є чинною лише стосовно сторони, яка заявила про денонсацію.

4. Жодна денонсація, що здійснюється на підставі пункту 1, у зв'язку зі збройним конфліктом чи окупацією не зачіпає зобов'язань, уже взятих відповідно до цього Протоколу стороною, яка заявила про денонсацію, стосовно будь-якої дії, учиненої до набрання чинності такою денонсацією.

Стаття 15

Повідомлення

Депозитарій повідомляє Високим Договірним Сторонам, а також учасникам Женевських конвенцій незалежно від того, підписала вони цей Протокол чи не підписали його:

а) про підписи, поставлені під цим Протоколом, та здачу на зберігання ратифікаційних грамот і документів про приєднання відповідно до статей 8, 9 й 10;

б) про дату набрання чинності цим Протоколом відповідно до статті 11 протягом 10 днів з моменту набрання ним чинності;

с) про запропоновані поправки відповідно до статті 13;

д) про заяви про денонсацію відповідно до статті 14.

Стаття 16

Реєстрація

1. Після набрання чинності цей Протокол надсилається депозитарієм до Секретаріату Організації Об'єднаних Націй для реєстрації та опублікування відповідно до статті 102 Статуту Організації Об'єднаних Націй.

2. Депозитарій також повідомляє Секретаріатові Організації Об'єднаних Націй про всі отримані ним ратифікаційні грамоти, документи про приєднання та заяви про денонсацію стосовно цього Протоколу.

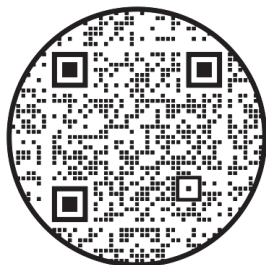
Стаття 17

Автентичні тексти

Оригінал цього Протоколу, англійський, арабський, іспанський, китайський, російський та французький тексти якого є рівноавтентичними, здається на зберігання депозитарієві, який надсилає його засвідчені копії всім учасникам Женевських конвенцій.

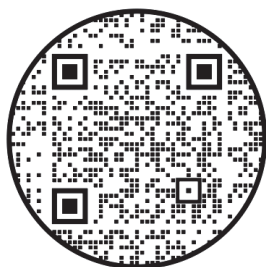
Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України

Затверджено наказом Міністра оборони України № 164 від 23.03.2017

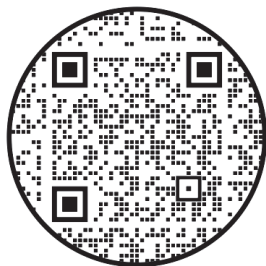
Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях

Конвенцію підписано в Женеві 12.08.1949 р. та ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР від 03.07.1954

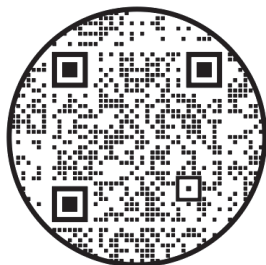
Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, що постраждали в корабельних аваріях, зі складу збройних сил на морі

Конвенцію підписано в Женеві 12.08.1949 р. та ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР від 03.07.1954

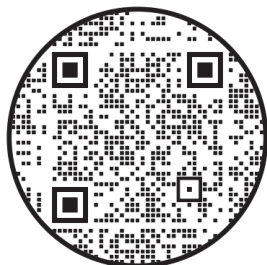
Конвенція про поводження з військовополоненими

Конвенцію підписано в Женеві 12.08.1949 р. та ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР від 03.07.1954

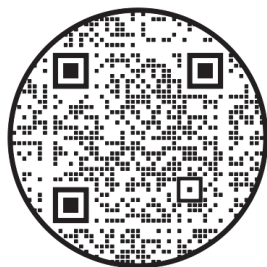
Конвенція про захист цивільного населення під час війни

Конвенцію підписано в Женеві 12.08.1949 р. та ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР від 03.07.1954

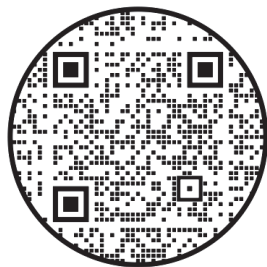
Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I)

Протокол підписано в Женеві 08.06.1977 р. та ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР від 18.08.1989

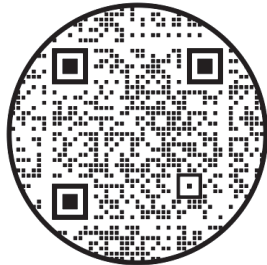
Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв неміжнародних збройних конфліктів (Протокол II)

Протокол підписано в Женеві 08.06.1977 р. та ратифіковано Указом Президії Верховної Ради УРСР від 18.08.1989

Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III)

Протокол підписано в Женеві 08.12.2005 та ратифіковано Законом № 1674-VI від 22.10.2009

ОСНОВНІ ДОКУМЕНТИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Збірник документів
укладений Робочою групою щодо виконання
норм міжнародного гуманітарного права
та участі у наданні правових послуг
Сил територіальної оборони Збройних Сил України та ГО
«Українська правова консультативна група»

Формат 60x84/16. Ум-друк. арк. 22,55.

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com

